

NICÆA CIVITAS SACRIS MONVMENTIS ILLVSTRATA.

NICÆA CIVITAS
SACRIS MONVMENTIS ILLVSTRATA.
OPVS
R. D. PETRI IOFREDI
SACERDOTIS NICIENSIS,
IN QVO, PRAETER ANTIQVITATVM NOTITIAM,
NICIENSIS VRBIS, DIOECESIS, COMITATVS
Sanctorum, & Pietate Illustrium,
QVI INIBI SVNT NATI, MORTVI, AVT TVMVLATI,
Gesta Describuntur, Notationibus Illustrantur;
Episcoporum Cemelio-Niciensium;
Necnon ABBATVM MONASTERII S. PONTII Successiones,
Aliaque Ecclesiastica Decora Recensentur.

AVGVSTÆ TAVRINORVM.
TYPIS IO. IACOBI RVSTIS,
Superiorum permissu. M.DC.LVIII.

NICÆA CIVITAS
SACRIS MONVMENTIS ILLVSTRATA.

OPVS

R. D. PETRI IOFREDI

SACERDOTIS NICIENSIS,

IN QVO, PRÆTER ANTIQVITATEM [illegible]

NICIENSIS VRBIS, DIOECESIS, COMITATVS

Sanctorum, & Pietate Illustrium

QVI INIBI FVERVNT NATI, MORTVI, AVT TVMVLATI.

[illegible]

Episcoporum Cemelio-Niciensium,

Necnon ABBATVM MONASTERII PONTIS [illegible]

[illegible]

AVGVSTÆ TAVRINORVM.

TYPIS IO. IACOBI RVSTIS.

Superiorum permissu. M.DC.LVIII

ILLVSTRISSIMIS,
AMPLISSIMISQVE DOMINIS,
DD. DOMINICO CONSTANTINO I. V. D.
COLLEGIATO, ET ASSESSORI, CAYNÆÆ,
ET CASTRINOVI CONDOMINO,
S. IOANNIS DE AVRELIA DOMINO, BARTHOLOMÆO
IOFREDO, LVDOVICO ROSSETO, PETRO
ANTONIO DONEVDO CONSVLIBVS,
ET SYNDICIS NICIENSIBVS;

Nec non eiuſdem Vrbis Defenſoribus, cœteriſque Conſiliarijs vniuerſis.

Vi magis, quàm vobis deuouerem malè compactum hoc mei in Sanctos Indigetes, ac decus Patriæ, amoris, licèt exiguum argumentum, occurrit nemo. Mari debentur flumina, quibus mare proprias aquas credidit; agerer reus repetundarum, ſi quæ noſtro Deus conceſſit ſolo aliò deriuarem. Neque verò, quià vobis offeruntur veſtra, erit ingrata oblatio: veſtra ſiquidèm ſunt iſta non re, ſed iure. Liceat mihi ſacri Vatis querimonias renouare dicentis: *Hęreditas noſtra verſa eſt ad alienos*; liceat vocem illam ſapientis Tucididis vſurpare, querentis olim pleroſque Græcorum in Græciæ ſolo aduenas, & extraneos, quod de ſuis Gallis dixit nuperus Gallicę ſcriptor hiſtoriæ. nimirùm, vt Diogeni homines quærere licuit in frequenti Athenarũ foro, ſic Nicęæ quærere iam licet Nicienſes, quos antiqua ſuorum oblitos decora nullus non doleat æquus Iudex. *Hierem. Thren. c. 5.* *Diog. Laert. in Vita Diog. Cynic.*

At eſto, quæ Mundi gloriam ſapiunt, Nicienſium memoriâ exciderint! quis ferat iugem eorum occaſum, quos Terra Cœlo, Cœlum donauit æternitati? quos in memoriâ æterna futuros prædixit Regius Pſaltes: *Quod enim glorioſè geritur*, inquit Caſſiodorus, *fine temporum non tenetur*. Verùm præclara noſtrorum facta ideò fortaſſe nobis viluerunt, quià noſtra ſunt? Pretioſiora ſunt aliena, quià pretio comparantur. Agnouit quondàm hunc ſua faſtidientium pruritum Diaconus ille Andegauenſis, quem, cum ex Galliâ Niciam aduenißet, exclamaſſe refert Turonenſis Gregorius: *Quærebam Petrum, quærebam Paulum, Laurentiũque, vel reliquos, qui Romam proprio cruore illuſtrant, hic omnes reperi, hic cunctos inueni*. Inueniunt inquam extranei, quià nobis ſolertiores inquirunt. Id ipſum conquæſtus D. Valerianus alloquens antiquos Cemenelenſes: *Reſpicite*, inquit, *ad illorum ſtudia, qui peregrinas aquas bibunt, & fontes longè poſitos ſitientes inquirunt*. Pręmiſerat: *Si cogitaret is Dilectiſſimi, quantùm nobis Ciuis Martyris virtus præſtitit, à laudibus Dei numquam oris ceſſaret officium*. *Lib. 2. Variar. epiſt. 3.* *D. Greg. Tur. hiſt. Franc. lib. 6. cap. 6.* *Homil. 16. 2. de bono martyr.*

Vtinam de Sanctorum Niciensium rebus gestis id non dolendum nobis esset, quod de D. Patroclo Martyre apud Tricassinos olìm tumulato idem doluit Gregorius Turonensis: *Erat*, ait ille, *super eum paruulum Oratorium, in quo vnus tantùm Clericus seruiebat: Loci nàmque homines paruum exhibebant Martyri famulatum, prò eò, quòd historia Passionis eius nō haberetur in promptu. Post multum verò tempus, vt virtus Martyris non esset occulta, abijt exercitus in Italiam: detulit Passionis huius historiam. Populus autē ex hoc magis honorare cæpit Martyrem, constructâque super eum Basilicâ, festiuitatem eius per singulos annos deuotè concelebrat.* Equidèm nullum dedignantur Heroes illi, qui communis Mundi Ciues, vt se ipsum aliquandò vocauit Socrates, communi in Cœlo fruuntur Patriâ, præcipuè tamen, teste S. Maximo Taurinensi, *Eorum solemnitas nobis veneratione curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderūt*; id enim, quod de Apostolis Petro, & Paulo disserit Magnus Leo, æquè omnes decet aliarum Ecclesiarum proprio sanguine primariòs Fundatores: *Isti nimirum sunt Viri, per quos tibi Euangelium Christi Roma resplenduit*; atque vel ex eo maximè id præstandum est, quòd sicuti communi solo, & sole fruiti sunt cum nobis, itâ communi cum nobis Cœlo frui velle credendi sint, idque potissimùm prò nobis à Deo suis exposcant precibus.

De Glor. Mart. lib. 1. c. 64.

Diog. Laert. in vitâ Socrat.

Serm. in Natal. SS Tauric. Mart.

Serm. 1. in Natal. Apost. Petr. & Paul.

Nè igitur labis huiusce reos Nicienses quis velit inficiari, mihi, Niciensi Ciui, & si aliòqui minus idoneo ad hanc Prouinciam obeundam, statutū est è tenebrarum latibulis, quibus prisca ruditas diù inuoluerat, Sanctorum Niciensium, Cemenelensium, & qui in Niciensis Diœcesis, aut Comitatus solo, ortum, obitum, aut tumulum sunt sortiti, gesta eruere. Quod meum consilium, sicuti ab omnibus bonis probatum est, itâ vos in primis, suppeditatis ære publico ad operis complementū necessarijs sumptibus, acritèr adiuuistis: addidi syllabum chronologicum eorum, qui ad præsens vsque tempus, Cemenelioni, Niciæque præfuerunt, Episcoporum, inseruique suis quæque tēporibus, quæ Niciensi Ecclesiæ euenerunt illustriora, sacram historiam ornatura. Hinc fuit, vt si non vndequàque iniuriæ temporum est prospectum, quòd plurimarum rerū memoria interciderit, quam [quod sæpè huic Patriæ accidit] hostium incursus, frequentes pestilentiæ, ac custodum negligentia absumpserunt, dissipatis non semèl publicis tabularijs, aliquam tamen nostrarum rerum, sacrarum præsertim, notitiam haurire ex opusculi huius lectione quis possit. Accipite igitur Consules Illustrissimi, atque amantissimi Ciues, quod vnicum valeo, & debeo, grati in Patriam meam animi monumentum, ac mementote, me in vnico, qui ad manum erit, libello, non vnum volumen dare, quoniàm, vt est apud scriptorem non minùs pium, quàm doctum, *Plus vnius Sancti exemplum, & vita, quàm congeries numerosa librorum contulit Orbi.* Valete, Conciuique vestro ad maiora tentanda animos addite. Niceæ ad Varum, Pridiè Non. februar. 1658.

Thom. à Villanou. conc. de S. Mart.

Illustrissimarum Dominationum Vestrarum

Conciuis, ac Seruus Addictissimus

Petrus Iofredus Sacerdos.

LECTORI AVTHOR.

Pus aggredior intentatum amice Lector; Acta enim Ecclesiæ Niciensis nullus ex nostris, litteris vnquàm prodidit. inter exteros aliqui aliquid non tacuerunt; adeò vt [quod de Sanctis Genuensibus scripsit Marianus de Grimaldis], nostris silentibus, àb exteris Niciensium Sanctorũ gesta petenda sint. Nimirùm priscum illud æuum maiore vrgebat prurigine, qui tunc florebant mortales, agendi, quàm scripturiendi, vt verbo recentiorum quibusdam vulgato vtar, malebantque scribenda facere, quàm facta scribere: Quòd egregiè animaduertisse visus est S. Paulinus ijs verbis, Nunc verè sapiens, verè disertus, qui Mundo huic stultus, & mutus est. *Cogitarat iam pridèm hoc ipsum animo, huius Patriæ non minùs, quàm huius sæculi sydùs fulgentissimum R.P. Theophylus Rainaudus Soc. Iesu, quod de Sanctis Lugdunensibus, necnon S. Ambrosio apud Arelatenses, S. Ioanne Benedicto apud Auenionenses, alijsque, disertè, & eruditè præstitit: attamèn se operi numquàm hactenùs principium fecisse propter veterum monumentorum inopiam, datis litteris, testatus est. Ego verò non idcircò rem attigi, quòd putarim omnes in hoc scribendi genere posse explere partes, nec enim* mihi cuncta complectendi cupido incessit! *nec quòd pusillus homo id me aggredi posse credam, quod summi Viri formidauerunt, sed quòd,* Deteriorum vsus hoc præstat, vt meliora inueniamus. *Et quidèm, si Senecam audimus,* Agamus bonum Patrem familiæ, faciamus ampliora quæ accepimus, maior ista hæreditas à me ad posteros transeat. Multum adhùc restat operis, multumque restabit, nec vlli nato post mille sæcula præcludetur occasio aliquid adhùc adijciendi. *Scilicèt nec tempora, aut loca, cæteraue ad id necessaria prestò fuerunt adiumenta, multa scio perperàm prætermissa; àt nullus vnquàm omnia dixit Author, sufficit augeri à nobis id, quod àb alio, cui plus otij, plus fuerit priscorum monumentorum, accipere poterit complementum: Quod nunc informe, vrsino fœtui simile, damus opus, siuè alius quis, siuè nos ipsi relambentes, atque ad limam iterùm reducentes, auctius, exactiusque aliquandò præstabimus. Hoc sensu accuratus in Galliâ scriptor ductus aiebat:* Ab hâc nostrâ, qualiscunque est, lucubratiunculâ, audaculus quipiam, exurget, laxare quæ angusta sunt, & quæ rudiora censebit, abstergere.

Epist. 27

Valer. Max. ad Tiber. Cæsar. D. Isid. Pelus. li. 1. epist. 145 Ad Lucill. epist. 6.

Robert. Gaguin. i præfat. Annal. Franciæ.

Bifariàm opus totum inuenies dispertitum. Prima Pars Sanctorum Niciensium, & Cemenelensium gesta complectitur, eorum nimirùm, qui in Ciuitatibus Nicæâ, & Cemenelione, siuè in Niciensi Diœcesi, & Comitatu nati sunt, mortui, aut primitùs tumulati; Quam quidem Sanctorum historiam notis identidèm illustraui, quà Authorum diuersa sentientium dictis conciliandis, quà falsis, quò solidiùs potui, reuincendis, quà tenebricosæ vetustati luce affundêdâ. Quià verò iuxtà Euangelicum axioma, Omnis scriba doctus similis est Homini Patri familias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera, *non solùm veterum Sanctorum planè vindicatorum, vt quidam vocant, & quorum plurimi Ecclesiasticis Fastis Martyrologij Romani inscripti sunt, gesta disquiro; puta SS. Celsi [quem suo loco inter Sanctos Patriâ Genuenses perperàm numeratum ostendam] Bassi, Tryphonis, &*

Matt. 13

Respicij,

Respicij, Pontij, Vincentij, & Orontij, Hospitij, ac aliorum, quorum memoria apud Authores probatos perennat, seu ex antiquâ Populi traditione hausta est, videlicet SS. Valeriani, Valerij, Dutherij, Syagrij &c. Verùm etiam nouorum, recentioris æui scilicèt, quorum memoria, licèt non constet Pontificio oraculo in album Sanctorum relatos esse, attamèn in benedictione est: hos inter habes BB. Ioannem de Mattâ, qui alicubi titulo Sancti cohonestatur, Antonium Gallum, Hieronymum Garibbi, quibus apud Authores Beati prænomen appositum video. His addidi Viros sanctimoniæ odore illustres, qui ad meam notitiam peruenerunt; præsertimque ex sacris Religiosorum Ordinibus, ex quibus si quis aliquem omissum doleat, id non nobis, sed ijs det, qui rogati suppeditare authentica testimonia neglexerunt, quod etiam de cæteris, quæ ex antiquitatis sacrarijs, tabularijs scilicèt, atque archiuis eruenda, desiderari contingat à quolibet, dictum volo.

Secunda Pars affert syllabum chronologicum Episcoporum Cemelio-Niciensiũ, cuius initium duco à S. Basso, non autem à S. Syagrio, quem non fuisse Primum Niciæ Episcopum luce clariùs ostendam. Ne verò ieiuna nimis per se afferre viderer digestis annis nomina Episcoporum, quæ licuit inuenire [non enim omnium res gestas, nec omnium nomina adhibitâ licet curâ sum nactus], sub suis quæque annis acta Ecclesiæ Niciensis quâ potero breuitate, & sinceritate perstringam, annotans scilicet quo tempore Ecclesiæ, & Cænobia huius Vrbis fundata sint, quo tempore ex vno ad alium locum translata: Quibus priuilegijs Ecclesiam Niciensem munierint Summi Pontifices, Summi Principes: Quandò initium habuerit Ordo Regularis Canonicorum Niciensium: Quâ occasione Ecclesia Beatæ Mariæ, quæ nunc in summâ Arce est, esse desierit Cathedralis, quorum multa Lectori non ingrata futura ratus sum, ùt non semèl audiui à doctis Viris, cum quibus de his rebus sermonem feci. Hoc vt agerem, non modo veterum Authorum, qui ad manum fuerunt, lectioni, sed etiam archiuorum, seu tabulariorum scrutationi, & veterum membranarum vestigandis farraginibus insudaui, nulli parcens labori, vt ex ijs Lector aliquam voluptatem vtilitate mixtam hauriret. Id esto totius operis argumentum, ac scopus.

Quod ad nos attinet, præmonendus est Lector, nos, omnia, quæ integra vniuscuiusque Sancti gesta complectuntur, non semper nactos esse: id dandum est eorum incuriæ, qui Eminentissimo bo. me. Cardinali Baronio compilandis Annalibus Ecclesiasticis operam dante, ipsius nomine petenti R. D. Galetto Niciensi, Congreg. Oratorij, acta Ecclesiæ Niciensis, quæ in publicis promptuarijs asseruabantur, nullo sibi reseruato authentico exemplari, concesserunt, non probandâ facilitate. In ijs inter cetera erant Passionis S. Bassi acta, qualia Petrus de Natalibus in compendium redacta habet, quæ se vidisse ait idem Baronius in notis Martyrologij Rom. ad diem quintam Decembris: ea vt recuperarem, aut saltem rescriberem, nullum non moui lapidem, sed frustrà. Reliquum fuit, vt ex paucis, quæ supersunt monumentis, ac ex antiquis, & recentioribus scriptoribus datâ occasione citandis, quæ potui mutuarem. Quamobrèm, si de aliquo sancto Viro minùs, quàm expectatio tua ferat, dictum inueneris, id à me tibi dictum puta, quod Magnus Gregorius ait de S. Stephano Viro Dei: De quo vnum bonum virtutis refero, vt ex hoc vno valeant multa eius bona pensari: *iuxtà antiquum adagium.* Ab vngue leo. *Cæterùm hoc*

Dialog. lib. 4 ca. 19.

tibi

tibi vnum præsto, exquisitam modis omnibus veritatem, nec vmquàm incerta pro certis, falsa pro veris venditare mens fuit. nihil dico, quod non priùs dictum.

Interim memineris velim cum Francisco Victón in Vitâ sui Protoparentis D. Francisci Paulani, memineris inquam, In rerum quantumlibet piarum veritate In proë.
vestigandâ, & describendâ tantum opus esse iudicij, & discussionis, quantum
piç propensionis, & credulitatis. *Sunt enim hoc nostro sæculo pruirentia quadam,*
& malè compacta ingenia, quæ, si sibi ipsis nō arrideant, rident omnia, & exsibilant,
atque eò prouecta est leuitas nonnullorum, quibus egregijs disputationibus multi graues Viri reposuerunt, interque cæteros iam laudatus Theophylus Rainaudus, vt
sacras historias, quas antiquissimi temporis per manus accepta traditio, vel summo- Antem. hist. S.
rum Pontificum diplomata roborarunt, in dubium, immò verò in ludibrium vocare Io. Ben.
non verentur. hi dum fortia ingenia dici, ac credulitatis notam vitare satagunt, Hercul.
non modò parum creduli, sed & parum Fideles audiunt, & qui sibi ipsis, quàm cæte- Comm.
ris cunctis malentes credere, manus contrà omnes legant, omnium peti manibus, Scapul.
styloque merentur. Nec tamen inficiari velim illud D. Antonini Archiepiscopi Flo- Partebo. carmel.
rentini dicentis: Sed & ipsæ historiæ varietatem habent saltem in tempore,
ad quarum consonantiam diligentem oportet esse Lectorem; *temporum si-* In prolog. P.
quidem calculus, ac ratio, necessariò est Historico, præsertim sacro discutienda, vetus Part. Histor.
enim eum id est inquit Alciatus:

De quo quisque suo somniat arbitrio. Emblē. 196: de

Aliud genus hominum Terra nutrit, de quibus ait Saluianus Massiliensis: Non scientia.
tàm considerant quid legant, quàm cuius legant! *Quanta sit horum ineptia*
probandum relinquo homini non inepto: Scilicèt, inquiunt hi: A Nazareth potest Ioan. 1.
aliquid boni esse? *Librum enim ab Authore, non Authorem à libro probatum volunt, damnantque, antequàm legant non æqui Iudices. Alij porrò in scriptionibus*
suis hebetes, oculatissima capita in alienis, vt tos arguit Valerianus Castilioneus in
Politicis, multa in hoc opusculo inuenient, quæ reprehendant. fateor multa fore; nàm
omniscio illi Iusto Lipsio subscribam, ac, me labi, & errare non posse solùm fa- Lips. in
teor, sed debere. *Debeo inquam, siquidèm,* Vel capillus vnus habet vmbram Politic.
suam! *attamèn, non idcircò talium Criticorum iudicijs hæreo, aut pedem refero, sicuti enim errauisse hominem sapit, ità illos tantùm aliorum errata execrari decet, quorum non est errare: verùm à quocunque amicè, & Christianè non tantùm volo, sed etiam ambio argui, ac moneri, si quid exactiori trutinâ, ac limâ egere comperiatur. Quòd si quis dente canino mordere malit, Senecæ assentiar dicenti,* Pusilli Homi- Lib. 2. de
nis, & miseri esse repetere mordentem, *atque sin minùs id dictum vsurpandum* irâ cap.
sit, scilicèt, De Pictore, Fictore, Sculptore non debere nisi Artificem iudicare: àt sal- 34.
tèm, Æqua laus est, & à probis, probari, & àb improbis improbari, *quid,*

Thyrsigeri multi, pauci sunt re quoque Bacchi.

Lecto-

LEctorem monitum volo, quòd si fortè in hoc opere inueniat titulum Sancti, aut Beati alicui appositum, quem Sancta Romana Ecclesia tali titulo nondùm publicè decorauerit, id non aliâ fide accipiendum esse, quã eâ; quæ Historicis priuatis debetur, & quæ tantùm penes Authores est. Iuxtà decretum Sanctæ Vniuersalis Inquisitionis sub Vrbano Papâ VIII. die 13. Martij 1625. & die 5. Iunij 1634.

EGo infrascriptus Soc. Iesu apud Illustrissimum, & Reuerendissimum Dominum D. Desiderium Palletis Episcopum Niciensem Theologus, de mandato eiusdem Illustriss. & Reuerendiss. Domini, librum, cui titulus est, *Nicaea Ciuitas Sacris Monumentis illustrata*, Auctore admodùm Reuerendo D. Petro Iofredo Sacerdote Niciensi, accuratè legi, & cum in eo nihil inuenerim Catholicæ Fidei, aut bonis moribus non conforme, habeatque multa, quæ ad Christianam eruditionem, & Patriæ nostræ sacra decora plurimùm conferant, dignũ duxi, qui typis publicis mandetur. Niciæ 12. Februar. 1658.

Claudius Philippus Taonus.

CVm ego subscriptus Ord. Minorum S. Francisci Conuentualium, in Theologicâ facultate Magister, ex commissione Illustriss. & Reuerendiss. Domini D. Desiderij Palletis Episcopi Niciensis, legerim librum inscriptum, *Nicaea Ciuitas Sacris Monumentis illustrata, Opus R. D. Petri Iofredi Sacerdotis Niciensis, &c.* nihil in eo depræhendi, quod doctrinæ sanæ, Fidei Catholicæ, aut bonis moribus aduersetur; quin immò, maximo legentium fructu prodíturum, dignissimum censeo, qui publicè imprimatur. Niciæ 19. Februar. 1658.

F. Ioseph Textoris min. Conuentualis.

Imprimatur.

D. DESIDERIVS PALLETIS EPISCOPVS NICIÆ.

Locus Sigilli.

Imprimatur.

Stante approbatione Illustriss. & Reuerendiss. Domini Desiderij Palletis, & duorum Theologorum ab eo deputatorum.

Fr. Io: Baptista de Alexandris Mag. Inquisitor Taurini.

Visâ approbatione Illustriss. Episcopi Nicien. nec non Patris in hâc Ciuitate Inquisitoris, imprimatur. Taurini die 15. Martij 1658.

MOROSSVS.

Ad Illustrissimos DD. Consules Nicienses
PETRVS ANDREAS TRINCHERIVS I.V.D.
& Propræfectus Niciensis.

Eià agite ò Patres, Tyrium queis fulgurat ostrum,
Ac mirâ ingenium dexteritate viget.
Heù, tabo Ausonidum quamuis serpente laborat
Vrbs, atque à Iano mœnia structa gemunt.
Vos tamen immunem seruatis labe Nicæam
Consilio, votis, ære, rigore, prece.
Immò, quo æternum Nicænæ floreat Vrbis
Gloria, & è fido funere surgat ouans,
Vestrâ ope prosiliunt opera hæc, auidèque fruuntur
Luce, opera haùd vllis interitura rogis.
Hinc nostrum ventura decus mirabitur ætas,
Et monumenta, diù quæ latuere, colet.
Sæcula sic vestram pietatem cana loquentur,
Vosque fuisse sibi Patria alumna Patres.

Eiusdem ad Illustrem, ac admodùm Reuerendum Dom. D. Petrum Iofredum, Patriam Sacris Monumentis illustrantem.

Dum Patriam, Iofrede, Sacris Annalibus ornas,
Cælestumque refers inclyta facta Virûm;
Illa triumphato per te capita ardua Olympo
Euehit, ac Superûm nota patrocinio est.
Quàm meritò, quos illa dedit, Diuosque recepit
Patria, & abdiderant sæcula cana, canis.

Eiusdem ad Opus Illust. & Reu. adm. D. Petri Iofredi.

I pede in offenso liber, & decurre per Orbem,
Materiæ qui altâ nobilitate nites.
Se iactet monimentum egisse perennius ære
Flaccus, & euincens culmina Pyramidum.
Celsiùs emergis; nec te Ryphæa Trionum
Vis tenet, aut longâ sæcula agenda fugâ.
Egregios, Heroas habes, Patriæque decora
Sydera, quæ Phœbo lucidiore micant.
Surge liber, Niciam sic æternare licebit;
Cum posthàc nequeant hæc monumenta mori.

Ad Auctorem Io. Baptista Planauia I. C. & Consul Saurgiensis.

Cùr agitas priscos iuuenum doctissime fastos,
Quo Patriæ educas facta decora tuæ?
Annè ità sollicitè Peruana latibula tentas,
Audaci vt promas fulua metalla manu?
Nùm tua sedulitas Erythræum euiscerat æquor,
Vt rutilum pariat fęta sagena decus?

Haùd

Haùd equidem, Patriæ vetera ornamenta redonas,
Quæ numquàm absumet temporis ira vorax.

Idem de Opere ad Lectorem.

Quùm peteret gens grata Deo deserta locorum,
Atque nouercalis terra negaret aquas.
Percussit baculo petram Dux: protinùs illinc
Irriguus duro è viscere fons salijt.
Sic, dum sydereos latices Nicæna sitiret
Vrbs, tetigit Petrum, vt larga fluenta daret.
Hoc igitur Lector liquefactum in Codice Cęlum
Süge; tibi assiduo hæc Petra liquore fluet.

Ad Nicæam Vrbem noui operis ope è tenebris emergentem, Antonij Ludouici Audiberti Medici Niciensis Distichon.

Temporis, & calami, tacitæque iniutia linguæ;
Nè tua det tenebris lumina; lumen habes.

In Operis, Auctorisque commendationem, Adm. R. D. Michaëlis Angeli Iuglaris Sacerdotis Niciensis Elogium.

Æternitati Colossum Pallas erigit, non Chares,
Aureo sculptum ingenio, non ferreo stylo.
Veritas basis, gloria corona est.
Facem, Heroum effuso sanguine fluctuantem gestat:
Ac castis Præsulum niuibus illustratis,
Candescit in purpurâ,
Posteritati virtutis semitas indicatùra.
Orbis miraculum Nicæa est;
Vbi quot Incolæ, tot Duces: quot Ciues, tot Heroes.
Gothos, Longobardos, Saracenos Hostes habuit:
Vicit debellata, penè extincta triumphauit:
Quià numero cessit, non ferro.
Tot Martyres habuit, quot Milites;
Cœlo, & Principi auitam seruauit fidem.
Flammas licèt agnouerit in tumulo:
Parturiente tamen rogo rediuiua surrexit Phœnix;
Et in nascentis Vrbis clarâ luce
Genethliacum edidit.
Temporis vorandam faucibus genueras Vrbem Massilia:
Ignes, falcesque tantùm Martyribus,
Heroas silentio concesseras:
Micantes Antistitum luces obliuionis tenebris obduxeras.
Immortalitati mœnia erexit Architectus alter
Ruitura numquàm

Nicæno in Capitolio,
Patriæ Numen auxit, & Nomen.
Triumphos Heroibus, Præsulibus palmas,
Hostibus necem parauit.
Quid Lupæ alumnos Roma, Didonem Carthago;
Dardanum Troia iactas?
Flammis vos peperere, non æuo!
Erecta Parentibus simulacra euertite:
Nicæa concussa pluries, semel occasum nouit:
Funere illustrior,
Dignum Auctore suo monumentum
Commendabit æternitati.

REVERENDVS DOMINVS, DOMINVS PETRVS GIOFREDVS SACERDOS SECVLARIS, HISTORICVS NICIENSIS.

Anagramma purum.

TERRIS CIGNVS, HONOR FIS COELI, ES CARVS VT ARIS!
SED DECVS ID: MVNDO ES SIDVS. PRO NVMINE SERVIS.

Gaspar Barralis Præsbiter Niciensis.

In laudem Admodum Illustris, & Reuerendi D. Petri Iofredi, Dum librum suum de Nicea Historijs conscriberet.

ELOGIVM.

Habes hic Lector,
Vbi procul à Permesso coronas legas:
Nullo penè laboris dispendio
Comparare opes tibi fas est;
Quas tibi, alij, Doctarum noctium curis parantur.
Colliges hic aurum,
Quod non Indorum montium venis, aut fluminum glareis extractum est;
Sed quòd de Sapientiæ Montibus,
Author eruditissimus eruit.
Vsque adeò tui boni affectator est!
Habuit natalibus suis obstetrices Musas:
Osculata sępè est in crepundijs sapientia,
Complexaque sępè vagientem;
Virtutis maximę semina in puerum iecit.
Mox vbi grandior certiora cępit signare vestigia;
Eloquentię sacris altus Delicijs,
A Lauro, sub qua adoleuerat, numquam recessit.
Ouid. 3. de Trist. Optimè sciens, exceptis, pectoris, & ingenij bonis,
Reliquum in Homine esse mortale.
Ita excolendę menti deditus est,
Sen in Hypolyto. Vt optimorum vitę dierum nullum sine linea effluere
permiserit.

Eximiæ

Eximię sapientię Pietatem associans,
Non minùs turpe putauit, illam à Musarum Alumno,
Quàm hanc à Christiano procul esse. *Paulinus.*
Ijs peculiare Prudentiæ accessit ornamentum,
Vt nullum prorsùs ab illo numen abesse videretur. *Iuu. Satyra 10.*
Sed age iàm emerite scriptor,
Non parua ingentis virtutis prēmia cape.
Expers rogi, & cinerum fama
Immortale nomen vltrà anni, solisque vias portabit. *Vir. Aen. lib. 6.*
Illa, quam Historijs prēstitisti, æternitatem;
Tibi ab Historijs veniet æternitas.
Sanè non nisi perennis tibi Gloria futura est:
Quandoquidèm, honos, & Gloria Probis est pretium. *Plaut. in Trinume.*
Reliquisti venturę ætati, quod numquàm conticescat;
Iamque video parare triumphos virtutibus,
Quas nullo vitiorum confinio lęsas habuisti.
Mirabitur Hominum cętus
Illustria Doctrinę tuę Lumina:
Et si solita est,
Tecum Graia Loqui, tecum Romana Vetustas; *Claud. de 4. Conf. Hond.*
Tecum attonita, & de te loquetur
Posteritas.

Iacobus Iofredus Niciensis
Fulminalis Academicus.

Del Signor Auuocato Pietro Andrea Trincherio.

S O N E T T O.

Al M. Reuerendo Sig. D. Pietro Giofredo, Sacro Historiographo della sua Patria.

Piero, ch'in sù l'April de' tuoi verd'anni,
Canutiti pensier'in senno ascondi,
De' quali graue 'l Suol patrio fecondi,
E'l tempo, Opra diuina ergendo, inganni.
Spiega sublimi al Ciel' Aquila i Vanni
Felicemente occhiuta; onde c'infondi
Di Magnanimo ardir sensi profondi,
E dell'obliuion ristora i danni.
Rouineran le gigantesche Moli,
Che staro emole al Ciel; però non mai
Fie che tua gloria onda di Lethe inuoli.
De' Sagri Heroi Panegirista, haurai
Trombettieri del tuo nome i duo Poli;
E Posthumo immortal di te farai.

AVTHORES, QVIBVS IN hoc opere vsi sumus.

A

ABraham Bzouius in Annal.Eccles.
Accius Poeta in Tragędijs.
Ado Viennensis in Chronico.
Æginartus in vitâ Caroli Magni.
Aimoinus in Historiâ Francorum.
Alphonsus Ciaconus in Historiâ Pontificum, & Cardinalium.
Aloysius Iuglatis in Sublim. S. Bassi.
Alphonsus de Castro aduersus Hæreses.
Alphōsus Luscus in Cōpendijs Historicis
Alphonsus Vigliegas in Vitis Sanctorū.
Ambrosius Calepinus in Dictionario.
Ambrosius Lāduccius in Silua Ilicetanâ.
Ammianus Marcellinus in Historijs.
Andræàs Alciatus in Emblematibus.
Andræas Theuetus in Cosmographiâ.
Annius Viterbiensis in Berosō.
Andręas Victorellus in Addit.ad Ciacon.
Andræas dú Saussay in Martyrologio Gallicano.
Anonymi Scriptores.
S. Antoninus in Historijs.
Antonius dú Pinet in Plinio.
Antonius Ludouicus Audibertus in Poemare de Fonte Sancto.
Antonius Maria Spelta in Historiâ Episcoporum Ticinensium.
Antonius Ruffi in Historiâ Comitum Prouinciæ.
S. Augustinus.
Augustinus Iustinianus in Annalibus genuensibus.
Augustinus Mannus in Historijs selectis.

B

BArtholomæus Pisanus in Conformitatibus S.Francisci.
Benedictus Gonorus in Vitis, & Sententijs Patrum Occidentis.
S. Bernardus.
Breuiarium Románum.
Breuiaria propria Ecclesiarum.

C

CÆsar Baronius in Annalib.Eccles. & in notis Martyrol.
C. Iul. Cæsar in Commentarijs.
Cæsar Nostradamus in Historiâ Prouinciæ.
C.Plinius Secundus in Historiâ Natur.
C.Sempronius in descriptione Orbis.
C.Iulius Solinus in Polyhistore.
C.Suetonius Trāquillus in Vitis Cęsarū.
Carolus Sigonius de Regno Italiæ. & de iure Prouinciarum.
Carolus de Venasque in Arbore Genealogicâ Grimaldorum.
Cassiodorus in epistolis.
Cato in Originibus.
Cherubinus à Nicia M. S. in Relatione Cœnobij S. Mariæ Gratiarum, & vita F. Petri Vento.
Cicero in Epistolis, & Nat.Deor.
Claudianus Poeta.
Claudius Mamertinus in Paneg.
Claudius Robertus in Gallia Christiana.
Concilia Generalia.
Concilia Galliæ.
Cornelius Tacitus in Annalibus, & vita Iulij Agricolæ.

D

DEcretalia Summorum Pontificum.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laertius in Vitis Philosophorū
Dionysius Halycarnassæus.
Dio in vitis Cæsarum.

Ennodius

Isidorus

Isidorus Hispalensis in Ethimolog.
Itinerarium sub nomine Antonini.
Itinerarium vetus aliud.
Iulius Turrinus in Vitâ S. Deiuotæ.
Iulius Obsequens de prodigijs.
Iulius Capitolinus in Historia.
Iustinus in Epitome Trogi Pompeij.

L

LAurentius Surius in Vitis Sãctorum.
Leãder Albertus in descriptione Italiæ, & Viris Illustribus Ord. Prædic.
Lucanus Poëta.
Lucas Vuadingus in Annalibus Ordinis Minorum.
Litteræ annuæ Soc. Iesu.
L. Florus in Historiæ Romanæ epitome.
Ludouicus ab Ecclesia in Historia Pedemontana.
Ludouicus Reuelli M.S. in Miscellaneis.

M

MArcianus Heracleensis in Carminibus.
M. Varro de Lingua Latina.
Manuscripta authentica.
Martianus Capella Plinij Epitomator.
Marianus de Grimaldis in Sanctuario Genuensi.
Martinus Polonus in Chronico.
Martyrologium Romanum.
Martyrologium Monasticum Arnoldi Vuionis.
Martyrologium Gallicanum.
Martyrologium Franciscanum Arturi à Monasterio.
Martyrologium Adonis.
Martyrologium Francisci Maurolyci.
Martyrologium Petri Gallesini.
Martyrologium Vsuardi.
Martyrologium nouũ Philippi Ferrarij.
Martyrologia propria Ecclesiarum.
Metaphrastes in Viris Sanctorum.
Mombritius in Vitis Sanctorum.
Mutius Iustinopolitanus in Tract. Moralibus, & Epistolis.

N

NIcephorus Calixtus in Historia Sacra.
Notitia Prouinciarum Galliæ.
Notitia vtriusque Imperij.
Nummi veteres.

O

OCtauius Caietanus in Historia Sanctorum Siciliæ.
Odoricus Raiualdus in Annalib. Eccles.
Onuphrius Panuinius in Fastis.
Ouidius Poëta.

P

PAscalis Codretus in Vita Caroli Emanuelis I. Sab. Ducis, & alibi.
S. Paulinus.
Paulus Varnefridus Diaconus in Historia Longobardorum.
Paulus Iouius in Historijs sui æui.
Paulus Britius in Historia Seraphica Prouinciæ S. Ludouici, & Progressibus Ecclesiæ Occidentalis.
Paulus Morigia, de Ordinibus Religiosis.
Paulus Orosius in Historia aduersus Paganos.
Paullus Merula in Geographicis.
Petronius Arbiter Poëta.
Petrus de Natalibus in Catalogo Sanct.
Petrus Amelius in itinerario Gregor. XI.
Petrus Franciscus Malletus in Vita Beati Amedei.
Petrus Gallesinus in Notationibus ad Seuerum Sulpicium, & in Martyrol.
Petrus Ribadaneira in Viris Sanctorum.
Petrus Andræas Trincherius in Epigrãmatis.
Philibertus Pingonius in Arbore Genealogica Sabaudiæ.
Philippus Cluuerius in Geographia.
Philippus Ferrarius in Catalogo SS. Italiæ, in Topographia Sanctorum, & in Martyrologio.

Pie-

Pierius Valerianus in Hieroglyphicis.
Polybius in Historiâ.
Plautus in Comicis.
Plutarcus in Viris Illustribus.
Pomponius Lætus in Romanis Antiquitatibus.
Pomponius Mela de situ Orbis.
Primus Cabilonensis in Topographiâ Sanctorum.
Prudentius Poeta.
Ptolemæus in Geographicis.
Ptolemæi Regestor.

Q

Q. Curtius in gestis Alexandri Magni.

R

Raimundus Marlianus in Notis ad Cæsaris Commentarios.
Ranuccius Picus in Speculo Principum.
Robertus Gaguinus in Historiâ Francorum.
Robertus Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis.
Rutilius Numatianus.

S

Saluator Vitalis in Sãctuario Corsicę.
Saluianus Massiliensis de Prouid. & iudicio Dei.
Sallustius in Historiâ.
Seneca Philosophus in Epistolis.
Seuerinus Binius in Tomis Cõciliorum.
Sex. Aurelius Victor in Epitome Historiæ Romanæ.
Sex. Ruffus Festus in Breuiario rerum gestarum Populi Romani.
Sicardus Cremonensis.
S. Sidonius Apollinaris in Carminibus.
Sigibertus Gemblacensis in Chronico.
Silius Italicus Poeta.
Sozomenus in Historiâ Ecclesiasticâ tripert.
Stephanus in Geographiâ.
Stephani Breuiator.
Stephanus Isnardus in Codice Minimo.
Strabo Amasenus in descript. Orbis.
Symmachus Præfectus in Relatione.

T

Theophilus Rainaudus in Apologiâ prò Valeriano, & alibi.
Theoricus Valliscoloris.
Tit. Liuius in Historijs.
Thomas Dempsterus in Antiquitatibus Romanis, & Historiâ Scoticâ.
Thomas Tamayo de Vargas in Martyrologio Hispanico.

V

S. Valerianus in Homilijs, & epist. ad Monachos.
Valerianus Castilionæus in Politicis.
Valerius Maximus.
Velleius Paterculus in Historiâ Romana.
Vibius Sequester.
Vincentius Barralis in Chronologiâ Lerinensi.
Vincentius Beluacensis in Speculo Historiali.
Vincentius Iustinianus in Vitâ Hugonis Cardinalis.
Virgilius Poeta.

X

Xiphilinus in Epitome Dionis.

Z

Zaccharias Lipelloo in Compendio Surij.
Zosimus in Historijs.

INDEX CAPITVM,

ET TITVLORVM TOTIVS OPERIS.

Prolegomena. Nicienſis Vrbis, Diœceſis, Comitatus notitia.

Pars Prima De Viris Sanctis, & pietate Illuſtribus Nicienſis Vrbis, Diœceſis, Comitatus.

Tit.

Tit. III. SS. Tryphon, & Respicius Niciæ Martyres.
Tit. IV. S. Pontius Martyr Cemenelione, & iuxtà aliquos eiusdem Vrbis Episcopus.
Tit. V. SS. Vincentius, & Orontius Martyres, Ciues Cemenelenses.
Tit. VI. S. Deiuota Virg. & Martyr. Nicien. Monœci tumulata.
Tit. VII. S. Valerianus Conf. Episcopus Cemenelensis.
Tit. VIII. S. Valerius Conf. Episcopus Niciensis.
Tit. IX. S. Dutherius Martyr Episcopus Niciensis.
Tit. X. S. Hospitius Confessor, & Abbas Niciensis.
Tit. XI. S. Syagrius Confessor Episcopus Niciensis, Primus Abbas Monast. S. Pontij.
Tit. XII. B. Ioannes de Mattâ Fundator. Ord. SS. Trinit. Redemp. Captiuorum.
Tit. XIII. Hugo de S. Caro S. R. E. Cardinalis.
Tit. XIV. Franciscus de Mayronis Doct. Theologus Ord. Minorum.
Tit. XV. B. Antonius Gallus Nicien. Ord. Heremit. S. August.
Tit. XVI. Emanuel Lascaris ex Comit. Tendæ Ord. Cartus.
Tit. XVII. Marcus à Niciâ Ord. Min.
Tit. XVIII. B. Hieronymus Garibbi Nicien. Ord. Min. Conu. S. Franc.
Tit. XIX. Maximinus Bergalia Ord. Carmelit.
Tit. XX. Petrus Guirardus Ord. Carmelit.
Tit. XXI. B. Andræas Robertus Martyr Ord. Min.
Tit. XXII. Ioseph Martini è Societ. Iesu.
Tit. XXIII. Anselmus Paris Ord. Minimorum.
Tit. XXIV. Petrus Vento Ord. Capuccinorum.

Pars Secunda De Episcopis Niciensibus.

1. S. Bassus.
2. S. Pontius I.
3. Amantius.
4. S. Valerianus.
5. S. Valerius.
6. Auxianus.
7. S. Dutherius.
8. Magnus.
9. Austadius.
10. Catholinus.
11. S. Syagrius.
12. Froddonius.
13. Bernardus I.
14. Pontius II.
15. Gaufredus.
16. Pontius III.
17. Andræas I.
18. Nitardus I.
19. Andræas II.
20. Raimundus I.
21. Bernus.
22. Archinbaldus.
23. Isnardus.
24. Isoardus.
25. Petrus I.
26. Arnaldus.
27. Raimundus II.
28. Petrus II.
29. Ioannes I.
30. Henricus I.
31. Sancius.
32. Henricus II.
33. Meynfredus.
34. Petrus III.

35. Ioannes II.	56. Henricus II.
36. Hugo.	57. Bartholomæus
37. Bernardus II.	58. Ioannes VII.
38. Nitardus II.	59. Augustinus.
39. Rostagnus.	60. Hieronymus I.
40. Ioannes III.	61. Nicolaus.
41. Guillielmus I.	62. Philippus II.
44. Petrus IV.	Bonifacius S. R. E.
45. Laurentius.	Cardinalis.
46. Ioannes IV.	63. Hieronymus II.
47. Roccasalua.	64. Io. Baptista.
48. Ioannes V.	65. Hieronymus III.
49. Franciscus I.	66. Philippus III.
50. Ludouicus I.	67. Franciscus II.
51. Ioannes VI.	68. Io. Ludouicus.
52. Antonius.	69. Franciscus III.
53. Haymo I.	70. Petrus Franciscus.
54. Ludouicus II.	71. Iacobinus.
55. Haymo II.	72. Desiderius.

Quæ pag. 44. num. 17. u. Lantusca dicuntur de Petro, & Vincentio Barralis Fratribus, antepenenda ad num. 16. u. Lucerramum. Pag. 149. lin. 6. lege Minimorum, *non* Minorum.

PROLE-

PROLEGOMENA.

NICIENSIS VRBIS, DIOECESIS, COMITATVS NOTITIA.

NE Lector in ipso impingat limine, antequàm propositum aggrediamur, operæ pretium facturi nobis videmur, si quæ Nicææ Vrbis, eiusque Dioecesis, & Comitatus, cuius monumenta Sacra exhibenda suscepimus, antiquitatem sapiunt, breuiter attigerimus. Non enim loquimur, quibus hæc fortasse paulò notiora, Concinibus nostris solis, sed & externis; cupimus enim Aquilæ nostræ, sin minùs supra nubes, & inania, at saltem vltra Alpium septa, literarumque; volatum dirigi; nec eruditis tantùm noster desudat labor, verùm etiam minùs peritis. Eòque magis præstandum, quò paucis admodum id alijs Scriptoribus dictum est, ex nostris plenè, ac dilucidè complexus est nemo.

Nicææ Vrbis situs, Italiæ, & Galliæ diuisio.

CAPVT. I.

1 NIcæa multarum in Orbe Vrbium nomen est; præcipuæ, numero octo sunt, quas prætercam, quà de agimus, in Asiâ, seù Bithyniâ, apud Locros, Illyrios, Indos, Thraces, Bœotios, Corsos passim recensent Geographi; inter quas illa, quæ in Asiâ est, primùm ab Antigono Philippi Filio Conditore Antigonia dicta, postmodùm à Lysimacho Rege, de nomine Vxoris Antipatri Filiæ, Nicea appellata, celebrilla 318. Episcoporum Synodo, ac nonnullorum Græciæ Cæsarum, Lascarorum præcipuè diuersorio illustris, ab impijs Turcis *Nichia* nunc dicitur, seù, vt alijs placet, *Isnich*. Omnium verò hoc sæculo notissima illa est, quæ non longè à Varo fluuio sita, *Nizza di Prouenza* Italis, *Nizza del Varo* aliàs, *Nice de Prouence* Gallis sonat, ad differentiam nimirùm eius, quæ in Monte Ferrato, *Nizza della Paglia*, dicta. Alexandriæ Insubrum Incolas agnoscit Conditores. Porrò Nicæam Prouinciæ hanc Vrbem appellat vulgus, non quòd verè in Galliâ Prouinciâ sit, sed quià Arelatensium Regibus, ac deinceps Prouinciæ Comitibus olim subdita, eidem sit finitima, ab amne Varo tantùm discreta. Quamuis enim in Galliæ Prouinciarum diuisione Niciensis tractus, ac Cemenelensium Ciuitas Nicææ fermè contigua in Alpibus Maritimis, Viennensi IV. accenseatur, ac in Itium Galliæ ad Alpem vsque summam, vbi nunc Augusti trophæa, aliquæ itinerariæ tabulæ statuant, à Geographis tamen omnibus Italiæ adiudicatur, qui Galliæ, atque Italiæ terminum agnoscunt consensu vnanimi Varum fluuium. Sic Ptolemæus

mæus tab. 3. Europæ, post quem Strabo lib. 4. ait Nicæam in Italia fuisse, licet in Massiliensium iure esset. Dixerat superiùs: *Austrino lateri adiacet præter dictam figuram Ora maritima, quam Massilienses tenent, ac Salyes vsquè ad Liguriam, & Italiæ fines, ac Varum flumen, quo, vt antè dixi, Narbonensis Gallia terminatur, itemque Italia.* Plinius lib. 3. cap. 4. *Narbonensis Prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata antè dicta, Amne Varo ab Italiâ discreta, Alpiumque iugis.* Eadem Martianus Capella Plinij epitomator. Pomponius Mela lib. 2. cap. 4. *Varum, quia Italiam finit, aliquantò notius.* Idem cap. 5. *Gallia Lemano lacu, & Gebennicis* [melius] *Cemenis Montibus in duo latera diuisa, atque altero Thuscum pelagus attingens, altero Oceanum, hinc à Varo, illinc à Rheno ad Pyrenæum vsque promittitur.* Vibius Sequester in Catal. fluminum de Varo: *Hic nunc Galliam ab Italiâ diuidit.* Addendus Lucanus lib. 1.

Finis & Hesperia promoto limite Varus.

2 Alij non à fluminibus, sed à Montibus dimetiri Italiam malentes, ad Alpem vsquè Summam, sic dictam in Antonini itinerario, aliàs Alpem Maritimam, Galliæ fines producunt; vndè Ludouicus Reuellius Niciensis, non spernendus author [cuius nomen aliena inuidia expunxit, suumque adulterinum apposuit] in opere M. S de Rerum Inuentoribus, ac Miscellaneis, cuius authographa videre licuit, v. Varus, inquit: *Nicæa, diuidendo Prouincias à fluminibus, in Italiâ est; à Montibus, prima Gallia.* Quandò autem Alpis summæ meminimus, disquirendum superest, quidnam hoc nomine indicarint scriptores? & quidem non vno loco tantùm id Alpium genus fuisse testis est Cæsar Comment. lib. 3. in hæc verba: *Cum in Italiam proficisceretur Cæsar, Ser. Galbam cum Legione XII. & parte equitatus in Antuates, Veragros, Sedunosque misit: qui à finibus Allobrogum, & lacu Lemano, & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent. Causa mittendi fuit, quòd iter per Alpes, quo magno cum periculo, magnisque portorijs mercatores ire consueuerant, patefieri volebat.* De ijs Alpibus Henric. Glarean. in eiusdem Cæs. comment. *Cæterùm, vbi potius summas Alpes dixerimus, quàm vbi in omnes Mundi plagas flumina eximia fluunt, ac originem habent?* Meliùs Raimundus Marlianus: *Alia erant Alpes, quas summas Cæsar appellat, quòd inter omnes magis emineant.* Sic Paullus Merula Cosmograph. pat. 2. lib. 4. cap. 5. adhæret Iosiæ Simlero arbitranti nomen summi apud Cæsarem non poni, vt aliquæ Alpes isto quasi proprio titulo discernantur ab reliquis Alpibus, sed esse nomen appellatiuum, & idem esse, ac Alpium cacumina, eâque ratione accipiendam censet Antonini Alpem summam in Itinere, quod Româ per Alpes Maritimas ducit Arelatum; vti etiam alibi vocantur Summus Penninus, & Summus Pyrenæus. hæc suis verbis Merula. Quamobrèm Philipp. Cluuerius Ital. antiq lib. 1. cap. 9. non modò illam, quæ in Antonini itinerario indicatur, Alpem Summam, seù Maritimam, Albintimilium Inter, ac Cemenelum, IX. hinc passuum millibus, XVI. indè distantem, ad locum, vbi Augusti trophæa, nunc Turpia, agnoscit, sed etiam ibidem cum eodem Antonino, posteriori tempore terminum Italiam inter, & Galliam constitutum fuisse asserit.

3 Hinc Velleius Paterculus lib. 2. de Maraboduo Marcomannorum in Germaniâ Rege disserens, de summis Alpium iugis Italiam, & Galliam terminantibus sic ait: *Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam, quippè cum à Summis Alpium iugis, quæ finem Italiæ terminant, initium eius finium haud multò plus CC. millibus passuum abesset.* Mamertin in genethliaco Maximiani Augusti: *Tu modò Galliæ oppida illustraueras; iam summas Arces Monœci Herculis præteribas.* Eodem modo Paulus Orosius Histor. lib. 1. cap. 2. author est, Italiam Alpium obicibus obstrui, *quæ à Gallico mari super Ligusticum sinum exurgentes, primùm Narbonensium fines, deindè Galliam, Rhætiamque secludunt.* Quò respexit Auson. eo carmine:

Excludunt Italos Alpina cacumina fines.

Indè factum est, vt Nicæam citrà Alpis summæ iugum sitam, inter Celticas gentes nonnulli adscripserint. Stephani Epitomator: *Nicæa oppidum Galliæ Massiliensium Colonia.* Martyrolog. Rom. 12. Kal. Iun. *Nicia in Galliâ S. Hospitij Conf.* eâdem occasione Gregor. Turon. Sigebert. in chronico an. 581. alijque. Similiter Vrbem Cemenelensem in Niciensi viciniâ, atque ab ortu, & occasu æquidistantem Galliæ adserunt Martyrologia, Romanum, ac Vsuardi, dùm de S. Pontio Martyre pridiè Id. Maij: *In Gallijs Ciuitate Cimellâ Natalis S. Pontij, &c.* eadem Maurolycus. ibidem insupèr Præfectum Galliarum in SS. Nazarium, & Celsum insurrexisse testantur eorum acta, licèt in actis SS. Vincentij, & Orontij, atque apud Petrum de Natal. Adonem, Vincentium Beluac. de ijsdem agentes ea Ciuitas apertè Italiæ adscribatur, cui æquè Nicæam adscribit in Sanctorum Topographiâ Primus Cabilonensis.

4 Robert-

4 Robertus Gaguin. in descriptione Galliæ, utri Prouinciarum Nicæa addicenda, incertus est: *Quam inquit, ad Italiam pertinere quidam asseuerant, est enim Galliæ, quæ Genuam spectat, limes*. At verò iam non à Montibus, sed à fluminibus, Geographos secuti, consueuimus dimetiri Italiam, in qua, Liguriam, quæ minimè in Gallia sita est, tam veteris, quàm recentioris æui auctores, à fluuio Varo ad Macram vsque dimetiuntur. Adde quòd Gallia arctioribus terminis nunc, quàm olim fuerit, continetur, tam illa, quæ Cæsari Belgica, quàm quæ Celtica dicta est. Igitur non malè quis nunc Nicæam Italiæ potiùs, quam Galliæ adscripserit; licet enim olim Præfecturæ esset Massiliensis, ac postmodùm in spiritualibus subdita Metropoli Ebredunensi, tamen verè intrà Italiæ terminos claudebatur. Placet strabonis verba referre, qui tractus Niciensis situm exactè delineauit. *Varus inter Antipolim est, & Nicæam, ab alterâ XX. ab alterâ LX. ferè stadijs distans, itaque secundùm nunc monstratum terminum, Nicæa Italiæ adscribitur, quamquàm est Massiliensium. nam enim contrà Barbaros suprà adiacentes ij condiderunt munitionem, vt mare liberum obtinerent, agros illis tenentibus; est enim regio illa montosa, & natura loci munita, ad Massiliam mediocrem habens planitiei latitudinem. indè autem versùs ortum planè ad mare adstringitur. ita vt vix spatium itineri faciendo relinquat. Primam partem habent Salyes, vltimam Ligures Italiæ conterminos, de quibus posteà dicetur. Id hoc loco addendum, cum in Narbonensi Prouinciâ sit Antipolis, Nicæa in Italiâ. Nicæam tamen sub Massiliensibus manere, eiusque præfecturæ esse, Antipolim in iudicio re disceptatâ à Massiliensium iurisdictione liberatam inter Italicas Vrbes censeri.* Hactenùs Strabo.

5 Philippus Ferrarius in Topograph. Martyrol. vbi ait Nicæam inter Vrbes Gallicas computari, sic eius situm exactè describit: *Nicæa altera, quæ Nicia in Martyr. appellatur*, Nizza C. E. *Liguriæ littoralis in Gallia Narbon. confinio, apud Varum flumen, quæ tamen hodiè inter Vrbes Gallicas computatur, à Massilien. condita, pars in plano, pars in colle ad Alpium radices, cum Arce firmissimâ, valdèque munitâ in colle: quam Galli superiore ætate, accitis Turcis, expugnare non potuerunt, Ea Ducis est Sabaudiæ, à Taurino Ducis Sede ad* LXXX. *M P. longiora in Merid. & Notolibycum distans; media ferè inter Genuam, & Massiliam: à qua in ortum ad* C. *M.* P. *à Genua verò in Occid. hibernum quasi* CXXX. *recedit, à Vintimilio* XII.

Nicæa vndè dicta? eius varia apud Scriptores nomina.

C A P. I I.

1 Ariè huius Vrbis nomen apud priscos scriptores efferri video, Nicæa, Nicea, Nieia, Nica, Nicæa, Græcis Νικαια, dicitur Ptolemeo, Straboni, Plinio, Catoni, Sempronio, Pomponio Melæ, nec non Liuij, Stephanique breuiatoribus, alijsque recentioribus. Niceam vocat absque diphtongo Ammian. Marcellinus lib. 15. in recensione Prouinciarum Galliæ: *Viennensis Ciuitatum exultat decore multarum, quibus potiores sunt Vienna ipsa, & Arelate, & Valentia: quibus Massilia iungitur, cuius Societate, & viribus, in discriminibus ardnis fultam aliquoties legimus Romam. His prope Salluuij sunt, & Nicea, & Antipolis*. Vndè autem id nomen huic Vrbi inditum sit, non ità certum; quià cum non Latinum, sed Græcum sonet, Græcamque originem, vt sequenti capite dicetur, ac teste D Hieron. in proem. lib. 2. comment. in epist. ad Galat. agnoscant pleræque Phocensis Prouinciæ, finitimorumque locorum Vrbes, putarunt aliqui, à Græcis aduenis sic dictam à Nicea Asiæ, ac Bithyniæ Vrbe: sicuti nunc Hispani in Indijs, nouis Vrbibus à se conditis, seù veteribus instauratis noua nomina facturi, Hispanicarum, vnde discesserant, eis persæpè Ciuitatum nomina imponunt. At verò cum Asiatica Bithyniæ Metropolis Nicea dicta sit multo temporis spatio, postquàm in Prouinciam Phocenses migrauerant, nobis id ethymon non probatur, licèt in eam sententiam Gallus quidam author, quem anonymum vidimus manuscriptum, totus eat, putans omnes fermè Galliarum Vrbes ab Asiaticis, & Græcis sua nomina mutuasse.

2 Niciam alij dixere cum Antonio in Itinet.

A Nicia Antipolim Pert. M P. XVI.

Antipoli Niciam Plag. M. P. XVI.

Id nomen à Nicio Laerte Hetruriæ, à quo Colonias missas fuisse scripsit, accepisse asserit Annius Viterbiensis, ex quo Leander Albertus in descript. Ital. Hoc tamen fabulas inter,

ac nugas meritò enumerat, qualia pleraque apud eundem Annium, Paullus Merula Cosmogr. par. 2. lib. 4. cap. 35. licèt enim, vt ait Liuius lib. 5. Tuscorum antè Romanum Imperium latè terrâ, marique opes patuerint, mari supero, inferoque, quibus Italia Insulæ modo cingitur, nominibus inditis i dixeritque Cato in Origin. *Alpes omnes Italia Colonias fuisse Thuscorum incola asserunt, & ab ipsis vel Ducibus, vel Capitibus originum nomina gentibus, & locis indita*: attamen teste C. Sempronio de diuis. Alpium, intrà Liguriæ fines numquàm Hetrusci habuere sedes: *Omnibus Alpinis, exceptis Liguribus, notissima origo Hetrusca est*; Ligures autem vt ait, tàm idem Sempronius, quàm alij suo loco adducendi, loca incolebant à Varo ad Macram sita, non igitur Nicienſibus origo Hetrusca, atque adeò non probatur quod de Nicio Laerte nominis inditore commentus est Annius, præsertim cum ex antiquis scriptoribus nullis id, quod viderim, dixerit.

3 Verissima huius nominis ratio ea est, quam affert Cluuerius, cuius ea verba: *Nomen haud dubiè sortita est Nicaa à rei euentu, idest à vincendo, scilicet cum Massilienses, deuictis, victisque Liguribus ea littora obtinuissent*, id ipsum alij non infimæ notæ authores interpretantur, à victoriâ nimirùm de Salijs, ac Liguribus partâ, vt sequenti capite dicetur, cum de Massiliensibus Nicææ Conditoribus erit sermo. Et quidèm post victorias id nominis deuictis locis veteres persæpè indidisse, non vno loco meminerunt Historici. Deuicto apud Indos Poro Rege, Nicæam nouæ Vrbi inibi à se conditæ Alexander Macedo nomen fecit teste Curtio lib. 9. Iustino lib. 12. alijsque. Ciuitatem autem, quam diximus Bithyniæ Metropolim, a victoriâ nomen traxisse credidit Euseb. lib 3. cap. 6. de vitâ Constant. *Ciuitas autem Bithynia, qua Nicaa ἀπὸ τῆς νίκης, idest a victoriâ nomen traxit, Concilio celebrando admodùm idonea designata fuit.* Sozomen. Hist. Ecclesi lib. 5. cap. 20. ait opidum Emaus Iudææ, post captam sub Tito Hierosolymam, & relatam de Iudæis victoriam deincèps appellatum fuisse à Romanis Nicopolim, *nomine ex euentu belli imposito*. Hinc non vnica in Orbe terrarum, vt initio diximus, Vrbs Nicæa, cum multas à victorijs ibidem obtentis sic dici voluerint victores. Hinc tot nummi apud veteres Victoriati, simulacro scilicet victoriæ insigniti, lege Clodiâ teste Plinio lib. 33. cap. 3. primùm Romæ percussi. Pingebatur autem Victoria virgineo vultu decoro, ac liberali, alatis humeris, capite aliquàndò intecto, lauro redimito interdùm, aut pileato, manu dexterâ protensâ lauream porrigens, vt in plerisque numismatibus videre est. Adde non Vrbibus solum, sed factionibus etiam nonnumquàm id nomen inditum. Euagr. Hist. Eccles. lib. 4. cap. 13. ex Procopio ait sub Iustiniano Imperatore *seditionem popularium Constantinopoli esse conflatam, qua nomen ex tessera Populi accepit: quippè Nica, idest, Vince, fuit propterea appellata, quòd Populus interse congressus hanc tesseram Nica sibi præscipsisset, quo alter ab altero internosceretur.*

4 Nicam etiam aliquandò dictam inuenimus nostram Vrbem, vndè Nicenus, Nicensis, & Nicæensis. Sic D. Gregor. Turon. agens de S. Hospitio Hist. Franc. lib. 6. cap. 6. vocat *Vrbem Nicensem*, ac de Glor. Confess. cap 97. *Regionem Nicensem*. Arnauldus in Martyrol. Monastico scripsit, dum agit de S. Valerio 9. Cal. Augusti *Nica in Prouincia*. Nicensem etiam, ac Nicæensem dixere præter antiqua diplomata, quæ multa afferemus par. 2. S. Hilarus Papa Epist. 4. ad Veranum, & Victurium, ac nonnullæ ex lapidibus antiquis inscriptiones, de quibus inferiùs suo loco. Atque hinc factum puto, vt nunc Gallis audiat *Nice*, ac Italis *Nizza*. quod indè euenisse arbitratur Cluuerius, quià Græci quondàm Incolæ Massiliensium Coloni accentum ponebant in primâ syllabâ.

5 Vndè autem sæculo Caroli Magni Bellandam eandem Nicæam dictam fuisse legamus, disquirendum supererit infrà cap. 13. dùm de excidio eiusdem per Barbaros agemus. An porrò ab eâ nomen sortitus sit Arnaldus de Bellandâ, vnus ex Caroli Magni procenbus, ac in bellicis expeditionibus indiuiduus comes, in Francicis annalibus celebris, non disquiro.

Massilien-

Massilienses Græci Niciensium Conditores.

CAP. III.

1 Massilia Vrbs, nomine ac vetustate Cæsari Belli Ciuilis lib. 2. fortitudine, sapientiâque Valerio Max. lib. 2. cap. 1. percelebris, à Græcis Phocæis, seù Phocensibus, vnanimi scriptorum consensu, extructa, Nicæam etiam missis Colonijs condidit. Massiliensium originem egregiè descripsit Iustin. lib. 43. *Temporibus*, inquit, *Tarquinij Regis, ex Asia Phocensium iuuentus ostio Tyberis inuecta, amicitiam cum Romanis iunxit: indè in vltimos Galliæ fines nauibus profecta, Massiliam inter Ligures, & feras Gentes Gallorum condidit: magnasque res, siuè dum armis se aduersùs Gallicam feritatem tuentur, siuè dum vltro lacessunt à quibus fuerant lacessiti, gesserunt. Namquè Phocenses exiguitate, ac macie terræ coacti, studiosiùs mare, quàm terras exercuere, piscando, mercando, plerùmque etiam latrocinio maris (quod illis temporibus gloria habebatur) vitam tolerabant. Itaquè in vltimam Oceani oram procedere ausi, in sinum Gallicum ostio Rhodani amnis deuenere. Cuius loci amœnitate capti, reuersi domum, referentes quæ viderant, plures sollicitauere. Duces classis Simos, & Protis fuere. Itaque Regem Segobrigiorum, Nannum nomine, in cuius finibus Vrbem condere gestiebant, amicitiam petentes conueniunt: Fortè eo die Rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis filiæ erat: quam more Gentis electo inter Epulas Genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cùm ad nuptias inuitati omnes processissent, rogantur etiam Græci hospites ad conuiuium. Introducta deindè Virgo cum iuberetur à Patre aquam porrigere ei, quem Virum eligeret, tunc omissis omnibus, ad Græcos conuersa, aquam Proti porrigit: qui factus ex hospite gener, locum condendæ Vrbis à socero accepit. Condita igitur Massilia est propè ostia Rhodani amnis, in remoto sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures incrementis Vrbis inuidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant. Qui pericula propulsando in tantum enituerunt, vt victis hostibus in captiuis al. Capertinis agris multas Colonias constituerent.*

2 Has porrò Colonias Polybius de Massiliensibus loquens hisce verbis enumerat, *Aphrodisiam, Agatham, Taurentum, Antipolim, Nicæam*. Apertiùs Strabo lib. 4. *Posterioribus tamen temporibus fortitudine sua freti quosdam circumiacentium camporum in suam potestatem redegerunt, quæ eadem sub nixi Vrbes quoque condiderunt, quibus munitionibus vterentur, vt ad Hispaniam contrà Hispanos, quibus etiam ritus Dianæ Ephesiæ auitos tradiderunt, eosque sacrificare Græco more docuerunt, vt Rhoen, Agathamaduersus Barbaros Rhodanum accolentes, vt Taurentium, Olbiam, Antipolim, & Nicæam Salium genti, & Liguribus Alpes incolentibus opposuerunt*. Massiliensibus siquidem, vt prosequitur Iustin. eodem lib. 43. *magna cum Liguribus, magna cum Gallis fuere bella, quæ res, & Vrbis gloriam auxit, & virtutem Græcorum multiplicata victoria celebrem inter finitimos reddidit*. Hosce Gallos, cum quibus decertare consueuerant Massilienses, Salyes fuisse narrat T. Liuius lib. 5. dum ait Gallos, qui sub Belloucsi auspicijs in Italiam expeditionem meditabantur, religione tentos, *quòd allatum est aduenas quærentes agrum* [eos mòx Massilienses à Phocide profectos fuisse narrat] *ab Salyum gente oppugnari*.

3 Deuictis Salijs, Liguribusque, in partæ victoriæ monumentum, Nicæam, vt diximus, condiderunt, quam Vrbem Massilia multis post sæculis suæ iurisdictioni, ac Præfecturæ subditam habuit. Extat in aulâ Episcopij Niciensis vetus lapidea inscriptio, in quâ nomen C. Memmij Macrini Quintumulti Massiliensium, Præfecti, Agonothetæ, & Episcopi Nicæensium huiusmodi:

C. MEMMIO
MACRINO
Q̄NVIR. MASSIL.
Q. ĪIVI. R̄ Q̄Q̄. ITEM
PRAEFECTO
PRO. ĪIVIRO. Q̄Q̄.

AGO-

AGONOTHETAE
EPISCOPO
NICAENSIVM.
AMICI.

Episcopum Nicaensium hic non Præsulem Ecclesiasticum, sed Ethnicum Magistratum intelligas velim, à verbo Græco ἐπὶ, & σκοπῶ, quod est *superintendens*, vt id vocabulum interpretantur præter alios ex recentioribus Alph. de Castro adu. hæreses lib. 1. cap. 13. & lib. 6. v. Episcopus, ac Henric. Henriquez in Summ. Theol. Mor. tom. 1. lib. 10. cap. 32. qui Episcopum interpretatus *inspicientem*, siuè *considerantem*, ait ad rem nostram, Ethnicos id nomen tribuisse Magistratui Prætorij.

4 Nec verò Niciensibus solùm, sed reliquis Monœcum vsque opidis Massilienses imperitabant. Ptolem. *Post Vari ostium ad Lugusticum mare Massiliensium sunt Nicaa, Herculis portus, Trophaa Augusti, Monœci portus*. De Monœceo portu Strabo hęc addit: *Nomen coniecturam prabet eiusque Massiliensem nauigationem pertingere, distat ab Antipoli paulò amplius CC. stadijs. Indè ad Massiliam vsque, atque non nihil alterius Salyes habitant ora maritima imminentes Alpes, partemque littoris permixti Gracis*. Vndè tractus illius Massilionicìensis, à Monœci statione ad Varum vsque, Populi olim Græci audiuerunt. Marcian. Heracleens.

Post Liguriam autem Pelasgi sunt; qui
Primum Coloni huc ex Gracia peruenerunt.

Nec non regio ipsa, licèt in Italia sita, Massilia dicta est. Docent ea Polybij verba lib. 2. dicentis: *Apenninum, quà initium eius est suprà Massiliam, & quà Alpibus iungitur Ligures habent ex vtroque latere, & quod Etrusco mari obuersum, & quod planities supradicta*. Vbi quià Apenninus Strabonis, aliorumque testimonio in Italià, ac inter Ligures Montanos incipit, Massilię nomine regionem Massilionicìensem intelligendam arbitratur Cluuerius, non Vrbem ipsam Massiliam, cum suprà eam inter Salyes nequaquàm Apennini initium sit, ductus maximè Eustathij, Dionysij Scholiastis, testimonio aientis: *Est autem Massilia non regio tantùm, sed & Vrbs Ligurum in Gallià*. Hinc non mirum si in huius maritimę orę ruderibus pręter Romanos occurrant plerùmque veteres nummi Massilienses, tauro in genua procumbente signati, ac ex aduerso additâ voce Gręca Massiliam indicante ΜΑΣΣΑ. nam Stephano dicta est promiscuè Massilia, & Massalia, vndè gentilitium Massaliota, & Massaliotis mulier.

Nicæa Cemenelioni coæua. Vtriusque antiquitas.

CAP. IV.

1 Rbium illustriorum originem, aut obliuioni, aut tenebris persępè dedit antiquitas, hinc de Troię, ac Romę initijs ortę tot fabulę, siuè a gemino ouo, siuè à geminis fratribus quis historiam innumeris mixtā nugis, ac fabulis orsus sit. Nicęam, cuius initium à Gręcis Massiliensibus duximus, ex ruinis Cemenelensibus ortam vulgus incertum blaterat, sicuti ex ruinis Aquileiensibus Venetię, ac ex Carraginiensibus Tunetum, Vrbes anteà ignotę, imò nondum conditę emerserunt. Hinc Leand. Albertus, Augustin. Iustinianus, & Paull. Merula, esse asserunt qui rudera Cemenelensia, veteris putant esse Nicęę; Id credidit Vincentius Barralis, qui in descriptione situs Insulę Lerinensis scripsit, Galliam braechatam initium habere *à Varo flumine propè Nicaam Prouincia olim Cimelam orientem versus*. Audiui etiam non semel Viros aliòqui non indoctos, quibus prodigij loco videbantur ea, quęde hisce Vrbibus synchronis, eodemque tempore florentibus dicturi sumus.

2 At verò si veteres Geographos obitèr legant, coęuas Nicęam, ac Cemenelionem liquidò indicabunt. Id præsertim ex antiquioribus Ptolemeo, Plinio, & Antonino liquet, Horum primus indicatâ *Nicaà* ad mare sitâ, interiora, ac magis mediterranea prosc-

prosequens ait, *Vediantiorum in maritimis Alpibus Cemeneleon.* Plinius apertissimè: *Igitur ab amne Varo Nicæa opidum à Massiliensibus conditum, fluuius Pado, Alpes, Populique Inalpini multis nominibus, sed maximè Capillati opido Vediantiorum Ciuitatis Cemenelion.* al. *Cemelio.* Antoninus describit iter maritimum *Nicæa Antipolim*, ac, ab *Alpe Summâ Cemenelum*, mediterraneum. Vides apud eos vtriusque Vrbis simul ac semel nomen commemorari. Quin immò aliquandò eodem tempore vtraque decorata est Sede Episcopali, vt infrà par. 2. suo loco dicemus, cum exscribemus S. Hilari Papę Epistolam, in quâ iuxtà Prędecessoris sui S. Leonis Magni decretum, pręcipit, vt *custoditis omnibus, quæ super Ecclesijs Cemeneliensis Ciuitatis, vel Castelli*, al. *Castri Nicáensis Sanctæ memoriæ Decessoris sui definiuit authoritas, ad vnius Antistitis regimen prædicta loca reuertantur, quæ in duos diuidi non decuit Sacerdotes.* Ex huius epistolæ verbis F. Io. Iacobus Augustinensis Gallus, cuius opus posthumum vtinàm aliquandò prodeat, coniectarat, stante Cemenelione Nicæam non Ciuitatem, sed Castrum, aut Castellum solummodò extitisse, ductus fortasse Plinij testimonio vocantis Nicæam *opidum*. At licèt Castrum ab Hilaro dicatur, à priscis tamèn Scriptoribus Ciuitas dicta est; potuit verò eiusdem Hilari sæculo tantus Cemenelionis fuisse splendor præ Romanorum frequentiâ, vt migrantibus eò loci Incolis, Nicęa aliquantispèr exciderit, Castrumque dicta sit illa, quę olim Iure Ciuitatis gaudebat, atque ante annos 200. à D. Basso scilicèt Pręsules numerauerat; atque ex eo maximè id nomen ei impertiuit Hilarus, quià Cemenelione tantùm, Vrbe ampliùs florente, cathedram Episcopalem sisti volebat.

3 Neque verò hęrendum est in eo, quòd à Plinio Nicęa dicatur opidum, nàm priscis opidum prò Ciuitate vsurpare mos fuit: Corinthum totius olim Gręcię lumen, Aeginam, Megaram, Pirçum, opida vocat Sulpicius in Epist. ad Cicer. Famil. ep. lib. 4. ep. 4. quamuis, vt animaduertit Manucius, essent Vrbes. Idem Cicero ad Attic. lib 16. epist. 18. Antiochiam Syrię Metropolim, ac Orat. pro Rabir. Neapolim opida appellauit, quod alibi de alijs Vrbibus sępè egit. Sic Vesontionem Gallię Vrbem Cęsar Comm. lib. 1. *Maximum, & Munitissimum Sequanorum opidum appellat.* Sic Plautus in Persâ, de Eleusipoli, quàm vocauerat Vrbem ait: *Eleusipolim Persæ cepere Vrbem in Arabia plenam bonarum rerum, antiquum opidum.* Sic idem Plinius superiùs allatis verbis, Cemenelioni, opidi, ac Ciuitatis nomen simul, ac semel dedit, quibus similia loca sexcenta apud veteres videas, quę, ne Lectori molestiam facessam, lubens omitto. Nicęam verò probant Vrbem, non modò ea, quę superiùs dicta sunt ex plerisque authoribus, sed etiam antiqua Italicarum Ciuitatum recensio, siuè is Strabo, aut Ptolemęus, aut aliquis alterutrius regestor. aut Scholiastes author sit, in quâ enumeratis illustrioribus Italię. & Corsicę Vrbibus, Romę Reginę Vrbium proximè postponitur Nicęa Massiliensium. ea talis est,

Roma Regia	Rauenna
Nicæa Massiliensium	Aquileia
Tarracina	Beneuentus
Neapolis	Capua
Brundusium	Valeria
Ancon	Mariana.

4 Iam verò, vt de Niciensis Vrbis antiquitate pauca dicam; ex tempore, quo condita est à Phocensibus Gręcis Massilia, licebit conijcere. De eâ sic C. Iul. Solynus, loquens de Italiâ: *At ex alterâ parte per Ligurum oram in Narbonensem Prouinciam pergit, in qua Phocenses quondàm fugati Persarum aduentu, Massiliam Vrbem Olympiade quadragesimâ quinta condiderunt.* quamobrèm Io. Bapt. Guesnay in hist. Massilien. putauit Massiliam conditam eiusdem Olympiadis 45. anno 3. idest anno creationis Mundi 3405. ab Vrbe Româ conditâ 154. qui erat iuxtà quorundam calculum ante Christum natum circitèr sexcentesimus, regnante apud Romanos Tarquinio Prisco. Igitùr quandò paulò post Massiliam, Nicęam etiam à Massiliensibus excitatam probauimus, non longè post, eius antiquitas referenda quod idem de Cemenelione, à Gręcis, vt nomen indicat, ac sequenti capite ostendemus, originem agnoscente, statuere ęquum est, quàm de vtriusque initio vix certi quid, quod ad tempus spectat, inuenire fas sit. Et quidèm inter Vrbes à Massiliensibus conditas nequàquam vltimum locum vendicat sibi Nicęa, licèt à Strabone eas enumerante, vltima indicetur, eas enim priore loco enumerat, quę situ regionis, Massillę

ipsi

ipſi ſunt magis finitimæ, atque adeò Nicæam cœteris plus diſſitam, poſtremam recenſet, quâ ratione alij ſcriptores in eodem ordine vtuntur. De Antipoli certè Decearum, quam Tacitus hiſtor. lib. 2. Narbonenſis Galliæ Municipium vocat, Epiſcopali Sede olim inclitâ, & quæ ab eiſdem Maſſilienſibus condita eſt, licèt teſte Strabone ab eorum iuriſdictione liberata inter Italicas Vrbes cenſeretur, & à Plinio opidum Latinorum dicatur, ex co conſtat Nicçâ fuiſſe poſteriorem, quòd nomen Grçcum Antipolis, idest contraria, ſeu oppoſita Ciuitas, ſortita, ex ſitu Nicæç, cui LXXX. ſtadiorum ſpatio tantùm opponitur, deſumpſiſſe videatur; ſi enim Nicæç ex aduerſo à conditoribus poſita eſt, ergò dicendum iam Nicçam prçextitiſſe.

5 Vbinam, dicet aliquis, antiquitatis notç? vbi amphithcatra, triumphales Arcus, inſcripti tituli, aquæductus, thermæ, aliaque huiuſmodi publica ornamenta priſcam redolentia maieſtatem? Facilis obiectioni reſponſio; dicam enim cum Auſonio epigramm. 34.

Miremur periiſſe homines, monumenta fatiſcunt,
Mors etiam ſaxis, nominibuſque venit.

frequentia ſiquidèm cumprimis bella, quùm perſæpè ab exterorum armis laceſſita ſit Nicæa, antiquitatis veſtigia abſumpſerunt, tùm etiam nouæ Arcis ædificationes, quam primò Aragones, mòx Andegauenſes, ac poſtremò Sereniſſimi Sabaudiæ Duces inexpugnabilem effecere, antiquarum molium rudera, quarum veſtigia plurima videas nouis propugnaculis ſaxa magnitudinis ingentis accommodaſſe, diruerunt omninò. Sciunt qui eandem Arcem luſtrauere oculis rei antiquariæ non nihil ſcientiâ prædıti. Ibi occurrunt ſiquidèm antiquiſſimi inſcripti Imperatoribus lapides, inter quos Conſtantino erectæ columnæ fragmentum huiuſmodi.

IMP. CAES.
FL. VAL. CON
STANTINO
AVG.
. . . . . .
DIVI
P. ET . . . . .

excisi Romano more tumuli circà fores maioris Eccleſiæ, ac clauſtrum, vbi olim Epiſcopus, ac Canonici inhabitabant, Columnæ effoſſæ profiteticæ pluſquàm iuſtæ magnitudinis.

6 Superſunt Vrbis vicis antiquiſſima nomina, inter quæ *Campus Martius*, ſic enim in antiquis monumentis dici video eum, qui nunc à noſtris linguâ vernaculâ dicitur *Camás*, vbi nunc Eccleſia Parochialis S. Martini, Cœnobiumque Auguſtinianorum. Ibi conijcere licet fuiſſe olim Templum Marti Sacrum, atque ex inferiori parte campum, ſeu pratum propè Paulonem fluuium, vt Romæ propè Tiberim, Veſontione, vt ait Chifflet. par. 1. cap. 31. propè Dubim. In quo iuuentus in armis, ac ludicris exercebatur, Virorum inſignium corpora cremabantur, exercitus luſtrabantur, comitia centuriata indicebantur.

7 Ei, quam mòx dedimus, Conſtantino dicatæ Inſcriptionis, aliam affinem in vetere columellâ legimus prò foribus Eccleſiæ ruralis S. Stephani hiſce notis inſculptam.

IMP. CAES. FL
AVIO. VALER
IO. CONSTANTI
NO. AV. L. CONSTANTI
NI PII. AVGVSTI. FI
LIO

quæ Conſtantino Iuniori Conſtantini Magni Filio vota eſt.

Cemenc-

Cemenelion Vrbs diruta, Nicææ finitima, cùr sic dicta? Eius varia nomina. Quid Cemenæum, Cemeni Montes.

C A P. V.

1 Numerantur aliquæ in Orbe Vrbes, de quibus iam tritum illud pronunciare liceat:

Hic locus est vbi Troia fuit

veriùs de nostrâ Cemenelione dixerim cum Ouidio:

Nunc seges est vbi Troia fuit.

inibi siquidèm, vt ait Rutil. itiner. lib. 1. de Populoniâ Hetruriæ olim Vrbe simili fato obrutâ,

Agnosci nequeunt aui monumenta prioris,
Grandia consumpsit mœnia tempus edax;
Sola manent interceptis vestigia muris,
Ruderibus latis tecta sepulta iacent.

Agnoscunt humanarum rerum vicissitudinem Vrbes ipsæ, non homines modò: *Omnes,* inquit Seneca epist. 71. *quæ vsquam rerum potiuntur Vrbes, quæque alienorum Imperiorum magna sunt decora, vbi fuerint aliquandò quæretur.* Eadem Ser. Sulpic. epist. ad Cic. *Hèm nos homunculi indignamur, si quis nostrum interijt, aut occisus est, quorum vita breuior esse debet, quùm vno loco tot opidorum cadauera proiecta iaceant.* Dixerat superiùs: *Ex Asiâ rediens, cum ab Ægina Megaram versus nauigarem, cœpi regiones, circum circà prospicere: post me erat Ægina, antè Megara, dextrà Piræus, sinistrà Corinthus, quæ opida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta antè oculos iacent.* At nostræ Cemenelionis, licèt quamplurimæ antiqui splendoris notæ interierint, nomen mortis adhùc immune est, collis enim, in quo ea Ciuitas olim sita, atque vbi, quæ mòx dicentur, priscæ maiestatis cernuntur rudera, adhùc nomen pristinum retinet, ac vulgo Niciensium linguâ vernaculâ audit *Simés*,

2 Cæterùm eius nomen variè apud Scriptores non recentiores modò, sed veteres etiam video efformatum. Ptolem. scribit *Cemeneleon.* eius verba: *Vediantiorum in Maritimis Alpibus Cemeneleon.* Græcè Κεμενέλεον. Plin. lib. 3. cap. 5. penultimam tantùm vocalem mutat: *Opidum Vediantiorum Ciuitatis Cemenelion,* ità enim ex emendatioribus codicibus legit eruditiss. Vir Philipp. Cluuerius, licèt in alijs Plinianis exemplaribus corruptè legatur *Cemelion*, al. *Cemelio*, seù *Gemelio*. Antonino in itiner. dicitur Cemenelum, hoc ordine:

Albintimilium	M. P. X V I.
Lumonem	M. P. X.
Alpem Summam	M. P. V I.
Cemenelum	M. P. I X.
Varum flumen.	M. P. V I.

aliâ itinerariâ tabulâ dissimili locorum nominibus, & dimensione scribitur:

Albentimillo	V I I I I.
. . . . .	. . .
In Alpe Maritima	V I I I I.
Gemenello	V I.
Varum	. . . .

In notitiâ Ciuitatum Galliæ in Viennensi IV. in Alpibus Maritimis, Ciuitas Cemeleuensis indicatur hoc modo:

Metropolis Ciuitas Ebrodunensium.	Ciuitas Rigomagensium.
Ciuitas Diniensium	Ciuitas Sollinensium.

Ciuitas Saniciensium. Ciuitas Cemeleuensium.
Ciuitas Glannatena. Ciuitas Vencienşium.

Epiſtola S. Hilari Papæ ad Leontium, Veranum, & Victorinm voeat Ciuitatem *Cemelienſem*. Acta S. Pontij Mart. *Chimellam*, ſiuè *Cimellam*: *A finibus Italia tranſiens, Vrbem ſub iugo Alpium procul ſitam petijt nomine Chimellam*, al. *Cimellam*. *Cimella* itidèm Vſuardo & Maurolyco in Martyrol. Pridiè Idus Maij. *Cumella* Petro de Natal. lib. 4. cap. 169 In SS. Vincentij, & Orontij geſtis *Cimeram* legimus penultimâ productâ. Aliquibus de S. Celſo Mart. agentibus *Melia* dicitur pro *Cemelia* demptâ *Ce* primâ ſyllabâ. eâdem occaſione Petro de Natal. lib. 6. cap. 148. *Gimellus Vrbs Gallia*, Iacobo de Vorag. *Gemel*; Vincentio Beluac. *Gimellis*; D. Antonino Archiepiſcopo Florentino corruptiſſimè, *Gebenna*; Breuiario Romano antiquo, *Cimello* Primo Cabilonenſi Epiſcopo in Topograph. Sanctorum, *Gabellorum Narbonenſis Gallia Colonia*, Antonio Mariæ Speltæ in Epiſcopis Ticinen. in S. Syro, *Carmelus*. Pingonius in recenſione dominij Sabaudici *Semelium* dixit. Poſterioribus ſæculis non modò *Cemeleum*, ſed etiam *Cemelium*, & *Cemelam* dictam fuiſſe aſſerit Sirmondus in Valeriano. eodem in argumneto varijs nominibus dictam Ciuitatem aſſerit P. Rainaudus ijs verbis: *Sedes itaque Valeriano Cemelij, ſiuè Cemella, aut Cemelium, totidem enim nominibus dictam Ciuitatem inuenio, cuius nunc vix aliqua rudera ſuperſunt propè Nicaam Salyum in colle, cui etiamnum Cemelij appellatio, & florentis quondàm Ciuitatis fama, rerum vacua, durat*.

3 Hanc vnâ in Vrbe nominis detorſionem genuiſſe videtur, non tàm malè emendatorum codicum corruptela quàm ipſiuſmet Vrbis excidium, quià prorſus deleta, poſterioris æui Scriptoribus pleriſque ignota fuit. At verò ſi legitimam, genuinamque eius ſpectes nomenclaturam, Cemenelion, ſiuè Cemeneleon, quod Plinio, Ptolemæo, Antonino Latinè Græcum nomen pronuncianti, ac lapidibus antiquis probatur, arridet magis, quòd à Cemeno Monte, ſeù dicere manis Cemenis Montibus, denominationem ea Vrbs ſortita fuiſſe videatur.

4 Quiſnam dictus ſit Cemenus Mons, conſulendus Plinius lib. 3. cap. 4. Eius hæc verba: *At in ora oppidum Latinum Antipolis, regio Deceatium, amnis Varus ex Alpium Monte Cemeno profuſus*, alia exemplaria deprauatè: *Monte Cema* al. *Acema*. Verùm non is ſolum vndè Varus fluuius ortum trahit, Cemenus Mons dictus eſt, ſed quicquid Montium ad Vari vſque oſtium, atque inde ad Liguſtici Apennini exordium tendit. docet Strabo lib. 2. *Alpibus circumnexam lineam facientibus, conuexum earum latus predictis Gallorum campis, & Cemeno Monti obuertitur, concauum Liguria, & Italia. Gentes multas Mons hic continet Gallicas preter Ligures. Hi quamquam alius ſint generis, tamèn ratione viuendi vtuntur eadem. Incolunt partem Alpium Apenninis Montibus contiguam, partemque aliquam ipſorum Apenninorum Montium tenent*. Animaduertit lib. 3. Ital. antiq. Cluuer. qui à Cemenæo ſolo Cemenelionis opidi nomen agnoſcit, inquiens: *Cemenus autem Mons non id tantùm iugum adpellabatur, ex quo oritur dictus amnis* (Varus), *ſed quicquid hinc Montium erigitur ad Cemenai vſque opidi locum: quod à ſolo ſuo id nominis traxit*. Cemenæum opidum noſtram Cemenelionem intelligit: de eo apud eundem meminit vetus lapis Venciæ, ſeù Vincij Neruſiorum huiuſmodi.

MART. VINCIO. M. RVFINVS. FIL. GAL.
IIIIIIVIR. ET. INCOLA. CEMENAEI
EX. VOTO.

licèt ego Cemenæi nomine, non Vrbem, ſed agrum, aut tractum Cemenelenſem audire malim. Eundem ſenſum de Cemenelionis ethymo profert Ambr. Calepinus impreſſus Tridini an. 1521. *Cemellio*, inquit, *opidum Liguria in Alpibus ſitum, quod à Ptolemeo Cemeneleon dicitur, quaſi à Cemeno Monte videri poteſt appellatum*. Difert autem Cemenus Mons Alpium ab eo, qui longè ab Alpibus ſummotus, Cemmenus duplici m, in Græco verò exemplari apud Budæum lib. 4. de Aſſe, Straboni Cimorius. vel Cimerius dicitur, quem ait auri, argentique præſtantiſſimis metallis abundare. Is Aquitanos à Celtis diuidit, loco inter Aruernos, & Heluios ſito, quem Cæſar comm. lib. 7. Gebennam Montem, Plinius Cebennam vocant. De eo plura Ioannes Poldus in Antiq Nemauſ pag 201.

5 At verò potitis rerum Romanis, posterioribus sæculis Cemeneleon, seù Cemenelion Græcum haud dubiè nomen, latinâ inflexione, non tantùm Cemeneleum dicta est, vt effert Philippus Ferrarius v. *Cimela*, sed etiam *Cemelion*, & *Cemelium*, vndè in *Cemelam*, *Cimellam*, aliasque, quas suprà retulimus, nominis efformationes degenerauit. Nos in huius decursu operis vt plurimùm vetustiori, quod Cemenelion est, nomini insistemus, aliquandò etiam recentiores imitati, ne minùs perito Lectori obscuritati sit locus, Cemelium dicemus, contractiori, ac magis Latium redolente vocabulo.

6 Vndè verò veteres Græci Cemenelionem sic appellarint, ne ineptire, ac nugas venditare videamur eum ijs, qui Vrbium initia ad Ianos, Phaetontes, ac Semideos Heroas trahunt, non grauatè rem incompertam fatebimur, silentibus Scriptoribus priscis; si autem quid diuinare fas est, crediderim nomen Cemenelion fuisse eius Vrbis Conditoribus *Cemen-ilion*, idest, inter Cemenos Montes Ilion, sicuti enim Aeneas ex Asiâ aufugit

Ilium in Italiam portans, victosque Penates,

sic Iones Phocæi Troiæ Asiaticæ monumentum aliquod in nouæ Vrbis nomine fortassè seruarunt. Et quidèm persæpè veteris Cemenelionis inter rudera, nomismata inuenta sunt, in quorum parte auersâ sculptus Æneas Anchisem Patrem humero gestans, dexträque Palladium, ponè sequente Iulo, additâ græcè voce Troiam indicante ΙΛΙΩΝ, quod tamen ad hanc Vrbem notandam effictum fuisse, affirmare non ausim.

7 Distabat porrò Nicæâ Cemenelion vno paulò minùs, & dimidio Italico milliario, non ad littus maris, sed in mediterraneis sita, vt indicant in itinerario Antoninus, ac in descriptione Italiæ Ptolem. & Plinius, qui propterea Alpinis accensent, Septentrionem versus in collis leniter assurgentis planitie, vbi nunc antiquissimum B. Mariæ dictæ de Cimellis Templum, ac ex inferiori parte propè Paulonem fluuium, vetusta S. Pontij Abbatia, nec non alia, de quibus suo loco antiquitatis vestigia. Non autèm ad Vari initium in Monte Salyum iuxtà Leandrum in descriptione Liguriæ, qui non benè distinxit inter Cemenelionem Pagum ad Vari initium, & Cemelionem Vrbem propè Nicæam, ex eo enim errandi ansam sumpsit, quod Cemenum Montem, à quo denominationem cæpisse eam Vrbem etiam ipse admittit, in loco tantùm, ex quo Varus oritur, statuat, Plinij verbis nimis addictus, non autem ad ostium vsque eiusdem fluuij. Vitandus hic etiam error Roberti Cenalis apud Merulam, qui, licet dubitans, Cemeleuensem Ciuitatem in notitiâ Vrbium Galliæ, eam, quæ nunc Gallis est, *Cenez*, credidit. Ea alia est à nostrâ Cemenelione, sub eâdem tamen, quâ Nicæa, olim Metropoli Ebredunensi, dicta vulgò Senecensis Episcopatus.

Cemenelio-niciensis tractus Populi Vediantij, Capillati, Alpini, Ligures, Salyes olim accolæ.

CAP. VI.

1

Ediantij, dicti Ptolemæo Οὐεδιάντιοι, Vesdiantij Paullo Merulæ, potissima tractus Cemenelio-niciensis fuere portio; eos Antonius dù Pinet Plinij lib. 3. cap. 5. eosdem cum Niciensibus facit, meliùs, cum aliquibus Comitatus Niciensis accolis. Eos fuisse puto, quorum pars maxima inter Varum, ac Paulonem fluuios sita Niciensis nunc Diœcesis est membrum; eorum tamen præcipua Sedes Cemenelion Ciuitas, quæ propterea Opidum Vediantiorum dicta est à Ptolemæo, & Plinio. Vndè sic fuerint hæ gentes appellatæ, non produnt veteres, sicuti vndè sua nomina sint sortiti Nerusij, Deceates, Oxibij finitimi Populi res obscuritatis plena est. Extat Turretis Diœcesis Niciensis pago vetus lapis inscriptus Matronis Vediantiabus à Claudio Paterno Cemenelensi his verbis;

MATRONIS
VEDIANTIABVS
P. ENISTALIVS P. F.
CL. PATERNVS
CEMENELENSIS
OPTIO AD ORDINE.
LEG. XXII.
PRIMIGENIAE
PIAE. FIDELIS. L. M.

2 Capillatos statuit Plinius in Niciensi confinio cis Varum, vnumque id esse ait ex multis nominibus, quibus Alpini appellabantur. Eorum idem author meminit lib. 3. cap. 20. quod est de Gentibus Alpinis, vbi ità loquitur: *Caturiges, & ex Caturigibus orti, Vagienni Ligures, & qui Montani vocantur, Capillatorumque plura genera ad confinium Ligustici maris.* De ijsdem lib. 11. cap. 37. *In capite cunctorum animantium Homini plurimus pilus, iam quidèm promiscuè maribus, ac fœminis apud intonsas vtique Gentes, atque etiam nomina ex eo Capillatis Alpium incolis Gallia Comata.* Capillatorum terminos agnoscit Cluuerius ex occidente Varum fluuium, ex Septentrione Tendanum, siuè Cornellanum Montem, ex Oriente Intemelios, qui Regionis tractus haud dubiè nunc Niciensis Comitatus potissima pars est. Ab alendo autem capillitio, eo nomine à veteribus dicti sunt. quod erat ingenuæ libertatis insigne, præcipuè Gallis, & Francis, qui crinitis Regibus tantùm olim patere consueuerant, sicuti è contrà amissâ libertate, detonsis crinibus populi, ac Reges in triumphum deducebantur; vndè Ouid. lib. 1. Amor. eleg. 14.

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,
Culpa triumphata munere Gentis eris.

Sidon. Apollin. lib. 8. epis. 9. de Francis:

Hic tonso occipiti senex Sicamber,
Postquàm victus es elicis retrorsùm
Ceruicem ad veterem nouos capillos.

Idem fortassè contigit nostris Alpinis Capillatis, de quibus Lucan. Belli Pharsal. lib. 1.

Et nunc tonse Ligur, quondàm per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comata.

Certè eos ad Augusti vsque Cæsaris tempora & Capillatos, & liberos extitisse refert Dio lib. 54. in Augusto Cæs. his verbis: *Tunc etiam Alpes Maritimæ, quas Ligures Capillati hactenùs liberi incoluerant, in seruitutem redactæ sunt.*

3 Alpes multis nominibus ólim diuisæ ab infero ad superum mare in Maritimas, Cottias, Graias, Penninas, Rhæticas, Noricas, Carnicas, Iulias, *tres omninò sunt*, quæ, vt lib. 6. Zozimus author est, *in Italiam à Celtis, atque indè vlteriùs ducentia claudunt itinera*, videlicèt Cottiæ, Pœninæ, Maritimæ. Ex his Niciensis tractus agnoscit Maritimas, quæ à situ ipso traxere nomen, eo quod Ligustico immineant mari. Alpium porrò nomine non solum continuata Montium iuga intelligenda, sed quotquot minores montes Alpibus finitimi hinc indè surgunt, vnde Nicæam tangere Alpes, licèt ab earum iugis discreta sit, scripsit Pomponius Mela cap. 5. Ac licèt Strabo Alpium initium desumat ab ijsdem locis, à quibus etiam Apenninus Mons, à Sabbatijs scilicèt vadis; attamen à littoribus Varo, & Pauloni fluuijs adiacentibus ordiuntur. Docet idem Mela cap. 4. *Alpes ipsæ ab ijs littoribus longè, latèque diffusæ, primò ad Septentrionem magno gradu excurrunt: deindè vbi Germaniam attigerunt, verso impetu in Orientem abeunt, diremptisque populis immanibus, vsquè in Thraciam penetrant.* Quin immò, sicuti ex Polybio diximus superiùs cap. 3. ipsius Apennini Montis radices Niciensibus Alpibus annectuntur. Addendus Cato in Originib. *Apenninus Mons Italiam in duo secat, radices sub Pennino transitu Annibalis in Alpibus a Nicæa ad ipsum fermè Penninum in latitudinem extenduntur.* Nec non C. Sempron. de diuis, Alpium: *Alpes ipsæ tribus partitionibus secantur, prima Ligurum, quod ab eis oriantur, à Nicæa ad Pœninum sequens; ab eo ad Ocram montem, Pœninus dictus à transitu Annibalis, Tertia Taurisana vsque in Histriam.* Ac idem Polyb. lib. 2. vbi loquens de Galliâ circumpadanâ ait: *Habet autem*

planities

planities ista figuram, & ambitum similem trigono, cuius verticem contactus duorum Montium facit, Apennini, & Alpium non procul ab Sardoo mari supra Massiliam, hic Massiliam, vt alibi diximus, intelligit tractum Niciensem à Varo Monœceum vsque. Has Alpes primò Hercules, vt suo loco dicetur, ex Hispaniâ extincto Geryone redux propè littus aperuit, si fabulis refertæ antiquitati quid credere fas est, postmodùm Annibal ferro, atque igne montium asperitatem edomuit anteà inaccessam, quod innuit Ammian. Marcellin. lib. 15. *Hanc Galliarum plagam ob suggestus Montium arduos, & horrore niuali semper obductos, orbis residuo incolis antehac penè ignotam, nisi quà littoribus est vicina, munimina claudunt vndiquè, natura velut arte circumdata*. Annibale non inferior felicissimæ memoriæ Carolus Emanuel Sereniss. Sabaudiæ Dux, viam pænè inuiam ex Alpibus Maritimis in Pedemontem, longo regionis tractu præcisis Montibus, opere Romanis veteribus admirando, aperuit, additâ in excisâ rupe huiusmodi inscriptione propè Saurgium opidum.

PVBL. CISMONT. AC. CITRAMONT. DITIONIS BONO
ITAL. AC TOTIVS ORBIS COMMODO
INVIIS VTRINQ. ALPIVM MARITIM. PRAECIPITIIS
FERRO. FLAMMAQVE PRAECISIS
D. CAR. EMANVEL IIII. SABAVD. DVX XI. P. P. P. P.
PACE, BELLOQ. FELICISS.
PROPRIO MOTV PROP. SVMPTV. PROP. INDVSTRIA
HANC VIAM BASIL.
PERFECIT

Porrò Maritimæ Alpes Nicæâ Ebredunum vsquè excurrunt, In primisque totum id inter earum olim limites claudebatur, quod nunc Niciensis Comitatus nomine adpellatur, vndè Raimund. Marlianus Commentariorum C. Cæsaris Scholiastes inquit: *Alpes Maritimæ in Prouincia Ebredunensi, locisque Ligustico mari finitimis consistunt, quà ex Italia iter erat ad aggrediendam Narbonensem Prouinciam*. De Alpinis nostratibus frequens mentio in antiquis inscriptionibus. Harum vnicam exhibeo marmoream ex vetere opido *Mala Mors* Saurgium translatam, cuius hæc verba:

M. ATILIO. L. F. FAL. ALPINO. AED.
V. ATILIAE. M. F. VEAMONAE
L. ATILIO. M. F. CVPITO
C. ATILIO. M. F. ALPINO
M. ATILIO. M. F. PRISCO
ATILIAE. M. F. POSILLAE
ATILIAE. M. F. SECVNDAE
LICINIÆ. C. F. CVPITAE. NEP.
T. F. I.

Aduersùs Alpinos variâ sorte sæpè bellarunt Romani: ab Appio Claudio Pulchro bello victos, atque à C. Valerio Falcone Consule ad 14. millia cæsos, Augustus Cæsar non quiescentes deleuit, quâ de re suo loco, dùm de Alpinis Augusti Tropheis. Posteà, vt inquit Tacit. annal. lib. 15. L. Memmio Regulo, & P. Verginio Rufo Coss. Nero *Cæsar nationes Alpium Maritimarum in ius Latij transtulit*. De iure Latij vide Rosinum antiq. Romanar. lib. 10. cap. 22.

4 Inter Ligures etiam, Nicienſis oræ accolæ olim habiti, quorum itidèm origo Græca, ex Ligure Phaetontis Filio, qui ab oſtijs Tiberinis Nicæam vſque Colonias deduxit. Cato in Origin. *Primus omnium Græcorum Phaeton ex Atticâ ſoluens cum Ligure Filio multis ætatibus, & ſæculis antè Oenotrium Arcadem Colonias adiecit Italico littori, ab oſtijs Tiberinis vſque ad Nicæam Maſſilienſium, & in medio portum Ligurnum à Filio nuncupans, vltrò, citròque littus omne Liguriam dixit.* C. Sempron. de Apennino loquens eoſdem Liguribus terminos, ac originem tradit: *Ligures dicti ſunt à Ligure Phaetontis Filio, qui omnium primus multis ſæculis antè Græcos ex Attica Colonias in Italiam tranſportauit, adiecitque, atque miſcuit antiquiſſimis Italiæ populis, ab oſtijs Tiberinis vſquè Nicæam. Hinc veteres omnem maritimam dixerunt Liguriam. Itaquè pars Apennini à Nicæâ ad fontes Macræ Ligures Montanos alit, quibus origo eſt à Genio, & Ligure.* Contrà Montanos hoſce Ligures repetito Marte Romani perſæpè pugnare coacti ſunt. *Ligures*, inquit L. Flor. lib. 2. cap. 3. *imis Alpium iugis adhærentes inter Varum, & Macram flumen implicitos dumis ſilueſtribus maior aliquantò labor erat inuenire, quam vincere. Tutum locis, & fugâ, durum, atque velox genus, ex occaſione magis latrocinia, quam bella faciebat. Itaquè cum diù, multùmque eluderent ſaltu, vijs, latebris Deceates, Oxybij, Euburiates, Ingauni, tandèm Fuluius latebras eorum ignibus ſepſit, Bæbius in plana deduxit, Poſtumius ità exarmauit, vt vix reliquerit ferrum quo terra coleretur*, Horum Deceates, & Oxybios Plinius lib. 3, cap. 5. collocat vltrà Alpes, & Varum flumen; quin immò tractum Narbonenſis Galliæ Maſſiliam vſque Ligures audiuiſſe affirmant Iuſtinus, Liuius, Stephanus, alijque. Inter Montanos verò Nicææ proximos Ligures, dies clauſiſſe ſuos creditur Oſtorius Scapula, Vir multâ militari famâ, vt inquit Corn. Tacit. annal. lib. 16. & Ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore, armorumque ſcientiâ, ac qui Nerone imperante longinquis in agris apud finem Ligurum erat. Extat in Templo B. Mariæ Villæueteris lapis inſcriptus Quinto Eniboudio Montano his notis.

P. S. D. L.
Q. ENIBOVDIVS
MONTANVS. Ɔ.
FECIT. II TALIoAE
ORDINATVS. EX
EQVO. M. ABDO
MINO. IMIMAVS
FEL. ANTONINO. V. C.
ROM. POSVIT. D.
OREVALO. L. M.

Alterius fragmentum viſitur propè Templum B. Mariæ de Pulcro loco, in quo mentio Alleonis cuiuſdam Tribuni Albintimilienſis, nunc *Ventimiglia* antiquæ Vrbis, Ligurum Montanorum Entemeliorum primariæ:

...O. ALICONI. TRIB.
...ALBINTIMILIENS.
...RAE. FILIO. M. AEMILIO
...EMILIO. PROCLO. F.
...RBARO. ANIENSI.
...IMA. CONIVGIBVS
...BI. VIVA. FECIT.

5 Iam verò, vt quod de Salijs ſupereſt expediam; hi variato nomine dicti *Salyes, Salij, Saluij, Saluuij*, ſiuè *Salluuici* à Strabone, Plinio, Liuio, eiuſdemque Breuiatore, Floro, antiquâ inſcriptione, alijſque, inter Ligures tranſalpinos à Iuſtino enumerati, ad Nicæam pertinuere, cuius agri primam partem, eam nimirùm, quæ in planitiem exporrecta occiden-

cidentem, Vatumque spectat, habuere, dimissâ Montanis Liguribus alterâ, quæ ad Orientem vergit. Eos Strabo ad Aquas vsque Sextias incoluisse scribit, ac dedisse nomen Monti Salyo, siuè Saluio, vndè Varus; Cemenos ipse Montes maximâ ex parte incoluisse affirmauerim, non autem, quod credidit Io. de Serres author aliòqui damnatus in Hist. Gallic. & Guilelmus Bellaius Langius apud Paradisum, & Metulam, Salicas leges Francis percelebres ab hisce Salijs accepisse nomen, quùm neque Salyum gens ad Salim Franconiæ fluuium pertineret, neque id nomen omnes sibi Celticæ gentes vendicarent, sed tantùm aliqui Narbonensis Prouinciæ, & Maritimarum Alpium Populi; nec etiam, quandò Salicis legibus nomen factum est, adhùc Salyes Francorum imperium agnoscerent. Plinius lib. 3. cap. 17. asserit Vercellarum illustrem Vrbem, non à Venete Troianâ, quod Sicardus Cremonensis fabulatus est, nec ab Hercule Aegiptio Libico iuxtà consuetas Annij Viterbiensis nugas, sed à Salijs Libicis conditam, quos Antonius dû Pinet ad eundem Plinij locum vocat Nicienses Montanos, adstipulante Leandro Alberto. Ab eisdem Liu. lib. 15. instauratam Ticinum, ab Leuijs Liguribus olim conditam, innuit. Salutiorum itidèm, ac Sauiliani illustrium in Pedemonte Opidorum crediti Conditores, referentibus Illustris. Franc. Augustino ab Eccl. & Valeriano Castilionæo.

Alpium Maritimarum Cemenelion aliquandò Metropolis, ac Præsidum sedes, Romanorum frequentia.

C A P. V I I.

1
Lpes Maritimæ, quæ initio partim ad Italiam, partim ad Galliam pertinebant, in peculiarem postmodùm Prouinciam fuere à Romanis distributæ sub Octauiano Augusto, qui eisdem Præsidem suum præposuit. Præsides in Gallijs vndecim omninò numerabantur sub dispositione Vicarij septem Prouinciarum hoc ordine in Imperij notitia recensiti:

Præsides

Alpium Maritimarum	Nouem Populorum.
Alpium Penninarum, & Graiarum.	Narbonensis Primæ.
	Narbonensis Secundæ.
Maximæ Sequanorum.	Lugdunensis Secundæ.
Aquitanicæ Primæ.	Lugdunensis Tertiæ.
Aquitanicæ Secundæ.	Lugdunensis Senoniæ.

Hisce Prouincijs dignitate præstabant sex Consulares, Viennensis, Lugdunensis, Germaniæ Primæ. Germaniæ Secundæ, Belgicæ Primæ, Belgicæ Secundæ. Aliquantò diuersè easdem Prouincias enumerat Sex. Ruffus Festus in Breuiar. rerum gest Pop. Rom. *Sunt Gallia*, inquit, *cum Aquitaniâ, & Britannijs Prouinciæ decem, & octo. Alpes Maritimæ, Prouincia Viennensis, Narbonensis, Nouem populana, Aquitania duæ, Alpes Graiæ, Maxima Sequanorum, Germaniæ duæ, Belgica duæ, Lugdunenses duæ: In Britannia Maxima Cæsariensis, Flauia Cæsariensis, Britannia Prima, Britannia Secunda &c.* Alio verò, atque alio ordine sequenti æuo eas Imperatores distribuerunt. Porrò qui primo loco indicatur Præses Alpium Maritimarum, is est, de quo apud Paull. Metulam Cosmog. par. 2. lib. 4. cap. 5. meminit veteris inscriptonis Aureliano Augusto, vt videtur, dicatæ fragmentum huiusmodi.

PIO. PRINCIPI
:..INVICTO
RESTITVTORI. ORBIS
PROVIDENTISSIMO
.:.:.RETRO. PRINCIPVM
:.:.R. OMNES
FORTISSIMO
NANVS. RVF. KARVS. V. F. PROC. II.
PRÆFECTVS. ALPIVM. MARITIMAR
DEVOTVS. NVMINI. MAIESTATIQ.
EIVS.

Alia duo fragmenta rescripsit Io. Bapt. Guesnay in Annal. Massil. ex Templo Episcopali Vencienss satis labefactata, Horum vnum sic habet:

MASSILIEN
SIVM
DEDICANTE
PROCAG. EX...
:..MARITIMA
RVM

Alterum verò sic:

CVRANTE. AC...
IVL. HONORATO
P. PRÆSID. ALP
......

2 Alpium Maritimarum primitùs Metropolim, ac Præsidis sedem absque discrimine Cemenelionem nostram constituo. Docent imprimis antiquissimæ infrà adducendæ inscriptiones, tùm Cornelius Tacitus historiar. lib. 3. qui postquàm lib. 2. dixerat, Maritimas Alpes tenuisse *Marium Maturum Procuratorem*, Præsidem scilicet, [procurare enim Prouinciam, ac præesse idem fuit apud Romanos, ac ideò de Pontio Pilato Præside qui ab eodem Tacito annal. lib. 15, Procurator Iudææ vocatur, scribitur Luc. 3. *procurante Pontio Pilato Iudæam.*] vt sedem eius doceret, egisse ait non procul Herculis Monœci Portu, quem esse Villamfrancam alibi ostendam, in Vrbe, quæ, vt ex eiusdem Taciti historiâ eruitur, alia erat ab Intemelio, Antipoli, & Foroiulio, procul dubio Cemenelione. Non egisse siquidèm tunc Nicææ eundem Præsidem verosimile est, & quià Massiliensibus subdita, & quià ex eodem Tacito, Marius Maturus in Vrbe aliquantispèr à littore dissitâ tunc diuersatus fuisse videtur. Haud grauarè ipsius Historici verba exscribam: *Fabius Valens è sinu Pisano segnitiâ maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul indè agebat Marius Maturus, Alpium Maritimarum Procurator, cuius Sacramentum cunctis circà hostilibus non exuerat.* Cæterùm ex coniecturâ tantùm Marius Maturus Cemenelione tunc sedem fixerit; alios tamen ibidèm Præsides certioribus nouimus monumentis, *Dinouatum* ex SS. Nazarij, & Celsi, *Perennium* ex S. Bassi, *Claudium* ex S. Pontij Martyrum actis.

3 Nec desideranda in antiquissimis inscriptionibus Cemenelensium Præsidum nomina. Harum vna sese offert in vineâ Domini de Gubernatis propè amphitheatrum his verbis notata:

P. AELIO.

P. AELIO. SEVERINO
V. E. P.
PRAESIDI. OPTIMO
ORDO. CEMEN.
PATRONO

En ibi laudatum Publium Ælium Seuerinum Præsidem. Alia non longè posita inscriptio laudibus effert Marcum Aurelium Masculum Præsidem, vrgentis annonæ sincerum præbitorem, & publici aquæductus instauratorem.

M. AVRELIO. MASCVLO
V. E.
OB. EXIMIAM. PRAESIDATVS
EIVS. INTERGRITATEM. ET
EGREGIAM. AD. OMNES. HOMINES
MANSVETVDINEM. ET. VRGENTIS
ANNONAE. SINCERAM. PRAEBITIONEM
AC. MVNIFICENTIAM. ET. QVOD. AQVAE
VSVM. VETVSTATE. LAPSVM. REQVI
SITVM. AC. REPERTVM. SAECVLI.
FELICITATE. CVRSVI. PRISTINO
REDDIDERIT.
COLLEG. III.
QVIB. EX. SCC. P. EST
PATRONO. DIGNISS.

4 Si Cemenelion Præsidum Sedes, atque Alpium Maritimarum metropolis, quî fieri potuit, vt in notitiâ Prouinciarum Galliæ, seù Ciuitatum, in Viennensi IV. prior locus Ebreduno tribuatur, quæ postmodùm etiam in Ecclesiasticis, Archiepiscopalis Sedes, atque earundem Maritimarum Alpium Metropolis facta est, Ciuitas autem Cemeleuensis septimo loco enumeretur? Dicendum obitèr, Prouincias, licèt sub Augusto, eo, quo diximus ordine sint distributæ, mutatis postmodùm rerum vicibus, seù ob commodiorem regiminis vsum, siuè ob Barbarorum incursus, aliamue ob caussam, fuisse interdùm quoad sedes, & Præfecturas ad aliùm ordinem redactas: multa enim, vt alij Cæsares omittantur, immutauit, dum Arelate degeret Constantinus, sub quo censent aliqui descriptam eam, quæ circumfertur, Galliæ Ciuitatum notitiam. vndè, quià non semper eâdem in Vrbe perstitit eadem præfectura, stàtuendæ Galliarum Metropoli, sedi scilicet Præfecti Prætorio Galliarum, laborant recentiores, quam plerique Viennam, Arelatum alij, nonnulli Lugdunum, Treuirim multi putarunt. Et quià vt plurimùm sæcularem politiam instatuendis Prouinciarum, & Episcopatuum Sedibus Ecclesia secuta est, in Ecclesiasticis Prouinciæ Metropolim fuisse aliquandò Cemenelionem, videri potest ex epist. S. Hilari exhibendâ par. 2. in quâ Ingenuus Ebredunensis, Prouinciæ iure ab Auxiano se spoliatū conqueritur, vt eam epistolam Seuerin. Binius interpretatur: qui Auxianus creditus Niciensis, aut Cemenelensis Præsul, iura antiqua fortasse repetere nitebatur.

5 Præsidum, qui sedem habuere aliquandò Cemenelione, sicut & aliorum per Romanorum Prouincias, potestas, & insignia varia apud Cassiod. lib. 6. epist. & alios. Ius scilicèt figendi claui, lati claui, gladij gestandi, infularum, prætextæ, purpuræ, annuli aurei, vasorum, equorum, vehiculorum, apparitorum, scipionis eburnei, sellæ curulis, & similium,

6 Ex dictis quis arguat Romanorum in Cemenelensi Vrbe frequentiam, cuius inter rudera, agri pars adhùc nostro æuo *Plaga Romana* nomine indigitatur, vt in publicis tabulis nonnullis videre est; ibi forsitan olim vicus aliquis a Romanis aduenis cumprimis inhabitantibus nomen sortitus. Tumuli Romanorum epitaphijs inscripti visentibus non vno loco occurrunt. Vnicum exhibeo marmoreum, quod prostat supra ianuam Ecclesiæ S. Pontij, in quo Flauiæ Bassillæ Dominæ Romanæ nomen, eiusque Coniugis Antelij Rhodismani Augustis, Filiorumque Alpini Martij, & Aureliæ Romulæ.

M. M. A.
FLAVIAE. BASSILLAE. CONIVG. CARISSIM
DOM. ROMA. MIRAE. ERGA. MARITVM. AMORIS.
ADQ. CASTITAT. FAEMINAE. QVAE VIXIT
ANN. XXXV. M. III. DIED. XII. AVRELIVS
RHODISMANVS. AVG. LIB. COMMEM. ALP.
MART. ET. AVRELIA. ROMVLA. FILIA.
IMPATIENTISSIM. DOLOR. EIVS. ADFLICTI
ADQ. DESOLATI. CARISSIM. AC MERENT. FERET.
FEC. ET. DED.

Eandem Romanorum frequentiam in Cemelionicensi viciniâ indicant familiaria Romanis nomina, & agnomina Iuliorum, Seruiliorum, Valeriorum, Verorum, Maniliorum, Gabiniorum, Cassiorum, aliorumque similium in lapideis tumulis extantia, quorum aliqua exscripsimus, & datâ occasione impostetùm exscribemus nonnulla.

Ordo Cemenelensis, Senatus, Collegia.

CAP. VIII.

1
Oloniæ, & Municipia, ad instar Romanæ Vrbis, tres Ciuium Ordines complectebantur, Senatorium, Equestrem, & Plebeium, vndè tritum illud Ausonij Edyll. 11.

Martia Roma triplex, Equitatu, Plebe, Senatu.

Hi Ordines olim Cemenelione. Extat mentio Nobilissimi Ordinis Cemenelensis in antiquâ inscriptione votâ Corneliæ Saloninæ Augustæ in hæc verba:

CORNELIAE. SALONINAE
SANCTISSIM. AVG
CONIVG. GALLIENI
IVNIORIS. AVG. N. ORDO
CEMENEL. CVRANT
AVRELIO. IANVARIO
V. E.

Vt plurimùm autem in veteribus monumentis, Ordo simpliciter dictus, qualis etiam superiori cap. dicitur in inscriptione P. Aelij Seuerini Præsidis, Cemenelensis, indicat Equestrem, seù Militarem, eam nimirùm exercitus partem, quæ fuerat ab Imperatoribus per varias Orbis Romani Prouincias dispertita, per Legiones, cohortes, manipulos, centurias, turmas. Egisse aliquandò in hoc Regionis tractu Legionem Vigesimam Secundam Primigeniam, Piam, Fidelem, sic dictam, & Huberto Goltzio in suo antiqui-

tatis thesauro notam, videri potest ex inscriptione, quam de Vediantijs agentes superiùs cap. 6. dedimus, vbi Claudij Paterni Ciuis Cemenelensis, eiusdem Legionis, Optionis, nomen inscriptum: Erat autem Optio Centurionis Coadiutor, pedestribus copijs præpositus, de cuius potestate Polybius, Varro, Festus, & Vegetius apud Io. Rosinum antiq. Rom. lib. 10. cap. 7. sic dictus, eo quòd Centurioni à Tribuno fieret optio adsciscendi sibi ad id muneris quem maller. Confirmor in sententiâ, dum in viciniâ vltrà Varum propè fluuium Lupum legere contigit inter vetera rudera huiusmodi inscriptionem, in quâ de eâdem Legione extat mentio.

C. IVLIO. FLAVIANO. CORNICVLARIO
LEG. XXII. P. P. P. F. STIPENDIORVM
XVII. QVI. VIXIT. ANN. XXXV. MENSIB
XI. DIEB. XXV.
COCCIA. CHRYSIS. CONIVGI
INCOMPARABILIS. PIETATIS

Huic Ordini Militari fortasse olim adscriptus Claudius Viaco Miles, Cohortis Primæ, Centurio; Centurionem enim indicat id signum, 7, de quo Pier. Valerian. in Hierogl. lib. 37. & 42. cuius nomen in vetere inscriptione, ex Ecclesiâ S. Bartholomæi in hortum Ducalem translatâ, his verbis concipitur:

TI. IVLIO. VELL.
ACONIS. FILI
CL. VIACO
MILES. CO. I. NAVT
7 IIIIVIRIS
HERED. EX. TES. H. S.

Nec non Cosconius Gallus, vti ex fragmento propè Trophæa Augusti adfixo Templo Diuæ Catharinæ:

......DES. EX. TEST.
L. AEMILIVS. BANNO
CRISPVS. IBZALA
COSCONIVS. GALLVS
MILES

2 Senatum etiam, vti insigniores Coloniæ, ac Municipia, Cemenelion habuit. Docent ea verba inscriptionis superiùs datæ cap. 7. num. 3. COLLEG. III. QVIB. EX. SCC. P. EST, quæ sic interpretor: *Collegia tria, quibus ex Senatus consulto Cemenelensi potestas est*. Collegia erant varij Artificum conuentus, Romæ primùm à Rege Numâ instituti. De hisce Collegijs vide Io. Rosinum antiquit. Rom. lib. 8. & de Senatu lib. 10. cap. 24. aliosque.

Antiquitatis vestigia, Amphitheatrum, Aquæductus, Thermæ.

C A P. I X.

1 Emenelionis antiqua rudera inuisentibus, prima se se offert moles amphitheatri, cuius forma

Clauditur in teretem longis anfractibus orbem,
Complectens geminas æquo discrimine metas,
Et spacium medie, quà se via tendit arenæ,

Non circulari integrâ forma, sed oblongâ, aut ouali, amphitheatrum suum construxere Cemenelenses, vndè eam molem ouum aliquandò veteres appellarunt; in eo gladiatorij ludi, scenica spectacula, aut è caueis prodeuntium ferarum certamina edebantur. Gradus maximâ ex parte detriuit ætas, porticus, ac caueæ nonnullæ supersunt; arenam, inferiorem amphitheatri partem, arenâ sterni solitam, vt sine læsione luctantes caderent, oliueta, ac vitera impediunt, adeò vt cessantibus iam in amphitheatro spectaculis, hoc solùm ibidem spectare liceat, temporis omnia deglutientis trophæa. De Cemenelensi amphitheatro plura in D. Pontij Martyris actis, inter cœtera ijs verbis: *Claudij iussu præparatur amphitheatrum, statimque egressi duo venatores cum tauris, & ij cum secundùm consuetudinem in media arena institissent, & Sancto Dei belluas prouocassent, vrsi exeuntes de cauernis singuli &c.* Quo nam verò tempore hoc amphitheatrum constructum sit, nondùm conijcere licuit, certum tamen est antè Valeriani, & Gallieni tempora ædificatum.

2 Secùs dicendum de Aquæductibus vndè opere arcuato

——————— *longè venit altior amnis*
Et cadit in montem, patulisque canalibus actus
Circumfert clausum caua per diuortia flumen.

Eos siquidèm [& si primarius deductor nos lateat] instauratos fuisse à M. Aurelio Masculo Præside probant ea inscriptionis verba, quâ superiùs cap. 7. attulimus: *Et quod aquæ vsum vetustate lapsum, requisitum, ac repertum sæculi felicitate cursui pristino reddiderit*. Illud (Sæculi felicitate) annum fortasse innuit sæcularem, quo id actum est, conditæ Vrbis Romæ, siuè Cemenelionis centesimum, aut, quod sub Philippis Imperatoribus factum est, millesimum. Annum siquidèm Sæcularem Romani non modò omnis generis ludis, ac spectaculis, sed publicorum etiam operum innouatione, ac rerum copiâ felicitatis ergò auspicabantur: vndè Horat. in carm. Sæculari

—— *apparetque beata pleno*
Copia cornu.

Antiquissimam prætereà fuisse hanc aquarum deductionem, ex eo conijcias, quod dicitur aquæ vsus vetustate lapsus. Vberes eò loci fontium riuos, ex agri Niciensis parte *Gairaút* nostratibus dictâ deduxerant veteres. Vidimus ipsi nostro æuo, quod multis sæculis, Patribus atque Auis cælarat aggesta humus, per montis interiora longo regionis tractu, foraminato per cuniculos saxo, adeò vt ingressis, præeuntibus facibus, incolis nondùm primaria apparuerit scaturigo, largè defluentes vberes riuos, ac vberiores futuros, quandò egesto eo, quod eosdem incolas vlteriùs progredi vetuit, limo, purgerent vsque ad sui exordium aquæductus. Id certè opus concameratis fornicibus, atque ad hominis altitudinem, muro hinc indè bitumine interlito, continuum, tale est, vt veterum in aquis vestigandis solertiam admirari nos cogat. Alia aquarum fluenta ex fonte Templi, quem etiam fama est per montis viscera longo tractu deductum, licèt nondùm quis id vestigare satagerit; ac aliundè ex loco dicto Faliconeium hauserant prisci Cemenelenses, vbi etiamnùm canalium vestigia, ac plumbeæ alicubi fistulæ dicuntur viticolis occurrisse. Supersunt nunc horum aquæductuum reliquiæ fornices lapidei, siuè arcus nonnulli in vineâ Domini de Gubernatis, vbi olim Vrbis pars frequentior, ex quibus aquæ, postquàm vsui publico suffecissent, in thermas, atque Artificum officinas desinebant, vndè in Paulonem fluuium exonerabantur.

3 Thermarum vestigia propè Apollinis Templum, de quo mòx, ipsi vidimus grandibus saxis in Orbem dispositis constrata, visebanturque inibi aquæ excipiendæ, ac lauationibus apta balinea, antequàm locus nouo ædificio obtegeretur.

Templa

Templa Deorum, vetus Incolarum Religio, Signa, Epitaphia, Numiſmata.

C A P. X.

1 Icèt lib. 2. de Legibus, ſub perſonâ Attici, Ciceronis teſtimonio, Strabonis lib. 15. ac D. Auguſtini lib 4. de Ciu. Dei cap. 6. ex Varrone, Perſæ vetere inſtituto nulla Dijs ſuis Templa, aut delubra erigerent, immò Perſis authoribus, Inquit idem Cicero, *Xerſes inflammaſſe Templa Græciæ dictus ſit, quòd parietibus includerent Deos, quibus omnia deberent eſſe patentia, quorumque hic Mundus omnis Templum eſſet, & domus*, ac licèt Romani eodem ritu, Templis, ſimulacris, Deorumque ſtatuis centum ſeptuaginta primis annis ab Vrbe conditâ caruerint; attamen poſtmodùm cæca vetuſtas:

Templa Dijs centum cunctis immania Regnis
Centum aras poſuit.

Id olim antiquiſſimum apud Græcos, quorum ritu, ac ceremonijs Templa ſtruere, Dijſque ſacrificare, à Phoecenſibus Nicienſes, reliquarumque ab eiſdem conditarum Vrbium Populi edocti ſunt Strabone teſte, qui præcipuè Dianæ Epheſiæ ritus, ac ſacra tradita refert. Hinc veteribus incolis mos inoleuit, Herculem à Græcis maximo in cultu habitum, inter tutelaria numina adſciſcere. Ei eodem Strabone referente, Templum percelebre, in propinquo Portu erexerant, qui propterea Monœcus dictus eſt, ſiuè quià ſolus ibi, vt infrà dicemus, dùm de eo Portu loquemur, idem habitauerit Hercules, ſeù quià, vt docet Seruius in Virg. comm. nullus alius Deorum in eius fano poſitis ſimulacris coleretur.

2 Apollinem etiam inter Deos ſuos nobili loco habuere ijdem Græci, vt porè cuius Templum Deliacum, Delphicumque oraculorum cauſâ maximè expeteretur. Huius Templum Cemenelione adhùc viſitur, deiectoque licèt tecto, ac fornice, priſcam tamen redolet maieſtatem, ac ſuperſtitioſum Gentium cultum. Ibi olim erat priſca fides tripodum, obſcurique receſſus, ex quibus inſaniens æſtro Sacerdos, veris falſa

Inuoluens multâque tegens ambage canebat.

Cùr autem id Templum Apollini potiùs, quàm alij ex veterum Deorum aceruo adiudicemus, mouent D. Pontij acta, in quibus ſcribitur Claudium Præſidem in Amphitheatro ſedentem dixiſſe Pontio; *Ecce proximè venerabile Apollinis Templum, accede, & ſacrifica*: quæ verba ad id, quo de agimus, Apollinis Templum, referri veroſimile eſt, breui ſiquidèm ſpatio diſtat ab eodem amphitheatro, paſſibus non plus quàm XXX. Falluntur verò qui eam molem palatium Præſidis putant, quod dedocet vel lippos ipſa forma; ſiuè antiquam Chriſtianorum Eccleſiam; id, vel ex eo improbatur, quòd non ſemèl ibidem Deorum ſimulacra ex aggeſtâ humo eruta ſunt, atque aliæ ſuperſtitioſæ antiquitatis notæ, nè vrgeam antiqua Chriſtianorum Templa Orientem reſpexiſſe, illud verò in meridiem vergere. Nunc ex eo Templo ſola reſtat, quæ dicebatur antiquis baſilica, & pars cellæ Sanctioris, porticus verò, quarum veſtigia videas, ſolo tenùs proſtratæ ſunt, confractæque ſtatuæ, quæ ibidem diſpoſitæ erant, & quarum aliqua buſta trunca in apricum protulit ætas noſtris temporibus, pluresque proferrentur, ſi aliè defoſſo ſolo egereretur humus. adeò vt de Apolline Cemenelenſi id, quod de Apolline Palatino dixit Ouidius, effari liceuerit:

Quæ nunc ſub Phœbo, Ducibuſque palatia fulgent,
Quid niſi araturis paſcua bobus erant!

Eò loci alia diſiectorum Templorum rudera cernere eſt, quæ priuatis ædificijs inſeruierunt.

3 Simulacra, ſigna, & ſigilla multa veteres ruinæ exhibuerunt, quæ tamen vt plurimùm, noſtrorum incurioſitas Ciuium inuenta neglexit, ex marmore trunca comminuens, ex ære integra conflans. Vidimus ſanè ærea huiuſmodi non ſemèl ſigilla affabrè facta, veterum Deorum imagines repræſentantia, Cemenelione inuenta; inter quæ habemus in Muſæolo noſtro ſimùl cum plurimis veterum numiſmatibus, ex ære ſignū,

Genium

Genium exprimens, pileatum, ac floribus redimitum in capite, cuius dextera gestat pateram, quo vasorum genere vtebantur in Sacrificijs, sinistra cornu copiæ, pone ex cubito descendente palliolo, cætera nudo corpore, qualis forma in Maximiani nummo meo exhibetur idem Genius, vbi ex vna parte Imperatoris vultus, additis notis, MAXIMIANVS NOB CAES, ex alia, Genij, quam diximus, figura, cum radiante Stella, ac litteris, GENIO POPVLI ROMANI. Genium veteres eum putabant, quem nos dicimus Angelum tutelarem, vnde Symmachus in libello ad Theodos. Imp. *Varios*, inquit, *Custodes Vrbibus mens diuina distribuit, vt anima nascentibus, ità Populis Fatales Genij diuiduntur*. Quâ de re Prudentius in eundem Symmachum plura. Cur autem eâ forma effingeretur, latè prosequitur Thomas Dempsterus Antiq. Roman. lib. 2. cap. 14. qui plura de eius cultu, & veterum circa eum opinione loquitur.

4 Quod autem veterum Cemelio-niciensium ritus sacros nonnullos edocet, legimus pro foribus Ecclesiæ Arcis Niciensis, olim Cathedralis, inscriptionem huiusmodi:

P. PETREIO. P. F. Q. QVADRATO. ET. P. EVA
RISTO. LAIS. MATER. STATVAM. POSVIT. OB
CVIVS. DEDICAT. COLIGENT. EPVLVM. EX. MORE
EX. IP.... HS XII.... VT. QVOD ANN. IN. PER
PET. DIE. NATAL. QVADR. V. ID. APR. QVA
RELIQVIAE. EIVS. CONDITAE. SVNT. SACRI
FICIVM. FACERENT. AN. FARE. ET. LIBO. ET. IN
TEMPLO. EX. MORE. EPVLARENTVR. ET. RO
SAS. SVO. TEMPORE. DEDVCERENT. ET. STA
TVAM. DECERNT. ET. CORONARN. QVOD. SE
FACTVROS. RECEPERVNT

Hic omnia obuia, & perspecta Romanarum antiquitatum non ignaris; apud Romanos siquidèm, huiusmodi sacrificijs, epulo, libo, rosis, & coronis, defunctorum memoriæ affines parentare consueuerant, statuas insuper ob rectè factorum merita eis ponentes. De libo, Ouid. Fast. lib. 1.

Indè vocer Ianus, cui cum Cereale Sacerdos
Imponit libum, farraque mixta sale.

Virgil. lib. 7. Æneid.

Corpora sub ramis deponunt arboris altæ,
Instituuntque dapes, & adorea liba per herbas
Subijciunt epulis.

De rosis, & coronis in defunctorum gratiam adhibitis similes inscriptiones profert Pier. Valerian. Hierogl. lib. 55. qui propterea id à veteribus factum ait, quod rosæ, & flores imbecillitatis, mortalitatisque humanæ sint Symbolum. Certè Ausonij est, illud celebre dictum de Rosis, Edyll. 14. canentis:

Quàm longa vna dies, ætas tàm longa Rosarum,
Quas pubescentes iuncta senecta premit.

vndè Anacreon Rosam dixit, *non inutilem sepultis*. Quâ, vt canit Claudian. lib. 2. de raptu
Grata coronati peragunt conuiuia Manes.

5 Mortuorum sacrificia admonent, vt aliqua ex ijs, quæ olim in vijs, ac triuijs emicabant, epitaphia proferamus: ea mortuorum tumulis inscripta, hùc, illùcque translata sunt, ad antiquas præsertim Ecclesias agri Niciensis, locorumque finitimorum, alia priuatis inseruiere ædificijs, seù certè ab ignaris, titulis, caracteribusque nudata; nàm teste Ausonio

Mors etiam saxis, nominibusque venit.

Igitur vt al'q iam huiusmodi antiquitatum studiosis gratiam ineam, eos imitatus, qui talia Vrbium suarum monumenta sedulò exquirere satagerunt, horum aliqua exscribam, paucioribus contentus, ne minùs antiquitatem sitientibus molestus sim. Ea, quà integris, quà excisis notis, sic exhibeo.

L. SER-

L. SERVILIO. L. F. ROGAT
L. SERVILIVS. T. VIENES. ET
L. SERVILIVS. ABASCANT
ET. SERVILIA. L. LIB. L. AN
ONIMO. PATRONO
SVA. VOLVNTATE
FECERVNT

Nicia in Horto Ducali

SPARTAC. PATERNAE. VXORI. RARISS
CVIVS. IN. VITA. TANTA. OBSEQVIA. FVER
VT. DIGNE. MEMORIA. EIVS. ESSET. REMV
NERANDA... VERDVCC. MATERNVS
OBLITVS. MEDIOCRITATIS. SVAE. VT
NOMEN. EIVS. ETERNA. DILECTIONE
CELEBRARETVR. HOC MONIMENTVM
INSTITVIT.

Ad D. Bartholomei in Cœnobio FF. Capuccinorum.

MEMORIAE. CATTIAE. EVCARPIAE
CONIVGIS OPTIMAE
C. MVLTEIVS. SECVNDINVS. MARIT. C.

Ibidem

AB. RV. PATERNA. Q. F. ABV. MA. V. E.
R. FREQVENTIANV. IN CON. MORI
NO. XXX. RELI. FILI. VER. VRSVL. V.
MES. VII. QVI. MORI. BIMVLVS. MES. VI.
DIE XIIII. ABRV. PATERNA. FILIO
POSVIT

In Templo S. Michaelis de Barbalatâ.

VIPPIA. CLEMENTILIA. MATER
COMINIAE. MARCIAE. FILIAE. PIEN
TISSIMAE. QVAE. IMMATTRA. MORTE
DECEPTA. VIX. ANN. XIIII. M. IIII.
D. V. MAERENTISSIMA. EI. CO....
.... TVM FRATRES. FECERVNT

Propè Faliconii in vineà Domini de Tondutis.

... AN. IV.
... ALBICOIAAGA
... TEIEMERIS
MERENTISSIME

In Templo S. Siluestri.

C. VALERIAE. CANDIDAE PIISSIMA
MORTE. SVB.... VALERIVS. VICTOR
SECVNDINA. ET. NEPOTILLA. FILIAE
.... FECERVNT

In Monasterio S. Pontij.

MAT-

Ibidem

MATTVCIAE. PATERNAE. EX. PAGO
LICCIRRO VICO. NAVELIS IMMATV
RA. MORTE. SVBTRACTAE. AN. XXV.
M. V. L. MATVCCIVS. VARINVS. ET
AELIA. MATERNA PARENTES.

In agro Cemenelensi.

TI. IVLIO. T. IVLII. FR. MI.
DVPLIC. CO--I. NAVT
LIB. FAVSTO. PATRONVS

Ibidem.

SEX. CASSIO. L. F.
CAM. ALB. PRIAMVS. L
F. D. S.

Ibidem.

L. NONIO. QVADRATO. CO. I. NAVT.
S. MVMIVS. Q. MANILIVS. ET. CAI.
VENIVS. RVFVS. D. S.

Ibidem in Cœnobio FF Reformatorum de Obser.

PETRONIAE. VERAE. MATRI. PIISSIMAE
FILIVS. VERVS. V. E.

In Arce Niciési

ALBICCIAE. Q. F.
PAVLLINAE
ALBICCIA. VRSIONI
FILIA. GALLA

In Castro Drappi.

D. A. M.
LICINIVS
DIONYSIVS
LICINIO
*PLACIDO
FILIO. CARIS
SIMO. FECIT

In Templo B. Mariæ Villeusteris.

C. ANTESIO. VELOCI
C. AITVNIAE. M. F.
CORNELIAE. L. ANTESTIO
VERO
ANTESTIA. C. F. POLIA
PARENTIBVS. ET. FRATR.

In Ecclesia Parochiali Ipsa.

LVCIVS. VIATTIVS. MACRINVS
ET. AEMILIA. P. F. IB. I. P.
L. VIATTIO. MACRO. FILIO
FVRCIAE. M. ET. SECVNDAE
AEMILIAE. M. ET. MARCELLAE
VIVI. FECERVNT

MAR-

MARCIA. VERIA. METTIAE. FVSCINNAE MATRI. PIENTISSIMAE. POSVIT *In agro Turretarum.*

Inter Cemenelionis rudera, Fratres de Obseruantiā Reformati, non antè multos annos inuenisse se dicunt in horto suo perantiquum laterem, incertum quo casu postmodùm deperditum, in quo vnico verbo compræhensa inscriptio MARIANILLA an id nomen Marianillæ Fæminæ Christianæ, ac primatiæ Ciuitatis, à S. Nazario Baptismate ablutæ, ac S. Celsi Matris, tumulo olim appositum? Incertum.

6 In tumulis hisce lapideis aliquandò fictiles lychni, ac vrnæ cineribus plenæ inueniuntur, nec non vetera numismata. Hæc in Cemenelensi confinio, ærea, argentea, aurea viticolis, rusticisque nostratibus tot occurrunt, vt ærarium historicum conflare sibi ex illis paulò studiosior venerandæ antiquitatis quiuis Niciensis Ciuis potuerit. Quorum numismatum multos Serenissimo olim Sabaudiæ Duci Carolo Emanueli I. oblatos esse accepimus. Multos habet in suo instructissimo antiquitatis thesauro Inclytus Monœci Princeps Honoratus Grimaldus. Quamplurimos seruant rei antiquariæ bono nati D. Ioannes Baptista Planauia Saurgiensis I. V. D. Vir veterum monumentorum, ac bonarum artium amantissimus, ac ex nostris Ciuibus D. Iustus Rubeus V. I. D. nec non D. Ioannes Franciscus Peijre Nicienses, apud quos etiam extant sculptæ in veteribus gemmis effigies suprà artem pulcherrimæ. Nec huiusmodi monumentis perquirendis nostra omninò non desudanit industria, qui in percharum, licèt exiguum Musæum nostrum, suprà ducenta antiquissimorum, probatorumque numismatum, hinc indè, ac præsertim in Cemenelensi solo, inuenta retulimus; multòque plures inuenientur, quoties libebit

Sub terris scrutari cæca metalla,

Depositas & opes.

At verò, vndè nam tot nummi? *Spargebant illos*, ait Chiffletus, *in ludis, in sacris, aliquandò deponebant in Templis, & verò etiam offerebant in poculis*; adde etiam, quòd mortuorum tumulis, & cineribus inferebant, vt dixi superiùs, & liquet præter alia ex edicto Theodorici Regis apud Cassiodor. lib 4. epis. 30.

Varus, Paulon Niciensium Fluuij, Fontes præcipui nominis, Agri amœnitas, Ingenia, Opes natiuæ.

CAP. XI.

1
Arus, quem Vibius Sequester in Catalogo fluminum, Rubiconem antè dictum, malè affirmat, & qui à Pomponio Mela de situ Orbis, cap. 4. *Varum* neutro genere effertur, trium tantummodò mille passuum spatio Nicææ Vrbi finitimus est, Italiam inter, ac Galliam, vt initio diximus, limes constitutus à veteribus, qui, C. Sempronio teste, *transalpina ad inferum mare partiti sunt per amnes*. Ex quo fortassè impegit Sequester; Rubicon enim, vltrà quem ex bellicā expeditione in Vrbem redeuntes proferre arma, & signa ex S. C. vetabantur Romani, etiam ipse Celtas inter, seù veteres Gallos, ac Italos terminus creditus est, Gallos nimirùm Transpadanos, Cispadanos, & Boijos, qui inter Italos postmodùm fuere enumerati. De quo Lucan. lib. 1.

Gallica certus

Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis.

Varum aliqui dictum putant à variando, eo quòd non continuo, ac vnito labatur alueo, sed vada interfecet, varietque in plura, vt vocant brachia, seù ramos. Quod ex eo videtur euenire, seù quià non eâdem semper fluat aquarum redundantiâ, sed proùt niues liquantur ex montibus intumescat, vel minuatur, seù quià Montium angustijs alicubi septus, liberiorem nactus campum, vt in subiectam planitiem decurrit, variè, vt diximus effundatur.

2 Meliùs autem à fluctibus tortuosis, Varo nomen Calepinus, alijque factum arbitrantur. Vati siquidem ij sunt, quorum crura introrsùs obtorta, pedesque arcuati,

vndè voces *varicare*, ac *diuaricatus*, atque ex eo perecelebris Varorum familia olim Romæ.
Igitur Varus huic fluuio nomen cuius aquæ cursu tortuoso, ac spiris serpentium non
absimiles labuntur ; Oritur Plinij testimonio ex Monte Salyum Cemeno, aliàs malè
Cemâ, quâ de re plura superiùs cap 5. primariosque fontes ex Interamnensi viciniâ,
vulgò *Entraunes* accipit, quod in recensione Opidorum Domin:j Sabaudici notasse Pin-
gonium memini. Antequàm Nicæam inter, Antipolimque; ex quarum primâ XX. ex
alterâ verò LX. ferè stadiorum, vt ait Strabo, spatio distat, Thyrrenum, seù Ligustico-
gallicum mare ingrediatur, minoris nominis fluuios sinu excipit. *Recipit* enim (verba
sunt Paulli Merulæ Geogr. par. 2. lib. 4. cap. 11) *quà Occidentalior eius ripa, & Gallica fluuios,*
qui vulgo Gallorum audiunt, Caremp, Lauaire, Esteron, quà Orientalior, & Italiam spectans, la Lince,
& la Vesubie, quorum alter in Itinerariâ tabula Vulpis nominatur, posterior credo. Falli hic verosi-
mile est Merulam putantem Vesubiam fluuium eum, qui in Itinerario Vulpis dicitur, is
enim, vt ex eiusdem itinerarij positione, atque ex pronunciandi affinitate liquidò appa-
ret, Varum non ingreditur, sed intrà Varum. Antipolimque est, Lupus, *le Lop*, nunc
dictus, quomodò forsitan idem itinerarium, à librariorum postmodùm insciriâ corru-
ptum scripsit, Lupum in Vulpem, æquè noxias feras, commutante, non probandâ meta-
morphosi. Addendus fluuius Varo excœptus Tinæa ex S. Stephani Castro, qui propte-
reà Tinæensis dictus est, in Varum labens, ac Sellonus propè Gilletam, notante Pingo-
nio, in eundem confluens.

3 Cœterùm Varus, eò quod, vt diximus, vada intersecet, nauium, mercibus è mari
in mediterranea auehendis, nequaquàm patiens est, neque vbertate piscationis incolis
admodùm vtilis, quin immò maximè noxius, eos sæpissimè agris mulctat, alueum
suum vicinorum damno prolatans, hoc solùm, vt ait Mela, aliquantò notior, quià Ita-
liam finit, arcetque Gallos. Quod autem ait Strabo, Varum æstate paruum, hyeme ad
septem stadiorum latitudinem augeri, id potiùs vere apeciente contingit, quandò sole
liquante

Fluuij strepunt
Hyberna niue turgidi.

quod præcipuè Varo accidit, quem Montes hybernâ niue graues vndequàque coro-
nant, licèt hyeme etiam propter imbrium copiam sæpiùs intumescat. De eo præter
Plinium, Strabonem, cœterosque Geographos, meminere L. Florus lib. 3. cap. 2. *Varus*
victoria testis, Isaraque, & Vindelicus amnis, & impiger fluminum Rhodanus. Cæsar Belli Ciu. lib. 2
Hoc eius prescripto ex Hispania ad Varum flumen est iter factum, atque ibi reliqua pars exercitus dimis
sa est. Martyrologium Rom. 5. Decembris, alijque recensiti suprà cap. 1.

4 Paulon alter Niciensis agri, minoris, quam Varus nominis, fluuius est. Eum sic
vocare malim cum Pomponio, quam neque cum recentioribus nonnullis *Palionem* ne-
mine scriptorum veterum suffragante. neque *Padum*, siuè *Padonem* cum Plinio, cuius
vulgata editio fortasse hâc in voce, sicuti in alijs multis, corrupta, eget manu medicâ,
vbi longè aberrauit Antonius dù Pinet, qui in Plinianâ versione Gallicâ lib. 3. cap. 5.
hunc fluuium dixit, *le fleuue dú Pò*. Nunc apud incolas nomen obtinet *Paglion*. Eius
ortus, atque origo supra Escarenam Pagum. vndè multis auctus torrentibus, Nicææ
Vrbis mœnia, ex occidentali parte. proximè alluit, indè mari, post quatuor circiter leuca-
rum decursum, mergitur, quò fama est, vt suo loco narrabitur, eiusdem Paulonis fluuij
aquis excœptum, delatum fuisse abscissum S. Pontij Martyris Caput Sacrum. Imminet
Pauloni firmissimi operis Pons sæpius instauratus, quem cum, vt ait Reuellus in suo dia-
rio M, S. anno 1530. fluuius deiecisset: *M.D.XXX. Die Dominicâ. Nona Octobris*, inquit
ille, *maxima aquarum inundantia Nicæa Pontem, possessiones, ac muros innumerabiles violentèr, ruinan-*
tèrque deiecit; sequenti 1531. à DD. Ludouico Cais, Leontio Larde. Hugone Gapeano,
Ioanne Barrase Coss. Niciensibus, ære publico, firmiori opere instauratum est, addito
(quod firmitatem solidiùs stabiliret) B. Mariæ non ineleganti sacello, quod adhùc extat,
docente marmoreâ inscriptione in eiusdem Pontis base apposita, in quâ eiusmodi di-
stychon legisse memini:

Pons sacer exhaustas celsis de Montibus vndas
Respuit, & rapidas hic Palionis aquas.

5 Non solùm fluminibus Niciensis ager alluitur, sed saluberrimis, perennibusque
fontibus est irriguus. Nempè

fontibus omnia puris
Hic sunt irrigua, & riui de rupe cadentes
Prata per, & campos labuntur murmure dulci.

Fontes

Fontes præcipui nominis multi sunt. In primis occurrit is, cuius aquas superiùs cap. 9. in Cemenelensem aquæductum deriuatas diximus, Fons Templi, quem nonnulli ex vocabuli allusione putant ab antiquis dictum *Tempe*, eò quod loci amœnitas Tessalieā Tempe referre videatur, quæ descripsit Plinius lib. 4. cap. 8. & lib. 31. cap. 2. vbi nimirùm:

Est nemus Hemoniæ, prærupta quod vndique claudit
Sylua, vocant Tempe per quæ Peneus ab imo
Effusus Pindo spumosis voluitur vndis,

non absimilia Tempe nostratia, in quibus licèt Fons irriguus spumosis non voluatur vndis, attamen lenis, ac blandus, ex circumfusâ syluâ digressus, ac inter consitos varij generis hortos dilapsus, cursu operosissimo quamplurimas volubiles rotas facit, totamque subiectam in theatri formam planitiem irrigat. Vt propterea Tempe, id loci, veteres, non abs re potuerint appellasse. Id credidit inter cæteros in paneg. de S. Bassó P. Aloysius Iuglaris disertissimus nostro æuo Orator Niciensis, qui eò loci olim concessisse putat Iuliam Procillam Cnæi Iulij Agricolæ Foroiuliensis Matrem, illustrem fœminam, moru sijs Corn. Taciti verbis in vita eiusdem Agricolæ. *Sequens annus graui vulnere animum, domumque eius afflixit, nam classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo(Liguriæ pars est) hostiliter populatur, Matrem Agricolæ in prædijs suis interfecit; prædiaque ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ causa cædis fuerat*, licèt sciam Paul. Merulam Geog. par. 2. lib. 4. cap. 39. ac Cluuerium Ital. antiq. lib. 1. cap. 8 suspicatos subesse mendum, legendumque *dum Intemelios, Liguriæ pars est, populatur*, Intemelienses, seu Albintimilienses scilicèt, quò idem Tacitus Histor. lib. 2. irritatum Othonis militem vertisse iras scripsit. Certiorque sit coniectura, eam agri Niciensis partem, Templum dictam ab antiquâ B. Mariæ dictæ de Templo Ecclesiâ, ac Templariorum Equitum inibi diuersorio.

6 Celebres insuper sunt Richerij fontes, quibus Richeriorum familia olim Niciæ multis potens opibus nomen fecit, & quorum pars subterraneis deducta fistulis intrà Vrbis mœnia DD. Io Francisci Rocamaura, Ioannis Peire, Andrææ Genuini, Gasparis Emelini anno 1561. Consulum Industriâ, publicis in foris prosiliebat, in Ducalem demùm hortum desinens. Ea verò vt propiùs mare minorum fontium incremento aucta est, *limpidæ* nomen acquirit, ea est aquæ pellucidæ, ac vitro, chrystalloque persimilis copia.

7 Esset hic locus, vt de fonte illo, siuè profunditatis, per ima scopulorum viscera, incredibilis, puteo, multa dicerem, quo Serenissimus Sabaudiæ Dux Carolus cognomento Bonus, Niciensem Arcem, inter Orbis miracula adscripsit, seu salubritatem, siuè nunquam deficientis aquæ copiam, nullâ hostium vi auertendam spectes, nisi Ioannes Botterus, Anonymus Gallus in libro de dominijs & Imperijs, alijque scriptores præoccupassent. Id certè opus, Germani excogitatum Artificis tale est, vt frustrà Romanorum in perfodiendis Montibus peritiam, aut Ægiptiorum in insanis molibus astruendis, ingenium quis desideret, adeòut meritò Marius Iustinopolitanus, aeris Vitiudicij, ac variæ scriptionis, qui diutiùs Nicææ est diuersatus, vt ipse suis prodit epistolis, Mundi prodigium, Miraculumque appellasse creditus sit.

8 Non omittendi fontes,

Qui dulces media maris in salsedine manant

quâ enim parte aggeratis scopulis, Occidentem, atque Austrum versus, eadem telluri, pelagoque minitabunda exsurgit Arx, ac, vt alicubi legisse memini, *ventris speciem refert, ad hostium scilicèt ludibrium, in quem tela conterquerent, si modo possint*, prosilit non vno loco, irriguo, ac perenni cursu, eadem ex Niciensis Arcis puteo redux aqua, naturâ pagicularioṛum commodo consulente, ex durioris scopuli timis; quin immò ex ipsâ maris salsedine, dulcissima alicubi emergit, festinum, tranquillo præsertim mari spectaculum.

9 Habet denique Niciensis ager, quem Rustici dixere antiquo vocabulo *Fontem Sanctum*, vt multos alios sileam. Huic diuinationis, ominationisque aliquid incolæ inesse contendunt. Arescit enim semper quietâ, pacatâque Republicâ, licèt multis imbribus, aquisque humescat annus: animaduersum autem est, noui aliquid, infaustique vt plurimum portendisse, quandò ex arescenti solo emersit vltrò, siccatis præsertim reliquis scaturiginibus, atque æstiuo tempore. Id antè Turcico-gallicam obsidionem anno 1543. Pestiferam luem anno 1581. & 1631. atque non antè multos annos, imminente Ciuili Bello, aliasque publicas clades contigisse notatum est. De eius fontis mirâ naturâ D. Antonius Ludouicus Audibertus Medicus Niciensis eleganti poemate disseruit.

10 Hinc Nicienſis agri temperiem, atque amœnitatem datur conijcere. Illa equidem tanta eſt, vt nulli hâc in parte Vrbi, non modo in Italiâ, ſed neque intrà Europam concedat! Cœli verò clementiam non ſatis quis dignè laudibus celebret. Nota, & comperta dico. Ex hâc beatâ, ac felici Orâ, ſemper aſpera hyems exulat, floreſque, ac varij generis fructus gignens, perpetuò vernat humus. Hic, licèt Alpibus ſit finitimum, dixerim, de nomine tantùm niues nouiſſe vulgus, adeò vt integro decennio, vix ſemel decidiſſe compertum ſit. Neque æſtiuus vrit agros ſitius, latratuſue immodicos edit canis, furitue immitis leo. Ecquidem (verbis vtar litterarum Soc. Ieſu annuatum, quas in paneg. de D. Baſſo citat Aloyſ. Iuglaris) *Ager non admodùm latè patet, ſed ob collium amœnitatem, vbertatem ſoli, Cœli clementiam, quâ nullum in Europâ dicitur eſſe ſalubrius, omninò viſendus.* Dixerat olim Ludou. Reuelli: *Eſt Nicænus ager, licèt exiguus, fertilitate tamen omnium fertiliſſimus, aquarum inundantiâ irriguus, ac omnium arborum genere conſitus, ſoli fertilitate, pabuli vbertate ſitu, ſalubritate, ac temperie, benignoque ventorum afflatu vndiquè perpollens.* Vndè non mirum, quòd Andræas Theuetus Gallus, Engoliſmenſis Coſmographus, qui, teſte Gabriele Michaelis in Vitis illuſtribus Galliæ, decem, & ſeptem annorum ſpatio Orbem terrarum peragrauit, lib. 16. cap. 17. ſe Nicienſi ſolo nullum Vrbi condendæ aptius, humanæque vitæ accommodatius vidiſſe, aut calcaſſe alicubi dicere auſus ſit; quod eò verius eſſet, ſi mœnium ſepta anguſtijs, domibuſque nimium in altitudinem exereſcentibus, Cœlo, ac ſole liberiùs Ciuitas frui poſſet. Quamobrèm iure illud Auſonij dictum de Burdigalâ, vnâ immutatâ voce accommodauerim noſtræ Vrbi:

Nicæa eſt natale ſolum; clementia cœli
Mitis vbi, & rigua larga indulgentia terræ,
Ver longum, brumaque breues, iuga frondea ſubſunt.

Non mirum igitur ſi Cœli clementiam, ac genium, ingenia conſequantur. Patria enim noſtra præſtantium Mater fœcunda Virorum eſt; quos (abſit inuidia), ſi litteratum ſtudijs addicas, mirum quantùm breui proficiunt, excelluntque; Nec ſola hæc fuerit noſtrorum temporum laus, quandò nimis obuia viluit Mineruæ, lauruſque Apollineas qualibet profert humus, ſed etiam antiquiorum. Certè Ludouicus Reuelli non ſemel laudatus, æuo iam ſuo, anno ſcilicèt 1521. inter eximia Patriæ Nicienſis decora, agnoſcit *celeberrimos legum Doctores, totam illuſtrantes Vrbem, ceu Phœbi lumina Mundum.* Æquum foret hic illuſtrium Virorum ſyllabum texere, qui monumentis ſuis rem litterariam auxerunt, niſi Id præſtitiſſet ex parte maximâ erudıtiſſimus Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſiâ Salutienſis Præſul, cui Sabaudica, Pedemontana, ac Nicienſis Ora multimodè eius ſtudijs illuſtrata quamplurimùm debet.

11 Opes Nicienſis ſoli natiuas, Auctor libri Gallici *Les eſtats, & Empires* nuncupati enumerauit; Nec non in Relationibus Italicè conſcriptis Ioannes Botterus, ac lib. 1. proem. Progreſſ. Eccleſ. Occid. Paulus Britius Albenſis Epiſcopus, de antiquitate Sabaudici Dominij Eccleſiaſticâ perquàm benèmeritus. Quamobrèm cum nihil ſuprà addere mens ſit, hoc vnum dico, Nicienſem agrum omnibus, qui Mortalium non modò neceſſitati, ſed etiam delicijs ſufficiant, fructibus abundare. Ac licèt Cererem præ ſinium anguſtijs, parciorem ferat; attamèn collibus, qui in theatri formam circumeunt, vbiquè excultis, Baccho paſſim litatur. Nicienſis porrò Comitatus, licèt naturâ loci Montibus vbilibet exurgentibus circumſeptus, ſterilitatem aliquam præſeferre videatur; nihilominus, niſi (quod raro euenit) annonæ caritas obſtet, & quod incolarum vſui ſatis ſit, habet, & quod ad exteras Regiones tranſmittat. Alpes Maritimæ lætis paſcuis diuites, numeroſa alunt armenta. Has inter Brigienſes, Saurgienſes, Brelienſes Alpes plantis rariſſimis ſunt ad medicinæ vſum refertæ, quæ tamen a noſtris, aliena admirari ſolitis, negligantur perſæpè. Manna alicubi, pharmacopolis maximè exquiſitum, exhibet Bolcanus tractus. Ibi etiam in ſyluis, æmulæ Cœlo arbores, quæ, ſecundo flumine Varo, in mare aduectæ, à nauicularijs expetuntur. Marmor in ijſdem Alpibus propè littora pretioſiſſimum, ac diſcolor, ſed quod in magnæ molis columnas efformare nequàquam liceat. Mare verò non modò omnis generis piſcium capturâ copioſiſſimum; ſed corallio etiam abundat. Fluuij Rutuba, Bibera, Bibonia, Lucentia, Eſubia, ſeù Veſubia, alijque ex Alpibus Nicienſis Comitatus delapſi, exquiſitioribus piſcibus expertes. Mellis ſuauiſſimi non parua ibidem copia. Olei præſtantiſſimi ingens vis. Lanæus, lineus, canabinuſque prouentus maximus. Leguminum, reliquorumque fructuum, mirum quantum in Maritimam Oram Genuenſem tranſmittit. Malis citrijs, limonijs, Perſicis, cedrinis, horti vbiquè propè Nicæam conſiti, qui mirâ varietate quicquid herbarum, & fructuum, alibi gentium locis diuerſis gignitur, vno in

loco

loco suas opes omnes prodigente naturâ; mortalium vsui, labore non improbo accommodant.

Bellorum in Niciensi confinio strepitus sub Massiliensibus, & Romanis.

CAP. XII.

1

Coeli, solique Niciensis felicitas persæpè exteros inuitauit, vt de Longobardis in Italiam ab ipsius Italię vbertate, Narsetis operâ inuitatis tradit Paulus Diaconus lib. 1. qui in incolarum damna, enses, arma acuerent. Vt primùm appulsâ classe, consilium nouæ Vrbis condendæ iniuere Massilienses, non antè id præstiterunt, quàm deuictis Salijs, à quibus persæpè Nicienses exagitati, nec non Antipolitani. Quamobrèm exposcentibus Massiliensibus, in Salyes Romani non semel aduersa signa tulerunt. L. Flor. lib. 3. cap. 2. *Prima trans Alpes arma nostra sensere Saly, cum de incursionibus eorum fidissima, atque amicissima Ciuitas Massilia quereretur.* Epitome T. Liuij lib 47. anno V. C. 587. ait à Q. Opimio Consule Transalpinos Ligures (hi erant ijdem cum Salijs) bello subactos. *qui Massiliensium oppida Antipolim, & Nicaeam vastabant.* Lib. 60. anno V. C. 627. eosdem domitos refert his verbis: *Fuluius Flaccus primus omnium Transalpinos Ligures bello domuit, missus in auxilium aduersus Saluios Gallos, qui populabantur fines Massiliensium.* insupèr lib. 61. anno Vrbis conditæ 631. *C. Sextius Proconsul, victâ Saluiorum gente, Coloniam Aquas Sextias condidit.* ac lib. 62. anno V. C. 635. *Cn. Marcius Cos. Saluios gentem Alpinam expugnauit.* Paul. Orosius histor. lib. 5. cap. 14. vocat Q. Marcium, ac belli Seriem referens ait: *Q. Marcius Consul Gallorum gentem sub radice Alpium sitam* (ij erant, vt suprà diximus, Salyes, Narbonensis Galliæ, & Comitatus Niciensis pars) *bello aggressus est: qui cum se Romanis copijs circumseptos viderent, belloque impares fore intelligerent, occisis Coniugibus, ac liberis, in flammas sese proiecerunt. Qui verò, praeoccupantibus Romanis, peragendae tunc mortis suae copiam non habuerant, captique fuerant, alij ferro, alij suspendio, alij abnegato cibo sese consumpserunt: nullusque omninò vel paruulus superfuit, qui seruitutis conditionem vitae amore toleraret.* tantus erat in Salyum gente vitæ despectus, & conceptum contrà Romanos odium, vt, licèt tot adflicti cladibus, iugum tentarint excutere: quamobrèm denuò anno V. C. 663. vt narrat lib. 73. eadem Liuij epitome, C. Cæcilius in Galliâ transalpinâ Saluios rebellantes vicit.

2 Nec verò semper Romanus victor. nàm à Liguribus L. Bæbium Orosius lib. 4. cap. 20. ad internecionem vsque deletum narrat, iuxtà fines proculdubiò Niciensium, quandò factum Romæ nunciatum à Massiliensibus ait: *L. Bebius*, inquit ille, *in Hispaniam proficiscens, à Liguribus circumuentus, cum vniuerso exercitu occisus est: vndè, adeò ne nuntium quidem superfuisse constat, vt internecionem ipsam Romae Massilienses nuntiare curauerint.* Non abs re itidèm quis conijciat, circà Vari, ac Nicææ confinia actum; quandò teste Liuio lib. 40. anno V. C. 568. Ligurum duo millia ferè ad extremum finem Prouinciæ Galliæ, vbi castra Marcellus habebat, venerunt, vti reciperentur orantes.

3 Annibale Carthaginiensium Duce Italiam infestis signis petente, anno C. V. 532. vidit Nicæa instructissimam P. Cornelij Scipionis classem, qui vt lib. 21. ait Liuius, *profectus ab Vrbe sexaginta longis nauibus, praeter Oram Hetruriae, Ligurumque, & indè Salyum, mox peruenit Massiliam, & ad proximum ostium Rhodani castra locat.* Anno verò 539. alterius Scipionis, prioris Filij (cui, ob magnitudinem rerum in Aphricâ gestarum, Aphricani cognomen cessit) eodem itinere classis obuecta est. Idem Liu. lib. 26. *Ita cum XXX. nauium classe [omnes autem quinqueremes erant] ostijs Tiberinis profectus, praeter Oram Tusci maris, Alpes, atque Gallicum sinum, & deindè Pirenes circumuectus promontorium, Emporijs Vrbe Graeca (oriundi & ipsi a Phocea sunt) copias exposuit.* Romanorum victricia arma sensit in Bello Allobrogico Niciensis Comitatus, quandoquidèm L. Florus lib. 3. cap. 2. vocat Varum victoriæ testem. In eo bello sub Cn. Domitio Proconsule iuxtà opidum Vindalium, seù Vintalium epitome Liuij lib. 61 ac Orosius lib. 5. cap 13. pugnatum aiunt, cæsaque XX. millia Allobrogum, tria millia capta, causa autē inferendi belli fuit, eo quòd Allobroges Teutomalium Salyum Regem fugientem recepissent, atque Heduorũ agros essent depopulati.

4 Inter

4 Inter Montanos Niciensis tractus accolas multi, qui Salyes, qui Ligures anno V.C. 550. à Gallis exciti Alpinis, & transalpinis, Galliam Cisalpinam inuaserunt nihil opinantibus Romanis. Liu. lib. 31. *Insubres, Cenomanique, & Boij excitis Sallijs, Iluatibusque, & cæteris Ligusticis Populis, Hamilcare Pœno Duce, qui in ijs locis de Asdrubalis exercitu substiterat, Placentiam inuaserant, & direpta Vrbe, ac per iram magna ex parte, incensa, vix duobus millibus hominum inter incendia, ruinasque relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt.*

5 Sed, vt ad inferiora tempora descendamus, quo tempore diuisâ in plures factiones Republicâ, Imperium Othonem inter, Vitelliumque distractum est, Niciensis Ora cum reliquâ Galliâ Narbonensi Vitellij partes secuta, ab Othonianis est lacessita. Ingens certamen inter partes secutum est in initio Alpium Maritimarum, atque Antipolim inter, Entemeliumque, non longè procùl dubio à Nicæâ Vrbe, conueneruntque ex parte Vitellij inter cæteros Montani nostrates Alpium accolæ. Non pigebit Corn. Taciti histor. lib. 2. verba referre hujusmodi: *Blandiebatur cœptis fortuna, possessa per mare, & naues maiore Italiæ parte, penitùs vsquè ad initium Maritimarum Alpium, quibus tutandis, aggrediendæque Prouinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Æmilium Pacensem, Antonium Nouellum Duces dederat (Otho). Sed Pacensis per licentiam Militum victus, Antonio Nouello nulla auctoritas, Suedius Clemens ambitiosa imperio regebat: vt aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ità præliorum auidus. Non Italia adiri, nec loca, sedesque Patria videbantur: tanquam externa littera, & Vrbes hostium, vrere, vastare, rapere: eò atrociùs, quòd nihil vsquam prouisum aduersum metus. pleni agri, aperta domus; occursantes Domini iuxtà Coniuges, ac liberos, securitate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tùm Alpes tenebat Procurator Marius Maturus. Is concita gente (nec deest iuuentus) arcere Prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi, disiectique Montani, vt quibus temerè collectis, non castra, non Ducem noscitantibus, nequè in victoria decus esset, neque in fuga flagitium.* Pergit narrare acta in eo itinere Intemelij, pòstque initum, propiùs Galliam Narbonensem, certamen prosequitur. *Imminere Prouinciæ Narbonensi in verba Vitelij adactæ, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant Legati Coloniarum auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes; quatuor Equitum turmas, vniuersam Treuerorum alam, cum Iulio Classico Præfecto misit, è quibus pars in Colonia Foroiuliensi retenta: ne omnibus copijs in terrestre iter versis, vacuo mari classis acceleraret. Duodecim Equitum turmæ, & lecti è cohortibus aduersus hostem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondùm sub signis. Nec mora prælio: sed acie ita instructa, vt pars classicorum mixtis Paganis in colles mari propinquos exsurgeret, quantùm inter colles, ac littus æqui loci Prætorianus Miles expleret, in ipso mari vt annexa classis, & pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, in Equite robur, Alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post Equitem locant. Treuerorum turmæ obtulere se hosti incautè; cùm exciperet contrà veteranus Miles, simul à latere saxis vrgeret apta ad iaciendum Paganorum manus, qui sparsi inter Milites, strenui, ignauique in victoria idem audebant. Additus perculsis terror, inuecta in terga pugnantium classe: Ita vndiquè clausi. delectaque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quanquàm victi quieuere: accitis auxilijs securum hostem, ac successu rerum socordiùs agentem inuadunt, cæsi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naues, donec sidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defensi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium Præfecti sustentata diù acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè secutos conuersi Equites circumuenerunt. Ac velut pactis inducijs, nè hinc classis, indè Equites subitam formidinem inferrent, Vitelliani retrò Antipolim Narbonensis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertere.*

Ceme-

Cemenelionis excidium. Clades Niciensium à Barbaris.

CAP. XIII.

1 Euius fuerat bellorum incommoda pati, nisi ea ad instar turbinis, Vrbes aliquas, non excussissent modò, sed penitùs obruissent. adeò vt illud incerti Poetæ verè illis aptari queat ex Græco redditum: *Ciuitatem hanc mortui priùs viuentem reliquerunt, nos verò viuentes Ciuitatem efferimus*. Eadem nos de Cemenelione, quam mortuam obtuit tantus, tegitque tumulus, vt non floruisse tantùm, sed nec vmquàm vixisse quis ambigat. Eiusmodi mali originem Saluianus Massiliensis lib. 6. de vero iudic. & prouid. hominum scelera fuisse fatetur. *Dixi de Vrbibus praclarissimis, quid reliqua in Galliarum partibus Ciuitates? numquid non consimilibus habitatorum suorum vitijs conciderunt?* Idem lib. 7. *Iudicamur etiam præsente iudicio à Deo, & ideò excitata est in perniciem nostram, ac dedecus gens ignauissima, qua de loco in locum pergens, de Orbe in Orbem transiens, vniuersa vastaret. ac primùm de solo patrio effusa est in Germaniam primam nomine Barbaram, ditione Romanam, post cuius excitium primùm arsit regio Belgarum, deindè opes Aquitanorum luxuriantium, & post hac corpus omnium Galliarum.* Loquitur de Gothis, & Wandalis Saluianus, quorum primos ex Pedemonte Prouinciam Narbonensem ingressos, vastatasque ab ijs Grassam, & Antipolim finitimas Nicææ, Varoque Vrbes, est qui asserat Io. de Serres Gallicæ scriptor historiæ, in Clodouæo. De Wandalis verò Zozimus lib. 6. ait Constantinum vniuersis collectis copijs Alpes Maritimas, Cottias, & Pœninas idoneo præsidio munire decreuisse, eo quod Arcadio V I. & Probo Coss. [erat is ex fastis Capitolinis Onuphrij Panuini annus Christi 407.] Vandali Sueuis, & Alanis permixti superatis hisce locis, nationes transalpinas vastassent, editâque ingenti cæde, Britanniarum etiam exercitibus formidabiles extitissent. Hinc nuperus Gallophocensis historiæ scriptor credidit primam Cemenelioni à Gothis, siuè Wandalis illatam cladem ab anno 400. vsquè ad 500. quo medio tempore adhùc floruisse, indicant D. Valeriani, ac Magni Præsulum Cemenelensium tempora, ac varia numismata inter eius rudera inuenta, eâ ætate imperantium Cæsarum vultu notata. Quamobrèm à Longobardis dirutam fuisse eam Vrbem certior est coniectura.

2 Prædixerat Longobardorum aduentum S. Hospitius: *Venient*, inquit, *Longobardi in Gallias, & vastabunt Ciuitates septem, eo quod increuerit malitia Gallorum in conspectu Domini*. Annus erat iuxtà Sigonium de Regno Italiæ lib. 1. à Christo nato 577. quo *Longobardi Duces Italia subacta, atque ad nihilum propè redacta, superbi, præcipuèque Zabanus, & Amo, & Rhodanus, Franciam quoquè sibi diripiendam, ac vastandam sumpserunt. Siquidèm expedito Militum robore subalpina opida, qua suo nondum parebant imperio cum capissent, traiectis Alpibus, ac diuisis copijs, proxima quaque Alpibus loca effusè populari ceperunt, atque in Prouincia Amatum Regienis Præfectum acie congressum interemerunt.* Hæc Sigonius. Venisse autèm in tractum Niciensem Longobardos apertè narrant D. Gregor. Turon. & Paulus Diac. nec semèl tantùm Nicæâ eosdem iter fecisse, sed iterùm, idem Paul. Diac. Histor. Longobard. lib. 3. cap. 6. insinuat, dicens: *Ii Gallias ingressuri duos ex se cuneos fecerunt, quorum vnus per Niceam Vrbem, alter per Ebredunum ingressus est: illa videlicèt via reuertentes, quam anno superiore tenuerant*, eadem Turonensis Hist. Franc. lib. 4. cap. 37. Vndè vehemens suspicio incidit, vtramque Vrbem, Nicæam scilicèt, & Cemenelionem fuisse à Longobardis vastatam: ac de Nicææ quidèm excidio meminit Baronius anno 576. De Cemenelione verò constans est Niciensium traditio, cui fauet altum de eâ Vrbe in veteribus monumentis silentium post id tempus; si tamen S. Syagrij gesta apud Vinc. Barralis exciplas, vbi de Rege Cemeliensi mentio, quâ de re mòx. Quin immò omnes ferè Subalpinas, ac Galliæ Narbonensis Vrbes pessumdedisse huiusmodi Barbaros, habet M. S. Codex vitæ S. Cipriani Tolonensis Episcopi, relatus à Io. Bapt. de Guesnalj in Annal. Massil. an. 556. licèt in annorum calculo, alijsque, à receptâ de Longobardis historiâ discrepet. Ibi inter cætera: *Sed paulò post Alboinus Longobardorum Rex, cum magno exercitu ex parte Gallia venit; armis, & igne ferè omnes Vrbes Gallia Narbonensis inuasit; eiusque Milites magnam*

partem

partem Populi, multosque Episcopos necauerunt, effusione sanguinis Christianorum gaudentes; pergit narrare necem S. Cipriani, à Longobardis Telone factam, anno Christi 556. 5. Idus Augusti.

3 Hinc septem Ciuitates, quas prædixit Hospitius destruendas, enumerat Paulus Britius progress. Eccl. Occid. sæc. 6. num. 198. ex tabulis Ecclesiæ Vrsinæ, præter Ebredunum, Vapincum, Auenionem, Arelatem, & Massiliam, insupèr Nicæam, & Glandatam. Sunt tamen qui putent, vastatas tunc fuisse Nicæam, & Cemenelionem, non tamen funditùs, & solo tenùs disiectas: nàm de Nicæâ post Longobardorum incursionem adhùc superstite, & Episcopum suum habente loquitur Greg. Turon. in S. Hospitij gestis; de Cemenelione autem (si aliqua ipsi eâ in re adhibenda est fides) S. Syagrij, vt diximus, historia, post annum 770. quod veritati necne innitatur, scriptorum silentium certum habere non sinit. Ego minimè verum crediderim. Vt vt sit, alias strages, sequenti æuo, non ab aliorum armis, quàm Saracenorum est passa hæc regio.

4 Strages, quas edidere in hâc Regionis viciniâ Saraceni, enumerant S. Porcarij Abbatis Lerinensis gesta: *Dùm gens crudelissima, omni humanitate postpositâ vbiquè grassatur, maritima quaque vltrà, citràque peragrando: tandèm ad Prouinciam Narbonensem venit, vbi deuastans omnia, suo imperio, Christi abolito nomine, intendebat eam subiugare. Christiani verò, qui à mari, & Alpibus cingebantur, exterriti, derelictis Ciuitatibus suis, & Opidis, miserabile visu, ad montana confugiebant, vt Barbarorum manus possent effugere: quùmque gens Barbara longè, latèque sua cadis crudelitatem extenderet, ità in solitudinem redegit penè totam Regionem, vt in heremi vastitatem loca priùs desiderabilia conuersa viderentur; Vrbes etiam nobilissimas terra, & solo coæquans, castella depopulans, opida subruens, ouiliaque Domini euertens.* Prosequitur Saracenorum, destructâ Prouinciâ, in Insulam Lerinensem appulsionem, Monacorumque trucidatorum Martyrium. Quod autem ait, Christianos, qui mari, & Alpibus cingebantur, ad montana se in tutum recepisse, non inuerisimile est ad Niciensem, Oram referri, cuius positio est inter mare, & Alpes, vbi circum circâ, in omnium fermè editiorum Montium fastigijs, visuntur etiamnùm subitaneæ ad arcendos Barbaros munitiones, ex grandibus saxis absque cæmento dispositæ. Editas in Prouinciâ ab eisdem Barbaris strages, præter Bedam, Aimoinum, Adonem, & Sigebertum, attingit Baronius: *Qui enim*, inquit anno 729. *antè annos quatuor à Carolo Martello in Aquitania fuerant dira cade Saraceni confecti, reparantes vires, nouos cogentes exercitus, maiore impetu, sicut vehementiore furore, inuasere primùm Galliam Narbonensem.* Per hæc tempora destructam funditùs Cemenelionem suspicantur nonnulli, Nicæamque ex magnâ parte deiectam, incolis in vnam, eandemque Vrbem coalescentibus, Nicæam scilicèt, cui etiam, vt ex vitâ S. Syagrij in codicibus S. Pontij manuscriptâ, ac in regesto Ciuitatum Prouinciæ Aquis Sextijs seruato arguitur, *Bellandam* fecerint nomen, quasi Debellatam, quod verbum adhùc nostro æuo, ex vetere Niciensium idiomate, in dicterijs, discinctum, ac lacerum sonat, resumpto, posterioribus sæculis, antiquo Nicææ nomine. Atque ex hoc factum puto, vt par. 2. suo loco dicam, quòd cessantibus, post factam à Mauris huiusmodi euersionem, infulis Episcopalibus, restauratâ demùm sub Carolo Magno Nicæâ, ac iterùm Præsulibus ornatâ, S. Syagrius Primus Niciensis Episcopus dictus sit.

5 Cæterùm non tunc temporis solùm, sed posterioribus etiam sæculis, frequentes fuere Saracenorum aduersùs Nicienses incursiones. Nàm teste Carolo Sigonio de Regn. Ital. lib. 4. anno 813. *Sarraceni ex Corsica in Hispaniam cum prada redeuntes, ab Irmingario Comite Emporitano octo nauibus spoliati sunt. Itaque, vt id damnum resarcirent, Centumcellas Etruria, & Nicaam Prouincia oppida adorti vastauerunt.* Anno postmodùm 891. idem Sigon. Sigibert. Ludou. ab Eccles. Alphons. del bene, alijque Fraxinetum Arcem in confinio Niciensi ab eisdem Saracenis occupatam fuisse asserunt vndè, Prouinciæ, atque Italiæ detrimenta quamplurima intulerunt. Vbinàm verò hæc Arx sita fuerit, nondùm assequor: verosimile est Mauros propè Portum Herculeum, nunc Villamfrancam consedisse, quod admittunt recentiores Historici. ex eo loco crebrò eruperunt in Christianorum terrorem, ac damnum, præcipuè anno 896. 900. 905. 937. Quem ignem vt restinguerent non semel Christiani Principes, ac Respublicæ classes terrestres, ac maritimas instruxere. Præcipuè verò anno 941, quo, *Hugo Italia Rex* (eiusdem Sigonij verba referre placet) *arma, aduersùs Sarracenos, qui Alpes omnes infestas è Fraxineto reddebant, conuertit, missisque ad Imperatorem Legatis, triremes, ignemque Gracum sibi dari postulauit, cuius ea vis erat, vt nisi liquore aceti infuso nequiret extingui. Quibus acceptis, maritimo eos, ac terrestri apparatu postero anno instituit oppugnare. Sarracenorum nauibus Graco igne combustis, Sarraceni plerique Fraxinetum reliquerunt, & in Montem Maurum se receperunt.* narrat posteà fœdus, ac pacem initam

initam Hugonem inter, & Saracenos, quorum partem collocauit in Montibus Italiam à Sueuiâ diuidentibus contrà Berengarium hostem. Attamen adhùc anno 972. Fraxinetum tenuere Saraceni, quos ex eâ sede, re tamen infectâ, exturbare Otho Imperator meditabatur, indè tamen non multò post recessisse credendi sunt.

6 Hæ Saracenorum incursiones, non modò Nicæam labefactarunt, sed etiam omnia monumenta vetera absumpserunt; quamobrèm non mirum, si ad hæc tempora, cuncta sint tenebris inuoluta, Episcoposque per interualla enumeret nostra, quam par. 2. de Præsulibus Niciensibus damus, chronologia.

Nicææ Vrbis sub Sabaudis Principibus decora, Arx, Iurisconsultorum Collegium, Senatus.

CAP. XIV.

Rgumenti ratio exposceret, vt quibus hucusquè paruerit Principibus nostra Ciuitas, referremus, Massiliensibus scilicèt, Romanis, Gothis, Burgundionibus, Francis, Arelatensibus Prouinciæ Comitibus, & Aragonibus, Andegauensibus, Neapolitanis Regibus, Comitibus, Ducibusque Sabaudis, sed quià id nupertimè, atque exactissimè præstitit Franciscus Augustinus ab Ecclesiâ Coronæ Regiæ par. 2. eò sitim suam abundè expleturum Lectorem dimittimus. Alius fortassè nobis id ipsum erit agendi locus, dùm, Deo dante, Patriæ historiam, sermone vernaculo, exarabimus. Hic non omittendum, ex quo tempore (is fuit annus millesimus, trecentesimus, octogesimus octauus) Sabaudorum Principum imperio spontè suâ Nicæa Ciuitas subdita est, fuisse multimodè ab iisdem Principibus exornatam, communitamque. Inter cætera autem inexpugnabili Arce, preclarissimo Iurisconsultorum Collegio, Summo Senatu.

2 Arcem Niciensem, si Iustiniano in Historiâ Genuensi danda fides, primi videntur inchoasse Aragones Prouinciæ Comites, eam nimirùm partem, quæ Gallico vocabulo *Donion* dicitur, Arcis vmbilicum, siuè meditullium Latinè dixeris, quæ firmissimis operis antiqui munita turribus eminentiori, Vrbis olim, nunc reliquæ Arcis insidet vertici. Verùm, quùm postmodùm Sabaudi Principes animaduertissent, eiusmodi esse loci oportunitatem Italiam inter, ac Galliam, vt non frustra quicquid ars suasisset, esset præstandum, anno 1440. dum Sabaudicæ ditioni imperaret Ludouicus Dux, Amedei VIII, posteà Felicis V. Summi Pontificis Filius; ac curante strenuissimo armorum Ductore Nicodo de Mentono Ducali Gubernatore, vt docemur ex appositâ marmoreâ inscriptione, additæ sunt nouæ substruxiones, ac propugnacula septentrionem versus. Anno deincèps 1517. Dux Carolus III. cognomento Bonus, dùm summæ rei præesset Ludouicus de Bellagarda Gubernator, nouis murorum septis eandem Arcem, quâ parte præsertim pelago, Vrbique imminet, vallare aggressus est, quo tempore Ludouicus Renelli huiusmodi se tetrasticon lusisse affirmat;

Arcis enim primum lapidem proiecis in imum
Qui Ludouicus erat, Bellaque garda Regens
Labens millenus tùnc quingentenus & annus
Septimus, ac denus Virginis à Puero.

Eidem, muniendæ iterùm, ac sæpiùs idem Dux animum addixit, optimè conscius id vnicum sibi desperatis rebus fuisse asylum, quo incolumi, ac integro nihil foret expauescendum, vt non nemo disertus Orator nupertimè est elocutus. Sunt qui referant, ex eo Carolum Ducem in Niciensem Arcem omnia studia conuertisse, quòd sciuisset à Carolo Borbonio, dùm is ex Italiâ Hispaniam peteret, Viro rei bellicæ scientissimo, eam sedem è mari cominùs prospectante, maximoperè commendatam: cuius ea fuisse verba dicuntur: *Voilà vne assiette dont l'on ne cognoist pas l'importance.* Et quidèm non abs re id fuisse pronunciatum rei comprobauit euentus anno 1543. quo diutiùs tentata, à Turcis, Gallisque omni bellico apparatu instructissimis, sed irrito conatu Arx, inexpugnabilis audire meruit. Addito præsertim, quod inter Orbis miracula excogitatum recenseatur, irriguo, de quo superiùs cap. 11. diximus, mirandi operis puteo. Caroli

Ducis Filius inuictissimus Emanuel Philibertus, non modò nouis Herculei Portus, ac S. Albani arcibus Niciensem Oram quaquàuersum ab hostium armis tutatus est, sed etiam eandem Niciensem Arcem nouis septis dictis vulgò *Cittadella* vallauit. In eandem curam reliqui Serenissimi Successores incubuerunt.

3 Cum Ciuitas Niciensis aptissimis ad mercimonij, armorumque tractationem non minùs, quàm ad litteratum capessenda studia, ingenijs æquè polleat, cumq; iam olim permultos ex suis Ciuibus numeraret Legum peritos, vt facilior incolis, exterisque ad eadem studia pateret aditus, vt in Vrbe Collegium erigeretur, in quo auditoribus iura palam proponeretur, donarenturque laureâ, ac Doctoratus insignibus approbati, à suis Principibus obnixè eflagitauit. Annuit Ciuium voto, Niciensis Patriæ amantissimus Emanuel Philibertus Sabaudiæ Dux, dato, dùm Belgicis rebus præesset, diplomate, Bruxellis die decimâ Aprilis 1559. Postmodùm anno 1640. certis legibus, ac Statutis idem Collegium munitum, eximios iurium scientiâ, ac prudentiæ laude alumnos habet, ex Ciuibus Niciensibus tantùm, vel qui toto decennio Niciæ habitauerint, assumendos.

4 Senatum Serenissimo Duci Carolo Emanueli I. anno 1614. Nicæa acceptum refert. Præsides in eo numerantur duo, Equites vnus, aut alter. Senatores lectissimi plures inesse solent, purpurâ, securibusque conspicui, vitæ, necisque sontium arbitri. Ad Niciensem Senatum totius Comitatus, nec non Oneliæ, ac Marri vallium appellationes deuoluuntur, nec licet ab eius placitis, cum suprema, atque omnimoda sit potestas, appellare ad superiorem. Eius decisiones Gaspar Antonius Thesaurus olim & ipse Niciensis Senator iusto volumine complexus est. Alij qui Senatores, qui Præsides non parum Orbi, enodandis Iuris difficultatibus profuere, scriptis suis euulgatis. Inter quos meritò recensendus Nicolaus Losa Præses; ac qui etiamnùm viuit D. Honoratus Leotardus Senator Vir omniscius; ac, vt de ipso eruditissimus Scriptor iudicauit, non tantùm iuris vtriusque consultissimus, sed omni quoquè politiore litteraturâ excultissimus, qui summum illum Andræam Alciatum imitatus, non modò in viridiori ætate florulentis scriptionibus Musas omnes ingenio fauisse suo ostendit, sed maturior factus, vberrimos fructus ex legum interpretatione, doctissimis voluminibus, Orbi vniuerso obtulit decerpendos, vt nihil interim de ingenitâ animi pietate, humanitate, æquitate, ac morum elegantiâ dicam.

Nicæna Ora Maritima. Quid Portus Herculis Monœci? Herculis per Alpes Maritimas transitus.

CAP. XV.

1 D indagandam Niciensis tractus Oram Maritimam, opus est Antonini indicio in Itinerario sic scribentis;

Antipoli Niciam Plag.	M. P. XVI.
Oliuulam Portus	M. P. V.
Anaonem Portus	M. P. XII.
Auisionem Portus	M. P. IV.
Herculem Monœcum Portus	M. P. XXII.

Hos fermè omnes itinerarij numeros corruptos esse luce clarius est Regionis peritis. Cum enim inter Nicæam, ac Monœcum insint tantùm M. P. XI. ex hâc supputatione ad XLIII. excrescerent. Idem censendum de nominibus locorum perperàm signatorum, aut omissorum. Antè Oliuulam enim indicandus fuerat Portus Herculis Monœci, qui nunc est *Villafranca*, alius à Portu, seù statione Monœci, qui nunc est *Monaco*. Porrò Oliuula, vt ipsummet signat itinerarium, quinque millia passuum Nicæâ distabat in colle edito, qui nunc dicitur Mons Oliui, vbi antiquum S. Michaelis Templum, ac veteris Castri rudera, eiusque Portus magis, quàm Villafranca, Orientalis S. Hospitii

Arci adiacet. Anao Portus, alijs in eodem itinerario dictus Nao, alijs Nauo, quædam fortasse statio est à nautis nostratibus, *Malo*, appellata. Ausio, vt nomen coniecturam præbet, est Isia in Saxi Summo vertice eminens Castrum. Superest, vt eum, qui vltimo loco indicatus est, Herculis Monœci Portum, in alijs itinerarijs exemplaribus Hercle Monœcum, cum esse statuamus, qui nunc Villafranca appellatur. Scio à nonnullis Scriptoribus secùs sentientibus, Portum Herculis eum credi, qui nunc est Monœcus, inclitorum Principum Grimaldorum, nobilitatis eximiæ Heroum Sedes; illis præcipuè Strabonis verbis nimiùm addictis: *Portus Monœci neque magnus, neque multas capit naues. in eo Templum est Herculis Monœci, nomen coniecturam prabet eò vsque Massiliensem nauigationem pertingere. distat ab Antipoli paulò amplius CC. stadijs*. Id arguunt primò ex nomine; secundò ex qualitate Portus, neque magnarum, neque multarum capacis nauium; tertiò ex distantiâ stadiorum ducentûm ab Antipoli, quæ omnia Villæfrancæ Portui nequàquam conueniunt, qui magnas, multasque capit naues, adeò vt ingentes sinu classes excipiat, & ab Antipoli nonaginta circiter stadijs tantummodò arcetur.

2 Attamèn cuius in animum cadat, Strabonem Scriptorem in Geographicis exactissimum, qui omnem Oram Italiæ, ac Narbonensis Prouinciæ maritimam oculis lustrauit, Villæfrancæ Portum notissimum latuisse, ità vt inter Antipolim, & Monœcum, nullum alium agnoscat Portum, cum tamen is, de quo agimus, Antipolitano, & Monœcæo sit amplior, profundior, tutiorque? Aut si nequàquam eum latuit, volentem, ac scientem pressisse silentio, alijs minoris nominis stationibus indicatis? Et quidèm suprà allata Strabonis verba ad Monœci stationem planè referuntur. At illa eiusdem: *Omninò autèm vniuersum littus à Monœco Portu ad Etruriam vsquè centinuum est, & Portubus caret, nisi quatenùs paucis locis appelli naues sinit, & desigi ancboras. Desupèr imminent grandes, & prærupta montium rupes, angustum relinquentes iuxtà mare transitum. Ibi accolunt Ligures vitam re pecuariâ ferè sustentantes*, vtrique Portui aptari possunt. Ego crediderim vtrumque olim dictum fuisse Portum Herculis Monœci. Sed priusquàm id ostendere aggrediar, præmittenda sunt quæ de Herculis per hæc loca transitu, ex quo Portui inditum nomen, veteres tradiderunt. De eo igitur sic Diodorus Siculus: *E Galliâ in Italiam contendens, dum per Alpium Montes iter facit, asperam, transituque difficilem viam strauit, & aperuit, vt militaribus copijs cum impedimentis transitus illà pateret, & quùm Barbari, qui Montana hæc incolebant, exercitus fortè transeuntes occidere, ac latrocinijs infestare in locorum angustijs, & asperetis solerent; his subactis, Ducibusque sceleratè factorum supplicio adfectis, tutum hàc iter posteris effecit*. De eodem Dionys. Halicarnass. antiq. lib. 1. *In Italiam venit non absque comitatu, nec agens præ se armenta boum, nec enim trita est per has terras via ijs, quos Argos ex Hispaniâ petere cogit vsus, neque ob regionis peragrationem tantis potitus fuisset honoribus. Sed perdomitâ Hispaniâ cum insto exercitu venit ad subiugandos eorum locorum homines. Coactus verò est ibi multum temporis terere ob classis absentiam, quæ distinebatur hibernis tempestatibus: tùm quià non omnes Italicæ Gentes vltrò ad imperium eius accedebant. nàm præter cæteros Barbaros, Ligurum Gens magna, & bellicosa, in transitu Alpium sita, armis eum arcere ab Italia ingressu conata est, vbi Græcis fuit certamen difficillimum: adeò vt tela eos in pugnâ planè defecerint*. Hanc Ligurum Alpinorum nostratium cum Hercule pugnam statuunt veteres inter Massiliam, & Rhodanum in campis lapideis, vbi deficientibus telis adiutum Herculem à Ioue imbre lapidum fabulantur. vndè Æschilus In Prometheo apud eundem Dionysium sic canit:

Venies ad Ligurum intrepidum exercitum.
Hic fat scio; licèt sis bellicosus, prælium, manusque pugnaces ipsorum
Non vituperabis; Nam in fatis est, vt ipsa tela te deficiant

Ammian. Marcellinus, non in reditu, extincto Gerione, ex Hispaniâ, sed quandò Hispaniam adijt, designat Herculis per Alpes Maritimas transitum: *Primam viam* (Inquit lib. 15. loquens de Alpium transitibus) *Thebanus Hercules ad Geryonem extinguendum per Tauriscos lenius gradiens, propè Maritimas composuit Alpes: hisque harum nomen indidit. Monœci similiter Arcem, & Portum ad perennem sui memoriam consecrauit*. Atcis nomine, non hominum industriâ excitatas turres, & propugnacula, sed editissimos scopulos, ac hortendas cautes vt hic intelligamus, scriptorum loquendi modus, ac ratio ipsa suadet. Sic itaque de eodem Hercule Sil. Ital. lib. 3.

Primus inexpertas adijt Tirynthius Arceis,
Scindentem nubes, frangentemque ardua Montis
Spectarunt Superi, longisque ab origine sæclis
Intemerata gradu magna vi saxa domantem.

Mamertinus superiùs aliâ occasione adductus, in genethliaco Maximiani Aug. *Ista Summas Arces Monœci Herculus prateribas*. Virgilius lib. 6. Æneid. eo versu,

Aggeribus Socer Alpinis, atque Arce Monœci
Descendens

indicat Cæsarem contrà Pompeium aduersa signa ferentemex Galliâ in Italiam per Alpes iter fecisse,atque ex Alpinis Aggeribus,Monœcique Arce descendisse,sic eodem lib. Virgilius Arcis nomine, Montes intelligit Romæ mœnibus inclusos,eo versu:

Septemque vna sibi muro circumdabit Arces.

Extat adhùc incolarum linguâ Aggeris nomen præcelso Montium iugo aggeratis scopulis immanibus arduo (Aggél vocant) propè Turbiam Pagum. E cuius Regione aliud iugum visitur dictum *Sembola*. Hæc iuga, inter quæ necessariò instituendum iter, ex Galliâ per hæc loca tendentibus in Italiam, & quæ superiùs cap. 1. nomine Alpis Summæ accepimus, Arces, Aggeresque ab Hercule, iuxtà Græcorum somnia, stratos prudentissimus quisque intelliget; non eam,quæ nunc est Monœci Arcem multis post sæculis conditam. Hoc Montium fastigium, quod Sil. Ital. lib. 15. describens nauigationem P. Scipionis euntis in Hispaniam, vocat tellurem irrumpentem in sidera, ac aerias Alpes ijs versibus.

Iàmque agiles, Thyrrenna sonant quà cærula, puppes
Ausonium euasere latus, Ligurumque citatis
Littora transmittunt proris. hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sidera cernunt
Aërias Alpes:

Idem lib. 1. Belli Punici vocauerat Colles Herculeos, & saxa nebulosa Monœci iugis elata, dùm loqueretur de Legatis Saguntinorum Romam nauigantibus.

Intereà Rutulis longingua per æquora vectis
Herculei ponto capere exsurgere colles,
Et nebulosa iugis attollere saxa Monœci.

Ibi, vt ait Petronius Arbiter, erat *locus Herculeis aris sacer*, Templum scilicèt Monœci Herculis, à quo nomen sortitus ille Montium tractus, qui attolluntur in iuga à Villafrancâ ad Monœci vsque stationem, dictique eius nomine subiecti Portus ambo à Lucano lib. 1. vbi enumerans Regiones, ex quibus Cœsar Pompeium bello insecuturus euocauerat Milites, ait:

Finis & Hesperia promoto Milite Varus,
Quàque sub Herculeo sacratus Numine Portus
Vrget rupe caua pelagus, non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus, solus sua littora turbat
Circius, & tuta prohibet statione Monœci.

En Lucano distinctis vocibus notum Portum Herculeum, & Stationem Monœci. Quod autem ait de vento Circio turbante Portus Herculei littora, & prohibente Monœci Statione, falluntur qui Australē ventum dixere,quamuis enim hi portus, faucibus Anstro expositis, à Libico,seù Aphrico infestentur, is tamen non est Circius,qui potiùs est Septentrionalis, dictus à nonnullis Boreas niger. Audiendus Gellius lib. 11. cap. 22. *Galli ventum ex sua terra flantem, quem sæuissimum patiuntur, Circium appellant, à turbine opinor eius, ac vertigine*. Hinc liquet mens Poetæ, qui Circium,non ventum ex Austro in hosce Portus irrumpentem, sed ex Septentrione, Montes, quos diximus, Monœcæos turbine quatientem, ac Portum ingressu prohibentem intelligit. Quod nimirùm Silius Italicus loco suprà citato exactissimè, ac dilucidè expressérat, hæc de hisce Montibus canens:

Thracius hos Boreas scopulos, immitia saxa
Solus habet, semperque rigens, nunc littora pulsat,
Nunc ipsas alis frangit stridentibus Alpes:
Atque vbi se terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud vlli contrà fiducia surgere vento;
Verticibus torquet rapidis mare, fractaque anhelant
Æquora, & iniecto condantur gurgite Montes,
Iàmque volans Rhenum, Rhodanumque in nubila tollit.

Hi Circij turbines adhùc nostrâ tempestate frequentissimi sunt in Monœcæis, quæ dixi, iugis, adeò vt impetitum vulgus à turbinibus nomen Turbiæ pago inibi sito factum putet.

3 Ex dictis colligas, Monoeci nomen ei Montium tractui olim inditum, qui inter Villamfrancam, & Monacum assurgunt, vt vocibus nunc immutatis vtar. Quod nomen ab Hercule Monœco inibi culto, sic dicto, docente seruio in Comment. ad suprà indicatum Virgilij locum, vel quòd pulsis omnibus illic solus habitauerit Hercules, vel quòd in eius Templo numquàm aliquis Deorum simul colatur, accepit. Quandò autem veteres Geographi in Maritimorum descriptione, hæc duo non longè posita loca designarunt, ad euitandam confusionem, Villamfrancam Portum Herculis, Monacum Portum Monœci dixerunt, quæ est Lucani statio. Adducendus vnus instar omnium Ptolemæus, cuius hæc verba: *Post Vari ostium ad Lugusticum mare Massiliensium sunt Nicæa, Herculis Portus, Trophæa Augusti, Monœci Portus.* Nec non Plinius, in cuius antiquis editionibus legitur, additâ interpunctione lib. 3. cap. 5. *Portus Herculis. Monœchi*, licèt in nouissimis nonnullis, interpunctio expuncta sit; sicque Antonius dù Pinet in Gallicâ Plinij versione disiunctiuè ea nomina interpretatur. Eâ significatione accipiendus Portus Herculis apud Valerium Max. lib. 1. cap. 6. vbi C. Hostilio Mancino Consuli in Hispaniam iuuto prodigium euenisse commemorat, quod totidem penè verbis recitat Iulius Obsequens lib. de Prodigijs: *Quùm ab Herculis Portu*, inquit, *quò pedibus peruenerat, nauem conscenderet, talis vox sine vllo auctore ad aures eius peruenit: Mancine mane. Quo territus quùm itinere conuerso Genuam petijsset, & ibi scapham fuisset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus è conspectu abijt. Ergò numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit: infelici pugna, turpi fædere: deditione funesta.* Quùm verò coniunctim apud priscos Scriptores Portus Herculis Monœci occurrit, vt apud Tacitum, cuius verba narrantis, eum Portum classe ingressum Fabium Valentem, è sinu Pisano vi ventorum depulsum dedimus cap. 7. de eâdem prorsùs Villafrancâ accipiendi sunt, cuius Portum capacius, tutiusque, credere par est naues adire consueuisse. Aliòquin si Monaco tantum id nomen tributum fuisse quis contendat, nullum erit, quod Villæfrancæ Portui indicando nomen adhibuerint veteres, nàm Oliuula Antonini alia est, vt dixi, statio, Villafranca verò, vox æui recentioris. Illud porrò quod initio obijciebatur ex Strabone; admittimus, Monœcum Stationem indicare; cui designandæ fortaßè institit idem Stabo, quià Massiliensis nauigationis erat terminus. Nihil tamen profert, quo alios Auctores, & præsertim Ptolemæum, & Plinium nomen Portus Herculis Monœci Villæfrancæ tribuisse nequàquam videri possit.

4 Villæfrancæ (alij Villam liberam vocant) opidum in hoc Portu situm, sic dictum à tributorum, & vectigalium immunitate, anno, vt benè animaduertit Honoratus Pastorellus, 1295. conditum est, iubente Carolo II. vtriusque Siciliæ Rege, ac Prouinciæ Comite, qui; ne Portus incolis vacuus, piraticis esset nauigijs obuius, ac præcipuè Mauris, qui olim excidisse videntur antiquum Opidum, cuius vestigia propè S. Ioannis de Oliuo Ecclesiam, vbi subterranei longo ordine fornices (eæ fuisse videntur veteres aquæ continendæ cisternæ) cernere est; eò loci Montis Oliui inquilinos deduxit. Licèt antè id tempus, anno scilicèt 1173. aliquid inibi à Genuensibus ædificatum videri possit ex Sigonio de Reg. Ital. lib. 14. tacentibus tamen eorum annalibus. Sequenti tempore ad Portus tutelam munitissimam Arcem addidit Serenissimus Sabandiæ Dux Emanuel Philibertus; ac triremibus securiori loco continendis lapideam molem. Inibi ad S. Mariæ Gratiarum anno 1610. ædificatum est elegans Fratrum Capuccinorum Cœnobium; visiturque non longè in eius agro ad Oliuulam stationem, vetus B. Mariæ de Pulceto loco nuncupatus Prioratus.

5 Commemoranda insuper S. Hospitij Arx inter Herculis Portum, & Oliuulam in Peninsulâ excitata, copiosa æstiuo tempore thinnorum piscatione perecelebris, ac situ, manuque perquàm munita; non ità pridem à Serenis. immortalis memoriæ Victore Amedæo Duce constructa, atque à Diui Hospitij incolatu, & Templo nomen sortita. Et hæc de Nicææ Orâ maritimâ satis. nunc Interiora in mediterraneis inuisenda, ac primùm Augusti, quæ non procùl eminent Trophæa.

Trophæa

Trophæa Augusti propè Nicæam in Alpibus Maritimis.

CAP. XVI.

1 Rophæum, siuè tropæum, quo nomine Accius vetus Poeta Tragædiam scripsit, vtroque enim modo veteres protulerunt, Grecâ origine dictum est à verbo τρέπω, quod latinè est, *verto*, seû à τροπή, hoc est conuersione. Desigebantur siquidem antiquitùs trophæa ibi, vbi hostes verterant terga, seû in fugam conuersi fuerant. Isidorus Etymolog. lib. 18. cap. 2. *Trophæum dictum ἀπὸ τῆς τροπῆς, idest conuersione Hostis, & fuga, nam ab eo, quod Hostem qui fugasset, merebatur trophæum.* Io. Barptol. Marlianus Rom. antiq. epitom. lib. 6. cap. 19. *Trophæa Varrone teste à τροπῇ voce Græca, quæ fugam significat, dicta sunt, quod hostium in fugam conuersorum, occisorumque spolia, & exuuias in stipitibus suspendi consuetudo esset.* Mos trophæi erigendi Græcis antiquior, quàm Romanis, docente L. Floro lib. 3. cap. 2. *Numquam enim antea Populus Romanus Hostibus domitis suam victoriam exprobrauit.* Græci autem amputatis arborum ramis, vt plurimùm è trunco suspendebant trophæa in partæ victoriæ monumentum. Apud Romanos verò, quandò eorum vsus inualuit, fusis statim hostibus, sublimibus hastis appendebantur, vndè de Teutoboccho Teutonum Rege inquit idem Florus lib. 3. cap. 3. *Certè Rex ipse Teutobocchus insigne spectaculum fuit; quippè Vir proceritatis eximiæ super tropæa ipsa eminebat.* Siuè triumphantibus Imperatoribus præferebantur, canente Ouidio lib. 3. de Pon. eleg. 4.

Scuta sed, & galea gemmis radientur, & auro;
Stentque super victos trunca Trophæa viros.

Aliquandò in Templis, vt apud nos deuictorum hostium vexilla militaria suspendere mos est, desigebantur, eodem Floro indicante lib. 2. cap. 4. vbi ait, de torquibus Gallorum Alpinorum, aureum trophæum Ioui Flaminium erexisse. Nonnumquàm etiam Imperatorum, ac Ducum funeribus apponebanr. C. Sueton. Tranquillus de C. Iul. Cæsare Dictatore. *Funere indicto rogus extructus est in Martio Campo, iuxta Iuliæ tumulum, & prò Rostris aurata ædes ad simulacrum Templi Veneris Genetricis collocata, intràque lectus eburneus, auro, ac purpura stratus, & ad caput tropæum, cum veste in qua fuerat occisus.* Quandò autem in hostili solo ad perpetuam victoriæ memoriam trophæa statuenda erant, excitatis firmissimi operis Turribus, in Montium præcipuè editioribus locis, desuper suspendebanr. Huiusmodi fuit teste Sallustio, ac Plinio Hist. Natur. lib. 3. cap. 3. & lib. 7. cap. 21. Cn. Pompeij in Montibus Pyrenæis, domitis Hispanis, trophæum, ac Domitij, & Fabij Allobrogico Bello confecto, deuictisque Salijs: *Vtriusque victoria*, inquit Florus lib. 3. cap. 2. *quod, quantumque gaudium fuerit, vel hinc existimari potest, quòd & Domitius Ænobarbus, & Fabius Maximus ipsis, quibus dimicauerant locis, saxeas erexere Turres, & desupèr exornata armis hostilibus tropæa fixere.* Ac Drusi, quem idem Florus lib. 4. cap. 12. ait, Marcomannorum spolijs insignibus quendam editum tumulum in Trophæi modum excoluisse.

2 Quid autem ipsa fuerint suspensa trophæa, qualisue eorum forma; sciendum est, Græcos interdum alatam victoriam expressisse, seû equum æneum, vt de Thebanis contrà Lacedemones victoribus lib. 2. ad Heren. ait Cicero. frequentiùs autem, tàm Græci ipsi, quàm Romani spolia militaria suspendebant hostibus adempta, & ab occisis, seû captis corporibus detracta, galeam scilicèt, thoracem, loricam, lanceam, confracta tela, scutta, cæteraque armorum genera. quod graphicè descripsit Virgilius lib. 11.

Mezenti Ducis exuuias tibi magne Trophæum
Bellipotens aptat rorantes sanguine cristas,
Telaque trunca Viri, & bis sex thoraca petitum,
Perfossumque locis; clypeumque ex ære sinistra
Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.

Ea omnia in insignioribus Trophæis, ad perenne rei monumentum, ex marmore effingebantur, super constructas moles eminentia: talia visuntur adhùc Romæ Trophæa Marij de Bello Cimbrico, de quibus sic Pompon. Lætus lib. de Rom. antiq. *Post Ecclesiam S. Ioseph est pars ædificij diruti, vbi sunt duo trophea, idest spolia hostium. alterum habet thoracem cum ornamentis, & clypeis, & antè imaginem Victoriæ. Alterum habet instrumenta omnia ad pugnandum,*

& clypeos,

& clypeas, & babas vestes. Dilucidiùs eadem habet Georgius Fabricius in suâ Româ apud Rouinum lib. 10. cap. 29. his verbis; *Inter Templa S. Eusebij, & S. Iuliani in Esquilino moles latericia, in qua bina Trophea ex marmore, sunt autem trunca corpora in spolijs, quorum alterum thorace squammoso inductum, cum ornamentis militaribus, & clypeis, ante se habens iuuenem captiuum, brachijs ad tergum reuinctis, & vndiquè Alatas Victorias. Alterum armis militaribus ornatum, inter quæ clypei inequaliter rotundi, galea aperta cum cono, & cristis clausa. In eodem inest forma clamydis, & alia quædam, quæ marmore detrito, & corrupto cognosci satis non possunt.*

2 Addebantur marmoreis hisce Trophæis Inscriptiones, in quibus merita notabantur, & causæ, ob quas S. P. Q. R. huiusmodi decreuerat virtutis, ac fortitudinis monumenta. Signabantur subditarum Ciuitatum, deuictarum Gentium nomina. In Trophæis Pompeij Hispanicis, Plinius numerata ait octingenta quadraginta sex ab eo deuicta Bello Opida.

3 Hæc de Trophæis in genere, ex quibus, Trophæis Augusti nostratibus agnoscendis lux non parua affulgeat.

4 Est locus distitus octauo Nicæâ lapide, is nimirum, quem superiùs cap. 1. Alpem Summam Antonini, ac cap. 15 Arcem Summam Monœci Herculis fuisse diximus, ibi visitur paulò ignotius nunc Castellum vulgò Torbia dictum, quod eum esse locum, qui Ptolemæo dicitur τρόπαια Σεβαστοῦ, idest *Trophea Augusti* vno consensu admittunt Geographi omnes recentiores, interque cæteros Blondus, Braccellius, Albertus, Cluuerius, Merula. Torbia autem dicta est, immutatâ ab incolis Græcâ voce, *Tropea*, ex quâ primò factum *Tropia*, tùm *Torpia*, ac *Torbia*, & *Turbia*, vt modò pronunciatur. Falluntur autem qui *Tur-piam*, dictam volunt, quasi *Turrim Piam*, ab Antonino Pio scilicèt siuè Conditore, siuè instauratore; cum antè tempora Antonini fuerit & nomen, & res; ac instaurasse, gratis, nullo veterum tradente dicatur. Falsi item alij, quibus Turribia (sic enim imperiti nonnulli efferunt), *Turris in via*, sonat; eò quod nimirùm eò loci vtraque via descripta ab Antonino in Alpibus Maritimis, ab Vrbe Româ Arelatum tendens; illa nimirum, quæ per litus Nicæâ, & quæ per Mediteranea Cemenelione fiebat, initium sumeret. Hic videre est, vndè nomen loco factum, ipsam Trophæorum sustinendorum molem in præcelsæ Turris, siuè Arcis formam, ab Auctore Italo anonymo M. S. hisce verbis, quæ apponere non pigebit, descriptam.

Da Monaco vanno con erta salita inalzandosi i gioghi dell'Alpi, & nello spatio d'vn miglio verso il vento Maestro resta vn picciolo piano frà tre colline, l'vna che è più sopra la marina è detta la Colla della Turbia; l'altra verso tramontana si chiama Aggel, la terza verso Ponente si addimanda Sembola. Nel detto piano è la Villa della Torbia, cioè vn Borgo di circa ducento case, che si veggono fabricate con le rouine dell'edificio antico, del qual si dirà appresso. Nella parte del Villaggio più eminente è vn recinto di mura merlate quasi circolare, che chiamano Ricetto, fatto di tali rouine, con il quale nelle fattioni Guelfe, e Gibelline gl'huomini de Villagi ritirauano le Donne, e robbe loro più chare; o per difendersi iui, o per star più sicuri dalle incursioni. Nel mezzo di detto Recinto sorge vna mole parte antica, & parte moderna, dalle cui reliquie si può congetturare, che la struttura sua fosse di questa forma. Era vna Platea di pietre quadrate di longhezza per ogni faccia di passi 42. andanti, sopra la quale posaua vn zoccolo alto piedi mandali doi e tre quarti, sopra il zoccolo era vna Base intorno, intorno, & sopra la Base vn muro per ogni lato di pietre viue quadrate polite, & commesse à bugne con i suoi alueoli, ò canaletti; dal qual muro indentro per spatio di piedi sei è vn'ossatura d'altri quattro muri dell'istessa pietra quadrata alla rustica, il cui spatio era ripieno di cemento fatto di calce, arena, & sassi, e frà l'ossatura, & il muro esteriore era parimente vn'empitura, come la suddetta di calce, sassi ricalciati di fragmenti, ò scarpellature delle pietre messe in opera. Nella facciata verso mezzo

giorno

giorno era vna Nicchia nel mezzo larga piedi sei, alta dodici, per onde si entraua, & trouauasi alla mano sinistra vn vano largo p. 3. entroui vna salita di scaglioni alti vn palmo, per i quali si andaua sopra il piano del muro adornato d'vna cornice; l'istessa porta, & scala si trouaua alla facciata opposta verso tramontana; le altre due facciate da leuante, & da ponente erano massiccie di pietre quadrate a bugne molto bene commesse. Sopra questo basamento quadro era vn piano, che lo circondaua, & sopra il viuo dell'ossatura s'inalzaua vn'altro basamento parimente di quattro facciate di pietra quadrata d'opera più gentile con suo zoccolo, & base, & la cornice di sopra. In vna delle facciate era l'inscrittione cauata da Plinio nel capo 20. del libro 3. Nelle facciate dalle bande erano due gran Trofei di marmo bianco intagliato à mezzo rilieuo simili alli Trofei di Mario, che ancora si veggono à Roma; sopra questo secondo quadrato, che parimente era ripieno di cemento, eccetto in due luoghi per commodità di due scale à lumacca, era vn Basamento rotondo circondato da zoccoli di pietra viua, sopra quali posauano Colonne Doriche fatte di molti pezzi diligentemente commessi, sopra le quali era l'architraue con tre fascie, il freggio con triglifi, & le metope, & la cornice tutto d'opera Dorica. Dietro le colonne era il muro rotondo continuato pieno di cemento suddetto, & nelli spatij delli intercolunnij erano nicchi. Sopra la cornice era vn volto sferico con sue Coste, che nasceuano dal viuo del muro contro le colonne, & in cima con bello ornamento era la Statua d'Augusto Cesare. Paulò infrà.

Il suddetto edificio fù rouinato col fuoco, il che mostrano alcune mine fatteui, & l'essere i pezzi delle Colonne, & altre pietre grossissime sparse in quel contorno molto lontano dalla machina. Di poi al tempo de Gotti, ò altri Barbari pare, che si fabricasse quel pezzo della rotondità, drizzandone vna Torre, che dalli ornamenti di cima mostra struttura Gothica, & si seruirono delle due scale à lumacca, facendone vna sola, per quale si ascende sopra detta Torre. In altro tempo poi s'è fatto vn muro merlato sopra l'ossatura principale con vna picciola Torre nell'angolo, che guarda à Leuante verso il Mare, trà il qual muro, & la Torre sono alcune stanze ricauate al meglio che si è potuto per habitatione di Soldati, andandosi dal basso in alto per vna scala verso Ponente fatta nel cemento, che resta trà l'ossatura, & il muro esteriore. Sono poi attorno al luogo molti fragmenti del marmo bianco dell'inscrittione sopracennata, delli Trofei, & della statua, mà parte ne è stata murata nel muro del Ricetto; parte è stata messa in opera per far auelli di Sepolture alla Chiesa iui vicina, che anchor essa hà i muri, & la volta assai grande col Choro, & Campanile tutto de sassi cauati dalla suddetta machina, che serue di Torre forte, ò Castello per guardia di quel luogo, che è sul passaggio di terra, qual và da Genoua in Prouenza.

Hucusquè diligens scriptor, cuius verba, si quis locum oculatè lustrauerit, veritati admodum consentanea iudicabit.

§ Hoc porrò in loco Trophæa C. Iulio Cæsari Augusto Imperatori, non ex Cæsaribus alij à S. P. Q. R. erecta sunt, post deuictas Nationes Alpinas, quas partim per se, partim per Priuignum suum Drusum, libertate exutas, sub iugum Imperij Romani redegit. De Augusto sic Sex. Ruffus in Breuiario rerum gestarum Pop. Rom. *Sub*

Impera-

Imperatoribus per annos CCCCVII. cum diuersa Reip. fortuna multi Principes imperarent, accesserunt Romano Orbi Alpes Maritima, Alpes Cottia &c. Idem alibi. *Sub Iulio, & Octauiano Casare Augusto, per Alpes Iulias iter factum est Alpinis omnibus victis.* L. Florus lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes, atque niues, quò bellum non posset ascendere. Sed omnes illius cardinis Populos, Breunos, Senones, atque Vindelicos per Priuignum suum Claudium Drusum perpacauit.* Creditus Ouidius in consol. ad Liuiam. de Cl. Druso:

Ille modò eripuit latebrosas hostibus Alpes.

Horat. Carm. lib. 4. ode 4.

Videre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, & Vindelici.

Ode verò 14. de eodem Druso:

& Arceis
Alpibus impositas tremendis
Deiecit acer plus vice simplici.

vbi forsitan ad Monœci Herculis Arces adludit, de quibus superiori capite. Nec enim Rhœticæ tantùm, & Graiæ Alpes sub Augusto Cæsare, ad imperium redactæ, sed cum primis, vt dictum est, Alpes Maritimæ, quod disertè tradit Dio lib. 54. in Cæs. Aug. his verbis: *Alpes etiam Maritima, quas Ligures Capillati hactenùs liberi incoluerant, in seruitutem redacta sunt.* Hinc non mirum quòd in Alpium Maritimarum initio, vbi, iuxtà quod aliqui tradiderunt, Strabone teste, Alpes omnes ordiuntur, loco ob decantatum Herculis transitum perecelebri, ac aliquandò Galliam inter, atque Italiam, quod ad Præfecturarum diuisiones spectat, limite, inter editorum Montium iuga, situ tamen Romanis Gallias petentibus per viam Aureliam peruio, ac in maris inferi patenti prospectu, mole in æuum duraturâ, Trophæa posuerit Senatus, & Populus Romanus, cuius sollicitudinem in ornandâ hisce monumentis Augusti memoriâ, præter Suetonium, ac Dionem, indicat Horatius v. s.

Quæ cura Patrum, quæue Quiritium
Plenis honorum muneribus tuas
Auguste virtutes, in æuum
Per titulos memoresque fastos
Æternet.

Deuictas Augusti auspicijs Gētes Alpinas marmoreâ inscriptione, quæ est apud Pliniū lib. 3. cap. 20. & cuius adhùc extant, vt dicemus, fragmenta, enumerarunt. Ea talis est:

IMPERATORI CAESARI DIVI F. AVG. PONT.
MAX. IMP. XIV. TRIBVNIC. POTEST. XVIII.
S. P. Q. R.

QVOD EIVS DVCTV, AVSPICIISQVE, GENTES ALPINÆ OMNES, QVÆ A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT, SVB IMPERIVM PO. RO. SVNT REDACTÆ, GENTES ALPINÆ DEVICTÆ, TRVMPILINI CAMVNI, VENNONETES, ISNARCI, BREVNI, NAVNES, FOCVNATES, VINDELICORVM GENTES QVATVOR, CONSVANETES, VIRVCINATES, LICATES, CATENATES, ABISONTES, RVGVSCI, SVANETES, CALVCONES, BRIXENTES, LEPONTII, VIBERI, NANTVATES, SEDVNI, VERAGRI, SALASSI, ACITAVONES, MEDVLLI, VCINI, CATVRIGES, BRIGIANI, SOGIONTII, EBRODVNTII, NEMALONES, EDENETES, ESVBIANI, VEAMINI, GALLITÆ, TRIVLLATI, ECTINI, VERGVNNI, EGVITVRI, NEMENTVRI, ORATELLI, NERVSCI, VELAVNI, SVETRI.

Hæc inscriptio olim in ipsâ Trophæorum mole eminebat, refertque Gentes non ab ipsomet solum Augusto, sed etiam *ductu, auspicysque eius* deuictas. Ad quæ verba allusisse videtur Suetonius lib. 2. in Augusto sic scribens: *Domuit autem partim ductu, partim auspicys suis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salassos, Gentes Inalpinas.* At hic nodus soluendus est: Plinius enim huiusmodi inscriptionem statuisse videtur non hoc loco in Alpibus, vt diximus, Maritimis; sed non longè ab Augustâ Prætoriâ ad fauces Alpium Penninarum, & Graiarum. Attamen propè Augustam, si vnum triumphalem arcum excipias imaginibus nudatum, & inscriptione, nullum Cæsareorum Trophæorum est monumentum, nec aliquis paulò accuratior Geographus id scripsit. Quamobrem dicendum, vel errasse Plinium, siuè in vtroque loco hanc inscriptionem fuisse positam: Cuius in nostris hisce Trophæis, multa supersunt marmorea fragmenta, ac præcipuè vnum tale antiquissimum, ac vetusto ædificio appositum, vbi inest hoc verbum (RVMPILI) cum superioris lineæ litterarum extremâ basi. quod vt faciliùs percipiatur, hoc modo concinnauimus.

GENTES ALPINÆ
DEVICTÆ. TRVMPILINI

Quicquid dicat Philippus Cluuerius, cui, cum eam nequaquàm viderit, antiquitatem non sapit. Alia huiusmodi inscriptionis marmorea fragmenta, iubente olim Serenissimo Principe Mauritio à Sabaudiâ, ad Ecclesiam B. Mariæ Niciensis Arcis exornandam, ac non ità pridem ad B. Virginis de Lagheto translata sunt. Adulteratam verò quis habere posset eam vocem, quam modò dedimus, TRVMPILINI, cum in vulgatâ Plinij lectione insit Triumpilini. Secùs tamen res est: nam eos Populos (sunt autem inter Bergomum, ac Veronam *Val Troppia*) non modò Triumpilinos, sed in antiquis tribus alijs inscriptionibus Triumplinos, ac in tabulâ itinerariâ Trumplos, alijsque inflexionibus pronunciauit antiquitas. Ex quo potius Plinium inscriptionis non benè exscriptæ quis arguat.

6 Superest, vt de tempore, quo Trophæa Augusto posita sunt dicamus. Id gestum videtur septingentesimo ab Vrbe conditâ anno, quandò pacatis omnibus circà Gentibus, continua totius humani generis pax fuit, vt ait Florus, aut pactio, aususque est Cæsar Ianum claudere, quo tempore S. P. Q. R. Augusti memoriam, multis, tàm in Vrbe, quàm in reliquo Orbe monumentis grati animi ergò excoluit.

7 Augusti porrò Trophæa non semel in veteribus nummis occurrunt. Vnius, Trophæa ex aduerso repræsentantis, talis est figura,

8 In antiquâ icone Diui Honorati, quæ est in maiori Ecclesia Insulæ Lerinensis, legitur, statuam, quæ suprà Turbiæ Trophæa eminebat (ea erat, vt superiùs Italus scriptor dixit, ipsiusmet Augusti) reddentem oracula, Diui Honorati precibus corruisse, additâ effigie factum educente, quod ipsum cernere est in altari eiusdem S. Honorati in Templo Fratrum Prædicatorum Niciensium: hoc an veritati innitatur, dubium planè esto, cum oratio funebris D. Hilarij Arelatensis in obitu D. Honorati, probatæque eius vitæ historiæ nil tale habeant, sintque multa commentitia in eâ vitæ Historiâ, quæ tribus libris

libris digesta circumfertur, quam tamen non vidi, vbi forsitan id miraculum narratur.

9 Turbiæ, seu Trophæorum Opidum, non ità recenti æuo fuisse conditum probant quamplura numismata vetera inibi inuenta. Dictum olim fuisse videtur Villa Martis, & quod Blondo, Leandro, alijsque multis recentioribus placuit, admittimus, Aulum Heluium Pertinacem Imperatorem L. Antonino Commodo suffectum, ibi natale habuisse solum, qui loco humili à Sexto Aurelio Victore natus dicitur apud Ligures in agro squallido Lollij Gentiani, libertino Patre: licèt Dio Cassius, & ex eo Zonaras, ac Xiphilinus Albam Pompeiam eius Patriam faciant. De eius certè moribus testis est idem Aur. Victor. Curios æquauisse, Fabritiosque, ac fauente fortunâ, ad summam vsque senectutem vixisse, in quâ, annos septem, & sexaginta natus, ex Præfecto Vrbis, nolens, ac repugnans, vndè ei Pertinacis nomen, Imperator effectus est, ac postmodùm scelere Didij Iuliani à Prætorianis Militibus iugulatus octogesimo Imperij die. Ex S C. tamen inter Diuos relato, acclamatum est: *Pertinace imperante securi viximus, neminem timuimus; Patri Pio, Patri Senatus, Patri omnium bonorum.* Illius virtutes etiam [quod rarum illius temporis Cæsaribus] multis celebrat Iul. Capitolinus, editasque ab eo Sanctissimas leges, inter quas aureum illud dictum: *Sanctius est P. C. inopem Rempublicam obtinere, quàm ad diuitiarum cumulum per discriminum, atque dedecorum vestigia peruenire.*

Comitatus, & Diœcesis Niciensis Opida, & Parœciæ.

CAP. XVII.

1 Iciensis Comitatus [quem titulùm ab antiquissimo tempore præfert] id complectitur, quod ab Ortu, Orâ Ligusticâ; ab Austro, Thyrreno mari; ab occasu, Narbonensi Galliâ; à Septentrione, vbi eius longitudo ad LXXXX. milliaria excurrit, Delphinatu, ac Pedemonte definitur: Accessere siquidèm potissima Vallis Eutimeliensis pars, Tendæ, ac Brigæ Comitatus, Barchinonæ, seù dicere mauis, Barchinonetiæ Opidis referius inter Valles Alpinas tractus. Cæterùm, quamquis in Comitijs publicis, Niciensem Comitatum repræsentent quatuor, Prouinciæ, vicariæ Sedes, quarum videlicèt Capita, vt vocant, sunt Nicæa ipsa, Hospitellum, Podietum, & Barchinona; attamèn, quandoquidèm hoc loco decora Sacra attingere nostri est instituti, diuisionem Diœcesæon Ecclesiasticam sequemur. Præter Niciensem enim Episcopatum, Diœceses Episcopales Eutimeliensis, Venciensis, Glandatensis, Senecensis, Archiepiscopales verò Ebredunensis, & Taurinensis huiusce Comitatus partem sibi vendicant; cuius Opida seù Pagos non solum Augustinus Iustinianus, Leander Albertus, Abraham Ortelius, alijque ex parte recensuerunt, sed nuperrimè cæteris omnibus copiosiùs Franc. Augustinus ab Ecclesiâ Coronæ Regiæ Sabaudicæ par. 2. plenissimè prosecutus est, indicatis Feudorum inibi existentium Dominis, Viris que, quos quæque Patria tulit, illustribus. Iampridèm verò nuda locorum nomina totius Comitatus enumerauerat, ad calcem Arboris Genealogicæ Sabaudicæ Domus, Philibertus Pingonius; Niciensis autem Diœcesis, Franciscus Martinengus Præsul Niciensis, in Statutis suis, quæ edidit, Synodalibus.

2 Igitùr, vt à Niciensi Diœcesi auspicer, ea Parochiales Ecclesias numerat tres, & quinquaginta, Populo refertissimas, Opida vero non minùs quinquaginta. Nicæa Vrbs parœcijs gaudet quatuor, quæ tamen, si Populi ad viginti Hominum millia, partim intrà murorum septa, in agris partim degentium, spectes numerum, in plures non incommodè possent diuidi. Prima est quæ sub S. Reparatæ Virginis & Martyris nomine olim penes S. Pontij Monacos erat; nunc verò Cathedralis non modò potiori Ciuitatis parti, sed toti Nicæno agro spiritualia administrat. Canonicorum, quos olim viginti quatuor extitisse alicubi legimus, inibi diuina celebrans Collegium, numerat cœteris dignitate præstantiores, Præpositum, Priorem, Archidiaconum, Sacristam, Præcentorem, & Infirmarium, qui vnà cum cœteris nunc ad decem redacti sunt, inter quos, ipse, cui spiritualium administrandorum cura incumbit, Parochus, inter Canonicos adlectus.

3 S. Iacobi altera sub regimine olim Capituli Canonicorum, ex permutatione Ecclesiarum, ex indulto Pontificio factâ, cessit Monachis S. Pontij, à quibus postmodùm Parrochialis administratio translata est in Religiosos Carmelitas.

4 S. Martini tertia ab ijsdem Canonicis olim administrata, postmodùm Diui Augustini Fratribus Heremitanis regenda commissa est.

5 S. Mariæ Assumptæ quarta in Arce Niciensi illustris Basilica, quondàm Cathedralis, antèquam eidem Arci includeretur, vetustate non minùs, pretiosissimisque marmoribus, quàm Sanctorum, quæ inibi asseruantur, Sacris lipsanis commendata, Episcopi, Canonicorumque, claustralem vitam sub D. Augustini Regulâ degentium, ac Diui Bartholomæi alio Capellanorum Collegio, eâdem iidèm mensâ vtentium diuersorio iampridèm illustris, nunc per Præsbiterum, seù Parochum administratur, cuius iurisdictio eiusdem Arcis ambitum non excedit.

6 Opida extrà Vrbem, Diœcesim, ac Comitatum constituentia, indicatis Ecclesijs cuiusque parochialibus, indicabimus. Prima se se offert Villafranca in Portu Herculis sita, quo de Opido plura superiùs cap. 15. Eius primarium Templum D. Michaeli Archangelo sacrum voluere incolæ, à nomine eius, quod in Montis Oliui Castro, vndè, vt dictum est, translati fuerant, colebatur, vbi etiamnùm sub titulo eiusdem Archangeli visitur, venerandam redolens vetustatem.

7 Isia, quam non inuerisimiliter, maritima recensentes, credidimus Auisionem dictâ Antonino in Itinerario, *Esa* nunc, vbi cum Diœcesim lustraret, è viuis excessit Ioan. Ludouicus Pallauicinus Niciensis Præsul, Ecclesiâ Parochiali gaudet sub titulo S. Mariæ Assumptæ.

8 Torbia nunc; Trophæa Augusti olim, de quibus non pauca superiùs, Templum habet D. Michaeli Archangelo sacrum, in quo, dum primarium altare renouaretur, elegans arca marmorea, inclusis multorum sanctorum Reliquijs, ac inter cœteros, S. Hospitij, inuenta est.

9 Monœcus. *Monaco*, Grimaldorum Principum toto orbe illustrium iam pridèm sedes, Arx munitissima ad Monœcæam stationem, de quâ multa diseruimus cap. 15. præter antiquas S. Mariæ, & S. Deiuotæ extrà Opidum sitæ Ecclesias, Parochiali gaudet S. Nicolao Episcopo consecratâ, vbi S. Deiuotæ Virg. & Mart. Sacrum Corpus maximâ veneratione recolitur, nec non S. Aureliæ. Visitur præterea intrà ipsum Principis Palatium, elegantissimi operis Templum, totum, siuè auro collucens, siuè ex secto compactum marmore Diui Ioannis Baptistæ deuotum nomini, ex quo Pijssimi Honorati II. qui nunc Principatum obtinet, Religiosam munificentiam quis facilè arguat.

10 Pilionum, non Palionum, vt scripsit Pingonius, sic dictû præ Piliâ ampliori Opido, nunc *Peglión* dicitur. Parochialē habet S. Saluatoris, seù Transfigurationis Domini dictā.

11 Pilia, nunc *Peglia*, vbi non longè veteris Castri rudera, *Aurea*, seù *Osra* dicti occurrunt, Canonicorum olim S. Ruffi Regularium Collegio est insignis. Ibi B. Mariæ Assumptæ Ecclesia frequentatur.

12 Escarena non longè à Paulonis fluuij exordio sita, viæ ex Maritimis in Pedemontem tendenti imminet, pulcherrimo Templo sub D. Petri Apostoli nomine, nostro æuo, instaurato, est conspicua, quòd iam pridèm inter Ecclesias Monasterio S. Pontij subditas recensetur.

13 Thoetum finitimum Escarenæ, abeâque dictum opidulum; S. Honorati Arelatensis Archiepiscopi inibi Templum.

14 Berra alia àb câ, quæ est in Prouinciâ, illustri apud Nicienses familiæ loci Dominæ cognomen dedit. Incolæ ad S. Laurentij Templum Parochialia suscepturi confugiunt.

15 Brauum vbi, olim Pagus, Ecclesijs suis in Pontificijs Lucij Papæ II. diplomatibus indicatis memoratus, Niciensis est portio Diœcesis.

16 Luceramum, vndè oriundus Anselmus Parisius pietate inter Minimos Religiosos clarus. Inibi S. Margaritæ Virg. & Mart. Ecclesia Parochialis; vbi etiam elegans S. Rosaliæ Sacellum, eiusdem Sanctæ Virginis Reliquijs ditatum, quas eò loci detulit ex Vrbe Panormitanâ Ludouicus Barralis Salerna, testante id ipsum in D. Rosaliæ historiâ Iordano Cascinoè Soc. Iesu.

17 Lantusca præter Ecclesiam S. Pancratij, eiusdem Martyris Reliquijs insignem, ac inibi ædificatum Fratrum de Obseruantiâ Reformatorum Cœnobium, Parochialem habet S. Pontio antiquitùs consecratam. Hinc oriundus Ioannes de Tornaforte Niciensis Præsul, de quo plura suo loco, ac Abbates S. Pontij duo eiusdem nominis, & cognominis. Indè etiam oriundi Petrus Barralis Salernus ex Soc. Iesù, qui de Sacris litteris benemeritus, non pauca scripsit, necnon eius Germanus Vincentius Barralis Monacus Cassinensis, Lerinensis Author Chronologiæ. Indè etiam natale sortitus solum Iulius Turrinus Medicus, & Mathematicus, politioribus, quibusque litteris excultissimus.

17 Bolc-

18 Bolena S. Laurentij Parochiali Ecclesiâ gaudens est, Patria, fortassè B. Bertrandi à Bolenâ, alij à Bolegâ, seù Bolognâ vocant, qui inter Minores D. Francisci Sanctimoniâ conspicuus, Prouinciæque S. Ludouici alumnus, circà annum 1370. die 7. Septemb. obijt, ac sepultus est Arelate in Prouinciâ, vt habet Arturus à Monast. in Martyrol. Francisc. Quòd tamen mihi de eius natali solo nequaquàm liqueat, eius gesta cum reliquis Viris pietate illustribus huic operi non interui.

19 Bellumuidere, *Beluer*, S Petri Templo illustratur.

20 Rochablleria, Rochaalpinaria Pingonio, Vesubiæ fluuio proxima, à quo non sæpè damna, domibus dirutis, passa est, agrique parte mulctata, S. Michaelem colit. Ibi salubres in ægrotantium commodum aquæ.

21 S. Martini Castrum, cuius Incolæ lætis pascuis diuites, magnam armentorum copiam alunt, B. Mariæ Assumptæ nunc Templum commendat. Visitur in eius confinio percelebris, & antiqua B. Mariæ de Fenestris Ecclesia, cuius Præceptor olim inter Canonicos Nicienses numerabatur, nomen sortita à Montis Ingo proximo, cuius vertex, seù terræmotu, seù alio casu, ab anteriori facie ad posteriorem foraminatus, procùl inspicientibus fenestræ formam exhibet. Indè per Alpium sinus patet transitus ex Maritimis in Pedemontem.

22 Venatio, sic in antiquis membranis dicta, vbi forsitan olim celebris volucrum, ferarumque venatio, nùnc *Venasson*, S. Michaelis parœciâ est insignis.

23 S. Dalmarij de plano Castrum, à S. Dalmatio Martyre sub Decio, Niciensis tractus illustratore dictum, eius nomini Sacram, ac, vt fertur, Templariorum Equitum iuri quondàm subditam habet Ecclesiam.

24 Bolina, & Rocha cum Superiore S Dalmatio Vallis Bloræ sunt Pagi, ac parœciam vnicam, quæ S. Iacobi Ecclesia est, constituunt.

25 Rex placitus, vulgò *Raimplás*. Ibi S. Honorati parœcia.

26 S. Saluatoris Castrum, à Transfiguratione Domini, in propriâ Ecclesiâ, excultâ nomen accepit.

27 Insula SS. Antonii, & Petri nominibus dicatum habet Templum.

28 S. Stephani Tinæensis Castrum, frequentissimum Populo Opidum, atque à Tinæâ fluuio appellatum, qui Varo postmodùm permiscetur, mercimonio celebre, nundinarumque conuentu, Templum sui nominis, S. Stephani scilicèt, antiquitate venerandum colit, & altarium, Sacerdotumque numero diuinis inseruientium. Inest prætereà vetus Ordinis SS. Trinitatis Monasterium, cuius alumnus F. Carolus Gente in hoc Opido natus multis virtutibus clarus, non antè multos annos piè obijt.

29 S. Dalmatij Syluestris Castrum à S. Dalmatij itidèm Parochiali Ecclesiâ nomen obtinet.

30 Rora, S. Laurentij; Robionum, S. Stephani; Illontia, S. Michaelis; Pyrla, S Syluestri; Therium, S. Martinis Liuchia, S. Mariæ Annunciatæ; Thoetum de Varo, S Martini; Villarium, vbi à Boleanis Grimaldis loci Dominis ex tructæ ædes olim magnificæ, S. Ioannis Baptistæ; Massoinum, S. Martini; Tornafortis, S. Petri; Bairolinm Opida, in quibus nil est in quo peculiariùs oporteat immorari, S. Margaritæ parœcias frequentant.

31 Maria, cuius antiquitatem inuenta inibi, dum hæc anno 1658. scribimus, quamplura Vespasiani, Neronis, aliorumque priorum Cæsarum aurea nomismata probatissima arguunt, S. Pontij Templo insignitur.

32 Clansium Canonicorum Collegio, ac S. Mariæ Ecclesiâ, in Pontificijs priuilegijs par. 2. exhibendis memoratâ, decoratur.

33 Turris, cui factum ex Turri antiquâ nomen, S. Martini Templo egregiè ornato, ac sumptuoso conspicua.

34 Vtellæ frequentissimum Populo Opidum, & cuius ager multa circumquàque passuum milliaria excurrit, non solùm primariam habet S Verani Episcopi Cauallicensis Basilicam, cuius summa icon pretiosissimis, ac suprà artem fabrefactis ornatur figuris, sed etiam in eminenti Montis vertice, celeberrimum B Mariæ de Miraculis fanum, Id ei nomen indidit, prodigiorum, ac beneficiorum, Marianum inibi numen exorantibus exhibitorum frequentia.

35 Gordolonum quondàm Opidum nunc incolis caret, sola superest vetus Ecclesia S. Mariæ, olim iuris S. Pontij Monachorum, nunc SS. Mauritij, & Lazari Equitum, ad quam quotannis certâ die diuini verbi audiendi ergò, trium proximorum Opidorum Plebes conueniunt.

36 Rocha Sparneria,ab arduo iugo,cui imminet,appellata. Ibi S. Michaelis parœcia.
37 Caudarasa. Ibi S. Ioannis Baptistæ parœcia.
38 Comites,siuè Computæ,vulgò *Contes*,D. Mariæ Magdalenæ Templum,in medio Paulonis fluuij alueo,cui Opidum imminet,situm frequentabat,nunc intrà sui ambitum ædificatam S. Stephani Ecclesiam.
39 Castrum nouum in editissimo Montis vertice conspicuum, S. Petri Parochiali nunc gaudet Ecclesiâ. Visitur inferiùs Villauetus, vbi in præsentiâ superest tantùm celebris quondàm, vndè etiam Castrinoui incolæ Parochialia accipiebant, B. Mariæ Basilica,sed præ vetustate labens, in veteribus monumentis non semèl memorata.
40 Turretæ Chiabaudorum, sic à bantiquis turribus, & Chiabaudorum familiâ,iam per multas annorum centurias loci illius Dominâ dictæ. Veneranda præ vetustate, sub titulo S.Mariæ, & S. Saluatoris, incolas excipit Ecclesia. Monumenta nonnulla ibi videre licet antiquitatis,
41 Reuellum, seù Rocha, Turretas inter, ac S. Andreæ Pagum, à Mauris, vt credimus excisum, rudera nonnulla ostentat.
42 Bendeiunum, vbi omnis generis fructuum, ac aquarum irriguatum copia, non ità pridem S.Mariæ parœciâ est ornata.
43 Leuentium S.Antonini, Rocheta, aliàs Rupecula de Varo S. Petri, Aspermons S. Iacobi, Faliconum B. Mariæ Templis insigniuntur.
44 S. Blasij olim Castrum, nunc inter Syluas, & nemora,domos hinc indè infrequentes habens,Ecclesia, iurisdictionem agnoscit S. Pontij Abbatis.
45 Drappum iuris iampridèm Episcopi Niciensis, ac in præcelso Montis iugo vetus Castrum, nunc dirutum, hàc, illàcque dispersos habet, per agros, incolas è S. Catharinæ Templo spiritualia suscipientes.
46 Laghettum, siuè Aquetum olim fuisse Opidum, rudera non pauca præseferunt. Id loci nostris temporibus diuinæ beneficentiæ theatrum Virgo Deipara elegit. Templum inibi eidem intemeratæ Matri dicatum,maximi operis ab Illustris. & Reuerendiss. Præsule Desiderio Palletis, suo, & piorum Fidelium sumptu perfectum est in amplam, augustamque formam, vt suo loco dicetur.

Comitatus Niciensis reliqua in alienis Diœcesibus loca.

C A P. X V I I I.

1 EArum, quibus superiùs dixi Comitatum Niciensem constitui, Diœcesium, præstat cœteris Opidorum numero Glandatensis,seù mauis dicere, Glandeuensis, aut cum Antonino in Itinerario, Glannatena. Id nominis ab Vrbe olim Episcopali Glandate, seù Glano in Prouinciâ, à Barbaris siuè Longobardis, seù Mauris postmodùm excisâ desumpsit, cuius iura ad Opidum *Entreuaus*, proximè quod nunc Episcopus residet, sunt translata. Potior huius Diœcesis pars in Comitatu est Niciensi. Opidorum illustrius occurit Podietum, *Pugetum* Pingonio, *Pogét* nostratibus, Vicaria Sedes in Comitijs publicis, vbi præter munitam ad loci præsidium Arcem, inest vetus Heremitarum D. Augustini Cœnobium. Sequuntur reliqua, quæ paulò nobis ignotiora iudicatis vt plurimùm tantummodò nominibus numerabimus. Roccasteronum,Pedona. Cicada, inter quæ olim Castrum de Garberijs. Bauslonum, Todonum. Massium, vbi S. Arnulphi, quem incolæ Metensem credunt, Episcopi Sacra lipsana, necnon SS. Donati, & Antonini: Inibi ad eiusdem S. Arnulphi Ecclesiam vota sua deferentes ex morbis varijs, ac præcipuè ex strumis fauces inflantibus conualescunt, quam Ecclesiam anno 1566. 11. Iunij Sacer Cardinalium cœtus Indulgentijs locupletauit in perpetuum duraturis, docente, quod ad nos transmisit Illustriss. D. Senator Niciensis Franciscus Antonius Claretus non modò eiusdem Massij, sed etiam Aygluni, & Fogasseriatum Domini, diplomate; quæ posttema loca in eâdem Glandatensi Diœcesi connumerantur. Insunt præthereà,Ferres. Consecutæ. Reuestum. Turretæ de Reuesto. Crossum. Gilletta. Cainæa, seù Cadenetta nunc incolis, olim Castrum in commune inhabitantibus, destituta. Interamnes, vulgò *Entraunes* Vallis Barchinonæ appendix, Valli alteri nomen indidit, vndè Varus fluuius oritur. Inibi Castrum nouum,

nouum, & Villanoua, Pettafoci præterea, ac San Martinetum nominis obscurioris Pagi Glandatensem definiunt Diœcesim.

2 Entimeliensis ex Oriente Episcopatus, cuius Sedes primaria Entimelium, siuè Albintimelium, nunc *Ventimiglia*, antiqua, ac olim frequentior, quàm nunc Liguriæ Ciuitas, nobilissimorumq; Comitum diuersorium, non pauca in spiritualibus, Niciensis Comitatus loca sibi subdita habet.

3 Horum nobilissimum est Hospitellum, vulgò *Sospello*, alij Cespitellum, seù Sospitellum vocant, attamen in antiquis membranis anni 1164. Hospitellum dictam inuenio, forsitan ab aliquo antiquo hospitio, seù diuersorio inibi sito, antequam ea, quâ nunc est formâ, Opidum construeretur. At verò nunc in eam creuit amplitudinem, vt iure Ciuitatis gaudeat, sitque non modò Præfecturæ sedes, sed etiam in Comitijs, plurium Opidorum ius, Vicariæ amplissimæ caput obtineat. In spiritualibus parœcias duas enumerat, vndè Populus quæ ad salutem sunt percipit. Religiosos Ordines iam pridèm fouet Regulares Canonicos S. Ruffi de Valentiâ, Minores de Obseruantiâ Reformatos, & Capuccinos. Inestque litterarum studijs promouendis publicum Scholarum Collegium, vndè doctrinis quibusque excultissima ingenia prodire consueuerunt. Hos inter referendus hâc ex Patriâ oriundus R. P. Theophilus Rainaudus è Soc. Iesu, de cuius omnimodâ eruditione plura dicenda suppeterent, nisi maximo numero edita doctissima volumina, edendaque, ipsius nomen, iam diù venturis sæculis immortalitate donassent. Tenda, opulenti, post exactos Intemelio Comites, dominij sedes; qui tamen, quamuis Tendæ, ac alibi vixerint, Entimeliensium tamen Comitum ad hoc vsquè tempus retinuerunt nomen. Lascares dicti ab Irene Theodori Græcorum Imperatoris superstite, quæ Roberto Entimeliensi Comiti nupsit, narrante præter cæteros, Iulio à Puteo Veronensi, qui nobilissimæ Lascareæ familiæ non ità pridem (vtinam exactiùs, ac ad Grammaticas leges) historiam genealogicam scripsit. Indè illustris Tendæ Dominorum, ac Comitum propago prodijt, quæ non modò cum præcipuis Europæ familijs matrimonia contraxit, peperitque quamplurimos litteris; armisque conspicuos, verùm etiam Sacris persæpè infulis decorauit. Hos inter recensendi Regienses in Prouinciâ Præsules, Marcus Lascaris ad annum 1466. quem referente Franc. Augustino ab Ecclesi. quidam postmodùm adscriptum putant cœtui S. R. E. Cardinalium: Antonius Lascaris ad annum 1494. Alius Antonius prioris ex Fratre Nepos anno 1520. de quo multa in annalibus Massiliensibus Io. Bapt. Guelnay. Is ex Rhegiensi factus est Episcopus Bellouacensis, ac tandem Lemonicensis, Præpositusque S. Mariæ de donis Auenione. Thomas Lascaris anno 1523. ibidem Præsul. Massilia alium ex eâdem familiâ, de Tendâ, siuè Tendulum dictum incerto nomine Præsulibus suis accenset anno 1235. Augusta verò Prætoria post annum 1500. Honoratum Lascaris Episcoporum suorum fastis adscribit; necnon anno 1475. Entimellum Liguriæ, Ioannem Baptistam. Ipsum porrò Opidum Tenda non modò Parochiali magni operis, ac sumptus à Lascareis extructâ Proceribus gaudet Ecclesiâ, in quâ Renati Magni Sabaudiæ Nothi tumulus, verùm etiam extrà Opidi ambitum vetus Heremitarum D. Augustini Monasterium habet sub titulo S. Dalmatij, quod Rodulphum Lascaris Honorati filium sanctimoniâ illustrem, eiusdem Ordinis alumnum agnoscit primarium Fundatorem; necnon aliud ibidem visitur non ità pridèm extructum Fratrum Capuccinorum. Reliqua Entimeliensis Diœcesis sub Niciensi Comitatu loca enumerantur. Briga Tendensis olim Comitatus portio, antiquitatem maximè redolens, cuius incolæ crediti, qui in Augusti Trophæis indicati sunt, Brigiani, Populi numero, fætisque pascuis in finitimis Alpibus nunc præstantes. Hic orta Torina Arnalda egregiâ pietate, voluntariâ corporis afflictione, & animorum notitiâ diuinitùs afflata fæmina. quæ non ità pridem Romæ obijt cum magnâ sanctimoniæ famâ. Saurgium vetus Castrum, propè quod alterius Pingonio noti, cui, nomen *Malamors*, occurrunt rudera, quo loco fama est ingens olim incolas inter, ac Mauros è Fraxineto Alpes infestantes sequutum prælium, non inelegans Reformatorum S. Francisci de Obseruantiâ Monasterio illustratur. Supersunt Brelium, vbi antiquus à Lerinensi Monasterio dependens visitur Prioratus. Molinettum. Pigna, locus extinctis nunc Opidanorum factionibus celebris. Castelionum. Gorbium. S. Agnes. Castelarium vbi natale habuit solum Eminentissimus Ioannes Paulus Lascaris supremus Equitum S. Ioannis Hierosolymitani Magister, qui postquàm prudentiæ, morum suauitatis, iustitiæ, innocentiæ, ac Regiæ in Ordinem ipsum munificentiæ exempla plurima præbuisset, de Christianâ Republicâ benemeritus, fermè centenarius excessit è viuis anno 1657. superest Entimeliensi Diœcesi subditus

subditus Dulcisaquæ Marchionatus, nobilissimæ familiæ de Auriâ feudum, cuius sedes Dulcisaqua Opidum, sic dictum ab aquarum gratâ vbertate, decoratur Fratrum S. Augustini Discalceatorum Cœnobio, eique adhærent Pagi populo referti, videlicèt Podium Rainaudi, Apricale, siuè Apricum, Insula, Rochera.

4 Venciensis Episcopatus; cuius caput Vencia Prouinciæ Vrbs, seù Vincium Nerusiorum, tres tantùm in Niciensi Comitatu Pagos enumerat, Gatterias, Duos frates, Boionum.

5 Senecensis verò Episcopatus vnicum in tractu Barchionensi habet Opidum, Allosium, vulgò *Allués*, vbi visitur æri campano primariæ Ecclesiæ sustinendo miri operis Turris.

6 Supersunt in Valle Barchinonensi pluribus Opidis spiritualia ministrâtes Archiepiscopatus Ebredunensis, & Taurinensis.

7 Ebredunensi parent Barchinona, seù Barcilona, Incolis Barcilonetta, quam Aragones Prouinciæ Comites condiderunt, Instauraruntque, Indito nomine suæ In citeriore Hispaniâ Barcinonis. Agnoscit hæc Patria opulentæ Vallis caput, ac Vicariæ In publicis comitijs sedes, non modò Viros ex se progenitos, mercaturæ exercendæ, & diuitijs congerendis aptissimos, sed etiam qui Sacris infulis, quin etiam Cardinalitiâ purpurâ ornati sint, quos longo ordine recenset Franc. August. ab Ecclef. Coronæ Regiæ par. 2. Sanctitate etiam conspicuos, inter quos nos Hugonem Cardinalem, ac B. Andræam Robertum Martyrem recensebimus. Monasterium inibi visitur antiquissimum Fratrum Prædicatorum, quod præfato Hugone curante creditur excitatum. Circumsitam verò Regionem niuibus hyberno tempore opertam sequentes Pagi de nomine tantùm vt plurimùm nobis noti commendat. Meolantium, Reuellum, Lausetta, Giauseria, Castellarium, Tornos, & Insula, S. Paulus, Archia, & Meyrona quorum postremum Franciscus de Mayronis Doctor Ordinis Minorum conspicuus Patriam suam agnoscit.

8 Taurinensi adhærent Archiepiscopatui Grangis, & Argenteria Opidum; à quo nomen sortitam vallem, cuius Incolas Antonius dù Pinet putat Plinij lib. 3. cap. 4. Oxubianos, circà annum 1403. S. Vincentius Ferrerius peragrauit, ibique ad bonam frugem Hæreticos multos traduxit, vt ipse suis prodit epistolis ad Magistrum Generalem Ordinis Prædicatorum. Sequuntur Ayssonum, Vinadium, Pons Bernardi, & Petraporci, ac Berzesium, loca non admodùm nobis cognita.

Antiquitas, & præstantia Fidei Christianæ Cemelio-Niciensium.

CAP. XIX.

1 INter præcipua decora numerant Vrbes primariæ Christi Fidem, quam siuè ab Apostolis Christi assectis, seù ab Apostolorum Discipulis sunt edoctæ. Agnouit hoc Vrbium decus D. Chrysost. ser. 18. ad Pop. Antioch. Ciuitatis enim dignitas in hoc sita est; *Non quòd*, inquit ille, *Metropolis sit, neque quòd habeat ædificiorum magnificentiam, & ornatum, neque quòd multas habeat columnas, & porticus, & deambulationes; neque quòd ante alias Ciuitates prædicetur; sed inhabitantium virtus, & pietas; hæc est dignitas, & ornatus, & tutela Ciuitatis; Ità vt si hoc desit, omnium sit vilissima, licèt infinitum ab Imperatore consequatur honorem*. Hanc sibi laudem ex virtute, & pietate, quam veri numinis parit cultus iam pridèm, Nicæa, & Cemenelion vendicarunt. Illustriss. Paulus Britius Albensis Episcopus tom. 1. Ecclef. Occid. sæc. 1. num. 20. ex alijs, quos adducit Authoribus, ait S. Barnabam Apostolum, non in Cisalpinâ solum Galliâ Euangelium promulgasse, vt habetur ex traditione Ecclesiæ Mediolanensis, & Vercellensis teste Iacobo Guallâ, siuè Guallâ Bicherio Cardinali lib. 3. cap. 3. apud Augustinum Mannum in Historijs selectis, sed Ciuitatibus etiam Niciensi, atque in Galliâ Ebredunensi. Et quidèm peregrinationem Barnabæ In totâ Liguriâ idem Baronius admittit, quem in Italiam venisse asserit anno Natiuitatis Christi 51. Claudij Cæsaris 3. Mortis verò Christi iuxtà Tirinum 13. ex quo sequeretur anno tertio, vel certè octauo, postquàm, vt ex Actis Apostolorum, ac Eusebij historiâ Ecclef. eruitur, Antiochiæ Christianum nomen exortum est, in Niciensi Vrbe claruisse Christianos siquidèm in Ciuitate Antiochenâ

dictos

dictos ait Baronius anno à Natiu. Christi 43. C. Caligulæ quarto, vel, vt supputat Iacobus Titinus, anno 10. à morte Christi. Putant alij à primis illis Fidei Preconibus, quo Petrus Apostolus perhibetur in Galliam destinasse Narbonensem, Nicæâ transeuntibus, vel Cemenelione, Christi cultum vtriusque Vrbis Civibus enunciatum, præsertimque à S. Trophemo primo Arelatensium Episcopo, vel à S. Paulo Sergio Antistite Narbonensi (fuerat is Proconsul ille, de quo in Actis Apost. cap. 13. à Paulo Apostolo ad Fidem conuersus) qui in Italiam veniens ex Papho Insulâ, ad Gallias, & Hispanias prædicationis gratiâ iter facturus, primò Lunensi in extremâ Liguriâ Ciuitati Christum nunciauit, mox, inquit Petrus de Natal. lib. 1. cap. 60. per Alpes transiens, *Ebredunensi, & Auriensi Vrbibus*. At hæc incerta sunto, quòd probabilibus tantùm inhæreant coniecturis, nec eis antiquioris alicuius scriptoris fides suffragetur.

2 Indubiæ autem præstat veritati locum S. Nazarij Martyris in Oram Nicienſem aduentus, qui anno Christi circiter 60. Nerone imperante Cemenelionem Vrbem, ac etiam verosimiliter Niciam Christi Fide initiauit. id liquet ex eius vitæ actis, vt infrà suo loco dicendum, ex quibus etiam fit perspicuum, non vnum aliquem, eo suadente, gentilitios ritus abiurasse, sed ex eâ Vrbe quamplurimos, &, quod magis mirere, primariam ibidem fœminam S. Celsi Matrem. Ad eam verò Ciuitatem specialis fuit Nazarij legatio, à Matre siquidèm Perpetuâ eò directus fuerat, vt Christo Cemenelensem Populum lucrifaceret. Alias quidem adiuit Nazarius Ciuitates in Italiâ sitas. vt Placentiam, Mediolanum, & Genuam, nullibi tamen legitur id speciali mandato Dei præcipientis egisse; secùs antèm quùm ad Vrbem Cemenelionem venit. Esto, Mater ex parte Dei non Cemenelionis tantùm, sed Galliarum iniunxerit iter! in nullâ tamen aliâ Galliæ Ciuitate scribitur Nazarius Euangelium promulgasse, adeò vt, Cemenelione lustratâ, retrò iter flexerit in Italiam, vt verissimum inferiùs ostendam. Constat igitur de Fidei Christianæ, quæ in Ecclesiâ Cemelio-nicienſi floruit semper, antiquitate.

3 Hoc à primæuo Satore, Terræ, vt Euangelicis verbis vtar, bonæ commissum semen, alij subindè post Nazarium Operarij excoluerunt. Hos inter S. Pontius fuit, qui eam, quam ex S. Pontiani Romani Pontificis fonte doctrinam hauserat, in aliquam Mundi partem deriuaturus, postquàm duos Philippos Cæsares Christo peperisset. eiusdem Fidem non modicè propagauit Cemenelione, & Nicææ.

4 Eo fermè tempore idem Nicææ agebat inclytus Martyr, ac Nicienſis Episcopus Diuus Bassus, qui, vt habetur in Romano Martyrologio, *dùm Christum prædicaret*, à Perennio Præside martyrio est coronatus Decio imperante. Quo die, & anno martyrium subijt S. Dalmatius, qui, vt testantur eiusdem acta apud Speltam Ticinensem, ex Pedemonte descendens *Galliam petiuit ocius, in cuius partibus verbum Dei nunciauit Gentibus, adiuncto sibi Saturnine quodam, maximè in finibus Massiliensis Prouinciæ*, idèst In Nicienſi Comitatu, vbi erant fines Prouinciæ Massiliensis. Huius Dalmatij martyrium, ac tumulum antiquum idem Author Spelta statuit, in Diœcesi, & Comitatu Nicienſi, in Opido scilicèt S. Dalmatij propè Pedonam, nunc *Peona*; licèt sciam id alios affirmare euenisse vltrà nostras Alpes in Burgo propè Cuneum, vbi vetus Opidum agnoscunt, Pedonam dictum: falsissimum verò est quod ait Franciscus Accellius, statim post Dalmatij mortem à quâdam Reginâ Prouinciæ Ecclesiam, ac Monasterium Benedictinorum ædificatum, quorum ordo multis post annorum lustris incæpit.

5 Dalmatio Nicienſem Comitatum illustrante, S. Cornelius Papa sub Decianâ persecutione exsul eiusdem Comitatus confinia petijt, quâ de re eiusdē Dalmatij acta, quæ id confirmans citat Paulus Britius progress. Eccles. Occid. pag. 110. *Eodem verò tempore non parua persecutio Populis Christianis ab inimicis Persecutoribus in Romanâ Ciuitate illata fuerat, quam B. Papa Cornelius fugiens in his partibus veniens versabatur, qui sibi domicilium in quodam Monte statuit, qui de illius nomine Mons Cornelianus appellatus est* (Dicitur nunc Italis Monte di Corn, sinè colle di Tenda) *Cumque famam boni operis B. Dalmatij, & aduentum eius in ipsis partibus audisset, latus, & exultans de tali, tamque Sanctissimo vicino, & quià eum ex suo genere esse agnoscebat, diuinis eum verbis souebat, & quos ille prædicatione suâ ad Fidem conuertebat in ipsis finibus, eos Beatus Papa Cornelius confirmabat dictis, & exemplis*. Breuiarium Romanum, Baronius in Annalibus, alijque Româ exsulem Cornelium Papam Centumcellas abijsse dicunt, vbi enim D. Ciprianus Carthaginensis Episcopus persæpè litteris visitauit: àt non improbabile est, in Monte Corneliano, & Centumcellis egisse diuerso tempore Cornelium, quandò id ex diuersis Actis habemus.

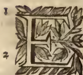
6 Sed ùt eò tandèm redeam, vndè digressus sum; quià à Diocletiano, & Maximiano Cæsaribus excitata crudelitas vbiquè terrarum edebat strages, & Idolorum cultum restitui

stiiui satagebat, prouidit Deus alios Cemelio-niciensi Vineæ Operarios, ne Fides, quæ iam altas radices egerat, ex eo solo auellereiur. Misit siquidèm Sanctitate conspicuos Sacerdotes, qui inter cœteros Vincentium, & Orontium fratres Cemenelenses, Nobilissimorum Vicatij, & Auritiæ Filios Christianæ Fidei pepcrerunt; non incongruentèr verò conijcio, eos, quorum operâ prædicti Fratres Fidem amplexi sunt, fuisse S. Marcellinum Primum Ebredunensem Episcopum, vt eum vocant Martyrologia Romanum, Adonis, Vsuardi 20. April. ac Petrus de Natal. lib. 4. cap. 60. necnon Domninum, & Vincentium eius Socios, qui ex Aphricâ venientes, *Maximam partem Alpium Maritimarum verbis, & signis conuerterunt ad Fidem Christi*, confirmorque in sententiâ, quandò in eorundem Vincentij, & Orontij Martyrum Actis, lego Marcellinum adhùc superstitem, quùm eorum corpora Ebredunum delata sunt.

7 Hucusquè de auitâ Cemelio-niciensium Religione, eiusque Satoribus, agè nunc de Fidei, atque ergà Deum Religionis præstantiâ testimonium proferamus! Hanc laudibus summis extulisse videtur S. Valerianus Cemeliensis Episcopus, atque adeò Testis oculatus, dùm alloquens suos Ciues aiebat homil. 16. 2. de bono Mart. *Habetis planè quod peculiariùs gratulari. Nam ex vestro fonte oritur quicquid Religionis vbique bibitur, ex vobis nascitur quicquid alibi sitientibus ministratur*. Specialiùs dilectam à Deo Ecclesiam dixerat superiùs ijs verbis: *Respicite Dilectissimi ad aliarum Regionum studia, quæ videmus in amore Sanctorum peregrinis latiùs florere commercijs, & intelligetis, quantùm nobis Dominus præstiterit, vel quantùm circà nos sollicitudinis, aut amoris impenderit, qui inter cæteras Nationes, quas saluandi studio respexit, etiam loca nostra Martyrij cruore perfudit*. Nimitùm laudabat Valerianus eius Martyris cruore perfusam Vrbem, de quo alio in loco eorundem Ciuium celebrans pietatem: *Nos ad hæc*, inquit homil. 17. 3. de bono Martyr. *Dilectissimi quem gradum excusationis opponimus, si quid in nobis Dominus, aut negligentiæ deprehenderit, aut infidelitatis inuenerit. Apud quos Christianum nomen à virtutibus cœpit, quorum non solum auribus, sed etiam oculis quotidiè sub præsentiâ tanti Martyris fides Religionis inseritur*. His, alijsque similibus, quæ adaggerat verbis, prodit S. Valerianus, quales suo æuo essent Cemelio-nicienses. At pristinam Auorum Fidem in Nepotes nō desijsse, ex eo conijcietur, si sedulò perpendamus, non modò Sanctorum numerū, quos, vt alicubi legitur, aut è Cœlo fœlix hæc Patria meruit Ciues, aut Cœlo dedit Indigetes, verùm etiam continuatam, nec vmquàm intermissam Catholicæ Fidei, intemeratæque omnibus retrò sæculis Religionis confessionē, quam nec Barbarorum à verâ Fide aberrantium frequentes Incursus, nec Hæreticorum in vicinia Narbonensis Prouinciæ, & Delphinatus degētium lues potuit vnquàm vel minimùm afficere.

Status præsens Ecclesiæ Niciensis, Religiosæ domus, Xenodochia, Sodalitia, Sacella publica, Montes pietatis.

CAP. XX.

1 Clesię Niciēsis statū, qui nūc, est superiùs cap. 17. ex parte delineauimus, superest, vt de Religiosis Ordinibus, quos iā pridèm Nicæa fouet, aliqua hic attexam, atque vnico legentium obtutui exhibeā hoc ordine.

Monasteria Virorum Niciæ.

2 S. Pontij Monasterium Ordinis S. Benedicti à Carolo Magno Imperatore olim extructum extrà mœnia.
S. Augustini olim S. Martini, Augustinianorum.
S. Iacobi, qui olim degebant ad B. Mariæ de Monte Carmelo, Carmelitarum.
S. Dominici Ord. Fratrum Prædicatorum.
S. Francisci Minorum Conuentualium.
S. Mariæ de Cimellâ Minorum Reformatorum de Obseruantiâ, quorum Cænobium, olim S. Crucis, destructum.
S. Bartolomæi Capuccinorum extrà mœnia.
SS. Iesu nominis Societatis Iesu.
S. Francisci de Paulâ Minimorum.
S. Joannis Baptistæ Augustinianorum Discalceatorum in suburbio Ciuitatis.

3 *Monasteria Fœminarum.*

Monialium Cisterciensium olim sub titulo S. Stephani de Cortinâ nunc deletum.
Clarissarum.
Visitationis B. Mariæ,

His

4 *His addi possunt domus*

Orphanorum sub regimine Sodalitij Nominis Iesu.
Orphanatum Puellarum sub regimine Sodalium Sepulcri Domini, siuè B. Mariæ Assumptæ.

5 *Xenodochia*

S. Rochi primarium
S. Crucis
S. Lazari Leprosorum
Hospitale olim S. Ioannis Hierosolymitani, cuius reditus nunc in Commendam redacti.
Hospitale olim Templariorum Equitum.

6 *Sacella; siuè Oratoria publica*

Sodalium

S. Crucis, siuè *del Confalone.*
B. Mariæ de Misericordiâ.
S. Spiritus.
Sepulcri Domini, siuè B. Mariæ Assumptæ
Sanctissimi Nominis Iesu
Sanctissimæ Sindonis.
Humiliatarum, Nobilium vt plurimùm fœminarum Sodalitium.

7 *Addi possunt Oratoria*

S. Ioseph Reformatorum de Obseruantiâ
B. Mariæ de Laureto Capuccinorum.
Sacellum B. Mariæ dictæ *de Sincaire*, ad quod anniuersaria fit supplicatio.

8 *Montes Pietatis in egenium subsidium*

B. Mariæ de Misericordiâ
S. Spiritus.

Diui Nicææ Vrbis Tutelares.

CAP. XX I.

1

Icæa Ciuitas ex quo est Christianismo initiata peculiarem sibi Patronam Statuit B. Mariã Virginem, quam semper, præcipuè verò in Turcicogallicâ obsidione, dum Terrâ marique quateretur anno 1543: vt par. 2. dicemus, experta est Tutelarem: quamobrèm cunctis retrò temporibus non solum quamplurima Templa eiusdem intemeratæ Virginis nomini sunt erecta, sed ipsamet Cathedralis Ecclesia, quæ nunc Arci inclusa, est B. Virgini Assumptæ fuit antiquitùs consecrata, cuius, Augusto Mense, solemnitas, maximo Populorum concursu celebrabatur, fiebantque sequentium octo dierum spatio solemnes nundinæ.

2 Ex quo verò ad Ecclesiam D Reparatæ Virg. & Mart. Cathedra Episcopalis translata est, prætèr B. Virginem, eadem D. Reparata in Patronam assumpta est, eiusque nomini nunc sub auspicijs Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Desiderij Palletus Episcopi Niciensis Templum Nobilissimum excitatur.

3 Peste autèm laborante Ciuitate, præsertim anno 1581. 1631. Diuos sibi Sebastianum, Rochum, Rosaliam, Franciscum Xauerium aduersùs contagiosam luem addidit Tutelares. Cùm autem ergà eosdem se pluribus communi decreto adstrinxisset votis, Diuo Sebastiano elegans Sacellum exstruxit, argenteamque eiusdem Statuam donodedit Ecclesiæ Cathedrali. Rocho itidèm Templum infrà publicum Xenodochium erectum est, argenteumque minoris ponderis signum; ac die festo eorundem Sebastiani, & Rochi aniuersario, publicâ totius Cleri, ac Ciuium supplicatione, Templa eadem frequentantur.

4 Diuæ Rosaliæ Virginis, ac Diui Francisci Xauerij præsidium Implorauit anno 1631: Ac Rosaliæ quidèm, eò quod eius Virginis ope liberatam, grassante lue sciuisset Ciuitatem Panormitanam in Siciliâ, à cuius Senatu non exiguam postmodùm eius Reliquiarum non ità pridem inuentarum partem, pretiosissimæ thecæ argenteæ inclusam impetrauit, his iubente eodem Senatu Panormitano inscriptis notis:

O S D. V. Pan. Rosaliæ

Nicæam votis publicis expetitum Panormus transmisit, Sanctum in communem Patronam, & inter Vrbes ipsas Amoris monumentum. D. Ioanne Gioenio, & Cardona Andegauiæ Duce, Equite S. Iacobi II. Prætore. D. Petro Septimo. D. Octauio Orioles. D. Gaspare Iurato. D. Ioseph Coluago, & Bellacera Barone S. Ven.te D. Ioseph Mangione & in Corbera. Cap. Marco Garzia Senatoribus. M. D C. X X X V.

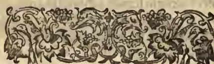
5 Tantæ Panormitanorum munificentiæ Nicæa morem gerens, argenteam lampadem affabrè factam Panormum antè D. Rosaliæ Sacellum appendendam transmisit, certosque reditus seruando ibidem lumini perpetuò deputauit. Alias eiusdem Virginis postmodùm Panormo Nicæam delatas Reliquias veneratur Ecclesia S. Francisci Conuentualium, vbi D. Rosaliæ extructum fuit altare Sacrum. At verò in Ecclesiâ Cathedrali eleganrissimum Sacellum publicis impensis D. Rosaliç Nicienses ędificarunt, vbi in marmoreis tabulis voti concæpti causa exprimitur his verbis.

DVM FVNERE PVBLICO
VRBEM EFFERRET PESTIS
ASCITIS IN PIVM PATROCINIVM
DD. ROSALIA VIRG. ET FRANCISCO XAVERIO
OBNOXIA IRATO NVMINI VICTIMA
NICÆA
AD ARAM DEVOTAM SOLVTA EST.
VOTVM NVNCVPARVNT
HORATIVS ISNARDVS EX DOMINIS PELLIONI
IOSEPH FERRVS
ET IOANNES ANTONIVS MICHELIS
CONSVLES
ANNO D. MDC. XXXI.
VOTVM SOLVEBANT
D. STEPHANVS CAYS EQVES SS. MAVR. ET LAZARI
ANDREAS ROSTAGNVS. IOANNES BAPTISTA CAMOSSIVS
ET ANDRIVONVS RADASSVS
CONSVLES.
IACOBO PORTANERIO S. MARGARITÆ DOM. ASSESSORE.
ANNO D. M. DC. LVI.

Diuo Francisco Xauerio elegans Sacellum ornari cœptum est in Templo Soc. Iesu sumptibus D. Io Baptistæ Fabri Ciuis Niciensis.

NICÆÆ CIVITATIS
SACRIS MONVMENTIS ILLVSTRATÆ,
PARS PRIMA.
DE VIRIS
SANCTIS, ET PIETATE ILLVSTRIBVS
Niciensis Vrbis, Diœcesis, Comitatus.

S. CELSVS MARTYR CIVIS Cemenelensis.

TITVLVS I.

1 SANCTVS Celsus Cemenelione natus est, ex primarijs in eâ Vrbe Parentibus Nerone imperante. Patris nomen hucusquè apud Authores latet, Mater verò dicebatur *Marianilla*, alia à *Martianilla* alterius S. Celsi iidem Pueri sub Diocletiano Martyris, de quo Martyrologia die Nonâ Ianuarij. Solius verò Matris forsitan nomen innotuit, quòd adueniente Cemenelionem *S. Nazario*, Pater supremo Fato correptus iam viuere desijsset. Porrò Marianilla Celsum Filium non minùs lacte, quàm honestis moribus enutriuit vsquè ad ætatis triennium; quo tempore Nazarius ex Patre *Africano*, & Matre *Perpetuâ* Matronâ Romanâ progenitus Cemenelionem venit. Causa aduentus paulò altiùs repetenda: Nazarij siquidèm Parentes diuerso Religionis pollebant cultu, nàm Pater Iudæorum superstitionibus erat addictus, Mater verò Christianæ Fidei luce perfusa, & quondàm Baptismate initiata à S. Petro: anxius itaquè animi Nazarius eorum Filius,

Filius, quem ex diuersis ritum ſequi ſatiùs foret(hortabatur enim Mater, vt Chriſti Fidem amplecteretur, contrà verò vrgebat Pater, enumerans cruciatus, quibus quotidiè animaduertebatur in Chriſtianos) implorato in tanto diſcrimine diuinæ lucis radio, patefactis ambagibus, atque agnitâ Chriſtianorum dogmatum veritate, non ſolùm Iudaiſmum non eſt amplexus, ſed Baptiſmi aquis ablui voluit miniſtrante S. Lino D. Petri Coadiutore, ac poſtmodùm in Cathedrâ Pontificiâ Succeſſore.

2 Parentum deincèps conſilio, qui nè à Gentilibus Fidei causâ occideretur magnoperè verebantur, & quià liberum eius Religionis, quàm profitebatur, vſum ſibi præcluſum videbat, Deo diſponente, id quod olim Abrahæ ſibi dictum putauit: *Egredere de Terrâ tuâ, & de cognatione tuâ, & veni in Terram, quam monſtrauero tibi*: Oneratis itaque quâ multum abundabat ſupellectile, auroque iumentis, Pauperibus diſtributurus terrenas diuitias, vt cœleſtes theſauros lucrifaceret, Româ egreſſus, & præcipuis Italiæ Ciuitatibus decenniùm peragratis, tandèm Placentiâ venit Mediolanum, vbi carceri emancipatos Geruaſium, & Prothaſium, quòd Chriſtum annunciaſſent, ad ſuſtinendos alacritèr cruciatus ſœpiùs adhortatus, cōprehenſus ab Ano lino Præfecto, verberibuſque affectus quamplurimis, extrà Ciuitatem pulſus eſt.

3 Anceps in quam Mundi partem diuerteret Nazarius, Matrem Perpetuam, quæ iam obierat, in ſomnis vidit ſibi ex Dei parte pœnitùs imperantem, vt relictâ Inſubriâ, ſeù Galliâ Ciſalpinâ, ad illam vlterioris Galliæ partem properaret, quam Maritimæ Alpes conſtituunt, vt ibi verbo, & opere Chriſtianum nomen longè, latèque difunderet. Paruit Matri iuſta præcipienti Nazarius; nec mora, extremas Italiæ oras adiens, Nicæâ (vt credibile eſt) luſtratâ, Cemenelionem eſt ingreſſus; ſtatimque Chriſti nomen, vt iuſſus fuerat enuncians, multos vero Deo acquiſiuit eius Vrbis Ciues, nec ex infimâ tantùm Plebe, ſed ex vtriuſque ſexus Nobilioribus.

4 Hos inter enituit Marianilla Matrona inter Primarias Ciuitatis, quæ, vt audiuit Nazarium Idolorum cultum redarguentem, non ſolùm Chriſto in Baptiſmo nomen dedit, ſed vt id ipſum alij agerent author fuit. Adduxit ſiquidèm ad Nazarium Celſum Filium, qui tunc, triennio vix completo, vt loqui cœpit, cœpit etiam Chriſtianæ fidei rudimenta eloqui, perfuſus Baptiſmi aquâ ab eodem, quo Mater, Nazario. Vt autèm totum Filium daret Chriſto Marianilla, totum ſibi abſtulit, ità aliquandò Nazarium allocuta: *Puer, quem viuere docuiſti, tecum, ſi Cœlo placuerit, morietur! Nouus ſis ei Pater, quem Chriſto regeneraſti! Duc eum in quas libuerit Terras, dummodò tecum tandèm inueniat Cœlum! Quem feciſti Socium Fidei, fac Socium & laborum, vt Socius eſſe valeat meritorum! Numquàm te deſeret Celſus quouſquè eum deſerat vita! erit tibi comes peregrinationum, & Patriæ!* Hæc aiebat Mater non ſine lacrymis, maternum exuens, quo aliæ Matres feruent, ergà chariſſimum natum, affectum, & ſe ſui parte viduans, Filium perdens, ne perderetur! Non

ità

ità facilè dictu fuerit, quantâ perfuſus Nazarius voluptate cerneret adeò vberes, & præmaturos,concœpto vix ſemine, fructus,illam Vrbem progerminaſſe: quamobrèm tantò ardentiùs, quantò vriliùs proſequens inſtitutum, multis diebus ibidèm conſtitit, Euangelico miniſterio intentus, corporis cibos, vt eſt veroſimile,à Marianillâ accipiens, cui præmaturè ſpiritus alimenta præſtiterat.

5 Audiuit autèm *Dinouatus* Præfectus Cemenelione ab Imperatoribus conſtitutus,qualitèr cum Dijs,Nazarij operâ,ageretur, atquè vnius Hominis voce,totius pœnè Ciuitatis mutaram faciem obſtupeſcens, accerſitum Nazarium, quis eſſet,& vndè eò aduenraſſet eſt percunctatus? Vt verò audiuit eum Ciuem Romanum Româ illùc digreſſum, eam circà Nazarium habens, quam circa Paulum Tribunus Milirum habuerat rationem,veritus *Act.* 22. in eum ſæuire, crudelirare exarſit in Celſum Puerum,quem ſecum ad Præfecti Tribunal Nazarius comitem duxerat; flagris tenellos infanris artus (vt pueris fieri aſſolet) diutiſſimè, & crudeliſſimè cœdi iubens, ſpectante interim, vt vel in eo pareterur, atque animos addente Nazario. Torquebarur ictibus repetitis innocens Puer, nequè vllam eâ ætate, eoque ſupplicio aduersùs impium Tyrannum querimoniæ dabat vocem. hoc vnum idenridèm arguebat: *A vero Deo, cui ſeruio iudicaberis*. Quæ verba impatientèr Præfectus ferens, plagis finem imponi mandans, vtrumque, Nazarium ſcilicèr, & Celſum in tetrum carcerem duci præcæpit, in ſequentem diem ſupplicia acriora excogitaturus. Hoc autem cum Præfecti Vxori innotuiſſet, quæ, iuxtà aliquos, à *Dinomedâ* quâdam Fœminâ ad id piè mota fuerat, Pilari Coniugem imitata, & fortaſsè etiam ipſa non nihil Nazarij *Zachar. Lipell.* ſermonibus emollita, rogauit Maritum; vt eos miſſos faceret, non decere inquiens, homines vlciſci iniurias Dijs factas; cui annuens Præfectus, poſt triduùm eos è carcere eduxit, inrerdicens tamen, ne impoſterùm de eo, quem nunciauerant, Chriſto,vllum haberent ſermonem in eâ Vrbe.

6 Nazarius itaquè nè inurilem Cemenelione moram traheret, ſalutatis ijs, quos inibi Chriſto acquiſiuerat, præſertimque piâ Fœminâ Marianillâ, atque in Fide pleniùs roboraris, retrò deflectens greſſum in Oram Liguſticam, Cemenelione Enremelium veniſſe creditur, non Temerum, neque *Theoph. Rain. in v. D. Ant* Treuirim, vt corruptè legirur in pleriſque. Erat aurem Entemelium,nunc Italis *Ventimiglia* Vrbs magna,vt ait Strabo, capur Ligurum Entemeliorum *Lib.* 4. inter Nicæam, atque Albingaunum media,floret verò etiamnùm,ſed non, vt olim,incolis adeò frequens. Hanc Nazarius Celſo comite ingreſſus aſſiduam diuini verbi prædicarioni nauabat operam, deſtruebat profanos culrus Idolis exhibitos, veri Dei notitiam Idololatras edocebat, Celſuſque Puer ſin minùs voce,àt corde,& opere ad Fidei incrementum quod poterat conferebat.Fructus aurèm hic labor breui peperit non pœnitendos;adeò vt plerique è Populo Chriſto nomen darent, locumque communi orationi, quem Chriſtiani Eccleſiam dicunt, ſtatuerent.

7 Hoc vt sciuit *Cornelius* Vicarius eò vsque in eos animaduertere distulit, donèc eorum, quæ agebantur certiore facto per litteras Nerone Imperatore, in mandatis accepit, ùt accersitos Nazarium, & Celsum omni adhortationum, blanditiarumque vi à Christi cultu auocare studeret: sin autèm id facere negligerent, exquisitis supplicijs perimendos, Militibus custoditos, ad ipsummet Imperatorium tribunal remitteret. Paruit mandato Cornelius, missusque ab eo *Vento* quidam Militum Dux, inuentos in Oratione defixos Nazarium, & Celsum, iniectis catenis antè Vicarij conspectum duxit: quos cum ille à proposito deflectere nequiuisset, ait Militibus, qui adstabāt: *Rebelles hos Viros, atque diuinorum numinum contemptores, vt in mandatis accepi, Romam ducite ad Dominum meum Imperatorem, atrocissimis supplicijs enecandos.*

8 Romam adducti multis diebus catenis vincti in carcere tenti sunt, donèc ipsorum constantiâ cognitâ, timens Nero, ne sibi Dij infesti euasissent, *Acta apud Sur.* quòd, vt à nonnullis scribitur, in venatione aduerso quodam casu pedem grauitèr sauciasset, vindictam non peractæ in Famulos Christi vindictæ interpretatus, protinùs exclamans, *Deos aduersos habemus, eò quòd Nazarium, & Celsum Deorum Hostes occidere differamus*, ad se extremùm adduci præcæpit, *Calobio* Duce cum armatâ Militum manu calcibus petitum Nazarium, & Celsū flagellis cæsum è carcere educente. Vbi autèm Cæsar diù, multumque monitos, non solū in Christiano proposito inconcussos, sed eorum vultus solis instar vidit cōspicuos (eo, quo intus repleti erant, diuini luminis radio exteriùs emicāte) putans, vt obiectare Christianis Idololatræ cōsueuerāt, *Sur. apud Zach. Lipel.* eas Magicarum artium esse præstigias, ad Deorum phana adduci eos imperauit, seù, vt alibi legitur, Nazarius Neronis spem elusurus, & vero Deo daturus gloriam, quasi se Sacra Ioui facturum simulans, vt duceretur rogauit.

9 Vt autèm Templum est ingressus, non Dijs, vt circumstans Turba opinabatur, sed vero Deo Christo Iesu effundens preces, id obtinuit, vt Deorum impia simulacra, quibus cernebat à Gentilium Sacerdotibus thus, & victimas adoleri, penitùs confracta conciderent. Quod cùm fuisset Neroni à Militibus nunciatum, insupèrque quamplurimi è Gentilibus Deorum exosi inanitatem, atque eo spectaculo moti, vnanimi voce Christum confiterentur; ijsdem Militibus Nero mandatum dedit, quatenùs ductos Nazarium & Celsum ad Ostia Tiberina, nauiculæque impositos, in altum vela facientes profundiori pelago præcipites darent. Hoc vt effectum est, nubes roscida eos ad instar turbinis vndequaque inuoluens, Militum, attentis oculis rei euentum præstolantium, conspectui subtraxit. Tùm verò exorta subitò tempestas nauiculam vi vndarum iactabat, cùmque Milites, & Nautæ, desperatâ salute, inciperent naufragari, ecce (rem miram), sinu eius, quàm diximus, nubis, siuè turbinis patefacto, Christi famulos incolumes, sicco vestigio, supèr vndas conspiciunt ambulantes, quo prodigio terrefacti, memores eorum, quæ in ipsos licèt innoxios perpetrarant; factum detestantes, eorum implorant opem, qui bonum pro malo

reddentes, & gressus ad nauiculam dirigentes, in eamque recepti, fusâ ad Deum oratione, vndas tumultuantes placant. Vndè vnanimes tendentes in Occidentem, emenso Thyrreni maris tractu, ad eam Italiæ Oram, vbi est Genua Ligurum Emptorium, appulerunt.

10 Est in eâ parte, quę respicit Orientem, plaga quædam, Nobilium nunc Palatijs, & cœtibus, æstiuo præsertim tempore frequens, Inquilini *Albarum* vocant. ibi quâ parte meridiem versùs ad mare vergit, cernitur angustum, & breue littus, fidam Piscatorum stationem meliùs dixeris, quò Nazarius, & Celsus appulsâ nauiculâ, cum Militibus iam Christo militantibus descenderunt. Ibi nunc colitur Ecclesia eorum nomini consecrata, quæ, vt Augustinus Iustinianus Præsul Nebiensis est author, ex Populi antiquâ traditione, venerabunda esse dicitur, non minus vetustate, quam quòd ibi Missæ Sacrificium, priusquàm alibi in Italiâ, credatur fuisse palàm, & publicè celebratum. Hìc cum incolumes Argonautæ aliquantulùm substitissent, Genuam paulò indè distantem ingrediuntur, & de more Euangelium promulgantes, multisque diebus inibi degentes, quamplurimos ex illâ Vrbe ab Idolorum cultu ad veri Dei Notitiam traduxerunt. *Hist. nu. lib. 1.*

11 Mediolanum deindè veniunt, vbi iam diù Geruasium, & Prothasium Anolinus Præfectus in carcere detinebat, quod vt eidem Præfecto nunciatum est, Nazarius quidem in exilium est destinatus, Celsus verò Puer, si Petro de Natalibus credimus, apud Matronam quandam remansit. Perrexit postmodùm Romam pulsus Mediolano Nazarius, vbi cum Patrem ex Iudæo Christianum factum comperisset, non diù cum eo sibi viuere licuit; post aliquos enim dies, multis affectus iniurijs, à Gentilibus, Mediolanum redire compellitur; adeò Viro Dei, cui totus Mundus Patria erat, nullus in mundo patebat locus. Quià verò Mediolani decreuerat Deus, Martyribus suis, qui legitimè certauerant, coronam imponere, ibi Nazarius, & Celsus compræhensi iussu Anolini, extrà eam portam ducti sunt, quæ vocatur *Romana*, ibique loco dicto *Tres muri* vterque capite cæsus est, præsidente eorum martyrio Aspasio Duce, cuius operâ SS. Geruasius, & Prothasius in eâdem Vrbe 19. Iunij Martyres sunt effecti. *Catal. lib. 6. c. 148.* *Viqueg.*

12 Romanum Martyrologium 28. Iunij Nazarij & Celsi festum Sacris fastis adscribit, apud alios verò alitèr annotatur, quòd alicubi Natalis Martyrij dies, alibi corporum inuentio, alibi verò translatio celebretur. Annus Martyrij haùd quaquàm certus: Alij siquidèm primo Neronis anno, Christi scilicet 57. scribunt passos, ità S. Antoninus Florent. & Petrus de Natal. Alij autèm circà annum Domini 78. idèst penultimo Neronis anno, atque alij alitèr supputant. Nos credimus anno Domini 69. occubuisse iuxtà Scriptores magis probatos, qui erat Neronis imperantis annus 13. eo videlicèt, quo SS. Petri & Pauli Romæ Martyrium contigit iuxtà chronologiam Baronianam. *Vsuard. in Martyrol.*

13 Nazarij & Celsi corpora clam rapta Christiani in hortis proprijs

Gazetus in Hist. Sanct. abdiderunt àt nocte sequenti *Ceratius* quidam in somnis admonitus in secretiori domus suæ parte, factâ foueâ, collocauit, cuius Filia paralysi correpta ad Sacrorum artuum contactum pristinam nacta est sanitatem. Ibi verò soli nota Deo, hominibus incognita 300. & eò ampliùs annos delituerunt, quousquè D. Ambrosius Mediolanensis Archiepiscopus à Deo edoctus, integra, illibataque, recenti adhùc sanguine conspersa inuenit, eisque *Sigibert. in Chron. an. 397.* Theodosius Imperator, eo quòd aduersus Scythas contrà Romanum Imperium rebellantes propitios expertus fuisset, Templum ædificauit. Quanti autèm eorum Reliquiæ non Mediolani solum, sed vbiquè Terrarum habitæ sint, ex eo patet, quòd, vt refert Card. Baronius, largiente præsertim *In not. Martyrol.* D. Ambrosio, certatimque Episcopis expetentibus, ex eis decoratæ sint Ecclesiæ Fundana, Nolana, Brixiana, Africana, ac in Galliâ, Ebredunensis, Parisiensis.

NOTATIONES.

a *SS. Nazarij, & Celsi gesta descripsit Græcè Io. Metaphrastes; ex eo latinitate donata exhibent multi. Nos ex Surio, Petro de Natalib. Vincentio Beluac. S. Antonino, Baronio, Ribadaneira, Vigliegas, Theophylo Rainaudo in Breuiculo vitæ S. Antonij, ac ex antiquis Breuiarijs, & Martyrologijs hausimus.*

b *S. Celsi vitam itidèm descripsit Marianus de Grimaldis Augustinianus Discalceatus in Sanctuario Genuensi, ex quo Michael Piò in Histor. Prædic. lib. 1. c. 45 accepit, vbi Celsum Genuæ, non Cemelij, seù Cemenelione natum facit, nullâ, neque antiquorum, neque recentiorum fretus authoritate, nisi vnius, vt sibi videtur, S. Antonini Florentini, qui (ait ille) potuit meliùs rem nouisse propter sedis suæ cum Genuensi Ciuitate propinquitatem. Reuerà autem Antoninus nihil tale habet: ait enim par. 1. histor. tit. 6. cap. 27.* Dum autèm de loco ad locum (*Nazarius*) pergeret, Mater eius, quæ iam obierat, apparuit, & quod ad Gallias pergeret in somnis admonuit. Cum autèm Gebennam aduenisset, & plures ibi prædicando conuertisset, quædam Matrona Filium suum elegantem Puerum ei obtulit, rogans vt eum baptizaret, & secum duceret. Quod audiens Præfectus Galliarum &c. *hucusquè nec vno mutato verbo Antoninus. vt autem video, Marianus de Grimaldis putauit illud verbum* (Gebennam) *idem esse, quod* [Genuam, *siuè* Ianuam] *in quo maximè errat; numquàm enim apud probatos Auctores* Genua *vocatur Latinè* Gebenna: *Gebenna verò, seù melius Geneua, (nam Gebenna, vt ait Cæsar Commentar. lib. 7. & animaduertit Henricus Glareanus in notationibus eiusdem lib. 7. est Mons inter Aruernos, & Heluios situs, longè à lacu Lemano) Gebenna inquam Ciuitas est Episcopalis, sub Metropoli Viennensi, vt liquet ex epist. S. Leonis Papæ num. 109. ex M.S. Arelatensi, atque adeò alia à Genua. Genua porrò non est Ciuitas Galliæ, in quam Regionem mittebatur à Matre Nazarius, sed Ligusticæ Italiæ, quod errorem dedocere facilè poterat.*

c *Neque verò admittimus Nazarium Geneuam Allobrogum concessisse; non*

Cemelium,

Cemelium, atque ibi Celsum Puerum in Socium adsumpsisse, quod innuere videtur Illustriss. Paulus Britius Albensis Episcopus tom. 1. Progress. Eccles. Occid. ex eo enim S. Antoninus Gebennam posuisse credendus est, quod Cemellam, siuè Gemellam iam deletam non nouerat, putasseque legendum Gebennam, *ex affinitate vocabuli, cui refragantur non solum cæteri scriptores, qui loquentes de Patriâ S. Celsi scribunt* Meliam, Cemellum, Gemellum, *aut aliud vocabulum distinguens nostram Cemelium à Genuâ, & Geneuâ, sed etiam Petrus de Natal. in Catalogo, ac Vincentius Beluacensis in speculo tom. 4. cap. 31. in cuius verba licèt videatur S. Antoninus iurasse, vt facilè est in eius historijs, ex crebris Vincentij citationibus, deprehendere, tamen etiam ipse distinguit his verbis:* Cumque venisset ad Vrbem Galliæ, quæ dicitur Gimellis. *& disertè Breuiarium Romanum trium lectionum impressum Parisijs anno* 1504. Nazarius Romam egressus, & per Placentiam Mediolanum transiens, in Ciuitate Galliæ nomine Cimello cum prædicaret nomen Christi, & Baptismum pœnitentiæ, Filium cuiusdam mulieris, quæ erat Prima Ciuitatis, nomine Celsum à Matre oblatum baptizauit. *Sin minùs id in Antonino librarij oscitantiæ dare velis. Vide prætereà Iacobum de Voragine, quem libentèr adducimus, quòd natione Genuensis fuerit eiusdem Vrbis Archiepiscopus circà annum 1292. hic in SS. Nazarij, & Celsi vitâ scribit, non Genuam, sed* Gemel *fuisse Celsi Patriam: nec aliquid profert in contrarium Augustinus Iustinianus Episcopus Nebiensis, quamuis & ipse Patriâ, & zelo Genuensis in eiusdem Vrbis annalibus, in quibus non semel de ijsdem Sanctis meminit.*

d *Vt autem luce clariùs pateat errasse F. Marianum, ex ipsiusmet S. Antonini, quem pro se adducit, verbis conuincendus est; nàm, postquàm narrauit Nazarij, & Celsi in mare demersionem iussu Neronis, locuturus de eorundem Genuam aduentu, ait:* Deindè Genuam accedens, cum multos suâ prædicatione conuertisset, postmodùm Mediolanum peruenit: *vides Lector mentem Scriptoris, cum enim meminisse vult* Genuæ, *non illam vocat* Gebennam, *vt vocauerat superiùs Patriam S. Celsi, sed disertè* Genuam, *ex quorum, apud eundem Antoninum nominum diuersitate, palàm est eum ambas distinguere Ciuitates.*

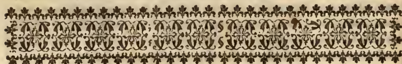
e *De Marianilla Matre S. Celsi, eiusque tumulo vide suprà in prolegomenis cap.* 10.

f *Anceps diù fueram, dùm in plerisque Auctoribus, necnon etiam Breuiarijs legere contigisset, Nazarium, & Celsum Cemelio pulsos venisse Treuirim, siuè Temerum vicinam Cemelio Ciuitatem, cùm Temerum nullibi hâc in Regione sit, Treuirorum verò Ciuitas, non vicina, sed remotissima, vltrà Burgundiam, Germaniam inter, Galliamque Vrbs Archiepiscopalis, donec tandèm videre contigit eruditissimum R. P. Theophyli Rainaudi opus, cui titulus,* Chronotaxis Antoniana, *ibique Breuiculum Vitæ S. Antonij Abbatis, in quo error reuincitur, licèt apud plerosque altas radices egerit: ostendit siquidèm inibi is Author, fieri potuisse, vt ex Græcâ in Latinam versione (Metaphrastes enim, à quo posteriores Latini acceperunt, SS. Nazarij, & Celsi acta descripsit* Græcè,*)* Entemelium, *demptâ primâ syllabâ, vt Græci*

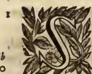
aliquan-

aliquandò reddere solent Latina nomina, scriptum fuerit Temelium, *Temelium verò incuriâ librarij* Temerum *alicubi factum fuerit, vt apud aliquos etiamnùm legitur, quùmque nullibi appareret Ciuitas, quæ eo nomine censeretur, in* Treuirim, *ex vocis affinitate degenerarit, dictumque fuerit, Nazarium venisse Treuirim vicinam Cemelio Ciuitatem, quod procùl dubio est absurdum. atque adeò legendum Entemelium, quæ, vt diximus, est antiqua Liguriæ Vrbs, Nobilissimorum Comitum prioribus sæculis sedes.*

g *S. Paulinus scripsit elegans poema de Natali Celsi Pueri, ex Bellarm. de scriptor. Eccles.*

S. BASSVS MARTYR
PRIMVS EPISCOPVS NICIENSIS.
TIT. II.

1 ANCTVS Bassus, cuius, ob Scriptorum silentium, faciliùs est mortem describere, quàm vitam, Patriam habuisse censetur Nicæam, id enim aliquibus sonant ea verba Petri de Natalibus: *Bassus Episcopus ex Nicæa Prouinciæ*; incertum quibus Parentibus gentibus, certissimum verò Christianis virtutibus animum adeò excoluisse, vt grandæuus, & senior factus dignus habitus sit, qui ad Episcopatum Ciuitatis Niciensis assumeretur, primus, qui in Præsulum Niciensium serie numeretur. Officij memor non solùm in se ipso omnium erat virtutum exemplar, sed gregi etiam suo prodesse studens, prædicationis munus, sæuientibus in Christi cultores tunc temporis Gentilibus maximè necessariæ, identidèm exercebat, Idolorum ostendens inanitatem, Christianæ Religionis veritatem, atque ad constantiam in persecutione, quæ tunc Decio imperante crudelissimè grassabatur, adhortans Populum, cui præerat.

Catal. lib. 1. cap. 30 P. Iugl. in sublim. D. Bassi.

2 Decius siquidèm concœptum in Philippos Imperatores Prædecessores suos, quorum alterum Veronæ, Romæ alterum neci dederat, odium in Christianos prosequens, ex quibus multi vnà cum Philippis, S. Pontio suasore, vt infrà dicetur, Idolorum cultui vale dixerant, edicta omni crudelitate referta statuit, non solùm in Christianos, nisi Christo renunciassent, sed in Præsides etiam, & Præfectos Prouinciarum, nisi eosdem Christi sectatores, exquisitissimis, cruciatibus, sin minùs promissis, ac blanditijs potuissent, ad Idola, ac Gentilitios ritus redire compulissent. Exagitauit maximè

ingens

ingens hæc procella Epiſcopos, vt potè qui impij Tyranni conatibus maximè obuiam ibant, Eccleſiamque naſcentem verbi Dei prædicatione fouebant; vndè non ſolum ſuſtulit Fabianum Summum Pontificem Romæ, Babylam Antiochiæ, Hieroſolymis Alexandrum, atque alibi alios illuſtres Eccleſiarum Patres, ſed Nicienſes etiam Præſule Baſſo priuauit. Dùm enim Chriſtum, quem in corde habebat, non ceſſaret ore promere, *Perennius* Præſes, qui tunc temporis iuri dicundo, Chriſtianiſque exagitandis ſedem habuiſſe cenſendus eſt Cemenelione (nam Nicæa Iudicum inferiorum ſedes erat) audiens Baſſum in Deos inſurgere, & Chriſti crucifixi cultum vbiquè propagare ſtudere, miſſis Militibus Cemenelionem ad ſuum tribunal adduci iuſſit.

Baron. an. Christi 253. Decy 1. Euseb. Hist. Eccl. lib. 6. cap. 28

3 Tum verò percunctatus eſt ab eo Perennius, vera ne eſſent quæ de eius Religione, & prædicatione audiuerat? quæ cum Baſſus, quâ erat animi conſtantiâ, & Fidei firmitate eſſe veriſſima affirmaſſet, cupiens Perennius, antequàm ordiretur cruciatus, blanditijs, & adhortationibus eius animum emollire, primùm lenibus verbis eum ad Deorum ſacrificia inuitauit, affirmans, non ſolùm Dijs, ſed & Romano Cæſari, ſi litaret, rem gratiſſimam factum iri; cumulauit promiſſa, præmia propoſuit, honores, & dignitates. At verò Baſſus, veluti inter vndas ſcopulus, non modò Præſidis pollicitationibus non annuit, ſed Chriſtum eò magis imperterritus prædicans, eorum arguebat inſaniam, qui muta ſimulacra pro Dijs habent, eiſque victimas, & thus offerunt.

4 Videns Perennius nequidquàm proficere blanditias, rigidiſſimas intentauit minas, equuleum, faces, vngulas, ferrum denique, atque ignem in ſacrilegij vindictam: Cùmque nec minis adduci poſſet, vt Deorum altaribus immolaret, in iram concitatus iuſſit Præſulem Sanctiſſimum veſtibus ſpoliari, in equuleo ſuſpendi, eiuſque brachijs, ac pedibus in diuerſa ope funium tractis, neruos omnes, atque oſſium compages crudeliſſimè torqueri. Quod cum Milites, vt mandatum fuerat, effeciſſent, Baſſus diutiùs tortus eſt. Mòx eius adhùc in equuleo poſiti latera laminis ardentibus exctuciant; àt ille quamuis laxatis membrorum compagibus, & ſemiuſtulatus, eam, quâ ſemel imbutus, Fidem corde retinens, Ieſum Chriſtum maiori conſtantiâ fatebatur. Quamobrèm ex equuleo Baſſum deponunt Milites, iubente Præſide iterùm ſtipiti alligant poſt terga reuinctis manibus, & nodoſis fuſtibus exanguia effœti ſenis membra, non ſemèl, atque iterùm, ſed diutiſſimè cædunt: Tùm ſcorpionibus, & ferreis vnguibus corpus arant, & exarant. Dixiſſes Baſſum non hominis, ſed inſenſilis ſcopuli naturam induiſſe, adeò non horrebat vulnera, adeò ſanguinem ſuum ex toto corpore vbertimè profluentem lætus aſpiciebat, adeò animos Chriſto dante, Chriſtum ijs, qui aderant nunciabat.

5 Sed nondùm tormentorum finis! ſolui iubet Perennius vincula, queis

Baſſus

Bassus stipiti erat vinctus, & allatâ lignorum strue, nouum Isaac lignis, sarmentisque oneratum incedere iubet ad Sacrificia, datque sententiam, vt ijs ad Deorum simulacra gestatis ignem admoueat, sin secùs faciat, ipse antè altaria eodem igne, iisdemque sarmentis absumatur. Cogunt igitur procedere ad Templum, ætate grauem, cruciatibus exanguem, laminis igneis semitorridum, vngulis excoriatum, & onustum lignis, sarmentisque, atque, vt verbis vtar Euangelicis, angariant Bassum: Cumque Templum ingressi, deposita ex eius humeris ligna super altare antè statuas collocassent, ignem Martyri inuicto offerunt, vt sarmentis admoueat. Irridet ille profana sacrificia, non Dijs talem cultum, sed Dæmonibus impertiri ait, muta, & inania esse simulacra, & indigna, quibus species cultus vlla exhibeatur: vni Deo laudis sacrificium offerendum, Christo, non Idolis sacrificandum.

6 Dùm hæc Bassus diceret, exequentes impij Milites quod sibi à Perennio Præside fuerat imperatum, ea ipsa, quæ Bassus incendere renuerat, aptant ligna, atque illum desupèr acceptam victimam non Dijs, sed vero Deo constituunt, tùm ignem sarmentis admouent; scilicèt eo Ecclesiæ cruento sæculo, teste Tertulliano, consueuerant Gentiles per contemptum vocare *Semassios, & Sarmentitios* Christianos, quòd Christianismum nolentes abiurare ignibus persæpè, & sarmentis absumerentur. Igitur cum idem in Bassum excogitassent, irrita reddidit Deus eorum vota; quamuis enim comburerentur, & prorsùs redigerentur in cinerem ea, quæ circà Bassum aggesta fuerant ignis concæptacula, ille tamen, licèt dudùm inter flammas tentus, illæsus, intactusque eductus est, adeò vt ne capillo quidem vis flammæ nocuerit, mirantibus qui rei euentum præstolabantur Gentilibus, & laudes Deo dicentibus Christianis.

Apolog. c. 50. Baron. ann. 253.

7 Inscius, in irritũ cadentibus votis Perennius, quid vltrà in Bassum moliretur, quem nec minæ terruerant, nec à pristinâ constantiâ dimouere potuerant atrocissimi cruciatus, quicquid suadebat crudelitas in eo tentatum videns, quasi se victum fateretur, alteri vices commisit suas, iubens reduci Sanctissimum Præsulem ad tribunal Iudicis Niciensis, atque ad eum insupèr litteras expediuit, quibus præcipiebat, vt Bassum, quem ipse, nec minis, nec tormentis à Christi cultu quiuerat auocare, aut sacrificare Dijs compelleret, aut excogitatis, prorsùsque inauditis supplicijs perimeret. Nec mora; statim ac Nicæam reductus est, nihil ille omisit, nihil intentatum reliquit, vt Bassum à Christianâ Religione ad immunda Idolorum pertraheret sacrificia. cùm verò hoc solum Bassus inclamaret, *Non immolabo*, in furorem versus Iudex, horrendum, & quod non ità facilè legatur de alio Martyre supplicium excogitauit.

8 Fabricari iussit duos ex ferro clauos talis longitudine, quæ mensuram æquaret Bassi; eos autèm, humi supino aptato Martyre, Satellites, & Tortores, iteratis malleorum ictibus, à plantâ pedum, per medium corpus, ad verticem vsquè capitis adegerunt, ità vt verè in Basso impletum sit quod ait

scriptura: *A plantâ pedis vsque ad verticem capitis non erat in eo sanitas*, Nulla enim in illo fuit membrorum pars, quæ in eâ corporis totius confixione, dolore aliquo, eoque acerbissimo non afficeretur. quamobrèm non cessans Christum constantissimè confiteri, emisit spiritum, eâ gloriâ fruiturus, quam acquisiuerat tot supplicijs, & acerbissimâ passione. Coronatus est Martyrio die Quintâ Decembris circà annum Christi CC.LIII. imperantibus Decio, & Valeriano. Nicienses verò Christiani dolentes, quòd se tanto Pastore orbatos cernerent, acceptum occultè Sanctissimum eius corpus intrà ambitum Ciuitatis sepelierunt; Ex quâ Vrbe (incertum furto ne, an alio quouis casu) creditur in remotiores Italiæ partes delatum esse. Certè Ferdinandus Vghellus Abbas rom. 4. Italiæ Sacræ refert non ità pridèm D. Bassi Sacra lipsana inuenta fuisse Morani in Campaniâ his inscriptis notis: CORPVS S. BASSI EPISCOPI, ET MARTYRIS NICIENSIS.

NOTATIONES.

a *De Diuo Basso, præter Petrum de Natalibus in Catalogo lib. 1. cap. 30. ex quo præcipua accepimus, scripserunt Baronius, Spondanus, Abraham Bzouius ad annum Christi 253. Paulus Britius Progress. Eccles. Occid. sæcul. 3. num. 18. Augustinus ab Ecclesiâ, & Vghellus Abbas in Episcopis Niciensibus. Io. Michael Piò Histor. Ord. Prædicatorum tom. 1. lib. 1. cap. 4. Prætereà D. Bassi laudes P. Aloysius Iuglaris disertissimâ panegyri ad Populum Niciensem prosecutus est anno 1642. quæ impressa extat. Meminit de eodem Illustrissimus D. Senator Leotardus Hymnorum lib. 1. hymn. 10. qui incipit.*

Basse Nicenum decus, atque Sydus.

Honoratus Pastorellus Iurisconsultus Niciensis in monumentis Monasterij S. Claræ. Insupèr Manuscripta Monasterij S. Pontij, quæ exhibet Vincentius Barralis in chronologiâ Lerinensi, licèt eadem sint cum ijs, quæ scripsit Petrus de Nat. Omnia porrò antiqua Martyrologia, & disertè Romanum die 5. Decemb. cum notationibus Card. Baronij, ex quibus liquet amissa fuisse Acta antiqua eiusdem S. Bassi, quæ vnà cum alijs monumentis Ecclesiæ Niciensis, vt initio diximus, dictus Cardinalis accepit. id ipsemet fatetur, dum ait: De quo tabulæ Ecclesiæ Niciensis, vndè & acta eius manuscripta accepimus.

b *De furore Decij in insequendis Christianis, & præcipuè Episcopis, præter Baronium vide Eusebium in Historia Eccles. lib. 6. cap. 28. 29. 30.* Nullum enim, *ait ille*, Christianis iter erat per vicum, nullius plateæ transitus indulgebatur. Neque die, neque nocte procedendi vsquàm libera erat facultas. Vt enim quis Christianorũ visus esset in publico, statim clamor vulgi, & seditio nascebatur: vt vel pedibus traheretur qui visus esset, vel igni succēderetur.

c *Quòd S. Bassus fuerit primus Niciensis Episcopus, infrà ostendetur par. 2. dum agemus de Niciensi Episcopatu.*

d *Cauendus interim error Petri Gallesini, qui in suo Martyrologio scripsit*

Bassum in Bithynià passum, licèt nullo veterum suffragante: attamen, vt ait Philipp. Ferrarius in Topograph. v. Nicæa altera, *non debuerat in re tàm manifestà hallucinari.*

SS. TRYPHON, ET RESPICIVS

NICIÆ MARTYRES.

TIT. III.

In not. Martyrol 10. Nou. Catal. lib. 10. c. 42. Part. 1. tit. 7. cap. 7. §. 7.

1 ANCTI Tryphonis natale solum incertũ est: alibi enim ex Phrygiâ, vt acta manuscripta, quæ citat Baronius, alibi ex quodam Saxoniæ Oppido nomine *Absadom*, vt scribit Petrus de Natalibus. alibi verò ex Vrbe quâdam dictâ *Sansaducome* teste D. Antonino, ortus legitur. Sæculi diuitijs eius Parentes minimè abundabant, verùm à Matre suâ in pueritiâ castè, & sobriè enutritus, eam, quam àb hominibus, ob rerum tenuitatem ediscere non poterat sapientiam, à Spiritus Sancti interno impulsû, & àb Angelis sibi frequentissimè visibili specie apparentibus est edoctus. Adhùc Puer assiduus erat in virtutum exercitijs, ætatemque pietate anteuertebat; vndè tanti apud Deum meriti fuit, vt quamplurimis iam tùm clareret miraculis.

2 Venit aliquandò ad eum Mulier cæca, semiarida, & quæ à decem immundis Spiritibus cruciabatur, optans, illius ad Deum precibus, tot incommodis liberari. Tryphon autèm postquàm preces prò eâ fudit, impositis super caput ipsius manibus, Dæmonibus imperauit, vt protinùs ab eâ recederent. at illi per os Mulieris responderunt, se nequàquam à Puero septenni (eâ tunc pollebat ætate Tryphon) in ghennam fore mittendos. Cum autèm innocens Puer vrgeret eos, vt quantociùs indè exirent, magno eiulatu tale dedere responsum: Hinc quidèm exibimus, sed Tryphon cogetur ad nos venire, Romam enim iter aggredimur, quò ille quæsitus veniet. tùnc fœminam concutientes, exagitantesque, licèt inuiti ad imperium in nomine Dei præcipientis Pueri egressi sunt; & illa insupèr ab omni, quo laborabat morbo conualuit.

3 Dæmon itaque Romam adiens, cuiusdam Proconsulis Senatoris Vxorem grauiter, crudelitèrque torquere cœpit, quæ die tertio cruciatus impatiens, ignotum Tryphonis nomen identidèm inclamabat. Vir autèm eius missis in diuersas Mundi plagas qui Tryphonem inquirerent, tandèm

inuentum in pascuis oues pascentem, de nomine interrogatum Romam adducunt. Eò vt aduenit, rogatus à Proconsule, post adhibitas preces, eius Vxorem Diabolicæ vexationis immunem reddidit. Quo peracto, ministerio potiùs Angelorum, quàm hominum, in Patriam suam reductus est.

4 Non discessit autem Româ Tryphone discedente Diabolus, dimissâ enim Proconsulis Vxore, *Iurgiani* cuiusdam magni & Potentis Viri, ac ex Cæsareo sanguine oriundi Filiam vnicam illicò inuasit, quæ itidem Tryphonis nomen, maximi causam metus, terrorisque sæpiùs repetebat. quamobrem Iurgianus infortunio Filiæ mærens, Amicorum suasione, viros quaquàuersum misit, qui Tryphonem illum inuentum, cuius nomen sæpiùs repetens Dæmon ostendebat se magnoperè expauescere, Romam adducerent. Cum verò illi diuersi diuersa adijssent Terrarum loca, multos nacti, qui eo nomine appellabantur, Romam omnes adducti sunt, eò quòd ignoto de facie Tryphone, incertum esset, per quem eorum, Puellæ sanitas foret restituenda. at res ex voto nequàquam cessit, per nullius enim præsentiam illa conualuit; immò cum duriùs à Diabolo torqueretur, iterùmque vocaret Tryphonis nomen; discurrentes iterùm ij, quos primùm miserat Iurgianus, per opida, & Pagos, tandem propè lacus cuiusdam ripam in Patriâ suâ inuentum Tryphonem adolescentem anseres custodientem, de nomine percunctantes, honorificè acceptum, secum vt ad Romanam Vrbem pergeret, rogarunt.

5 Præstitit assensum rogantibus Tryphon, atque arrepto itinere iam Vrbi appropinquabat, cùm Dæmon expulsorem suum iam iam adesse sentiens ait; *Non possum hic amplius immorari, post triduum enim aderit Tryphon ille, qui potestatem habet aduersus nos;* confestimque non expectato Tryponis aduentu puella à tetro Spiritu dimissa est. Cum verò die tertiâ Tryphon tamdiù expectatus superuenisset, liberam natus Filiam, à Iurgiano Patre rogatus est, vt si perfectam esset sanitatem consecuta, ostendere sibi dignaretur visibili specie Dæmonem illum, à quo tàm crudeliter fuerat diuexata; cui annuens ille, postquàm, iuxtà Domini præceptum, addidisset ieiunium orationi, Iurgiano Dæmonem indicauit, specie nigerrimi, teterrimique canis, caudam prælongam habentis demissam seorsùm; quo ille spectaculo terrefactus, Tryphonem rogauit, vt tale monstrum procul à suis arceret oculis, quod & fecit. Mòx iterùm Angelorum ope in Patriam suam rediens, prodigia multa, vt consueuerat facere, edebat passim.

6 Ibi autem tranquillè virtutibus ijs conspicuus, quæ Christianum hominem decent, moram traxit vsque ad id tempus, quo, extinctis, vt suprà narratum est, duobus Philippis Cæsaribus, rerum Romanarum Decius est potitus, qui emissis per Romani Imperij Prouincias Præsidibus, & Præfectis, omnimodam eis in Christianos animaduertendi, varijsque supplicijs enecandi contulerat potestatem. Milites igitur compræhensum Tryphonem, Nicæamque adductum antè tribunal *Aquilini* Præfecti constituerunt funibus

alligatum. Eum cum de Religione, & Deorum cultu Aquilinus percunctaretur, constantèr Tryphon se Christianum factum ab incunabulis est professus; cumque de fortunis, opibusque iteratò interrogaret, respondit ille, nullam apud Christianos fortunam quæri, sin autèm scire vellet, se fælicioris fortunæ loco habere, quamuis numquàm diuitijs abundasset, Christi fuisse amplexum Fidem, à quâ nec minis, nec cruciatibus erat vel minimum defecturus.

7 Hoc vt audiuit Præfectus, iussit Tryphonem suspensum ferreis vnguibus toto corpore laniari: ille verò non modò supplicium non expauit, sed se ipsum suis exuens indumentis, corpus lætus exibuit Ministrorum crudelitati. Cum autèm illi manibus è sublimi ligno suspensum, vnguibus ferreis crudelissimè sauciarent, & sanguis ex toto corpore vbertim flueret, nulla nisi lætitiæ vox ex illius ore audiebatur. Vt autèm vidit Aquilinus se eo supplicio nequidquàm proficere, solui Tryphonem iussit, iterùmque equis indomitis alligari, & per campos, atque inuia trahi, eo maximè, quod cùm esset illo anno multis niuibus, & prædurâ glacie hyems aspera, acerbiorem præuidebat Sancto Martyri dolorem inflictum iri. Ferocientibus igitur equis alligata eius membra per spinas, & saxa collidebantur, & quod acerbissimum erat, niue, & glacie nimiâ adurebantur. Exclamans autem Tryphon dum traheretur, ait, *Domine Deus ne patiaris hanc in me dominari iniquitatem*, statimque confractis vinculis diuinâ virtute euasit liber.

8 Exin defixis intrà eius pedes clauis ferreis acutissimis, per mediam Ciuitatem suprà niuem, & glaciem ductus est; at ille absque vllo doloris gradiebatur impedimento, ac si nullum sibi inflictum fuisset vulnus, interrogatusque ab Aquilino, sensissetne clauorum, quos pedibus suis infigi iusserat, cruciatum? respondit se nullum doloris sensum animaduertisse; temperabat nimirùm, immò prorsus auferebat pijssimus Deus acerbissimum inuicti Martyris cruciatum, ad quem solùm Tryphon intentâ oratione defixerat mentem suam, ac proindè ne senserat quidèm tormenta, tàm grauia, & acerba. Posthæc iussit Præfectus fustes, & virgas expediri, nudatumque acerrimè cædi, tùm ardentes lampades exanguibus lateribus eius apponi; quæ dum Tortores exequerentur viderunt circà eum splendorem nitidissimum, tanquàm solis, allapsamque è Cœlo super caput eius coronam varijs, & pretiosis lapidibus exornatam.

9 Aquilinus itaquè videns Tryphonem, tanquàm inter vndas scopulum, non posse à Fidei constantiâ dimoueri, iussit eum gladio interimi, quod cum effectum fuisset, migrauit abscisso capite ad Christum 3. Non. Maij vt ait Vincent. Beluacensis, sepultus verò iuxtà Petrum de Natalibus 4. Id. Nouemb. seù potiùs iteratò tumulatus; cum videlicèt illo, vel sequenti anno corpus eius à Christianis raptum, Romam translatum est; vbi posteà conditum in Ecclesiâ S. Spiritus in Saxiâ, vti scribit Baronius, cum Sanctis Respicio, & Nymphâ.

tom. 4. lib. 11. c. 47.

in not. Mart. 10 Nou.

10 Eâdem die, scilicet 10. Nouembris S. *Tryphonis* Natalis simulque SS. *Respicij*, & *Nymphæ* in Martyrologio Romano annunciatur, de vtroque tamen nihil à Vincentio Beluac. & S. Antonino Florent. ex quibus hanc historiam delibauimus, dictum inuenimus. Multi tamen, præcipuè Petrus de Natal. & Alphons. Vigliegas eâdem die, in eodemque loco Martyres narrant. attamen sequendam censui, quæ cœteris præstat, Breuiarij Romani authoritatem, vbi licèt eâdem die, in eodem tamen loco Nymphæ Martyrium non coniungitur, quam tradunt Martyrio in Siciliâ Insulâ decoratam Baron. in notis Martyrol. ac qui de Sanctis Siciliæ scripserunt.

11 De *Respicio* verò Tribuno ait idem Breuiarium Tryphonis Martyrio adfuisse, quem cum videret tormenta fortiter tolerantem, *ad Christi fidem conuersus, statim se Christianum esse palàm confessus est. Qui variè cruciatus vnà cum Tryphone rapitur ad Iouis simulacrum, quæ statua Tryphone orante concidit. Quarè plumbatis crudelissimè contusi nobilissimum Martyrium consecuti sunt quarto Idus Nouembris.* Hæc Breuiarium Rom. quod Tryphonis & Respicij in eodem loco, siuè Vrbe, cuius nomen non tangit, martyrium coniungit; quamobrèm si Tryphon Niciæ obijsse Martyr probatur, idem etiam de Respicio affirmandum est.

NOTATIONES.

a *Acta S. Tryphonis multi exhibent, sed prorsùs dissimilia, & deprauatas dissentiunt enim circà tempus, eo quod alij scriptores* 10. *Nouemb. alij verò quinta Maij scribant occubuisse; circà Patriam, vt superiùs initio dictum est; circà modum, seu qualitatem Martyrij, & Passionis; & postremò circà locum. Nos ex D. Antonino Histor. par.* 1. *tit.* 7. *cap.* 7. §. 7. *& ex Vincentio Beluac. in spec. tom.* 4. *lib.* 11. *cap.* 47. *qui, teste Antonino, ex antiquis actis m. s. exscripsit, vitam, miracula, & Martyrium S. Tryphonis eruimus, ac præcipuè ex Breuiarij Romani lectionibus.*

b *Adest tamen difficilis nodus extricandus, verè ne S. Tryphon martyrium subierit* Nicææ ad Varum, *an verò* Nicææ in Bithyniâ, *siquidèm Card. Baronius in notis Martyrologij ad diem* 10. *Nouemb. ait, acta, quæ affert Antoninus affirmare Tryphonem passum esse* Nicææ in Bithyniâ: *reuerâ tamen, pace tanti Viri, & de Ecclesiasticâ historiâ, suprà quàm dici valeat, benemeriti, neque Antoninus, neque Vincentius, ex quo Antoninus accepit, habent illud additum* in Bithyniâ, *neque ex antecedentibus, & consequentibus, quæ est optima interpretandi ratio iuxtà DD. Chrysostomum, & Hilarium, ac Alphonsum de Castro aduersus hæreses lib.* 1. *cap.* 4. *Theoph. Rainaudum pro Valeriano cap.* 7. *num.* 1. *talem fuisse eius Auctoris mentem coniici potest. Antoninus enim ait de Tryphone:* Deindè tempore Decij depræhensus à Militibus adductus est in Ciuitatem Nicænam antè Præfectum Aquilinum. *Vincentius verò eisdem penè verbis:* Tandèm imperante Decio à Militibus comprehensus ductus est in Nicænam Ciuitatem ad Prefectum Aquilinum. *En apud neutrum illud additum,* in Bithyniâ. *Cum autem*

hoc

hoc verbum Nicæa, *&* Nicæna Ciuitas *sit æquiuocum, & tàm possit accipi de Nicæâ Italiæ; quàm de Nicæâ Bithyniæ, accipiendum est eo modo, quo acceperunt Scriptores eruditi, non ità recentis æui:* Regestor Ptolemæi, *qui eiusdem sententiæ alios se legisse asseclas ostendit lib. 3. cap. 1. tab. 6. Europæ verbo;* Nicæa, *sic ait:* Hic secundum quosdam Beatus Tryphon annorum septem clarens in Dæmonibus eijciendis; qui Filiam Imperatoris curauerat in Vrbe, & Dæmonem ostenderat sub Decio Imperatore; hic S. Hospitius &c. *Primus Cabilonensis Episcopus, qui antè 200. annos vixit, vt de se ait verbo Cabulium, siuè* Cabilunum *in suâ Topographiâ Sanctorum, quæ cum Francisci Maurolyci Martyrologio circumfertur, verbo* Nicæa Bithyniæ Ciuitas *nihil prorsùs habet de Tryphone, verbo autem* Nicæa Italiæ Ciuitas *absolutè ait:* Hic Tryphon potens in Dæmonibus eijciendis, qui Filiam Imperatoris curauerat in Vrbe, sub Decio Martyr, hic S. Hospitius inclusus tempore Guntranni migrat Confessor. *Idem habet ad annum Christi 259. Ludouicus Reuelli superiùs in prolegom. laudatus, qui floruit 120. abhinc annis, in suo opere Miscellaneorum, & de rerum inuentoribus verbo* Nicæa. *Fauet Petrus de Natalibus, qui ait tempore Decij à Præfecto Occidentis tentum esse Tryphonem, vt sacrificaret, quod si Niceæ in Bithyniâ contigißet, diceretur Præfectus Orientis, non Occidentis.*

c *Hæc dixiße oportuit, vt offendiculum, quod ex varietate, & disonantiâ Auctorum oritur, auferremus. Certè, cum adeò ipso Baronio teste diferant inter se Tryphonis acta, fieri potest non vnum, sed plures fuisse Tryphones Martyres, qui diuersis in locis obierint. Præsertim cum de Tryphone Martyre Niceæ in Bithyniâ extet mentio in fastis Ecclesiasticis Menologij Græcorum apud Philippum Ferrarium in nouo Martyrologio, vbi Tryphonem Nicænum Bithyniæ videtur alium facere à Tryphone altero, cuius nomen cum Respicio in Romano Martyrologio memoratur, quorum gesta nos recensuimus.*

S. PONTIVS MARTYR CEMENELIONE, ET IVXTA ALIQVOS EIVSDEM VRBIS EPISCOPVS.

TIT. IV.

1 SANCTVS Pontius nobilissimus inter Romanos, ex Ordine quippè procreatus Senatorio, Patrem habuit Marcum (in Actis eius M.S. mendosè legitur Malchus) & Matrem Iuliam, quorum vterque gentilisijs superstitionibus addictus, quòd sine liberis annos plurimos in coniugio transegissent, dolore angebatur non

modico.

modico. Tandèm poſt duos,& viginti annos, Deo diſponente, concœpit Iulia,quæ ingenti perfuſa gaudio, menſibus quinque elapſis,Deorum Templa circuibat cum Viro ſuo, prò concæptâ prole gratias actura, & donis aras cumulatura. Vbi verò Templum magnum Iouis ingreſſi ſunt, Sacerdos,qui forte velato capite, infulatuſque ſacrificantium ritu ad aram ſtabat, correptus à Dæmone, cui immolabat, apræhenſum velamen, infulaſque cæpit fruſtratim diſcerpere, dimouere caput, ſpumas ex ore elicere, oculos igne offundere,voceſque infandas eiulare, dicens: *Hæc Mulier quod in vtero geſtat,Templum hoc Magnum funditùs euertet,& Deos eius comminuet*. Has voces iterùm, atque iterum Sacerdos repetebat tanto inſaniens æſtro,vt territi inopinato ſpectaculo Marcus, atque Iulia, è Templo egreſſi, vicinamque ingreſſi domum,terrore ſimul,ac pudore ſuffuſi,ea animo reuoluerent,quæ ſibi ipſis, & Templo infauſta Sacerdos fuerat ominatus. Tùm verò Iulia, vt quid concæpi, ait, ſi tanti futurum eſt cauſa excidij concæpiſſe? vt quid Dij me donarunt fœcunditate, à mei fructu vteri deſtruendi? vt quid ego Mater, ſi Filius inſurget in communem Rectorem,& Patrem Iouem? Melius eſt, vt ipſa cum Filio concœpto moriar, quàm vt euertatur Optimi, & Maximi Templum Iouis! hæc dicens, vt Prolem exanimaret, repetitis ictibus ventrem ſuum fœtu grauem tundebat ſaxo.

2 Cùm autem poſt nouem menſium ſpatium dies pariendi aduenìſſet, non, vt rebatur, emortuum, ſed viuum, & decorum Filium enixa eſt,quem vix natum protinùs extinxiſſet,niſi Vir eius Marcus conatum irritum reddidiſſet ità Vxorem alloquens: Necem Pueri obſecro Iulia diferamus,ſi Templa ſubuertet, habebit ſceleris ſui vltores Deos. Iuppiter ipſe præmaturo ſupplicio iniurias hoſtis vendicet. nos autem nequàquam manus noſtras proprij Filij ſanguine polluamus. His verbis lenita Mater eſt, manuſque à ſuo,ideſt Filij ſanguine temperauit; atque adeò Puer bis à Patre donatus vitâ *Pontius* dictus eſt, agnomine generis ſui familiari. Vt autem Sacerdotis præſagium eluderent, numquàm Templorum adyta petere paſſi, Puerum intrà domeſticos parietes ſedulò enutrierunt. quandò autem prætextam induit,litteris ſub optimis Præcæptoribus eſt addictus, in quibus tantùm profecit, vt non ſolùm coætaneos omnes ſapientiâ ſuperaret, ſed Philoſophorum etiam omnium dicta,& ſapientum placita,memoriâ prorſùs portentoſâ calleret.

3 Aliquandò diluculò ſurgens adiuit, proùt facere conſueuerat, Præcæptorem; ſecùs autem viam tranſiens audiuit alicubi adunatos Chriſtianos, ignotum ſibi hominum genus, inter quos S. Pontifex aderat Pontianus, pſallentes in vigiliâ matutinâ, & dicentes ex Dauidico Pſalmo: *Deus autèm noſter in Cœlo omnia quæcunque voluit fecit, Simulacra Gentium argentum, & Pſ. 113. aurum &c.* Quibus auditis ibidèm aliquantùm ſiſtens greſſum hæſitabundus, quid ſibi vellent ea,quæ audierat, tacitus reuoluebat. At verò edoceri humanas, diuinaſque ſcientias cupiens Pontius, numquàm meliorem

lectionem

lectionem edoctus est, quià enim non ponentibus obicem, obuius venit Deus, & Regnum Cœlorum à quærentibus inuenitur, trahens ex imo corde suspiria, & genas rigans vltrò erumpentibus lacrymis, tendens ad Cœlum manus, ait: *Deus, cuius laudes isti decantant, ostende mihi notitiam tuam.* Protinùsque, quasi iam ex Euangelio sciuisset Christum dicentem: *Pulsate, & aperietur vobis*, domus ostio aduolutus, iteratis pulsibus quatiebat, donèc intuentes per fenestram aliqui è Christianis aiunt Sancto Pontifici Pontiano: En adstat ianuæ paruulus quidam iteratò feras pulsans, atque intus admitti rogans; quibus ille, reuelante Spiritu Sancto, quis, qualisue Puer futurus esset, inquit, *Aperite, & sinite eum intrare ad nos, talium est enim Regnum Cœlorum.*

Matth. 7.

4 Ostio patefacto relinquens ibidèm in Vico Pontius Pedagogos, vnà cum alio adolescentulo, cui nomen erat *Valerius* (hic est ille Valerius, qui Socius primò studiorum, deindè peregrinationum, & passionum, acta vitę, & martyrij S. Pontij scripsit) ingressus est. Cum autèm ambo in cœnaculum introissent, vidissentque, Beato Pontiano celebrante, cœteros Christianos sacris cum summo silentio adstare mysterijs, indè declinarunt, quoadusquè diuina, quibus aderant, officia peregissent. quibus actis Pontius ad pedes Pontiani cum lacrymis prouolutus, ait; Rogo te Pater, vt edoceas me carmen illud, quod paulò antè, dum per viam incederem, canebatis: *Deus autem noster in Cœlo omnia quæcunque voluit fecit &c.* cui S. Pontifex, arreptâ occasione, vidensque dispositum agrum, qui in tempore centesimam ferret messem, inanitatem ostendit simulacrorum, stultitiam Gentilium ea colentium, vnius Dei, & Christianorum dogmatum veritatem; quibus omnibus, vtpotè rationi consentaneis, assensum præstans à Deo electus Puer: An non ità est, subintulit, inanes, & ridiculos, quos hucusquè coluimus Deos esse, quandò, cum tot sint Deorum simulacra in foro, & capitolio, ac cœteris Vrbis Templis, quot sunt res, quibus vtimur, aut rerum nomina, ipsi tamen Dij, quos vel ex cretâ, vel ligno, aut metallo Artifices effinxerunt, non modò alios, sed neque se ipsos, si à furibus rapiantur, tueri queant. Miratus Pontifex manantes ex ore infantium laudes Dei, manus eius tenens secum sedere iussit, quod cum ille, quâ erat præditus ingenuitate, & modestiâ facere renuisset, percunctatus est ab eo Pontianus, nùm superstites ei Parentes essent? respondit Pontius: Biennium ferè est, ex quo mea decessit Mater, Pater verò senior, & grandæuus me vnico gaudet Filio. ait Pontianus: Christianusne, an Gentilis? immò, respondit Pontius, Idolorum cultor cum sit, superstitione cœteris Romanis Ciuibus antecellit, & quicquid potest auri, argenti, & victimarum inanibus offert Dijs. Nè dubites Fili, inquit Pontifex, nàm *Deus, qui cordis tui oculos nullo cogente illuminauit, potens est & Patris tui peruersitatem corrigere, vt per te immortalem vitam discat, per quem tu in hác vitá mortalis venisti.* Rursùmque addidit: *Tu autèm Fili mi acquiesce mihi; crede Christo, & accipe Baptismum regenerationis, per*

quem

quem possis ardorem ignis æterni extinguere. Quo cum se nihil magis in votis habere dixisset Pontius; iuxtà canonicas sanctiones Pontianus præmisit per trium horarum spatium cathechismum, in Fide, & Christianis præceptis instruens Pontium, & Valerium; Et vt eò ardentius expeteretur Baptismus, quò diutiùs differretur, eos pro tunc missos fecit: Egressi illi sibi ipsis gratulabundi, quotidiè ad Virum Dei reuertebãtur, quæ semel audierant dogmata sæpiùs audituri. Interim eâ pollebant morum honestate, & Fidei Zelo, vt quamuis adhùc essent inter Cathecumenos candidati, iam in eis quod Apostolus dixerat impleretur: *Vbi superabundauit iniquitas, superabundabit & gratia.*

5 Porrò Marcus Pontij Pater Filium identidèm percunctabatur, percepissetne quid noui in gymnasio à Magistris? *numquam meliùs*, aiebat ille, *quàm hodie, & heri edoctus sum.* hæc audiens Pater lætabatur sperans Filium vanas Philosophorum quæstiones enarraturum. Ille verò oportunitatem quærebat, Patrem ea, quæ à Pontiano didicerat, edocendi, atque inanitatem Deorum, quos tantoperè colebat, aperiendi. Aliquandò autem non valens amplìus eum, qui in se loquebatur, spiritum cohybere; audiui ex multis, inquit, eos, quos tanto studio colimus, Deos inanes esse, & nullâ præditos potestate, hominum figmenta, opus Artificum, & mera ludibria, adeò vt nullo sensu polleant, sicut ipsi ex parte probamus, & experimur; quamuis enim domus nostra tot referta sit signis, & simulacris, nullum tamen, ex quo nobiscum sunt, signum, virtutem nullam ostenderunt. Exarsit talibus verbis auditis Pater, ingentique æstuans iracundiâ, Filium gladio percempturus; quarè, inquit, tàm sacrilegâ iniuriâ afficis Deos meos? mòx verò non nihil lenitâ irâ; Ergò, ait, sine Dijs, & sacrificijs nos soli erimus Romanorum? atheosne erit vterque nostrum? Immò verò, respondit Pontius, nisi imitari pigeat, multi sunt in hâc Vrbe, qui libamina, & sacrificia offerunt vero Deo. vbinàm, ait Marcus, veros hosce Theophilos nanciscemur? Permitte, inquit Pontius, vt eam, & Virum Sanctissimum ad te adducam, qui tibi ex ordine pandet omnia. Cui cum Pater potestatem fecisset hominem adducendi; abiens ille conuersus ad Valerium Socium ait: *Hæc est mutatio dexteræ excelsi*, statimque pergens ad Pontificem Pontianum, quæ cum Patre disseruerat nuncians, eum lætabundus introduxit in domum suam. Vbi autem Pontianus Christianæ Fidei veritatem Marco aperuit, Deo cor eius præparante, credidit non solùm ipse, sed etiam domus eius tota; omnesque postmodùm in Christo regenerati, Marcus videlicèt Pater, Pontius Filius, Valerius Socius, cunctique vtriusque sexus domestici, baptismatis aquâ abluti sunt ab eodem, qui cunctos in Fide instruxerat, Summo Pontifice Pontiano, protinùsque omnia, quibus erat referta domus, Deorum simulacra ab eisdem sunt confracta, & comminuta.

6 Non multo post tempore Marcus Pontij Pater obijt, vitâ, quam Filij operâ nactus fuerat, fruiturus; Pontius verò ætatis suæ octauum, & decimũ

annum agens, diebus ſex à morte Patris elapſis, in Curiam ductus eſt, licèt nolens, & repugnans, vbi eà, quâ Pater Romanæ Præfecturæ Dignitate inſignitus, ac manſuetudine, prudentiâ, animique moderatione conſpicuus omnibus erat gratus. Dùm autem Pontius Præfectus non minùs iuri dicundo in Vrbe, quàm Chriſtianis occultè virtutibus aſſiduam dabat operam, in Sardiniam Inſulam deportatus ab Alexandro Imperatore diem extremum obierat S. Papa Pontianus, cui cum poſt Antherum, Fabianus Deo acceptiſſimus ſucceſſiſſet, tãtam cum eo inijt Pontius neceſſitudinem, taliterque ipſi acceptus erat, vt ne minimum quidem alter ab alterius nutibus diſcreparet, quin etiam Fabiano Pontius omnia bona ſua, Pauperibus, & Domeſticis Fidei diſtribuenda committeret. Nec Pontifici ſolum, ſed etiam ipſis Romanis Imperatoribus charus fuit. hi erant, ſi nomina ipſorũ integra à Sex. Aurelio Victore accipiamus, *Marcus Iulius Philippus* dictus *Arabs* Pater, eiuſque Filius *Caius*, in numiſmatibus verò antiquis, eodem, quo Pater prænomine, *Marcus Iulius Philippus Saturninus*, qui ambo ſimùl Romanum Imperium moderantes, ambo Pontij operâ primi ex Auguſtis colla Chriſti Imperio ſubdiderunt.

in Epit. Rom. hiſt. & de Cæſaribus. Niceph. lib. 5. cap. 25. Oroſ. lib. 7 cap. 20 & 28. Ado Ætat. 6. an. 241. Ciacon. in Fabian.

7 Erat annus Imperij eorum tertius, conditæ Vrbis milleſimus, & Chriſti Ieſu 249. quo, ludis de more ſæcularibus inſtitutis, cum gratiæ Dijs pro completo decimùm ſæculo agendæ eſſent, ſolemnia ſacrificia celebranda, & victimæ immolandæ, Pontium Præfectum, vt ludis, quos nemo nec viſurus eſſet, nec vidiſſet vmquàm, inter alios Vrbis Romæ Primates intereſſet acceſiuerunt. Ille verò, qui in ſolum verum Deum honorem, & gloriam referebat, varias obtendebat excuſationes, quò minus iret, & Sacrificia declinaret. Cùm autèm ſæpiùs ab Imperatoribus ad idem inuitaretur, arripiens quam offerebat Deus occaſionem: *Pijſſimi Imperatores*, inquit; *cum ſitis à Deo Principes ordinati, cùr non ei ſoli, qui vobis hunc honorem præſtat, ceruices flectitis, & ipſi ſoli Sacrificium laudis offertis? Propterea*, ait Philippus Pater, *& ego magno Deo Ioui Sacrificium offerre deſidero, qui mihi hanc tribuit poteſtatem. B. Pontius ſubridens reſpondit: Nè erres Imperator. eſt Deus in Cælis, qui cuncta vnici verbi ſui prouidentiâ conſtituit, & Spiritus Sancti gratiâ annuntiauit. Philippus Philippi Imperatoris Filius vnà cum Patre dixit: Quâ animi intentione iſta referas ignoramus!* Tùm Pontius, numquid, ait, Ioppiter ſemper fuit? Non, dicunt illi; antè Iouem enim regnabat Saturnus Pater, qui Populis ætatem auream præſtans Italiam eſt tranquilliſſimè moderatus. Dixit tùm Pontius: Quandò verò Cretenſes regebat ſolos, numquid Italia Populos, aut ſi Populos, Numina non habebat? Ne vos ſeducant, inquit, pijſſimi Cæſares vana petrarum, & lignorum, Artificum opus, delàmenta; Vnus eſt Deus, quem vos neſcitis, Pater omnium, rerum ſator, & ſeruator, qui cum Filio ſuo, & Spiritu Sancto, omnibus, quæ in Mũdo cernitis, præeſt, & prodeſt. Et quomodò, ait vterque Philippus, vnicus ille eſt Deus, ſi Filium habuiſſe commemoras? tùm verò Pontius, apertam ſibi cernens viam

vlteriùs

vlteriùs procedendi, ineffabile Trinitatis myſterium Philippis aperuit, Dei ſine initio æternitatem, Mundi creationem, Diaboli ſuperbientis caſum, Hominis Diabolo ſeductore lapſum, Chriſti Redemptoris humilem in Terris conuerſationem, mirabilium patrationem, atque poſt Mortem, & Reſurrectionem, ad dexteram Patris Aſcenſionem, Diuinæ legis mandata, bonorum præmia, malorum æterna ſupplicia; quæ omnia tanto ſpiritus feruore, Dei gratiâ adiuuante, eſt elocutus, vt Philippi Imperatores rogare eum non ceſſarent, vt datâ oportunitate identidèm de eâ, quam ſemel audierant, ſermonem ipſis haberet, Fide. Et quidèm ex eâ die Idolorum Sacrificijs minimè interfuerunt, ludos verò Sæculares ingenti apparatu fieri permiſerunt. hos magno ſpectaculorum ordine celebratos, beſtias in Circo innumerabiles interfectas, ludos in Campo Martio theatrales tribus diebus, ac noctibus, Populo peruigilante, exhibitos, Eutropius prodit. addit Aurelius Victor Philippum Iuniorem adeò ſeueri, & triſtis animi fuiſſe, ***vt iam tùm à quinquenni ætate, nullo prorsùs cuiuſquam commento ad ridendum ſolui potuerit; Patremque ludis Sæcularibus petulantiùs cachinnantem, quamquàm adhùc tener vultu notauerit auerſato.*** In his ludis duplicem ſibi lætitiam Chriſtiani gratulabantur, quòd conuerſis Pontij operâ ad Chriſtum Romanis Cæſaribus, fælix fauſtumque præteriti ſæculi complementum, ac ſequentis auſpicium Chriſtus eſſet.

8 Adiens itaquè Pontius Summum Pontificem Fabianum, quid cum Philippis egiſſet enarrare exorſus eſt, quo audito, cum Deo bonorum omnium largitori Fabianus, vt par erat, gratias reddidiſſet, alterâ die vnà cum Pontio palatium illorum ingreſſus, & cathechiſmum iam àb eodem Pontio inchoatum proſecutus, mòx Baptiſmo vtrumque initiauit; ſcribunt alij Philippos Româ clam egreſſos (ne fortaſsè ob rei nouitatem aliquis tumultus in Populo excitaretur) atque ad extremam Oram Italiæ clàm appulſos, ab ipſomet S. Pontio Nicææ in Prouinciâ Baptiſmo fuiſſe ablutos, quod infrà in notationibus diſquiremus. Non ità facilè dictu fuerit, quantâ lætitiâ exultauerint, quantas agerent Deo gratias Chriſtiani cernentes Romanos Cæſares, antiquos videlicèt, potentiſſimoſque ad nocendum Fidei hoſtes ſubditos Chriſto factos; Et tùm maximè, cùm ex eorundem iuſſu Imperatorum, Pontio ſuadente [quod de eo nondùm nato Sacerdos ille prædixerat] ingreſſi Fabianus, & Pontius illud, quod dicebatur Magnum Templũ Iouis, id ſcilicet, quod adhùc prægnans ingreſſa fuerat Iulia Pontij Mater, ſimulacra omnia humi ſtrauerunt, Templumquè ipſum pœnitùs diruerunt; quod idem cum agerent in cœteris Vrbis Templis, vero Deo, & Chriſto noua Tẽpla erigebãtur. Multi verò vtriuſque ſexus, tàm ex Nobilibus, quàm ex infimâ Plebe, Chriſto in Baptiſmate nomen dabant; atque adeò Chriſtiana Religio radices agebat Romæ Pontij operâ, & Fabiani, quod quatuor, ſeù quinque, vel, vt ait Iornandes, ſeptem annorum ſpatio, quo ijdem Philippi præfuerunt Imperio, accepit non modicum incrementum.

Eutrop. Rom. hiſt. Breuiar. lib. 9. De Regnor. ſucceſſ. lib. 1.

 9 Verùm

9 Verùm volente Deo Ecclesiam suam tanquàm aurum mundum persecutionibus experiri sublatis, necique datis duobus Philippis, Decij insidijs, Veronæ altero, altero verò Romæ, Imperium deincèps inuaserunt; post eundem Decium, Gallienus, & Pater eius Valerianus; qui, vt Deos sibi suos propitios sortirentur, propositis per vniuersum Orbem edictis, Christianæ Religionis reos morti deuouerunt, eodem etiam supplicio puniendos esse sancientes Idolorum cultores ipsos, nisi quantociùs quos nouissent Christianos, Magistratibus indicassent. Afflixit maximè post tranquillam sub Philippis quietem hic turbo Ecclesiam, atque inter cœteros ipsum Pontium, qui eò quod diruendorum Templorum fuisset author, ad mortem à Sacerdotibus expetitus, latebras quæritans, non nihil in Vrbe latuit. Nè verò in Christianæ Fidei detrimentum diutiùs delitescere cogeretur, *A finibus Italiæ transiens*, inquiunt eius Acta, *Vrbem sub iugo Alpium procul sitam petijt nomine Chimellum*, Cemenelionem scilicèt. Hàc verò in Ciuitate Pontium factum fuisse Episcopum est qui scribat, quam mòx Claudius Præses, & Annanius, siuè Anabius, aut Anubius Galliarum partibus deputati ad ius dicendum, & Christianos exagitandos, missi ab Imperatoribus adiuerunt.

v. infrà notation.

10 Ibi cum audissent Pontium, quondàm Romæ Præfectum, & Christianorum Antesignanum liberè diuersari, atque ad Christi cultum multos traducere ex eâ Vrbe, sedentes in foro prò tribunali, eum ad se adduci protinùs imperarunt. Tùm Claudius Præses ità eum affatus est: *Tu es Pontius, qui Vrbem Romam persuasione in seditionem conturbasti, insupèr piorum Principum animum abalienasti. B. Pontius respondit: Ego neminem conturbaui, neque subuerti, sed ab errore Dæmonum ad verum Dominum conuerti. Præses dixit: Audientes de te Domini mei Principes Valerianus, & Gallienus, eò quod nobili familiâ sis ortus, hoc præceperunt, vt Dijs immoles, sin autem diuersis afficieris pœnis. B. Pontius respondit: Non immolabo, quià Christianus sum. Præses dixit: Consule animum tuum, ne & tu pereas, & patrimonium tuum dissipetur. Pontius Beatissimus Martyr dixit: Consultor meus Christus est, patrimonium terrenum si perdidero pro Christo, æternum acquiro, vbi non sensum terrenum; sed hylaritatem cum Sanctis Angelis merebor. Claudius Præses dixit: Quid mihi ambages verborum cursitas. Aut Sacrifica Dijs, aut carnes tuas diuersis pœnis faciam dissipari. B. Pontius respondit: Iam tibi, dixi, quià Christianus sum, & non Sacrificabo Dæmonijs. Tùnc Præses iussit eum vinctum cathenis in carcerem tradi, quoadusquè ad Imperatores relationem mittit* huiusmodi per epistolam.

Dominis Pijssimis, atque Inuictissimis Triumphatoribus semper Augustis, Valeriano, & Gallieno Principibus.

NOs Serui vestri ingredientes in initio Galliarum inuenimus Pontium, qui dudùm Vrbem Romam conturbauit, & multa Templa Deorum subuertit, fugientem, & inobedientem præceptis vestris; & quià est de primis in Palatio Senatoribus,

naturibus, feci eum recludi, quoadusque vestrâ deliberatione censeatis, quid de eo oporteat facere.

Imperatores Præsidi rescripserunt, si mandatis Cæsareis renuisset obtemperare, sibi in Pontium animaduertendi, & quouis tormento interficiendi omnimodam fieri potestatem. Accersito igitur Pontio, Claudius ostendit quæ acceperat in mandatis à Valeriano, & Gallieno, eumque semel, iterumque hortatus est, vt prò sui Ordinis Dignitate, Crucifixi cultui valedicens, antiquam Deorum Religionem, thura adolens ipsorum altaribus, denuò amplecteretur. Quod cum Pontius constantissimè agere recusasset, immò Idolorum inanitatem, veritatemque Christianæ Fidei liberâ voce aperire adstantibus non cessaret, furore inflatus Præses, Lictores aduocans, aptari iussit omnia, quæ exerceri in Christianismi Reos consueuerant, instrumentas equuleum, faces, cardum, vncum, virgas, & scorpiones, mòx Equuleo imponi, vt membrorum omnium nerui distenderentur.

11 Dicebat verò insultans Claudius: Nunc videbo, an potens sit is, cui tantoperè fidis, Christus, te liberare. Respondit Pontius: Licèt incredulitas tua omnem Deo meo abroget potestatem, ego tua, quæ tantoperè minitaris, supplicia, nihili facio, credens, diuinâ ope, nullum corpori meo dolorem infligi posse. Quamobrèm cum eum equuleo alligatum, impositis vectibus in diuersa traherent Milites, contracto repentè, ac in puluerem redacto equuleo, exanimes qui ibi aderant, conciderunt, ingenti fragore audito: Pontius verò lætus, ac vegetus, quid prò suis seruis efficere posset Christus, ex eo, quod in se ipso experti fuerant, exprobauit. Claudius nimio terrore consternatus vix collegerat Spiritum, cum Magicæ Arti, non Diuinæ virtuti, quæ acta fuerant, multi è Gentilibus tribuentes, consultum fecerunt Præsidem, vt ad Amphitheatrum duci iuberet Pontium, à feris, quæ inibi seruabantur, comminuendum, & deuorandum.

12 Inclytus itaque Martyr, ingressus Militibus septus Amphiteatrum, in arenâ constituitur, protinùsque duo Venatores, seù ferarum agitatores Tauros ferocientes obijciunt: Vrsi itidèm bini, quos Mombritius miræ magnitudinis ex Dalmatiæ Montibus delatos refert, mòx è caueis emittuntur, quasi Tauris suppetias allaturi, qui magno impetu in medium excurrentes Amphitheatrum, non Pontium, verùm agitatores singuli singulos inuadunt, lacerant, atque insatiabiliter deuorantes, ad nihilum pœnè rediguntsad Pontium verò propiùs accedentes, eiusque pedibus procumbentes, lambunt, & blandiuntur. Tum verò ingens Populi Cemenelensis clamor tollitur dicentis: *Vnus est Deus Christianorum, quem Pontius colit!* Præses autem ardens iracundiâ, & furore, nec eam edoctus, quam feræ didicerant, lenitatem, quæcunque miranda pro seruo suo Deus operabatur, Magicarum asserens Artium esse præstigias, in medio eiusdem Amphitheatri stantem vinciri manibus, pedibusque Pontium iubet, & circà eum struem ingentem lignorum, sarmentorumque aggregari; protinùsque dispositæ

materiæ

materiæ admota flamma in tantum creuit, vt fastigium ipsius excederet Amphitheatri. Verùm absumptis omnibus, quæ igni fouendo congesta fuerant, non modò viuus, sed prorsùs illæsus, intactusque in mediâ arenâ apparuit Martyr, adeò vt, ne vestes quidem, aut capillos ignis offenderit.

13 Debuerat, tot visis prodigijs, non modò sæuitiam, verùm etiam infidelitatem deponere Præses Claudius, sed quià cor eius pertinacia obdurauerat, à minis, & tormentis denuò rediens ad blanditias, & promissa; Nos, inquit, Ponti, à re Præfecto, atque Vrbis inter primarios Senatore iudicium pati debueramus, non tu à nobis: age igitur in priore contumaciâ ne persistas, sed memor gloriæ, & dignitatis, Imperatorum iussibus assentire: *Ecce proximè venerabile Apollinis Templum, accede, & sacrifica.* B. Pontius respondit: *Potestas huius sæculi, vel diuitiæ similes sunt nebulæ matutinæ, quæ in oculis omniũ terras, montesque, & luminaria cooperit. quòd si ventus perflauerit, statim momento temporis, quasi non fuerit pœnitùs euanescit, nam Gloria, quam concupisco in æternum permanet. Sacrifico autèm ego corpus meum Domino Iesu Christo, quod hactenùs à pollutione immaculatum custodiui. Nàm vobis, & Principibus vestris citò superueniet vltio diuina, quià iniustè persequimini famulos Dei, licèt non Dominus tibi permiserit, vt maculam corpori meo inferas, tamen applica quæcunque volueris tormenta.* Conuenerant ad spectaculum Amphitheatri non Gentiles modò, verùm Iudæi etiam, qui hæc dici à Pontio audientes protinùs exclamarunt. *Occide, occide,* quo audito respondit Pontius, manibus in sublime elatis: *Gratias tibi ago Domine, quià sicut Patres eorum clamabant de Christo tuo, Crucifige, Crucifige eum, ità isti in me vsi sunt voce.*

14 Claudius interim furore inflatus horribilitèr exclamans, non solùm se, sed & ipsos Imperatores fuisse iniuriâ affectos, atque adeò conuinci læsæ diuinæ, humanæque maiestatis reum, sententiam postremò in eum protulit dicens: *Ducite eum, & saxo, quod multùm eminet, decollate, corpusque eius deorsùm mittite.* Est id saxum imminens, vt disertè habet Vincentius Beluac. tom. 4. lib. 9. cap. 69 Pauloni inferiùs decurrenti, ex superiore Monasterij parte, extrà antiqua Vrbis Cemenelensis mœnia, eòque loci forsitan extremo damnari supplicio pœnas daturi deducebantur: Ibi visuntur antiqui Sacelli eidem Martyri Pontio dicati vestigia, è cuius regione aliud Sacellum temporis incuriâ lapsum, Diuo Aygulpho Martyri, & Abbati Lerinensi quondàm sacrum, conspicitur. Igitùr vt eò ventũ est ex Cemenelensi Amphitheatro, Pōtius capite amputato Martyrij palmas promeruit. Corpus clàm interceptum à Valerio Pet. de Natal. li. 4. ca. 169 Pontij Socio, qui omnibus his adfuerat, sepultum est propè locũ, vbi posteà Ecclesia sub inuocatione S. Pontij est extructa, addito successu temporis Monasterio à Carolo Magno Imperatore. Caput Martyris, vt ex antiquâ habetur traditione, deorsùm è scopulo præceps datum, atque ab aquis Paulonis exceptum, ope Angelicâ facibus hinc indè collucentibus, si antiquæ Niciensĩũ traditioni habeatur fides, ad littora Colobreriæ in Prouinciâ delatũ est, vndè successu tēporis ad Monasteriũ S. Victoris Massiliense translatũ fuisse fertur.

15 Obijt

15 Obijt S. Pontius anno ab Incarnato Domino circiter 261. vndecimâ die Maij, sepultus verò die 14. eiusdem mensis, imperantibus Valeriano, & Gallieno. Diuina vindicta mòx S. Pontij persecutores secuta est vt ipse prędixerat; Claudium enim Præsidem inuasit Dæmon linguam sibi miserè corrodentem, Annanium dictum alijs Anabium, siuè Annubium Præsidis Assessorem, & Consultorem auulsi de eius capite oculi defecerunt; Valerianum Imperatorem Sapor Persarum Rex bello victum caueâ ferreâ inclusit, Gallienum verò diuisio Imperij Romani in plura capita diù torsit.

NOTATIONES.

a *De S. Pontio scripserunt Vinc. Beluac. tom. 4. spec. histor. lib. 11. Petrus de Natal. lib. 4. cap. 169. & lib. 11. cap. 92. Baron. an. Christi 261. & alibi agens de duobus Philippis. Abraham Bzouius an. 247. Martyrologium Rom. Vsuardi, Maurolyci, & aliorum. Ribadaneira, Viglieg. Martyrol. Toletanum apud eundem. Philippus Ferrarius de Sanctis Italiæ. Vghellus Abbas, & Franc. Augustinus ab Eccles. in Episcopis Niciensibus. Vincentius Barralis Chronol. Lerinen. pag. 437. idem habet cum Petro de Natal. Prætereà de S. Pontio Illust. Dominus Senator Leotardus elegantissimum Hymnum, qui incipit*, ex alto Olympi vertice, *in lucem edidit Hymnor. lib. 2. hym. 7. ac sequenti hymno* 8. *cuius initium*: Clara lux tandem redijt.

b *Nos ex Sacro eiusdem S. Pontij Monasterio habuimus antiquissima ipsius acta descripta ex Codicibus M. S. Ecclesiæ S. Pontij Lantuscæ ab Honorato Martelli Abbate, eadem ferè cum ijs, quæ afferunt Surius, & Mombritius. Auctor verò Actorum fuit Valerius ipsius S. Pontij primò condiscipulus, deindè Socius non modò itinerum, sed, vt ipsemet testatur, etiam passionum: ait enim inter cætera in proemio:* Ideòque ego indignus, Valerius nomine, tantæ gratiæ [*sermo est de gratiâ Martyrij*], qui cum Dei Martyre Pontio enutritus sum, & studui, etsi societatem Martyrij eius non merui percipere: tamen confessionem, & laborem eius narrans, credo mercedem me à Domino Deo accepturum, quià omnia, quæ de eo dicturus sum coràm Christo, & Angelis eius, & proprijs oculis meis vidi, & magnam partem, vt dixi, cum eo sustinui. *hucusquè Valerius in prologo actorum, quæ quantò simpliciùs, tantò fideliùs exarauit; ijs enim, eo quod, vt ipse de se ait, omnibus, quæ Pontio euenerunt, interfuerit, maxima fides adhibenda est. Vtinàm verò, sicut ex Valerio habemus Pontij gesta, ità ex alio quouis Auctore liceret quæ post Pontij mortem gessit Valerius inuenire, multa enim procul dubio essent, quæ non parum illum exornarent, ac nostram Patriam. Ex eo tamen, quod ipse de se scripsit, apparet fuisse Valerium Pontio illum, quem Italicè dicimus*, Compagno di Studio; *vnà cum Pontio studuit, cum Pontio ad Fidem conuersus est, adijt Romanum Pontificem Pontianum, Cemenelionem venit, ibique cum Pontij adfuisset Martyrio, corpus ipsius, vt diximus, sepeliuit, quod ait Pet. de Natal. ijs verbis:* Corpus eius ibidèm à Valerio comite sepultum est

pridiè Idus Maij, *licèt aliqua exemplaria malè habeant* à Balerio.

c *Quia verò hæc ex Valerio acta satis prolixa sunt, nos, quantum potuimus, contraximus, breuiora præcipuè reddentes colloquia, quæ identidem interseruntur. Aliquid verò ex alijs Auctoribus adiecimus, præsertim ex Vinc. Beluac. & Pet. de Natal. qui affirmat S. Pontium factum fuisse Episcopum Cemenelensem, dum lib. 4. c. 169. ait:* Deindè dignitate relictâ accessit ad Gallias prædicãdas, & in Ciuitate Cumellâ Episcopus factus est. *Eundem Episcopi titulum apponit Francisc. Maurolycus in Martyrologio, alium ex antiquis, qui idem habeat, vidi neminem, nec de* Pontij *Episcopatu verbum quidem profert Valerius, aut vlla extat in Regione traditio, vel vlla antiqua effigies infulis ornata Episcopalibus intrà Monasterij septa; secùs verò Lantuscæ, ac alibi [vt nobis oculati testes aßeruerunt] in Niciensi diœcesi, vbi* Pontius *infulatus visitur. Martyrem verò tantùm vocant, non solùm antiqua donationum diplomata factarum eius nomini dicato Monasterio, sed etiam Martyrologia, Romanum, Vsuardi, & alia, quod etiam vidimus in antiquo Martyrologio M. S. proprio eiusdem Monasterij.*

d *Ex Recentioribus præter Galesinum, qui ait ordinatum fuiße Episcopum à S. Pontiano Papa, Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ de S. Pontio sic scribit.* In Galliæ pluribus locis colitur S. Pontius, vti Episcopus, & Martyr [licèt in Martyrologio Romano Martyr tantùm habeatur] extatque Vrbs in Galliâ Narbonensi Occitanâ de nomine illius dicta, & apud Cimellam Vrbem excisam Ecclesia, & Pagus S. Pontij. *Præterea Ferdinandus Vghellus tom. 4. Italiæ sacræ, postquàm vocauit S. Pontium Cemenelensem Episcopum, & Martyrem, pergit infrà de eodem:* Sacra deinde Pontij lipsana in Galliam Narbonensem ad Monasterium Tomeriarum, quod Pontius Tolosæ Comes anno 936. in eius honorem, inter Pezenatum, & Carcassonem construxerat, deportata sunt: successu temporis Cœnobium dignum visum est à Ioanne XXII. Pont. Max. quod in eo Episcopalis infula attolleretur anno 1318. cui in tanti Martyris venerandã memoriam, titulum S. Pontij Tomeriarum nomen indidit. *hactenùs Vghellus, qui cum Ferrario videtur titulum Episcopi Cemenelensis D. Pontio nostrati apponere: Verùm, vt de translatione Reliquiarum nihil dicam, cùm non absurdum sit, non corpus, [quod in eius Monasterij Basilicâ prope Niciæ muros quiescit] sed aliquam sacrorum ossium portionem, præsertimque ex capite in Linguam occitanam delatam eßesattamen Pontium, cuius nomini dicatum Monasterium, Tomerijs in cathedram erectum est, eundem esse cum nostro S. Pontio non probatur; atque ex eo confirmor in sententiâ, quòd videam alium S. Pontium Episcopum tempore Diocletiani in confinio Galliæ Occitanæ, & citerioris Hispaniæ, de quo sic in Actis SS. Vincentij, & Orontij:* Inibi Pontificem Pontium inuenerunt; qui se propter horrorem Ruffini per cauernas petrarum abscondebat. *Inferiùs verò:* Cumque hæc Beatissimus Pontius loci illius Episcopus [Rodhes scilicèt] cognouisset, benedicebat Deum &c. *de eodem, agentes de SS. Vincentio, & Orontio meminerunt Pet. de Nat. lib. 2. cap. 112. Vincent. Beluac. lib. 12. cap. 38. vt suo loco in eorundem Vincentij, &*

Orontij gestis dicemus. quamobrèm non inuerisimile esset, D.Pontium Episcopum, cuius nomini Ecclesia Tomeriarum est sacra, alium esse ab eo, quem Nicææ colimus, ac proindè ex eo, nostro Martyri titulum Episcopi non benè affigi; quod forsitan in errorem induxit Petrum de Nat. Verùm hâc in re nihil in præsentiâ definire mens est, quòd vtrinque non desint probabiles coniecturæ, quas affert Augustin. ab Eccles. in Coron. Reg. par. 2. pag. 40.

e Duos Philippos Cæsares prædicatione S.Pontij conuersos fuisse ad Christum, admittunt omnes cum Martyrol. Rom. non tamen omnes dicunt fuisse Nicææ ab eodem Pontio Baptismo ablutos. Affirmant Pet. de Natal. in Vitâ vtriusque Philippi, vbi de Philippo Patre: Hic primus Imperator omniû Christianus fuit, quem Beatus Pontius Episcopus, & Martyr, vnâ cum Filio ad Fidem Christi conuertit, & in Nicæâ Ciuitate Prouinciæ baptizauit. Idem eisdem verbis habetur in Monumentis, quæ Vinc. Barralis exhibet in Chronol. Lerin. Idem refert Martinus Polonus in Chronico emendato à Suffrido Leouardiensi, vbi de eodem Philippo Imperatore inquit: Hic fuit baptizatus à Beato Pontio Martyre in Niciâ Ciuitate Prouinciæ. quibus subscripsit P. Iuglaris in Panegyri, quam edidit de D. Basso, ac Augustinus ab Eccles. in Episcopis Nicienfibus; & adstipulatur quædam quasi traditio Niciensium, qui id à Patribus audiuerunt. quin etiam multi putant prægrandia duo humana capita, quæ in Ecclesiâ eiusdem S. Pontij inuenta sunt, eorundem esse Imperatorum Niciam aliquandò translata. Negant verò Card. Baronius, à Valerio conscripta acta, & quotquot dixerunt eos Romæ fuisse à S. Fabiano Summo Pont. baptizatos; præuiâ tamen adhortatione per Pontium.

f Ludorum Sæcularium, de quibus in gestis S. Pontij agitur, exactam descriptionem ex plerisque Auctoribus affert Ioannes Rosinus Antiq. Romanar. lib. 5. cap. 1.

g In Martyrologio Romano Festum S. Pontij notatur die 14. Maij, quâ die sepulturæ eius Corpus mandatum est, Niciæ verò colitur die vndecimâ, quâ, ipso Baronio teste in notis Martyrol. Pontius Martyr. obijt.

h In Monasterio S. Pontij habetur totum eius Officium proprium, ex quo in antiquitatis gratiam hæc pauca excerpsimus.

Antiph. ad Magnif.

O Martyr insignis Beatissime Ponti, qui prædicatione diuinâ, Romanorum Principes ad veritatis perduxisti viam, & Tyrannorum superato tormento, felici victoriâ laureatus exultas in Gloriâ, nostra precamur, tuâ intercessione laua facinora, quo tecum valeamus in æternum decantare Alleluia.

Antiph. ad Bened.

Athleta Martyr Pôtius, Bellator inuictissimus, dira ferens supplicia, transuectus est in Gloriâ, ense truncato capite, renitens diademate, olim consultor Patriæ, iam iam Senator gloriæ, laua nostra peccamina, optatâ prece sedulâ, quo tecum laudes perpetes canamus in Cœlestibus.

Oratio in die Festo S. Pontij.

Deus, qui nobis venerabilem Martyris tui Beati Pontij passionem, annuâ concedis celebritate venerari, quæsumus, vt sicut ille, constanter prò tui

nominis confessione agonizando, æternæ Beatitudinis gloriam percipere meruit, ità eius patrocinijs, ad immortalitatis triumphum mereamur peruenire. Per &c.

Alia Oratio per annum.

Propitiare quæsumus Domine nobis famulis tuis per huius Sancti Martyris tui Pontij, & aliorum Sanctorum tuorum, qui requiescunt in præsenti Ecclesia merita gloriosa, vt eorum piâ intercessione, ab omnibus protegamur aduersis. Per &c.

i *Suprà tumulum S. Pontij marmoreum hæc legitur inscriptio:*

DOMINO. KAROLO. REGE. FRANCORVM. ET. LANGOBARDORVM. PATRICIVS. ROMANORVM. DOMINO. SANCTO. PONTIO. MARTYRI. SVB TEMPORIBVS. IMPERAT..... ADVOCATVS EP. IS...... INSTAVRAV..

Reliqua æquè malè castigata, ac Barbaricis signata notis, recto sensu diuinare legendo non licuit. Extat is tumulus in mediâ Ecclesiâ in modum cryptæ efformatus, in quo præter Sacra S. Pontij ossa, creduntur etiam fuisse SS. Syagrij, & Anselmi lipsana tumulata. At verò quandò de S. Anselmo Episcopo mentio incidit, quem non nemo eruditus Vir, datis litteris Cemenelensem Præsulem dixit, & cuius Festum Ferrarius indicat ad diem 27. Nouembris, is alius ab Anselmo Cantuariensi videtur statuendus, licèt quæ de Cantuariensi dicuntur à Petro de Natal. lib. 6. cap. 56. in Chronologiâ Lerinensi pag. 135. pro eo afferantur. Ludouicus Reuelli alium facit his verbis: Anselmus Lucensis Episcopus de anno 1107. præclara quædam composuit, cuius corpus Mantuani in Ecclesiâ Cathedrali Mantuæ posuerunt. Verum caput eius in Monasterio D. Pontij Nicææ extrà muros esse perhibetur, & ibidem miraculis in dies celebrior habetur. *Ego neutrum puto, nec Cantuariensem, neque Lucensem Episcopum, cù nulla de translatione sit traditio, aut monumentum. Crediderim potiùs Episcopum Nicienseni, forsitan ex Abbate Lerinensi assumptum; & quidem in Monasterio Lerinensi agnoscunt Abbatem S. Anselmum præter Vinc. Barralis, Molanus in Additionibus Vsuardi, Pet. Gallesinius, & Ferrarius 18. Nouemb. cuius acta exciderunt: In antiquo verò, & recentiori busto, in quo Sacrum Anselmi caput seruari consueuit, non modò Episcopalis infula, sed etiam tonsura Monachalis exprimitur.*

K *In eâdem S. Pontij Ecclesiâ aliaæ quamplurimas pij Fideles venerantur Sanctorum Reliquias; inter cæteras autem, corpora* SS. Frontonij, *quem Petragoricensem malè creditū puto, fortassis idem est cum* Froddonio *Episcopo Niciensi, de quo agemus par. 2.* & Simplicij Virg. & Mart. *cuius nomen creditum est à Benedicto XIII. dum anno 1406. Niceæ moraretur, immutatum, ne àb aliquibus raperetur, verèque id corpus censendum* D. Ropamiæ Virg. & Mart. *scripsit non nemo; quod etsi ego improbare non ausim, hoc vnum dico; in Relatione scilicet, quæ eâ de re non multos antè annos vulgata est, aliqua omninò falsa, incerta alia contineri.*

SS. VIN-

SS. VINCENTIVS, ET ORONTIVS MARTYRES, CIVES CEMENELENSES.

T I T. V.

1
SANCTI Vincentius, & Orontius Fratres Cemenelione, ex Nobilissimis Parentibus orti sunt, Patre *Vicario*, & Matre *Auritiâ*, vtroque tamen Idolorum cultui addicto. Patrum exemplum secuti Filij eidem studebant cultui, donec auditâ Christianæ Fidei prædicatione, quæ iam, Deo fauẽte, per totum Mundum, sed præcipuè per partes Italiæ, Galliæ conterminas radiabat, non solùm ambo Baptismatis vndâ perfusi Christo dederunt nomen, sed eandem Fidem suis Parentibus exponentes, eos, à quibus geniti fuerant, in Christo regenerarunt, effeceruntque, vt vterque, Vicarius scilicet, & Auritia, Sacri fontis lauacro, & chrismate postmodùm perfunderentur. Vincentius interim, & Orontius nihil magis in votis habebant, quàm suum pro eo effunderẽ sanguinẽ, qui prò totius Mundi salute Cruci affixus effuderat. Quià verò eâ tempestate Cemenelione non ità palàm sæuiebat Diocletiani persecutio, quo auctore, alibi Terrarum omnis generis supplicijs in Christi cultores animaduertebatur; audientes idcircò, in Hispaniâ citeriore *Ruffini* Præsidis mandato [qui factâ sibi à Diocletiano potestate, Christianos passim mactabat] multos effici Martyres, quamplurimosque gladio vltore interimi, illùc iter agere instituerunt, vt Seruos Christi, qui minis, & cruciatibus àb eodem Præside exagitabantur, in Fide firmarent, Idolis emancipatos vero Deo lucrifacerent; parati, si, quod sperabant, in se ipsos Tyrannus ille animaduertisset, ceruices Carnifici vltrò offerre, & mortem constantissimè pro confessione nominis Christi obire.

2 Desertâ igitur Patriâ suâ, Spiritu Apostolico incitati, eam adeunt Regionem, quæ inter Galliam, & vlteriorem Hispaniam sita, dicitur vulgati nomine Catalaunia. ac primo ingressi Gratianopolitanum Castellum, vbi sedem Præses Ruffinus fixerat, Sanctũ inibi Pontificem *Pontium* inuenerunt, qui metu persequentis Tyranni inter speluncas, atque antra latitabat, stipatus quamplurimis Christianis, qui iugiter diuinis laudibus intendentes, ad agonem Martyrij se inuicem hortabantur. Hos inter fortè aderat Sanctus quidam Leuita nomine *Victor*, qui multis miraculis decoratus, non solùm gladium Ruffini persequentis non expauescebat, sed palàm Christianam

prædicans veritatem, omnibus eius Regionis Fidelibus præstò aderat, animum cuiusque confirmans, &, quod eis magno erat solatio, & adiumento, hospitalitatem exhibens Pauperibus, & maximè Domesticis Fidei. Ex eo loco mox Rhodes se conferunt, vbi Leuita Victor sibi statuerat domicilium, & Ruffinus erexerat contrà Christianos tribunal in Capitolio: Christi siquidem confessoribus alicubi Martyrio coronatis, cum alijs idem facturus, de loco ad locum pergebat iniquus Iudex, spirans minarum, ac cœdis.

3 Vbi autem Leuita Victor, Angelo diuinitùs edocente, aduenisse cognouit Rhodes Vincentium, & Orontium, protinùs ijs ad se accersitis, vt in Villæ suæ Pagum, quod Iulianum dicebatur, diuerterent rogauit, eisque de more hospitium præstans, hylaritèr, humanitèrque accepit. Nè verò dum in Indiuiduæ Trinitatis nomine degebant tres Viri Dei, eorum Fidei feruor videretur interim otiari, Ozauillam Pagum ingressi, eum suâ prædicatione adeo illustrarunt, vt omnes fermè eius Patriæ Incolæ, Gentilitijs ritibus abdicatis, Christum vnanimi voce confiterentur. Id vt innotuit impio Ruffino, irâ exæstuans, Iulianum, vbi tunc Viri Dei morabantur, festinus perrexit. Nec latuit eos, Ruffini aduentu, se [quod tantùm ambierant] ad Martyrij palmam vocari. Quamobrem, antequàm Præses in conspectum veniret, Vincentius, & Orontius vicinum Montem orandi gratiâ conscendentes, Christum Dominum precabantur, vt in eo, qui parabatnr, conflictu, dignaretur præstare robur, & fortitudinem. Ruffinus interim Iulianum Pagum ingressus, talibus Victorem Leuitam arguere cœpit verbis: *Dic infidelissime Virorum, qui Diocletiani Augusti non solùm iustitiæ te subtrahis, & eius, quem Iudæi crucifixerunt, confiteris te esse Seruum, verùm etiam seductores Vincentium, & Orontium hospitio suscepisti. Dic inquam vbi eos tegis, vel quâ conditione prefulges, vt Populum à culturâ Deorum Veneris, & Mineruę, ad Christum, quem dicis esse Deum, conuertas? Per salutem Deorum, si citiùs non dixeris, vbi seductores illi Vincentius, & Orontius commorentur, diuersis te cruciatibus afficiam.* Cui Victor vexillo Crucis armatus respondit intrepidus: *Viros illos quos quęris, non seductores, sed amatores Omnipotentis Dei esse cognoscas, quià credunt in Iesū Christum Dominum nostrum, qui concœptus est de Spiritu Sancto, & natus ex Mariâ Virgine.* Tùm Ruffinus: *Christus, quem dicis esse Filium Dei natum ex Virgine Iudæi crucifixerunt, & morti turpissimæ tradiderunt, & Deos meos non adoratis tu, & Vincentius, & Orontius, quos inuictissimus Imperator de auro purissimo figurauit?* Sanctus Leuita respondit. *Dij illi, quos Imperator figurari iussit, sunt opera manuum hominum facti, vndè & de his scriptum est, similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis; De Sanctis verò, quos cupis videre, supèr hoc, quod loqueris, nihil responsi mereris accipere, verumtamen Viri sunt Nobiles, ex semine Regio prodeuntes, & docti in mandatis diuinis, & legibus Sanctis, & hi constantèr adorant Deum in Monte hoc.*

4 His auditis Ruffinus minitabundus, in Montem, vbi Vincentius, & Orontius orabant, ascendit, qui à longè turbæ aduentantis ascensum prospicien-

ſpicientes,rati id,quod erat,à Tyranno ſibi parari necem,eò feruentiùs flexis iterùm genibus,diuinam opem, & perſeuerantiam in Chriſti confeſſione eflagitabant, completâque oratione, vbi Ruffinus propè Montis verticem conſtitit,ità eos eſt allocutus:Deſcendite de Monte,mihi ſuper ijs,de quibus interrogabimini,reſponſuri. Expreſſo illi ſigno Crucis in frontibus reſponderunt: Mons noſter, in quē ſemper aſcendimus, Chriſtus eſt,in quo ſemper viuimus,ſemper ſumus;tu verò loquere quod libet,nàm parati ſumus in Dei nomine reſpondere. Tùm Præſes: *Non eſt vobis incognitum,quod ab Imperatore Diocletiano ità mihi authoritas eſt ampliata, vt vniuerſæ Linguæ meæ ſint traditæ poteſtati,& ità decretum vulgi datum,vt omnem,qui ſe Chriſtianum eſſe fatetur, perſequar,vndè moneo Nobilitatem veſtram,cum Imperio propinquitate iungamini, & Nobiles ſitis,Iuuenes, ac decori,vt ſacrifacetis Dijs Imperatoris Diocletiani, quoniàm per culturam Deorum iuro, ſi acquieueritis verbis meis, ampliores vos faciam adeptâ poteſtate, & maiores, quàm ego ſeruietis Diocletiano Auguſto.* Tunc illi quaſi vno ore dixerunt: *Tu infelicisſime Ruffine quid nos adorare fruſtrà compellis? Dij illi,quos dicis Cæſaris,& tuos, eſſe,manu facti ſunt,omnes enim ſunt aurei,aut argentei,vel lapidei,aut ex alio metallo: omnia iſta vana ſunt,& ſicut vmbra præteribunt;nos in Deum credimus Cœli,& Terræ Creatorem, viſibiliū, & inuiſibilium factorem,qui & Idola poteſt minuere,& nos in ſempiterna Regna Viuorum perducere,vbi nec finis gaudij,nec vitæ Iuſtorum vllus terminus inuenitur.*

5 *Ruffinus Præſes dixit: Putaui me cum prudentibus loqui,ſed,vt video, nihil ſanum ſapitis, quapropter vehementèr iraſcor, ſed rursùs Nobilitatis veſtræ ratione commoueor,& ſpecioſitatis veſtræ miſereor. Tamen iubeo,vt adoretis Iouem,quē adorat Diocletianus Imperator,& ſacris oblationibus veneratur;quòd ſi non cōſenſeritis verbis meis,crudeliſſimam mortem patiemini. Beati verò iam non intendebāt ad eū,ſed pſallebant hunanimitèr, hæc & his ſimilia orantes: Domine Ieſu bone,intentio noſtra tu es,ad quem expectamus venire,cuius ardorem concupiſcentes ſanati ſunt omnes languentes;Tu es Reſurrectio,& Vita,ſuſcipe diffuſum,& largum cor noſtrum ad te,quia in te ſperantes non confundentur in æternum. Cumque hæc profundo, & humili corde taciti orarent, & vox foris non reſonaret, ait illis Ruffinus Præſes: Quid cogitatis inter vos ipſos protinùs edicite. Cui ſancti Viri reſponderūt: Fac quod tibi placitum eſt, Nos autem in Deum viuum,& verum,& in Ieſum Chriſtum Filium eius confidimus, qui nos ſanguine ſuo pretioſo redemit: Ad hæc dicta dedit ſententiam Ruffinus,vt vterque capitis pœna plecteretur.*

6 Deducti igitur ex Monte illo Vincentius, & Orontius in planitiem, quæ nō longè diſtabat,gaudio nimio exultantes,quòd vota ſua,quibus ſpōtè Patriâ exulauerant,iam iam impleta cernerent,illuſtre Martyrium abſciſſione capitis paſſi ſunt. Diaconus autem Victor,cuius ſuprà meminimus,lacrymas multas fundens collegit eorum Corpora,& occultè in cubiculo ſuo abſcondit. Vt verò cognouit S. Pontius eius Regionis Antiſtes,Vincentium, & Orontium fratres fortitèr pro Chriſto occubuiſſe, benedicens, & laudans Deum, petijt ab eò,vt aperire ſibi dignaretur locum,in quo Martyrum Cor-

pora

pora fuerant collocata; Qùmque orans pernoctaret,& somnus aliquis irrepsisset, vidit in somnis Christum Iesum veste fulgenti amictum, locum, vbi iacebant, aperientem, & dicentem: *Scio, quia tibi mens Religiosa, fac vehiculi plaustrum, vt Corpora Martyrum eorum Vincentij, & Orontij ad loca sua in Italiam reducantur*. Sanctus autem Pontius vocauit *Victorem Leuitam, & ait illi: Exaudita est petitio mea, quam postulaui à Domino, mihi reuelatum est quod cupiebam, vade fili in villam, quæ dicitur Fontes, & applica vehiculum, vt iuxtà Dei beneplacitum reducas Corpora Sanctorum in loca à Deo illis assignata*. At Ruffinus Præses, qui tunc in Opido Rhodes, vt suprà diximus, morabatur, sciens Victorem, quæ Pontius iusserat, velle exequi, misit ad Pagum Iulianum satellites suos, qui requisitum, inuentumque propè sanctorum Corpora, ad Præsidem adduxerunt, qui Dijs sacra facere renuentem, incisis primò brachijs, postmodùm capite cædi iussit, in eâdem campi planitie, in quâ Vincentio, & Orontio ceruices fuerant amputatæ.

7 Pater autem Victoris adhùc superstes, vbi vidit Filij effusum sanguinē, tentauit fugam arripere, sed ab *Aquilina* Vxore pijssimâ ac Christi amantissimâ Fœmina interpellatus, & ad subeundum fortitèr pro Christi confessione Martyrium incitatus, ibidèm, cum Vxore suâ Victoris Matre, genua flexit, orauitque, vbi, eò quod nollent Præsidi assentiri, vterque cœso capite Martyr effectus est; atque ità Vincentium, & Orontium Deus tribus alijs Martyribus decorauit. Quùm verò Ruffinus indè in Ciuitatē, quæ Gerunda dicitur, discessisset, Vir quidam pius nomine Actor, cui S. Pontius, occiso Victore, corporum in Italiam reducendorum vices commiserat, Victoris Leuitæ Parentes ibidèm humauit, Vincentij verò, Orōtij, ac ipsiusmet Victoris corpora plaustris imposuit, vt ad Italiæ cōfinia asportaret. Vt autem eius rei nequàquam essent Gentiles conscij, non trita, sed insuetâ via iter agressus est, iunctisque bobus, qui plaustra trahebant, per Occitanam, ac Narbonensem Prouinciam gradiens, eò vsque pertexit, donèc iuxtà Ciuitatis Ebredunensis, in Delphinatus Ora, mœnia est peruentum. Ibi cum antè tuguriolum quoddā boues, qui trahebant vehicula, constitissent, Præsbiter quidam Ebredunensis *Arator* nomine quid rei hoc esset tacitus reuoluebat, videbat siquidem boues mugientes, &, quamuis ab Actore vrgerentur, vltrà deferre onera imposita non valentes. Percunctatus autem Arator eos, qui Corpora asse&ctabantur, vt cognouit quid ferrent, & quò tàm pretioso thesauro onerati gressum dirigere in animo haberent, adiens Sanctum Episcopum *Marcellinum*, qui tunc miraculis conspicuus Ebredunensi Ecclesiæ præsidebat, ait: *Vidit seruus tuus grande miraculum, quod Dominus ad tuam sanctā sedem perduxit; sunt tria carra boū onerata tribus Sāctorum Corporibus, qui Martyrium compleuerunt in Domino: deportantes verò dicunt se ad Italiam pergere, ad quandam Ciuitatem, quę Cimera dicitur: vbi autem venerunt antè tugurium Iudeorum, vbi Crypta quædam lapidibus quadris, & pretiosis marmoribus constructa est, affixa sunt plaustra, bouesque mugientes, & volentes trahere plaustra nequàquam præualent*.

8 Hæc

8 Hæc audiens Sanctissimus Marcellinus, agnoscensque diuinæ esse voluntatis, vt inibi Sanctorum Corpora requiescerent, gratias egit Deo, orauitque, vt pretiosis ijs membris decorare dignaretur ambitũ Ciuitatis Ebredunensis: Mox ex Vrbe egressus, atque ad tugurium illud deueniens, cognitâ ab Actore seriei rei gestæ, & Martyrio, quod Sancti illi in Hispaniâ passi fuerant, imitatus Abraham, qui ab Effron Hethæo agrum in sepulturam Saræ comparauerat, ab *Arrio* tugurij illius Domino emere festinauit locum dicatum Corporibus sacris sepeliendis, dicens: *Duplicem pecuniam, quam Crypta hæc valet, probatã recipe, ibi enim Corpora Sanctorum placibile est sepeliri, nàm ibi locum elegerunt, quo conquiescant in Domino*: quod Arrius audiens, non solùm locum Marcellino dimisit gratis, & absque pretio, sed etiam se ipsum fecit Christianæ Fidei, quâ hactenùs caruerat, candidatum, dicens satis sibi probatam eius Religionis veritatem, cuius virtute Marcellinus paulò ante Calicẽ fractũ, Cruce signans, consolidauerat, velleque se Baptismatis rore perfundi. Igitur Marcellinus voti sui compos effectus, conuocatis Sacerdotibus, Monachis, & reliquis Vrbis suæ christicolis, psallens, & Deo decantãs Hymnos, SS. Vincentij, Orontij, & Victoris Corpora in eo, quod dixi, tugurio tumulauit. tùm Actorem in Hispaniam remisit ad S. Pontium, cui quæcumque Deus de Sanctis suis disposuerat, nota fecit.

9 At Ebreduni multa Deus successu temporis, Sanctorum interuenientibus meritis, est miracula operatus: Nullum enim extitit morbi genus, cui eorum intercessio non præstiterit efficacissimam medicinam, quorũ multa is Auctor, ex quo primùm hæc Acta deprompta sunt, scribit contigisse se vidente, & audiente. Inter cætera autem id maximè animaduertendũ accidit, quod cum *Aetherius* Episcopus Vir summâ prudentiæ, ac Religionis laude conspicuus, ab Abbate *Beroaldo* [qui Monasterio illi præerat, quod posteà ad Sanctorum tumulum est excitatum] ex eorundem Sanctis membris, Reliquiarum partem aliquam impetrasset, videlicet duas ex eorum digitis particulas, easque in Ecclesiâ ad locum, qui Nouiacus dicitur, collocasset, innumeraque inibi Deus propter Sanctorũ merita conferret beneficia postulantibus; Plurimo postmodùm elapso temporis spatio, quidam è Fratribus nomine *Astroaldus*, Diabolico instinctu, easdem Reliquias surripere ausus est, easque Lugdunum detulit, vbi quendam Virum Religiosum nactus, *Beatum* nomine, eidem quod audacter egerat, cautè confessus est. Quo ille audito acriter increpitum monuit, vt easdem Reliquias ad eum, vndè furtiuè asportarat, referret locum, admissique criminis ageret pœnitentiam; quod cum ille paruipendens facere renuisset, à quodam itineris socio, dùm mille circiter passibus abesset à cellâ Viri Religiosi, est interfectus.

10 Cum verò eadem sacra pignora redderentur Ecclesiæ Ebredunensi, quæ ea obnixè eflagitabat per Episcopum suum, non solùm ex cellâ Religiosi Viri ea custodientis suauissimus vsque ad Rhodani ripam spirauit odor, sed etiam cum vino abluerentur ossa, vt deuotionis ergò in ampulla asser-

uare-

uaretur [ij enim, qui ex sacris Reliquijs particulas exposcebant, timore, & horrore affecti radere de ipsis ossibus non audebant] vinum ipsum in sanguinem ità repentè mutatum est, ac si ex viuentis corpore emanasset: Et cū eadem ossa sic vino abluta sericis pannis inuoluerentur, ità idem sanguineus liquor eosdem perfudit pannos, vt vsque in vas, quod ne in terram deciderer, fuerat præparatum, stillaret, & superflueret; cuius miraculi Fidem, eosdem pannos cernentes, multo post tempore comprobarunt.

NOTATIONES.

a *Horum Sanctorum Acta accepta refero R.P. Theophylo Rainaudo, qui rogatus per litteras Lugduno ad me transmisit. Author huius hystoriæ est Episcopus quidā Ebredunensis Anonymus, sed antiquæ, & probatæ fidei, Aetherij successor, qui, Ioanne Molano teste in notis ad Vsuardum, eam rexit Ecclesiam circà annū Domini 658. vndè autem prædictæ Sanctorum Historiæ notitiam hauserit, indicat ipse ijs verbis:*
Verùm cum ego peccator, qui hanc paginulam præsumptuosè compilaui, ad Principem Lugduno nauali itinere per Rhodanum properarem, ad cellulam, in quâ Vir Dei morabatur, qui ipsa pignora Sanctorum habebat, quià propè ripam ipsius fluminis habebatur, orandi causâ diuerti. Cū autèm quærerem, vbinàm Dei seruus, qui ibidem deseruiebat, Natiuitatis exordium habuisset, & ille mihi per singula recensuisset, quòd scilicet Aurelianensis Ciuitatis natus fuisset, & educatus, ac Hispaniæ dehinc multò tempore habitasset; curiosè sciscitabar, si fortè passionem præfatorum in locis Hispaniæ vidisset, vel audisset, quippè cum eorum gesta Ciuitas Ebredunensis minimè adhùc haberet. Et cum ipse, quod Clero, vel Turbis Ebredunensium incognitum erat, de eâdem passione ex ordine recensuisset, addidit etiam quo ordine ad se peruenissent eorum pignora, quæ ab Abbate Beroaldo, vel Monachis eius, vt suprà retulimus, Sanctorum Sepulcris fuerant ablata, & Nouiaco deportata. *Inferiùs verò:*
Verùm cum iuxtà canonicam normam Congregatio Episcoporum Synodali concilio Galliæ conueniret; quidam Abbas ab Hispanijs prò vtilitatibus Ecclesiarum ibidèm adfuit, quem cum ego peccator inquirerem, vbinàm passio gloriosissimorum Martyrum cōsumata fuisset, sic mihi per Ordinem, & veritatem exposuit, ac passionem præscriptam dedit. In quâ passione, sicut suprà meminimus, inuentum est, quòd Corpus S. Victoris in prædictâ Vrbe Ebredunensi, in suprà memorata cryptâ cum SS. Vincentio, & Oronrio requiesceret: cum eàtenus habitatoribus loci illius semper incognitum fuerit, cuius Corpus ibidem humatum iaceret.
Ego itàque accipiens ab isto Abbate gesta prædictorum Martyrum valdè rusticè composita, hæc, vt potui, meæ simplicitatis eloquio, pro honore eorum credidi emendanda, &c.
Hucusque is Auctor: hæc gesta postmodùm collecta sunt à Surij cumulatore tom. 1. & à Bellando, siuè Bollando 22. Ianuarij tom. 2.

b *Ex*

h *Ex his porrò liquet, SS. Vincentium, & Orontium Patriâ fuisse Cemenelenses, quibus non minùs, quàm S. Celso debeant Nicienses, etsi huc usque inter nostrates nusquam relati non sint, atque à P. Aloysio Inglaris in marginibus, quas imprimi curauit, fuerint prætermissi. Adstipulatur Thomas Tamaio de Vargas Regis Catholici Historiographus in Martyrologio Hispanico ad diem 22. Ianuar. qui admittit eosdem in amœnissimâ Italiæ Regione natos, in Hispaniam cupiditate Martyrij concessisse. Idem habet Vincentius in Spec. lib. 12. cap. 38. & Pet. de Natalibus lib. 2. cap. 101. qui tamen correctione eget, dum ait:* Horum omnium Corpora [*Vincentij & Orontij scilicet, Victoris, eiusque Patris, & Aquilinæ Matris*] Pontius Episcopus, diuinâ reuelatione commonitus, plaustro imposita ad loca pristina Italiæ deferebat, *non enim Pontius ipse, sed Actor eius iussu in plaustris detulit ea Ebredunum, nec omnium quinque Martyrum, sed Vincentij, Orontij, & Victoris tantùm.*

c *De iisdem agunt omnia ferè Martyrologia, & præcipuè Romanum, Adonis, Vsuardi, Maurolyci 22. Ianuar. Præterea meminit de iisdem, impertiturque titulum Ciuium Cemeliensium dictus P. Ramandus, in Breuiculo Vitæ S. Antonij; dum differit de Cemelio, & Entemelio antiquis, finitimisque Vrbibus, & idem alibi ac Francisc. Augustin. ab Eccles. in Coronâ Regiâ par. 2. pag. 39.*

d *De Ruffino Præside Hispaniarum, sub quo multi Christianorum Martyrij agonem consumarunt, agit D. Antoninus Archiep. Florent. par. 1. hist. tit. 8. cap. 1. §. 2. 9.*

e *Quisnam fuerit S. Pontius Episcopus, de quo hic agitur discussi superius in Notation. ad S.* Pontium *Mart. lit.* d.

S. DEIVOTA VIRG. ET MART. NICIEN. MONOECI TVMVLATA.

TIT. VI.

1 SANCTA Deiuota, siuè Deouota, Italis vulgò *Deuota* Virgo, nomine eam præferens, quam re habuit, sanctimoniâ, ortum, & educationem sortita est Niciæ iuxtà Martyrol. Gallicanum apud Io. Bapt. Guesnay in annal. Massil. an. Christi 297. pag. 130. vndè persecutionis fortasse vitandæ caussâ, seu in exilium amandata, siuè aliâ mihi ignotâ occasione, nauigio delata est in Insulâ Corsicam, quæ Straboni, & Græcis aliter Cirnus dicitur, incertum mihi, quam in Ciuitatem, aut Pagum. Ab infantiâ olim Christi cultui in Baptismo addicta, cum audisset breui venturum in eam Insulam Romanum quendam Præsidem, nomine *Barbarum*, barbariem vbique locorum

exercentē in Christianos, timens ne libera eius, quā profitebatur, Religionis facultas sibi præcluderetur, ad domum Senatoris cuiusdam confugit, cui nomen *Euticius*, licet minimè Christianum, vt eo tutore illorum euaderet insidias, qui Christi cultores Præsidibus, Præfectisque denunciabant. Ea in domo igitur latitans Deiuota, vtpotè quæ à teneris annis fuerat bonis moribus erudita, ac exercitijs Spiritualibus instituta, diu, noctúque Sacros legendo euoluebat Codices, hymnos, psalmosque modulabatur, ac orationi potissimam temporis partem impendebat. tùm etiam corpus suum macerabat ieiunijs, quæ exactè adeò, atque rigidè obseruabat, vt excæptâ Sacrâ Christi Resurrectionis solemnitate, numquàm adduci posset, vt intermitteret aliquandò. Nec verò ex perenni ciborum inediâ, deformitatem, aut maciem vllam sacer vultus Virginis contrahebat, licèt enim mundo candore pallerets Christus tamen, qui ei quotidiè cibus erat, diuinum, ac insuetum quendam splendorem ei conciliabat, & maiestatem. Timens autem Euticius, nè tantis confecta macerationibus tenera Virgo concideret, eam ad se accersitam taliter increpuit: *Quid Puella temetipsam tantis ieiunijs affligis, & animam tuam excrucias abstinendo?* Cui Deiuota respondit: *Ego animam meam non crucio, sed diuersis parco delitijs, quia est Deus in Cælo, qui me quotidiè bonorum suorum satiat donis.* ad hæc Euticius cernens Sacri vultus hylaritatem, cuius pulcritudo vi ieiuniorum minimè concidebat, ratus, Deo, quem illa colebat, operante id euenire, conticuit.

2 Non multo postmodùm elapso tēporis, spatio, Barbarus Præses, cuius aduentum Deiuotam diximus præsensisse, classe, vectus, ad Corsicam Insulā appulit, Diocletiani, & Maximiani, qui tunc imperabant mandato: Protinúsque ad eum conuenerunt Primates omnes, pro fælici aduentu gratulabundi, interque cœteros Senator Euticius, qui omnes vanis Numinibus prò Romani Imperij fœlicitate thura, & victimas immolarunt. Hoc vt effectum esse cognouit Deiuota, ex imo cordis suspiria multa protrahens, atque vberes fundens lacrymas, Gentium stultitiam deplorabat, quæ simulacris ligneis, & lapideis, debitum vero Deo cultum exhiberent. Hi Deiuotæ sensus cum Gentilium quibusdam innotuissent; conuiuio aliquandò cum ijs, quos dixi, Primatibus, Barbaro Præside indulgente, & de instituendâ aduersùs Christicolas persecutione sermonem faciente, aliqui ex Satellitibus nunciarunt, latere domi Euticij Senatoris, qui cum cœteris accumbebat, Puellā quandam, quæ non modò Deos Sacrificijs non colebat, sed eorum ceremonias irridebat. Tunc Præses Euticium allocutus ait: *Audio tecum esse domi Puellam, quæ Deos nostros deserit, & nescio quem Christum, qui à Iudæis crucifixus est colit?* Respondit Euticius: Inflexibilem adeò illam, de quâ tibi relatum est, hucusquè expertus sum, vt non solùm simulactis nostris Sacrificia immolare, sed nec ijs voluerit flectere vmquàm caput; licèt ad id agendum eam sim sæpiùs adhortatus. Puellam, inquit Præses, meo exhibe conspectui, efficiam enim, vt derelictâ, quam hucusque coluit, Religione, Dijs, vt cœteri è nostris

faciunt,

faciunt, caput flectat, eorumque aris lubens perſoluat vota. Cui Euticius: *Si mihi omnem ſubſtantiā tuam dares, non poſſet ad bonum eius meritū comparari*; agnoſcebat ſiquidèm, quamuis Gentilis homo, innocētiſſimæ Virginis animum multis virtutibus prǽditum. Hæc audiens Barbarus, Euticio eſt magnoperè indignatus, eoque magis infremuit, quòd propter Senatoriam Dignitatem, manifeſtas ei inferre iniurias, & vindictam ſumere non audebat. Occultè tamen non multò poſt à Satellitibus ſuis interfici eūdem iuſſit, quo ſublato obice, ad eius domum confeſtim Milites ſuos mittens, Deiuotam indè rapi, & ad ſuum tribunal adduci iuſſit. Dùm autem ad Præſidem illa animo inuictiſſimo prædita traheretur, Dauidiei Pſalmi initium iteratò pronuncians, diuinum in parato agone ſubſidium ſpe, & fide plena deprecabatur dicens: *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.*

3 Statim ac Deiuotam coram ſe adeſſe vidit Præſes, ad ſacrificandum Dijs, & Chriſti fidem eliminandam quibus potuit verborum lenocinijs eſt hortatus; Cui illa reſpondit: *Ego quotidiè Deo vero purâ mente deſeruio, Deos verò cereos, Deos æreos, & lapideos reſpuo, qui ſunt effigies hominis abſque viſu, audituque.* Tunc Præſes æſtuans iracundiâ, quòd Deos blaſphemijs laceſſiſſet, os eius ſaxo contundi iuſſit, tùm ligatis manibus, & pedibus, vt membris eius omnibus intolerabilis dolor incuteretur, per petrarum prærupta, & acutiſſima trahi. Dùm illa furentibus Diaboli Miniſtris ità cruciaretur, non ſolùm Fidei eius feruor non tepeſcebat, ſed gratias agens Deo, quòd mereretur ſuum effundere ſanguinem prò Chriſti confeſſione, magno vocis impetu exclamauit: *Deus virtutum, qui es ſerutans corda, & renes, qui dixiſti, & facta ſunt omnia, mandaſti, & creata ſunt, exaudi orationem ancillæ tuæ, & annumera famulum tuum Euticium cum Electis tuis, quia propter me maleficijs à Præſide Barbaro nequiſſimo, & omnium Dæmoniorum cultore occiſus eſt.* His auditis Præſes nomine, & re Barbarus Deiuotā in equuleo ſublimem efferri iuſſit, quod ab eâ ſibi videretur iniurijs laceſſitus. Quæ dum ſuſpenderetur, has breuibus verbis conceptas preces pronunciauit: *Domine Ieſu Chriſte ſuſcipe Spiritum meum, quià propter nomen tuum hæc patior.* Statim verò audita eſt vox de Cœlo dicens: *Famula mea exaudita eſt Oratio tua, quià quicquid petiſti, aut petieris obtinebis.* poſthæc illa vi adacta tormentorum in equuleo expirauit, ſtatimque prodiens candidiſſima ex ore eius Columba ſursùm ad ſydera euolauit; quod idem in Paleſtinæ Ciuitate Cæſareâ Diuæ Reparatæ Virgini itidem, & Martyri à Decio necatæ contigerat.

4 Vt verò ſciuit Barbarus Deiuotam in equuleo ſpiritum emiſiſſe, corpus eius in craſtinum flammis abſumi mandauit. quod cum impij Milites eſſent executuri, nolens Deus tàm pretioſi depoſiti memoriam deperire; monuit in ſomnis *Benenatum* Præsbiterum Sabaudum, & *Apollenarium* Diaconum, qui metu perſecutionis longè ab Opidorum frequentiâ, in antris, & ſpeluncis latebant vt Sacrum Corpus Virginis indè efferrent. Tùnc illi cum *Gratiano* Nauclero conſilium ineuntes, nocte intempeſtâ, multis Sacris

Virginibus adstantibus, Corpus Deiuotæ aromatibus conditum nauiculæ imposuerunt, atque ex Insulâ Corsicâ soluentes, cœperunt Austrũ versus in Aphricam nauigare. Austro autem flante vehementissimo, coacti sunt retrocedere, atque Septentrionem versus vela facere inuiti. Eâ porrò nocte, remis, & velis laborantes plurimùm, parum proficiebant, & quòd eorum nauigationi Australis obesset ventus, & quòd per nauiculæ rimas, quæ diù in sicco littore fuerat destituta, multa ingrederetur aqua, opusque esset sentinã incessantèr exhaurire. Quùm autem aurora illuxisset, laboro defatigatus, & sopore pressus Gratianus Nauclerus rogauit Præsbiterum Benenatũ, vt surgens gubernaculum modicùm regeret, donec aliquantispèr somno indulgens, à nocturnæ vigiliæ labore requieuisset. Cui dùm Benenatus assentiretur, dormiens Gratianus videre sibi visus est in somnis Virginem Deiuotam latera excutientem, & talibus verbis alloquentem: *Surge Gratiane Nauclere, quià tempestate semotâ modò habebis quietum mare, & nauiculam tuam non occupabit ampliùs aqua, nec fluctibus quatietur: tu verò cum Sanctissimo Præsbitero diligentiùs intuemini, & dùm videritis Columbam egredientem de ore meo, sequimini eam, vsque dùm veniatis ad locum, qui Græcè dicitur* Monachon, *latinè autem* Singulare, *& ibidèm sepelite corpus meum*.

5 Euigilans Gratianus, quod in somnis viderat retulit Benenato, qui ad extremam Italiam, cursum, quem versus Austrum, ac septentrionem instituerant, prosequentes in Occidentem; diligentiùsque corpus Martyris, vt moniti fuerant, intuentes, tandèm viderunt egressam de ore eius columbã, quæ nauiculã præcedebat. Illam secuti ad littus Monœci appulerunt, cumque ibi vallem ingressa, quæ dicebatur *Gaumates*, antè Ecclesiæ cuiusdam locum euanuisset, è nauiculâ descendentes, Corpus sanctissimæ Virginis, & Martyris Deiuotæ, alacres inibi tumularunt die sexto Kal. Februarij.

6 Ibidèm in Templo S. Deiuotæ nomini excitato, quod circã annũ Dom. 1078. Filij Raimbaldi, & Rostagni Niciensiũ, idest Petrus Episcopus, Leodegarius Russus, Rostagnus Raimbaldus, & Leodegarius Rostagnus Monachis S. Pontij dimiserunt, eius Sacrum Corpus per multas annorum centurias pij Fideles venerati sunt; licèt aliquandò ausu sacrilego impij quidam rapere, alioque asportare conati sint: quod euenisse traditur anno 1070. dùm Antinopus vnius triremis Præfectus S. Deiuotæ corpus triremi imposuit, vt Florentiam Patriam suam transferret, sed è portu, obstãte diuinâ virtute, efferre numquàm valuit, verùm sceleris, ac sacrilegij pœnas luit, iussu Hugonis de Grimaldis eidem naso, & auribus amputatis. Quamobrèm successu temporis, ne id imposterùm eueniret, & vt maiori frequentiâ à Populo coleretur, intrà Ecclesiam Parochialem sitam infrà mœnia Arcis Monœci translatum est, vbi à pijssimis Principibus de Grimaldis donarijs auctũ quamplurimis, & maximo Populi concursu vndiquè celebratum etiamnùm quiescit. attamen particulis quibusdam eius Reliquiarum gaudet Insula Corsica, quæ eò sunt delatæ, rogantibus Patribus Soc. Iesu Collegij Bastiaensis.

Archiu. Mon. S. Pontij.

Carol. de Venasq. in Arb. Grimald.

NOTATIONES.

a *Acta antiqua S.Deiuotæ affert Vincentius Barralis inChronologiâ Lerinenſi pag. 133.ex M.S.Codicibus Mon.S Pontij, ſub cuius iure eſt Eccleſia S.Deiuotæ Prioratus titulo inſignita propè Monæcum: Ex quibus eius geſta deſcripſit Italicè Vir de litteris admodùm benemeritus Iulius Turinus Medicus Nicienſis.*

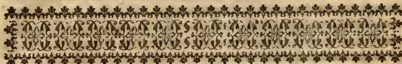
b *In ijs porrò actis error irrepſiſſe videtur, dum dicitur Corpus Deiuotæ tumulatum eſſe in Eccleſiâ tunc dicatâ S.Georgio, qui eò quod ſub eâdem, quâ Deiuota, Diocletiani perſecutione paſſus ſit, & hoc in remotiſſimâ Regione, non videtur iam tùm potuiſſe habere inibi Eccleſiam excitatam, niſi ibi ſit ſermo de alio anteriori Georgio, de quo non conſtet, aut ea verba referantur ad tempus, quo ſcripta ſunt.*

c *De S. Deiuota habetur mentio in antiquo Breuiario Mon. S. Pontij, Nicienſi, Vencienſi, Graſſenſi, & Martyrologijs earundem Eccleſiarum: inter quæ in Martyrol. Vencien. ad diem 27. Ianuar. legitur:* Natalis Deiuotæ Virg.& Mart.de Corſicâ.Requieſcit corpus eius in Portu Monachi in Valle Gaumates.

d *Ad inueſtigandum tamen natale ſolum S.Deiuotæ, verba Martyrologij Gallicani aucti ab Andreâ du Sauſſay, ac Ioannis Baptiſt.de Gueſnay loc.cit.adducimus. ea ſic habent:* Paſſa quoque eſt Martyrium ſub Diocletiano Deiuota Virgo è Niciâ Ciuitate Prouinciæ, quam laudat Martyrologium Gallicanum ex monumentis Annalium Lerinenſium:27. Ianuar. Natalis S. Deiuotæ Virg. & Mart. quæ tempore Diocletiani Imperatoris, in Inſulam Corſicam nauigio delata, hoſpitioque à Senatore Euticio ſuſcepta, illic deindè à Barbaro Præſide compræhenſa, quòd inuitata ad ſacrificium, Dijs litare renuiſſet, & agonem Euticij à ſæuo Præfecto interfecti in odium Chriſtianæ, quam profeſſus erat, pietatis, Chriſto luminis, & gloriæ largitori commendaſſet, equuleo ſuſpenſa eſt, tandiùque excruciata, quoadúſque animam in torturâ efflaret, quæ inſtar candidæ columbæ egreſſa, victrix in Cœlum euolauit. Cæterũ puriſſimum eius corpus Benenatus Præsb.Sabaudus, & Apollinaris Diaconus, in Gratiani Naucleri cymbam delatum à multitudine Virginum, flante Auſtrali vento ad radices Alpium euectum, in Eccleſiâ S. Georgij de Valle Gaumates dictâ, Nicienſis, ſub Ebredunenſi Metropoli, Diœceſis, cultu ſacro cōdiderunt, vbi hactenus eius memoria clara, ac venerabilis perſeuerat. *Licet autem F. Saluator Vitalis Min.de Obſeruant.in Sanctuario Corſicæ [vbi acta S.Deiuotæ ſe non vidiſſe innuit, accepiſſe tamen eius vitam ab eo, quem ſuprà adduximus, Iulio Turrino fatetur] putet ex ſatis leui coniectura, Marianam Vrbem exciſam, eo quòd olim ſedes eſſet Præſidum, cenſendam S. Deiuotæ Patriam; attamē neque acta ipſius, neque vllus paulò vetuſtior ſcriptor non modò Marianam, ſed neque Inſulam Corſicam ei Patriam accenſet: acta enim nihil aliud, quàm Deiuotam ab infantiâ Chriſtianam, in Inſula Corſica temporibus Diocletiani fuiſſe, ibique Martyrio coronatam fuiſſe teſtantur. vndè ad loca natalia veroſimile eſt poſtmodùm corpus ſuum voluiſſe deferri. Nec mirum, ſi eo tempore Deiuota Nicienſis inibi degebat, cùm etiam Benenatũ ibidem tunc adfuiſſe legamus, qui etiam ipſe aduena,*

Præ-

Presbiter Sabaudus videlicèt, indè corpus Virginis extulit. Potuit nimirùm idem euenisse S. Deiuotæ, quod S. Iuliæ Virgini itidem, & Martyri, quæ Patriâ Carthaginensis, vt asserunt Pet. de Natal. lib. 5. cap. 29. Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ 22. Maij aliique, licèt id frustrà neget idem Saluator Vitalis, cásu ex Aphricâ in Corsicam delata est, ibique martyrio affecta, vndè alio corpus eius postmodùm est translatum.

S. VALERIANVS CONFESS.

EPISCOPVS CEMENELENSIS,

TIT. VII.

1 SANCTVS Valerianus, vt conijcit Heribertus Rosuuedius, fuit is, ad quē adhùc iuuenem, & sæculari sapientię addictū D. Eucherius Episcopus Lugdunensis disertam illam pareneticam Epistolam scripsit, quæ incipit: *Benè alligàtur vinculo sanguinis, qui vinculo consociantur amoris.* quod si admittimus, ex eâ patet, Valerianum ipsius Eucherij cognatum, & consequentèr Sanctorum *Verani* Veneiensis Episcopi, & *Salonij*, vt creditur, Viennensis item Episcopi, ac *Consortiæ* eiusdem S. Eucherij Filiorum affinem, ex Nobilissimis Parentibus in solo Gallico natum esse. In pueritiâ [si is censendus] Christianis moribus enutritus, vt adoleuit, eloquentiæ, & Philosophiæ operam dedit, in quâ plurimùm, ipsomet Eucherio teste, excelluit: de optimâ Valeriani indole hæc verba texit Eucherius: *Et quidèm à professione vitæ Sanctæ pio etiam non abhorres ingenio: qui ea, quæ Sacræ institutiones docent, præuenisti in plurimis, præcoquâ morum felicitate &c.* De Philosophiæ verò studio hæc: *Quin tu repudiatis illis Philosophorum præceptis, quorum lectioni operam, ac ingenium accommodas, ad imbibenda Christiani dogmatis studia animum adijcis?* Cæterùm Eucherij pijs, in eâ Epistolâ, adhortationibus, vanis Philosophorum doctrinis, & sæculi honoribus valedicens, in Eremum, vel Monasterium cōcessit grandæuus, siuè mortuâ iam Vxore, quam habuisse sonant ea Eucherij verba: *Quamuis in maximos sæculi apices Patre, Soceroque elatus, illustribus ex vtroque titulis ambiaris,* siuè vt ait P. Rainaudus, designato tantùm, & minimè perfecto coniugio, siuè annuente Vxore, & Monasticum habitum etiam ipsâ assumente.

2 Verisimile est Valerianum in Lerinensi Monasterio Monastici instituti tyrociniū potuisse, quo tēpore sub Diui Honorati Archiepiscopi Arelatensis legibus,

legibus,& auspicijs ad illam Sanctorum Officinam plerique, præsertimque Viri in sæculo vndequàque conspicui conuolabant, vt à Mundi secederent fluctibus; idque maximè comprobatur, vt inquit idem Theoph. Rainaudus, ex verbis Concilij Arelatensis celebrati sub Rauennio Archiepiscopo, in quibus, inter aliquos Lerinensis Monasterij quondàm alumnos habetur cum laude mentio Valeriani iam Episcopi, ibi enim legitur: *Caussam, quæ inter Sanctum Episcopum Theodorum, & Sanctum Valerianum, vel Sanctum Maximum item Episcopos, necnon & reliquos Fratres Insulæ Lerinensis acciderat, absque dubio omnes nos, qui in Christo vnum sumus, differre non possumus, nisi id agamus, qualitèr curetur, & abstergatur.* tempora verò, ac loca consentiunt, ait idē Author, vt dicamus, eum, cuius nomen hic habetur, esse nostrum, de quo agimus, Valerianum. Porrò ipsum non solùm egisse Monacum, sed etiam, eius virtutibus exigentibus, in Cœnobij Patrem, vel Abbatem aliquandò à cœteris Monachis expetitum fuisse, liquet ex eius epistolâ ad Monacos, cuius initium est: *Impositæ mihi votorum circà me vestrorum sarcinæ, etsi interim corpore, vt scriptum est, absens, præsens tamen spiritu, ac mente succedo*; vndè non abs re dixerimus, Valerianum sibi ipsis Monacos, votis communibus, præfecisse, dùm ille communi Ecclesiæ, seù Monasterij bono, aut aliâ quàuis ex caussâ, ex Monasterio abesset; factamque electionem per litteras eidem significasse, qui etiam per litteras, vt descripta verba innuunt, eandem electionem ratam videtur habuisse. Quamùis autem Monacorum Præfecturâ insignitus, in Syllabo tamen Abbatum Lerinensium minimè numeratur, eo quòd eius Monasterij regimini actu non interfuerit; quod indicat successio Abbatum Lerinensium descripta à Sidonio Apollinari in Carm. Eucharistico ad Faustum Rhegiensem, vbi inter cœtera ait:

——————*Quæ gratia Patrem*
Mansit Honoratum; fuerit quis Maximus ille,
Vrbem tu cuius, Monacusque, Antistes, & Abbas
Bis successor agis.

Nàm Honorato primo Lerinensium Abbati successit Maximus, Maximo Faustus, quem postmodùm successiuè Nazarius, Eucherius alius à Lugdunensi, Vincētius, Amandus, Siluanus, Porcarius sunt secuti, vt numerat Vincentius Barral. in Chronol. Lerin. par. 2. pag. 80. Non potuit igitur Abbas præesse hoc tempore Valerianus, qui iam erat Episcopus, vt suprà vidimus, in Concilio Arelatensi, in quo itidem Maximus iam Præsul Rhegiensis aderat. Quarè, vt quod sentio dicam, facilè euenire potuit, vt irrita Monacorum circà Valeriani electionem fuerint vota, quòd à Cemenelensibus [quâ in Vrbe absens è Monasterio fortasse tùm degebat] ad Episcopatum statim euectus fuerit, nec adipiscendi Monastici regiminis datus sit locus. Certum est enim, postquàm vixisset Monacus, creatum Episcopum Cemenelensem, seù, vt præferunt eius Homiliæ, Cemeliensem, quæ Ciuitas à Lerino Insulâ non magno Terrarum spatio aberat.

3 Factus

3 Factus Episcopus gregi suo prodesse studuit, quem verbi diuini pabulo frequenter enutriebat, è suggestu, vt Constantinopoli, & Antiochię D. Ioannes Chrysostomus facere consueuerat; atque alibi alij Ecclesiarum Patres, disertas non minùs, quàm redolentes Euangelicam pietatem recitans Homilias. Pluribus interfuisse creditur Concilijs, quæ eo tempore sub S. Leonis Summi Pontificis auspicijs, Sanctitate non minùs, quàm sapientiâ vbique Ecclesiarum in Galliâ florentes Episcopi celebrarunt, & præcipuè Prouincialibus Synodis Arausicano, Arelatensi, & Regiensi. Non semel ad eum S. Leo, sicut ad alios Galliæ Episcopos dedit epistolas; prima est in ordine 22. *de damnatione Hæreticorum*: ad secundam Valerianus rescribens cum alijs Gallicanis Episcopis, Fidei eius, quam in Orientem ad Flauianũ Constantinopolitanum idè Leo direxerat, laudes dicit. Idem egit cum alijs Comprouincialibus Episcopis Metropolis Ebredunensis, super antiquâ iurisdictione inter Arelatensem, & Viennensem Ecclesias, quibus similitèr S. Leo per epistolam iteratò respondit, quæ incipit: *Lectis dilectionis vestræ litteris.*

4 Ex hâc frequenti cum Ecclesiæ Capite communicatione, magis, ac magis elucescit intemerata Fides optimi Præsulis, quæ non ex impuris sectarum eo tempore vigentium riuis, Eutichianorum scilicèt, Semipelagianorum, Donatistarum, aliorumque, sed ex puro, sinceroque fonte fluenta Spiritus hauriebat. Creditur verò fuisse vltimus eorum, qui Cemenelione solùm cathedram tenuerunt, Episcoporum, & qui Cemeliensis Præsulis tantùm titulum prætulerit, vt suo loco explicabimus, nàm ij, qui post Valerianum sederunt vsque ad S. Syagrium, Cemelienses, & Nicienses Episcopi coniunctim persæpè indigitantur, factâ à S. Leone Papâ vtriusque sedis coniunctione, quod iam defuncto Valeriano contigisse verosimile crediderim cùm Iacobo Sirmondo. Itaquè postquàm Ecclesiam suam sanctè gubernasset, sanctè mortuus est circà annum Domini 460. incertâ die, S. Leone Magno Sũmo Pontifice, Leone quoquè Augusto Imperatore.

5 Scripsit dum viueret multa, quæ non minùs Christianam pietatem, & Episcopalem zelum, quàm [vt non nemo de eius stylo iudicauit] grauem, & succi plenam facundiam sapiunt, opera, quæ è tenebris eruta sunt, curâ, & studio sæpiùs laudati, & de tanto Patre benemeriti Iacobi Sirmondi Soc. Iesu, hoc ordine recensentur.

Hom. 1. *De bono disciplinæ.*	10. *De Parasitis*
2. *De arctâ, & angustâ viâ*	11. *Qui gloriatur in Domino glorietur*
3. *Item de arctâ, & angustâ viâ*	12. *De bono pacis conseruandæ*
4. *De promissis, & non redditis*	13. *Item de bono pacis conseruandæ*
5. *De oris insolentiâ*	14. *De bono Humilitatis.*
6. *De otiosis verbis*	15. *De bono Martyrij.*
7. *De Misericordiâ*	16. *Item de bono Martyrij*
8. *Item de Misericordiâ*	17. *Item de bono Martyrij.*
9. *Item de Misericordiâ*	18. *De Machabæis*

19. De Quadrageſimâ. *20. De Auaritiâ.*

Eiuſdem Epiſtola ad Monacos de Virtutibus, & de ordine Doctrinæ Apoſtolicæ.

NOTATIONES.

a *De S. Valeriano parcè admodùm ab antiquis ſcriptum inuenio, niſi quòd, præterea, quæ in eius geſtis retulimus, aliquandò citantur eius dicta ex Homilijs, vt in M.S. Codice Floriacenſi, quem adducit P. Sirmondus initio à ſe editarum eius Homiliarum ex Bibliothecâ antiqui in Galliâ Corbeiæ Monaſterij. Inter cætera autèm Cemelienſis Vrbis excidia annumerãdum eſt, amiſſa fuiſſe tanti eius Antiſtitis acta, quod etiam alijs noſtræ Patriæ Sanctis Viris contigiſſe vehementèr dolemus.*

b *Ex recentioribus ſcripſerunt de eo dictus Iacobus Sirmondus, Heribertus Roſuuedius occaſione Epiſtolæ S. Eucherij, & cæteris copioſiùs omni laude dignus P. Theophilus Rainaudus, qui criminari volenti cuidam aliòqui Religioſo Viro, quem tacito nomine* Parcum Charitatis *vocat, D. Valeriani diſertiſſimas non minùs, quàm Catholicum ſenſum vndequàque redolentes Homilias, egregiâ apologeticâ diſputatione os obſtruxit. Inſupèr D. Valeriani nomen faſtis Epiſcoporum Nicienſium adſcribunt Abbas Vghellus, ac Franc. Aug. ab Eccleſ. Habet etiam de eodem D. Senator Leotardus elegantiſſimum hymnum lib. 1. hymn. 23. cuius initium:* Te quoque noſtri laudabunt cytharæ modi Valeriane.

c *Homil. 17. quæ eſt 3. de bono Martyrij S. Valerianus laudibus eximijs celebrat Martyrem quendam, eius reticens ſemper nomen, præcipuè vbi ait:* Quorum non ſolùm auribus, ſed etiam oculis quotidiè ſub præſentiâ tanti Martyris Fides Religionis inſeritur. Et cuius tandèm Martyris? Illius neceſſariò, qui in hoc loco pugnam inclytæ virtutis primus exercuit, & quo ordine Regni Cœleſtis poſſeſſionem obtineremus oſtendit, qui in dies quid agendum ſit nobis exemplo docet, quid proficiamus inquirit. Nemo autèm dubitet illum pro actibus ſuis eſſe ſollicitum, quem videt ſibi parentelæ affinitate coniunctũ. *Et paulò infrà:* Intelligetis quo honore nobis ille habendus eſt, qui huius Vrbis locum in conflictu Cœleſtis pugnæ ſuo victor cruore perfudit. Vidimus enim per diuerſas, & longè poſitas Regiones ſciſſi corporis plagas paſſim diuidi, & pretioſa vulnerum documenta toto cominùs Orbe portari. *De eodem hom. 15. & 16. 1. & 2. de bo. mart. At ſi admittamus eas habitas eſſe Cemenelione* Homilias, *aut ſaltèm Niciæ, non ſpernenda oritur quæſtio, de quonam ibi Martyre fiat ſermo, cuius nomen, ſicut etiam Vrbis tacetur? PP. Sirmondus, & Rainaudus cenſent ijs verbis indicari S. Pontium, qui, vt ſuperiùs dictum eſt, Cemenelione Martyr obijt: At veroſimiliùs P. Iuglaris in Orat. de S. Baſſo, ac Vghellus credunt ea omnia aptari meliùs poſſe S. Baſſo, quià S. Pontius non erat Ciuis Cemelienſis, aut Nicienſis [vocatur enim ille Martyr à Valeriano Ciuis] ſed Romanus, nec parentelæ affinitate coniunctus, nec primus Martyr, cum antè Pontium ſub Decio Martyrium paſſus ſit Baſſus, qui etiam creditur Ciuis Nicienſis.*

S. VALERIVS CONFESSOR EPISCOPVS NICIENSIS,

TIT. VIII.

1 SANCTI Valerij, qui idem non conuincitur esse cum Valeriano, acta exciderunt, quamobrèm quæ de eo dicemus, supplebimus ex Arnauldo Wione in Martyrologio Monastico, & ex eo, quod de illo habent monumenta Monasterij Lerinensis. Valerius igitur, incertum quo tempore, & quâ in Patriâ natus, spreto sæculo, ad illustre illud Sanctorum aluearium, Insulam videlicèt Lerinensem contendit, vbi Monachali indutus habitu, virtutes etiam induit, vt credere par est, Religiosas, humilitatem scilicèt, charitatem, castitatem, obedientiam, paupertatem.

2 Eo in Monasterio Deo acceptus vitam duxit, donèc orbatâ Pastore, quæ in viciniâ erat, Ecclesiâ Niciensi, eius Vrbis Clerus, & Populus, Valeriũ; cuius virtutum bonus odor longè, latèque difundebatur, ad eam Cathedrã
Serm. 9. assumpsit. Nimirùm illa Insula, vt scribit S. Cæsarius, *Eximios nutriebat Mo-*
Vinc. Bar. *nacos, & præstantissimos per omnes Prouincias erogabat Sacerdotes.* Et, vt habetur
in Chron. in Codice Vitæ S. Siffredi Carpentoratensis; *Omnes Prouinciæ Galliarũ Cleri-*
Lerin. ex *ci Episcopum sibi poscebant in Cænobio Lerinensi.* siquidem eam Insulam agno-
M. S. In vi. S. scebant teste Ennodio Ticinensi; *Altricem Summorum Montium planam Leri-*
Epiph. *num*. Dixerat Sidon. Apollinaris; *Quantos illa Insula plana miserit in Cælum Montes*. Quantâ verò sollicitudine ad Episcopatũ assumptus Valerius gregi suo non præesse solùm, sed etiam prodesse studuerit, indicat id, quo dicitur, Boni Pastoris officium impleuisse; nimirùm propria oblitus commoda, Ecclesiæ suæ bono peruigil excubabat, hostis tartarei, lupi videlicèt animarum rapacis insidias præcauens, ne quæ de grege suo ouis aut inficeretur, aut voraretur; verbum diuinum Populo sæpiùs nunciabat, & quod præcipuum erat, se ipsum omnium virtutum specimen exhibebat, quem omnes imitarentur.

3 His Valerius Boni Pastoris officijs assiduam dedit operam, donèc retributionem pro commisso sibi talento à superno Patre familias accepturus, ad cœlestia gaudia euocatus est, obijtque Niciæ 24. Mensis Iulij, quâ scilicèt die eius Depositionem olim Niciensis Ecclesia celebrabat. anni consignatio, vnâ cum præcipuis, & peculiaribus eius factis excidit; quod nec mirùm esse, nec negotium vlli facessere debet, cum multorum gesta Sanctorũ, quamuis

ab initio,

ab initio, vt animaduertit Card. Baronius in Præfat. Martyrol. ſummâ diligẽtiâ deſcripta, temporum tamen iniuriâ, ſeù potius hominum incuriâ naufragium paſſa ſint. Inter cœtera autem fuiſſe S. Valeriũ ſignorum, & miraculorum operatione conſpicuum, argui facilè poteſt ex verbis antiquiſſimæ Proſæ, vt vocant, ſiuè Rhytmi cani ſoliti priſcis ſæculis à Monachis Lerinenſibus in laudem Sanctorum, qui eius Cœnobij fuerant aliquandò Alumni, vbi poſt SS. Vincentium Sanctonenſem, Lupum Trecenſem, & Iuſtum Lugdunenſenſem, hæc leguntur de S. Valerio.

Inſignem Valerium
Chriſti ſeruum proprium,
Et ſignis eximium
Collaudant ſuperſtites.

Arnauldus verò in Martyrologio Monaſtico meminit eiuſdem his verbis: *Nono Cal. Auguſti Nicæ in Prouinciâ Depoſitio Sancti Valerij Epiſcopi, & Confeſſoris, qui ex Monaco Lerinenſi ad Epiſcopatũ aſſumptus, boni Paſtoris officiũ implere ſtuduit, & in gaudiũ Domini ſui introductus audire meruit, Euge ſerue bone &c.*

NOTATIONES.

a *Nuperus, ac eruditiſſimus Author à nobis ſæpiùs laudatus, ex quo alij idem ſenſerunt, credidit eundem eſſe Valerium, de quo hic egimus, cum Valeriano Cemelienſi, de quo ſuperiùs. Nos autèm, cum non ſolùm in Arnauldi Martyrologio Monaſtico, ſed etiam in Tabulis Lerinenſibus, quas in eo Monaſterio vidimus, antiquitùs exaratas, diſertè Valerij nomen legamus, fuerunt neceſſariò Valerianus, ac Valerius diſtinguendi, ùt diſtinxit acerrimi Viri iudicij D. Senator Honoratus Leotardus, qui non ſolùm Hymnor. lib. 1. S. Valeriani Epiſcopi Cemelienſis laudes cecinit hymno 23. cuius initium:*

Te quoquè noſtri
Laudabunt cytharæ modi
VALERIANE

ſed etiã lib. 2. hymn. 46. S. Valerij Epiſcopi Nicienſis decora modulatur, cuius initiũ.

Niciæ lumen Valerij, decuſque
Inclitæ magnum columen Lerinæ.

Ratio id ſuadet, non ſolùm, quià nulla ſuppetit cõiectura, quâ credamus pro Valeriano ſcriptum fuiſſe Valerium, cum id ex alijs exemplaribus non probetur, ſed etiam quià Valerianus, vt ex Sirmondo admittitur, floruiſſe cenſetur antè coniunctionem Cathedrarum Cemelij, & Niciæ, ex eoque deducitur, quòd Epiſcopus Cemelienſis tãtùm in M.S. indigitatur; Valerius verò Epiſcopi Nicienſis tantùm titulum præfert: Non ſolùm enim Niciæ obijſſe, aut Niciæ eius Depoſitionem celebrari conſueuiſſe habemus ex prædicto Martyrologio, ſed etiam ex Monumentis Lerinenſibus fuiſſe Nicienſem Epiſcopum, quod vidimus in antiquâ tabulâ, in quâ Sanctorum Lerinenſiũ nomina recenſentur, licèt nouiſſimè quidam Monacus, eam tabulam exſcribens, corrigere putans, in Valerio poſuerit vocẽ, Valerianus; *Idem nomen, ac titulum præfert*

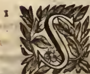
Epistola Germani Monachi Lerinensis anno 1589. *ad Arnoldum Vuionem missa, de quâ Lezana tom.* 3. *annalium Carmelitarum ad an.* 443. *in eâ siquidem post S. Agricolam Auenionensem Episcopum, notatur* S. Valerius Niciensis Episcopus 24. Iulij. *Prætereà ratio metri in eâ, quam suprà adduxi prosâ, seù rhytmo, non admittit vocem* Valerianum, *quæ in syllabis redundaret*.

b *De S. Valerio meminit Michael Piò in* Histor *Fratrum Prædicat. lib.* 1. *cap.* 4. *loquens de Sanctis Liguriæ. Ferrarius in Catal. Sanctorum Italiæ,* & in Martyrol. 24. Iul. *Claud. Robertus in Galliâ Christ. in Archiep. Ebred. & Episc. Nicien. Vghell. alijque, qui confundunt cum Valeriano. Ex quibus Ferrarius de SS. Ital. ex tabulis Ecclesiæ Nicien. quæ modò non extant, paucis, quæ addere libuit, verbis, sic S. Valerij gesta complectitur:*

Valerius monasticam vitam in præclaro Cœnobio Lerinensi professus, litteris, & moribus præditus, cum plures annos in obseruantiæ, disciplinæque regularis exercitatione insumpsisset, in eâque cæteris præstaret, ad Niciensē Ecclesiam regendam euocatus, illi Sanctissimè præfuit; nec tamen de vitæ prioris austeritate aliquid remisit, cum ità vigilijs, orationibus, ieiunijs, pijs meditationibus, & alijs religiosis exercitationibus, vt ante Episcopatum, quantùm per occupationes pastorales licebat, operā dareт; cumque aliquot annos eam Ecclesiam piè administrasset, tandèm plenus meritis migrauit in Cœlum X. Cal. Augusti miraculis clarus.

S. DVTHERIVS MARTYR EPISCOPVS NICIENSIS.

TIT. IX.

1 ANCTVS Dutherius [alius à Deuterio Venciensi, & Euterio Antipolitano olim Episcopis, quorū nomina videre est in subscriptionibus Concilij IV. Aurelianensis sub Vigilio Papâ, & Childeberto Francorum Rege] notus mihi est ex Annalibus Massiliensibus nupèr editis à P. Io. Baptista de Guesnay Soc. Iesu, vbi ex Tolonensi in Prouinciâ tabulario recitatur vetus instrumentum, anno postmodùm 1096. inter authentica relatum à Gilberto de Tarentâ Prouinciæ Comite, cuius hæc verba, pag. apud eundem Guesnay 187. num. 4. *Anno Domini Iesu Christi, Natiuitatis eiusdem* 570. *ad honorem Dei, & Gloriosæ Virginis Mariæ, atque Sanctorum, qui in Ecclesiâ nostræ Ciuitatis Toloni quiescunt in pace Amen. Præsentibus, & futuris notum sit,* quòd

quòd ego Desiderius Seruus Dei Tolonensis Episcopus, ad perpetuam rei memoriam, in præsenti publico instrumẽto, & secundùm tenorem ipsius de alijs manibus scripto, collecta sunt ex nobis Vita omnium Sanctorum, qui in hâc Ecclesiâ quiescunt in pace, & in primis &c. De Sanctis Gratiano, & Dutherio. Gratianus Tolonensis Episcopus Successor Adriani, ex parte Italiæ ex Alberto prognatus fuit. Floruit ex tempore Zenonis Iunioris II. nomine, ex tempore Clodouei Francorum Regis, & nauigans ex parte Galliæ Narbonensis cum Dutherio Niceæ Episcopo, ad Toloni portum magnâ tempestate venerunt. Dictusque Gratianus post mortem Adriani factus est Episcopus. Cum autèm Saxones cum Hunnerico Vandalorum Rége Gallias nostras inuasissent, Tolonum etiam inuaserunt, B. Gratiano prædicando in Ecclesia, & ad populum, dicti Saxones irruentes sicut leones, in Templo B. Gratianum cum Socio suo Dutherio, & cum multis alijs inuenerunt, qui in aduersis implorabant Dei auxiliũ, & sanguinem pro Christo immolauerunt, in pace moriendo anno Domini 493. Fuit Vir prudens, & doctissimus, fecit Commentarium super Genesim, cum multis alijs operibus: quorum corpora Gratiani, & Dutherij, Christiani occultè, & nocte tollentes, in agro iuxtà Turrim sepelierunt 5. Calend. Septemb.

Idem Gilbertus de Tarenta apud eundem Guesnay pag. 311. 312. meminit de eodem Dutherio, qui ibi dicitur Vterius ijs verbis:

Item ordinauimus, & decreuimus, quòd factis omnibus, quæ suprà dicta sunt corpora SS. Cleonis, & Vterij, quæ sepulta sunt in Ecclesiâ iuxtà turrim, transferantur in dictam nouam Ecclesiam, & eorum capita sint constructa in capiteis argenteis deauratis, & reliquiæ corporum dictorum Sanctorum clausæ sint in Sepulcro marmoreo &c. quod quidèm etiam volumus sit factum de corpore B. Gratiani Episcopi.

2 Hûcusque antiqua Tolonensis tabularij monumenta, quorum hęc de nostro Dutherio summa. Dutherius circà annũ Christi CCCC.LXXXXI. Niciensis Episcopus, cum Gratiano nauim conscendens, vi tempestatis Tolonum, seù dicere mauis Telonem Martium delatus est, vbi euecto ad eius Vrbis infulas Gratiano, dùm vterque audito Vandalorum sub Hunnerico Rege Ariano, & Saxonum aduentu, in Ecclesiâ oraret, ab eisdem Barbaris in odium Catholicæ Fidei cæsus est, anno Christi CCCC.LXXXXIII. Eius Corpus occultè à Christianis sublatum, extrà Vrbem iuxtà quandam Turrim sepultum est, vndè anno M.LXVI. Gilbertus de Tarenta Prouinciæ Comes, in nouam Ecclesiam S. Mariæ de Sedis Toloni à se erectam, transferri, caput pretiosæ ex argento lipsanothecæ, ac cæteras Corporis reliquias sepulcro marmoreo recondi imperauit.

N O T A T I O N E S.

a *De S. Dutherio, præter superiùs allata, nihil apud scriptores, quod legerim extat; nec mirum temporum caligine eius perijsse memoriã, cum id tàm multis alijs Sanctis Viris, licèt dolentibus nobis, acciderit. Quæ de eo diximus rationi rerum gestarum, ac temporum admodùm consentiunt; nàm sub Zenone Imperatorè, non modò reliquas Gallias, sed ipsam præsertim Narbonensem Prouinciã à Vandalis, alijsque Barbaris*

Hæresis Arianæ, aut Gentilitiæ superstitionis fuligine tinctis vastatam fuisse, ac ex Catholicis plerosque neci datos asserit Gregor. Turon. lib. 2. hist. cap. 20. & 25. innuuntque in Historia Eccles. Euagrius, ac Sozomenus. Quin immò in Nicienſi confinio paulò antè hæc eadem tempora, ſub Leone iuniore ſcilicèt, qui vixit circà annum 478. obiisse Martyrem quendam Expectatum *nomine, videri poteſt ex vetere in marmore Epitaphio, quod in vineâ Domini de Gubernatis his notis, ac litteris ſignatum viſitur.*

HIC REQVIESCET BONAE MEMORIAE
SPECTABILIS ❦ EXPECTATVS. Q. VIXIT ❦
ANNVS L. M. VII. ❦ CVIVS DP ❦ EST SVB ❦
DIE. VIII. KAL. IVNII. DN. LEONE IVNRE.
V.C. SS.

b *Allatam inſcriptionem, quæ non antè multos annos ex Cemenelenſis Vrbis ruderibus effoſſa eſt, referri ad tumulum Hominis Chriſtiani, coniicio ex tempore: nàm ſub Leone Iuniore iam dudùm ea Ciuitas abdicauerat paganiſmum, Præſuleſque habuerat. tùm ex Cruce, à Conſtantinianâ non multùm diſſimili, nomen Chriſti indicante eâ formâ* (p) *ſculptâ, quâ de re conſulendus Euſeb. lib. 1. cap. 25. de vitâ Conſtant. Id ſignum vnà cum iis verbis,* Bonæ Memoriæ *à priſcis Fidelibus apponi conſueuiſſe ſuprà Chriſtianorum Sanctitate inſigniũ tumulos, cernere eſt tùm apud alios, qui de cœmeteriis Vrbis ſcripſerunt, cùm apud Franciſcum de Eſquuel Archiepiſcopum Callaritanum in Relatione Hiſpanicâ, quam ipſe edidit de Sacris lipſanis in marmoreis tumulis Callari in Sardiniâ inuentis, apud quem paſſim corda ſagittâ tranſfixa, quæ noſtræ huic inſcriptioni identidèm addita vides, Sancti Martyris ſymbolum ſunt.*

c *Quis autẽ, cuiaſue fuerit iſte* Expectátus *ſub eiſdem, vt veroſimile eſt, quibus Dutherius, Barbaris Martyr, ac cuius Depoſitio coleretur VIII. Kal. Iunii, nondùm aſſequor: eadem enim* Expectatum, *quæ Dutherium, temporum iniuria obruit: niſi fortè alicui non incongruè videatur ille* Expectatus *Foroiulienſis Epiſcopus, cuius vice Epiphanius Præsbiter Synodo Aurelianenſi Quintæ ſubſcripſit in ea verba.*

Epiphanius Præsb. directus à Domino meo Expectato Episcopo Foroiulien.

cui Synodo itidem ſubſcripſit.

Aëtius Præsb. directus à Magno Episcopo Cemeliensi, & Nicaensi.

id tamen temporum ratio non patitur, cum id Concilium, multò poſt euum Deutherii, referatur ad annum circiter 554.

d *Ineſt præterea piſcis figura ſub Cruce, quam dixi, Conſtantinianâ. Id forſitan prædicationis Euangelicæ, in quam olim incubuerit Expectatus, quis dixerit hieroglyphicum. Conſulendus Pier. Valerianus lib. 31. V.* Gentes, *vbi multa eâ de re.*

S. HOSPI-

S. HOSPITIVS CONFESSOR,

ET ABBAS NICIENSIS,

TIT X.

1 EGNANTE In Gallijs Gunteramno, Nicææ claruit S. Hospitius, magnâ abstinentiâ, & miraculorũ operatione, illustris, qui sectari cupiens Monasticum institutum, desertâ Ciuitate Nicæâ, cuius creditur fuisse Indigena, Peninsulã quandã adijt, tribus circitèr mille passibus ab eâdem Vrbe dissitã, propè Herculei, seù Villæliberæ Portus fauces sitam, ad plagam Oriẽtalem, dictam modò à morâ, quam ibi traxit Hospitius, à nostratibus corrupto vocabulo *San Sospir.* Ibi Vir Religiosus id, cuius adhùc extant rudera, non solùm ædificasse creditur Monasterium, in quo sub Monachali Regula D. Benedicti, vel potiùs D. Honorati Lerinensis vnanimitèr degentes regebat Monacos, sed etiam in Peninsulæ Summitate quandam intrauit Turrim à Monasterio ipso multis passibus seiunctam, in quâ, si quandò liberiùs vacare voluisset spiritualibus exercitijs, intentus orationi, & meditationi, spiritũ recreaturus, corpus ipsum persæpè omni abstinentiæ genere macerabat.

2 Inibi catenæ, nudum corpus cingebant ferreæ, quas horridum, ex camelorum setis contextum, tegebat cilicium; nullo alio cibo, quàm puro pane, & paucis dactylis exhybitis sibi à Mercatoribus alebatur. Quãdò verò Quadragesimæ aduenerat tempus, panem ipsum, & dactylos prorsùs reijciens, solas Ægiptiacarum herbarum, quas Mercatores contiguum portum ingredientes Alexandriã detulerant, sumebat radices, eas igni coquens, ac ius primò hauriens; vt famem acueret, vtque euaderent palato ingratiores, radices ipsas seruabat imposterùm hauriendas. His, atque alijs virtutum meritis talitèr Deo euasit gratus, vt diuino aflatus spiritu, quæ multo post euentura essent, longè antè præsciret, & Populis, ad audienda ex eius ore verba salutis aduentantibus, prophetizans prænunciaret.

3 Hoc in genere, illud mirandum fuit, quod prædixit de aduentu Lõgobardorum: Aliquãdò enim Populum, qui eum adire consueuerat, allocutus, *Venient*, dixit, *Longobardi in Gallias, & deuastabunt Ciuitates septem, eo quòd increuerit malitia Gallorum in conspectu Domini, quià nullus est intelligens, nullus est, qui faciat bonum, vt ira* Dei *placetur. Est enim omnis Populus infidelis, periurys deditus, furtis obnoxius, in Homicidijs promptus, à quibus nullus iustitiæ fructus vlla-*

vllatenus glíscit. Non decimæ dantur, non pauper alitur, non tegitur nudus, non peregrinus hospitio recipitur, aut cibo sufficiente satiatur: ideò hæc plaga superueniet. Nunc autem dico vobis, congerite omnem substãtiam vestram intrà murorum septa, ne à Longobardis diripiatur, & vos ipsos firmissimis communite in locis. Hæc præscius deplorabat Hospitius Gentilium suorum mala, nouus, vt de Saluiano Massiliensi dixit Baronius, sui temporis Hieremias: quæ audiens Populus, non minùs admiratione, quàm insolito terrore perculsus est, vnoquoque ad propria remeante, & quæ audierat, tacito animo reuoluente. Intuens verò Hospitius, aliquo postmodùm elapso tempore, quos secum habebat Monacos, aufugere ad tẽpus eos iussit è Monasterio, secumque codices, Reliquias, vasa sacra, & reliquam Religiosam gazam deferre ad loca tutiora: *Abscedite & vos [inquit] à loco auferentes vobiscum quæ habetis. Ecce enim appropinquat genus, quod prædixi*. At illi responderunt: *Non relinquemus te sanctissime Pater*, eandem, quam tu, parati sumus obire mortem, æquum non est Filios seruari, perdique Patrem! Quibus ait Hospitius: *Nolite timere pro me, futurum est enim, vt inferant mihi iniurias, sed non nocebunt vsque ad mortem*. Dictis parentes Monachi, non sine lacrymis, & suspirijs, acceptâ, quam credibile est Hospitium impertitum fuisse, benedictione, Monasterium deserunt, atque se ipsos ad tutiora loca recipiunt.

Paul. Diac. Baron. ann. 575. Bzou. Spõdan. Sigon de Reg. It.

4 Currebat annus à Christo nato quingentesimus septuagesimus quintus, siuè [vt notat Carolus sigonius] septuagesimus septimus, quo Longobardi ferocissimi mortalium, Italiâ vastata, Galliam quoque sibi diripiendã proposuerant. Igitùr è Ligusticis Alpibus in Nicænum descendunt agrum, vbi nulli ætati, aut sexui ignoscentes, cuncta, quæ obuiam veniunt, diripiut, vastant, incendunt, demoliuntur. Cum autem eorum quidam Turrim adijssent, in quam Hospirius diuinam iram placaturus, vt diximus, se incluserat, eamque vndiquè obstrui fecerat, relictâ tantummodò exiguâ fenestrâ, seu veriùs foramine, per quod vitæ necessaria, lucisque breuem vsuram accipiebat, putantes Longobardi, Gens auri auidissima, repositas illic gazas, seu thesaurum aliquem asseruari [thesaurum certè] eam circumeunt. Hospitius verò occasionem nactus pro Christo aliquid patiendi, vt Longobardos in cõspectum venisse vidit, per Turris fenestram se ipsum vltrò ostẽdit eis, ex quibus duo facti audaciores, cum aditum minimè inuenissent, admotis schalis tectũ ascenderunt, eoque detecto, intrò admissi, nihil aliud nacti sunt, quàm vnum Hospitium præcinctum horridò cilicio, & catenis. Suspicati verò eum malefactorem, & homicidam sic alligatum in eius turris ergastulo detineri, accersito Interprete, percunctantur ab eo, cuiusnam delicti extiterit reus, vt cum eo taliter ab hominibus actum sit. Ille verò, qui nihil magis habebat in votis, quàm aliquid pro nomine Iesu pati, veritatem aliquantulùm cælans, se homicidij, omnisque atrocioris criminis reum confessus est: peccata sua, [tanta erat Viri Dei humilitas,] intelligens, quæ quantùm in ipsis est, in Deũ ipsum insurgunt, & Christum, vt ait D. Bernardus denuò, crucifigunt, quo

lo-

loquendi modo, à nullo mendacij insimulati, etiam vsi sunt alij Sancti Viri.

5 Audiens tale Hospitij de se ipso testimonium è Longobardis Militibus quidam, districto gladio caput innocentis appetijt, animo de ijs, quæ fatebatur, sceleribus, vindictam sumēdi, ac pœnitùs occidendi. Vt verò impleretur quod Hospitius prædixerat de se ipso, videlicèt se iniurijs à Longobardis, nō morte afficiendum, dextera impij Militis in ipso actu obriguit, adeò vt nequàquam eam veleret ad se ampliùs reuocare, gladiusque spontè laxatus ad terram collaberetur. Tale videntes spetaculum reliqui, qui ibi aderant Milites, inopinato successu territi, Sancti Hominis pedibus cum clamore magno, ac gemitu prouoluuntur, eflagitantes, vt quid pro hoc facto ipsis agendum sit, dignetur insinuare; ipse verò imposito salutari signo nō modò brachium restituit sanitati, sed etiam animum Fidei, Religioni, ac Pœnitentiæ, conuersus enim ad Christum miles, sæculari valedicens militiæ, Monastico habitu, & tonsurâ insignitus ab Hospitio, reliquis vitæ suæ diebus in eo Monasterio contrà Diabolum, ac mundi illecebras militauit.

6 Alloquens postmodùm Hospitius cæteros, qui in conspectū venerant, Milites, eos sedulo admonuit, vt manus à rapinis, & cædibus temperarent, insuperque sermonem ipsis habens de verâ Fide, quâ carebāt plerique Longobardorum [Gentium siquidem ritibus addicti erant, si qui autem Christi sectatores, non Catholici, sed Arrij veneno imbuti] plures ex eisdem, vt ex Paulo Diacono ait Petrus Equilinus, Christo Domino acquisiuit. Cœterùm, non omnes eius adhortationibus paruerunt: àt qui audire Hospitium neglexerunt, miserabilitèr in Narbonensi Prouinciâ sunt defuncti, alij verò, qui à cædibus, & rapinis abstinuerunt, inter quos duo præcipui nominis Duces, incolumes ad ea loca, vndè venerant, redierunt. Nonnulli porrò, qui loca sacra spoliare, & crudelitèr cum Incolis agere pergebant, à Dæmone ex improuiso corripiebantur clamātes: *Cùr nos sancte, & beatissime Pater sic crucias, & incendis?* quos adductos ad se Hospitius sanitate donabat, imposito salutiferæ Crucis signo. Post hæc è Regione discedentibus Longobardis, incolæ ad propria, Monachique ad sedem antiquam Cœnobij redierunt, vbi eos ingens, post tot aduersa, incessit gaudium, non solùm quòd Abbatem suum incolumem inuenissent, vt ipse de se promiserat, sed quòd ibi cernerent vnum è Longobardis, depositâ ferociâ, & capite tonsurato, Christo, & Monasterio acquisitum. Hospitius verò regens per Præpositum Monacos, magisque exemplo, quàm voce adhortans, inclusus in eâdem Turri perseuerauit vsque ad vitæ terminū, nihil remittens de ieiunijs, corporisque afflictatione, quam instituerat.

D. Grego. Dial. lib. 3. cap. 28

7 Accidit eo tempore, vt Diaconus quidam ex Gallicanis Ecclesijs Romam dirigeretur, Apostolorum, ac aliorum Sāctorum Reliquias, si de benignitate Romani Pontificis concederentur, in Galliam allaturus. Hic cum ad Andegauensem Ciuitatem, quæ Gallis *Angers* dicitur, peruenisset, caussaque itineris esset cognita à Parentibus cuiusdam eius Vrbis Incolæ, qui

diuturnâ quondàm detentus febri, propter nimiam humorum copiam ex capite decidentium loquelam simùl, auditumque amiserat, nullaque arte Medicorum recuperare deincèps valuerat, quamuis à febri conualuisset; ab eisdem Parentibus Diaconus rogatur, vt infirmũ itineris sui adsciscat comitem; siquidem confidebant, Filiũ, si Apostolicas adijsset Romæ Basilicas, donandum omnimodâ sanitate. At verò hanc gloriam reseruauerat Deus famulo suo Hospitio; ùt enim Diaconus, Infirmusque Andegauensis, terrestri itinere gradientes, ex Galliâ, transmisso Varo, Italiam sunt ingressi, Nicæamque, quæ se primò venientibus offert, deuenerunt; auditâ famâ in eâ Regione magnâ cum laude sanctimoniç viuentis Hospitij; ad eum cũ pacis osculo salutandum, seque ipsius precibus commendandum, Turrim, quç in peninsulâ erat, adijt pius Diaconus, antequàm paratam in proximo Portu nauim conscenderet. Cumque eidem itineris sui caussam aperuisset, simùlque infirmi Socij sui sanitatis recuperandç votum, se ab ipso Hospitio Nautis, apud quos plurimùm eius valebat authoritas, commendari postulauit. Laudauit propositum Vir Dei, iamque completis sermonibus alter ab altero diuertebat, cum Hospitius interno motu impulsus, & sentiens diuinam in se adesse virtutem ait Diacono: *Infirmum, qui Comes tui nunc est itineris, rogo vt meis conspectibus repræsentes*; at ille abiens, inueniensque infirmum in hospitio febri correptum, qui per nutus aures suas interiùs tinnitum emittere indicabat, deducit eum festinantèr ad Sanctum Virum, qui è fenestrâ Turris emittens manum, apræhensâ ipsius Cæsarie ad se attraxit, mòx sinistrâ linguam eius tenens, oleum benedictione sanctificatum ori, verticique capitis infudit, dicens: *In nomine Domini mei Iesu Christi aperiantur aures tuæ, reseretque os tuũ virtus illa, quæ quondàm ab homine surdo, & muto noxium eiecit Dæmonium*. postmodùm infirmum de nomine percunctatur; ille verò clarâ, & sonorâ voce, ac si nihil vmquàm passus fuisset mali, nomen suum pronunciauit. Quod videns Diaconus, miraculo obstupescens, protinùs exclamauit: *Gratias tibi ago immensas Christe, qui talia per Seruum tuum dignaris ostendere. Quærebam Petrum, quærebam Paulum, Laurentiumque, vel reliquos, qui Romam proprio cruore illustrant, hic omnes reperi, hic cunctos inueni*. Cum hæc præ gaudio flens, & admirans Diaconus Dei magnalia prædicaret, Hospitius vitandç inanis gloriæ studiosus ait: *Sile, sile dilectissime Frater, non hæc ego facio, sed ille, qui Mundum ex nihilo condidit, qui pro nobis hominem suscipiens, cæcis visum, surdis auditum, mutis præstat eloquium, qui leprosis cutem pristinam, mortuis vitam, & omnibus infirmis affluentem medicinam indulget*. tunc Diaconus gratias agens, & valedicens cum comitibus suis iter est prosecutus.

8 Quùm verò tàm euidentis miraculi fama vndiquè vulgaretur, adfuit statim quidã, *Dominicus* nomine, oculis captus à natiuitate, credens se recepturum eam, quam Diaconi socius obtinuerat, corporis sanitatem. Hospitius verò, qui antequàm lucem exhiberet corpori, malebat cæcutientem fortassè animum illustrare, Dominicum duobus, aut tribus mensibus residere

iussit

iussit in Monasterio, vt frequentibus ieiunijs, & orationibus excultus, expetito dignus euaderet beneficio. Tandèm eum aduocat Sanctus Pater; *Vis*, inquit, *recipere visum?* *Voluntas*, inquit ille, *mea erat ignota cognoscere: Nam quæ sit lux ignoro, vnum tantùm scio, quòd ab omnibus collaudatur. Ego autem ab initio ætatis meæ vsque nunc videre non merui*. Tunc eodem, quo Andegauensem infirmum perfuderat, oleo benedicto, signum Crucis super cæci oculos exprimens Hospitius dixit: *In nomine Iesu Christi Redemptoris nostri aperiantur oculi tui*, qui statim aperti sunt, admiratusque est Dominicus, quæ numquàm viderat, Dei magnalia, & Creatoris opera in hoc Mundo.

9 Nondùm mirabilium finis: Mulier siquidem Dæmoniaca, quæ, vt ipsa clamabat, à tribus spiritibus immundis cruciabatur, ad Hospitium adducta est, quam cùm similiter benedixisset, & de more oleo sancto in formam Crucis frontem eius consignasset, non valentes tartarei Spiritus Hospitij præcipientis meritis reluctari, ex mulieris corpore discesserunt. Idem à Sancto Viro cum aliâ puellâ à Dæmonibus pariter malè affecta præstitum est.

10 Quùm autem obitus Hospitij, qui iam dierum, & bonorum operum erat plenus, appropinquaret, vocans ad se Præpositum Monasterij, significauit, qualitèr resolutionis suæ instante tempore, post tres dies illi ex hâc vitâ in eam, quam seruis suis Christus parauerat, abeundum esset, quamobrèm per nuncios hâc de re certiorem faceret Episcopum Nicienſem, irrumperetque ferro murum turris, vt corpus ab Episcopo sepulturæ tradendum indè educi posset. Quæ cum à Præposito nunciata fuissent *Austadio* tunc Episcopo Niciensi, ille rem Clero, & Populo notam fecit. Interim *Crescens* quidam ad Turris fenestram accedens, cum vidisset ex catenarum contactu, quibus super nudo corpore cingebatur, putrefactam carnem vermes progerminasse, ait: *O Domine mi, qualiter tàm valdà tormenta tolerare tàm fortiter potes?* Cui Hospitius: *Confortat me ille, pro cuius nomine hæc patior: Dico autem tibi, quià iam absoluor ab his vinculis, & vado in requiem meam*.

11 Adueniente, sicut Vir Sanctus prædixerat, tertiâ die, absque eo quòd febri, vel ægritudine vllâ afficeretur, primò catenas, quibus vinctus erat, deposuit, tùm diutissimè, & cum lacrymis genuflexus orauit, mòx ab oratione surgens, collocans se super scamnum, productis pedibus, & eleuatis ad Cœlũ manibus, assistentibus, vt credere par est, morienti Patri, Monasterij Præposito, & cunctis Monachis, absque vllo dolore, aut corporis, vt cæteris hominibus euenire assolet, cruciatu, gratias agens Deo, suauissimè, ac lenissimè Factori suo tradidit spiritum die XV. Octob. circà annum Domini 580. licèt in Martyrologio Romano eius festum notetur XXI. Maij.

12 Statim ac exanimis apparuit, omnes vermiculi, qui Sanctos artus, vt diximus, perforabant, euanuerunt, corpusque ipsum macerationibus anteà squallidum, venerandum visum est omnibus, ac decorum. Adueniens verò ad peninsulam, & Turrim ex Ciuitate Niciensi Austadius Præsul, cum frequentissimâ Cleri, & Populi comitiuâ, impositum feretro Sacrum Corpus

 ad

ad Niciensem Ecclesiam B. Mariæ transtulit, ibique studiosissimè sepulturæ mandauit. In eâ Ecclesiâ inclusa decenti capsulâ per multa sæcula sacra Hospitij lipsana seruata sunt, licèt modò aliquâ eius Reliquiarum parte tàm Ecclesia Cathedralis S. Reparatæ, quàm Ecclesiæ Parochiales Villæ liberæ, & Turbiæ, aliæque per Diœcesim gaudeant.

13 Dùm Copus S. Hospitij sepulturæ ab Austadio tradebatur, Vir quidā modicum illius pulueris, qui circà sepulcrum erat, præ animi deuotione extollens, rudi linteo inuoluit, ad Lerinense Monasterium, quod tunc magnâ florebat laude sanctimoniæ, delaturus; ad id agendum fortassè ab eisdē Lerinensibus Monachis excitatus, qui eo tempore, præclarissimis, totoque Orbe conquisitis Reliquijs Monasteriū decorantes, puluerem saltèm corpus operientem, quandò aliud nihil poterant, ex Hospitio expetebant. Nactus ergò Vir ille crastinâ die in littoræ nauim, quæ Massiliam erat nauigatura, eam cōscendit, quòd pro tunc nulla oportunior daretur occasio Lerinum aduenie̅di; pressit tamen silentio quò, & ad quid esset sibi animus appellendi, quòd Mercatores, qui nauim illam conduxerant, non Christianos, sed à Iudaicâ stirpe progenitos esse animaduertisset. Soluūt itaquè feliciter ex orâ Nicie̅si, prosperoque vento Occidenrem versùs vela faciunt, Massiliam rectò cursu ire parati. Sed cum antè Lerinensem Insulam deuenissent, nec dùm Homo ille mentem suam eò aduentandi aperuisset, Res mira! Nauis, ac si in Syrtes aut breuia impegisset, in medio pelago immota constitit, quamuis valido flante vento: Tùm verò Nautæ contendentes remis, velisque quicquid ars nautica suadebat, vt nauem cursui restituerent, nihil proficiunt: quam rei nouitatem cum Iudæi admirarentur, caussam aperiens homo ille, qui puluerem deferebat: *Reliquias, inquit Beati* Hospitij *mecum habeo, & nunc Lerinū adire desidero, quod vobis indicare metui. Nunc autem scio, quià eius virtute retinetur nauis vestra, nec hinc moueri prorsùs poterit, nisi consensum illùc præbeatis, quò ego ire disposui.* Annuerunt statim illi iustæ petitioni, depositoque Viro in Insulâ Lerinensi, flante secundo vento Massiliam abierunt. Monachi autem Lerinenses puluerem illum ex S. Hospitij tumulo læti suscipientes, inter cæteras Sanctorum Reliquias reposuerunt, vndè, inter alios eius Monasterij Tutelares, consueuerunt nomen S. Hospitij frequentare.

N O T A T I O N E S.

a DE S. Hospitio scripsit luculentèr D. Gregor. Turon. Histor. Frācor. lib. 6. cap. 6. & de glor. Confess. cap. 97. ex quo hanc historiam adserunt Vinc. Barralis in Chronol. Lerin. 21. Maij pag. 129. Philipp. Ferrarius in Catal. SS. Italiæ, atque alibi. Bened. Gononus in Vitis & sententijs Patrum Occidentis lib. 2. & in Appendice. Præterea de Hospitio agunt Aimoin. de gest. Francor. lib. 3. cap. 38. Sigibert. in Chronic. anno Domini 581. & omnia ferè Martyrologia ad diem 21. Maij, & qui res gestas Longobardorum sunt prosecuti, vt Paulus Diacon. lib. 3. ex quo Pet. de Natal. in Catal. lib. 5. cap. 27. se hausisse testatur, sed corrigendus est in eo, quod

Nuceriam *ponit pro* Nicæâ, *Nuceria enim nō est Ciuitas Prouinciæ Phocensis, vt à scriptoribus iuxtà id, quod diximus initio in prolegom. cap.* 1. *notatur illa, apud quā vixit* Hospitius, *sed vlterioris ad Orientem Italiæ, dicta Italis vulgò* Nocera: *eodē modo eget correctione Franc. Maurolycus in Martyrologio, qui idem à Petro de Natal. accepit. Ità etiam falluntur qui, Benedicto Gonono teste, putant, Nicæam, de quâ agitur à Greg. Tur. in vitâ S.* Hospitij *esse illam, quæ Gallis dicitur* Nyci en Sauoye. *De* Hospitio *scribit etiam Baron. in annalibus, & in notis Martyrologij, Henricus Spondanus, Abraham Bzouius, Paulus Britius, & reliqui annalium compilatores, cum ad narrandum aduentum Longobardorum in Gallias deueniunt. Nos eâ, quæ affertur à Gregor. Turonensi, historiâ, vt plurimùm vsi sumus, qui ab eo gestorum notitiam se accepisse testatur, qui cum esset surdus, & mutus, ab* Hospitio, *vt suprà dictum est, sanatus fuit, licèt non omnia, quæ de ipso audiuerat, scripserit: ait enim:* Hæc omnia ab ipsius ore cognoui, quem superiùs mutum, & surdum ab eo sanatum exposui, qui multa mihi & alia de eius virtutibus narrauit, sed prohibuit me res illa loqui, quià audiui vitā eius à multis fuisse conscriptam.

b *Mirabitur non nemo Abbatis titulum, quo* Hospitium *insignimus, sed ego miror eum tali titulo iniustè fraudari. Primò enim* Hospitius *erat Pater, &, vt dici solet, Superior Monachorum degentium in Monasterio, cuius rudera adhùc extant propè peninsulam, in quâ erat Turris; locus ille situs erat propè eam agri partem, quæ à nostratibus nunc dicitur,* Ad Croctas S. Hospitij, *taliterque dictum inuenio in antiquis membranis anni* 1078. *Monacos habuisse confirmant ea verba Gregorij Turon.* Monachis quòque dixit: Abscedite & vos à loco &c. Non relinquemus te Sanctissime Pater &c. Qui dum in Monasterio duobus, aut tribus mensibus resideret &c. Vocauit ad se Præpositum Monasterij, *& multa alia apud eundē, quæ ad id, quod intendimus, probandum ex antecedentibus, & consequentibus attentè pensanda sunt. Secundò Paulus Diac. lib.* 3. *cap.* 1. *vbi de* Hospitij *Monachis meminit, sic scribit:* Monachis quoquè suis præcipiens ait, *vbi notandum est illud verbū* [suis] *Tertiò Longobardū illum, qui caput suum gladio tentauerat,* Hospitius tonsurato capite Monacū fecit, *quod erat munus Abbatis. Quartò in omnibus antiquis picturis non alio, quàm habitu Abbatiali insignitus exprimitur, & non Solitarij tantùm, vt expressit P. Aloys. Iuglaris: Videatur S.* Hospitij *antiqua effigies, quæ est in primario Altari Ecclesiæ Parochialis S. Michaelis Villæliberæ, & quæ visitur Niciæ in Templo Fratrum Prædicatorum, in altari dicato eidem Archangelo Michaeli, vbi conspiciuntur, ex parte dextrâ S. Antonius, & ex læuâ S.* Hospitius *Abbates, pingiturque inferiùs idem Hospitius Monacorum suorum Capitulum celebrans. Aliam similitèr infulatam S.* Hospitij *effigiem colit in eius propriâ Ecclesiâ campestri, quæ est propè Castrum Bausonì, & idem alibi animaduerti per Diœcesim retulerunt Testes oculati, & omni exceptione maiores. Vltimò dirimit controuersiam antiquissimum Kalendarium à me repertum in Ecclesiæ Cathedralis Niciensis archiuo, in quo ad diem* 15. *Octob. scribitur disertè:* Hospitij Abbatis. *Addito, quòd in loco Villæliberæ, vbi dictâ die, iampridèm festus eius dies colitur, Sacerdotes Missam de Abbate, & non de Confessore tantùm celebrant.*

c *Nec obstat, quòd extremo vitæ suæ tempore, non in Monasterio, quod, vt diximus, & animaduertit Paulus Britius in Progress. Eccles. Occid. pag.* 377. *aliquantis passibus distabat, sed in Turri manserit semper inclusus; id enim potuit effecisse de consensu Monacorum, commisso interim regimine Monasterij Præposito, de quo est sermo in eius gestis, vt eo strictioris vitæ genere diuinā placaret iram per Longobardos in Gallos acerrimè seuientem; imitatus scilicèt S. Iustum Episcopum Lugdunensem*, qui in Ægiptum secedens, & suos relinquens, *vt habet eius vitæ historia*, tametsi corpore ab illis aberat, àt precibus aderat, neque illos reliquisse censendus est, ad quos suas preces referebat: Expetierat lacrymis oportuna loca, vt soli Deo vacans, quæ pro illis peteret, efficaciùs impetraret. *Id ipsum fecit S. Honoratus Abbas Lerinensis, qui, vt ait Vincentius Barral. Chronol. Lerin. pag* 37. *deserto ad tempus Monasterio sito in Lerino Insulâ, includebat se aliquandò, orationi, corporis macerationi, & lacrymis liberiùs vacaturus, in antro quodam, seù specu in continenti, sex mille passibus à Foroiuliensi Ciuitate dissito, nec est qui Iustum titulo Episcopi, aut Honoratum Abbatis fraudarit vmquàm. Nec est nouum, quòd aliquis Sanctus Abbas, Eremita tantùm alicubi dictus sit, vt de S. Venantio, de quo idem scripsit Greg. Turon. notauit Gononus in notis ad eius vitam lib.* 2. *de Vit. Pat. Occid. is enim in Breuiario Ecclesiæ Cænomanensis vocatur* Abbas, *& in Breuiario Beluacensi*, Eremita. *Huic sententiæ nostræ videtur adhæsisse eruditus P. F. Ioannes Baptista de Lezanâ* Hispanus, *qui in Annal. Carmelit. tom.* 3. *ad an.* 573. *vocat Hospitium* magnæ abstinentiæ Virum, & multorum Monacorum Patrem.

d *Propè locum Monasterij S. Hospitij, successu temporis ædificata est Ecclesia S. Ioanni Baptistæ. Dicitur in antiquis monumentis Ecclesia S. Ioannis de Oliuo. circà annum Domini* 1070. *cum iam lotus Monachis destitutus esset, Laugerius Rostagni Niciensis auctam reditibus à Patre suo Rostagno, eam remisit Archimbaldo Episcopo Niciensi, qui paulò post, anno scilicèt* 1078. *eandem cessit Monachis S. Pontij, & Ebrardo Abbati, consentientibus Canonicis.*

e *Turris S. Hospitij sita erat, vnà cum Templo postmodùm eidem* Hospitio *dicato, vbi nunc ædificata cernitur Arx à Sereniss. Victore Amedeo Sabaudiæ Duce, cuius Turris rudera in eius Arcis ædificatione solo deiecta fuisse dicuntur.*

f Hospitius *oleo benedicto consueuerat vngere Infirmos, qui ad ipsum sanitatis recuperandæ studio accedebant, quam consuetudinem etiam apud Aegipti Monacos viguisse, habemus apud Eusebium Eccles. Hist. lib.* 11. *cap.* 4.

g *Die XV. Octobris Ecclesia Niciensis Natalem S.* Hospitij *ex vetere instituto colit: antiquitùs autem die* XXI. *Maij, quâ die eius festum memorat Romanum Martyrologium, repositionem, ac tumulationem eiusdem recolebat. Martyrologium Gallicanum id apertè testatur his verbis*: 21. Maij Niciæ in Prouinciâ sub Metropoli Ebredunensi susceptio, & repositio sacratissimi Corporis S. Hospicij Confessoris, donis spiritus sancti ornatissimi, atque adeò plurimùm apud priscos Sāctorum encomiastas celebrati, cuius, in Cathedrali illius Ciuitatis Ecclesiâ, vbi quiescit, gloriosa merita dignis solemnijs honorantur ex vetere

instituto

instituto die 15. Octob. *At verò die 15. Octobr. de Hospitio in eodem Martyrol. hæc habentur:* xv. Octob. Niciæ in Prouinciâ S. Hospitij Confessoris magni Dei famuli, cuius præconia S. Gregorius Turonensis, cùm in Historia Frãcorum, tùm in libro de gloriâ Confessorum, ex oculati testis relatione luculentèr prosecutus est &c. *Narrantur postmodùm inibi satis prolixè eius gesta, post quæ in fine hæc adduntur* : Colitur Vir Deo dignus in Cathedrali Ecclesiâ Niciensi hodierno Natali, quoniàm ibidē quiescit, & inter Tutelares colitur.

S. SYAGRIVS CONFESSOR

EPISCOPVS NICIENSIS. PRIMVS ABBAS MONAST. S. PONTII.

TIT. XI.

1 SANCTVS Syagrius ex Francorum Regum sanguine Nobilissimam originem duxit. Patrem habuisse creditur *Carlomannum* Austrasiorum, ac Burgundiæ Regem, Caroli Magni Imperatoris, & Francorũ Regis Fratrem, ex Pipino Rege, & Auo Carolo Martello progenitum, Germanũ verò agnouisse *Pipinum* natu maiorem, qui sine liberis creditur decessisse: Matrem sortitus esse *Bertam*, dictam ab alijs *Theodoram* Desiderij Longobardorum Regis Sororem, seù, vt alij appellant, Filiam, quæ agente *Bertâ*, siuè *Bertradâ* Matre, Carolo Magno Filio primò fuerat desponsata, sed postmodùm repudio dimissa, Carlomanno in Vxorem cessisse credita est. Syagrius autem, cui Comitis Briensis titulus obtigit, mortuo Patre, à Matre superstite vnà cum Fratre Pipino ad Desiderium Regem Longobardorum deductus est, eo quod alterâ Regni parte, quæ viuentis Carlomanni fuerat, à Carolo Magno occupata, minùs sibi splendoris ac maiestatis, florẽtibus Caroli opibus, in Franciâ fore arbitraretur, ac proindè sub Desiderij Regis sanguine cõiunctissimi clientelâ, patrocinioque rerùm vices operiri consultiùs foret. Desiderius Nepotibus humanitèr acceptis, seù, vt eorũ iura prò viribus tueretur, siuè vt Carolum domesticis incommodis impeditum in Galliâ detineret, ab Adriano Romano Põtifice enixè eflagitauit, vt Nepotes suum auxilium implorantes Regno auito, Patrioque inungeret, vt potè quo Stephanus Romanus itidèm Pontifex *Pipinum* Auum, Filios, eorumque successores inunxerat. Renuit Desiderij Regis postulatis morem gerere Adrianus, non quòd in Carlomanni Filios peculiari aliquo odij impetu vrgeretur, sed quià

Ranuc. Pincus in Car. Mag. c. 7.

quià id malâ fide à Desiderio animaduerteret postulatū,nè scilicèt Carolus, cuius auxilium contrà Desiderium,iura,& ditiones Romanæ Ecclesiæ occupantem, implorauerat Adrianus, vltricia contrà Longobardos arma inferre posset,mediâ Regni parte,& Francòrum subsidijs destitutus. Carolus igitur qui per litteras,& Legatos,Desiderium in officio nequàquam potuerat continere, superatis Alpibus, atque bis fuso Longobardorum exercitu, tandèm Desiderium ipsum, qui Adalgisium seù *Aldegisium* Filium Carlomãni Vxorem, ac Filios Pipinum,& Syagrium Veronam amandauerat, Papiæ obsedit, vsquè ad diem solemnem Natalis Domini, quo annus 774. incipiebat, tùnc enim Papiensi obsidione alteri demandatâ, ipse Veronam cum delectâ Militum manu se contulit; Quam cū exercitu premeret, Adalgisius Vrbe euadens,in Græciam profugit,Berta verò Syagrij Mater,cum Filijs,nullum salutis exitum superesse animaduertens,clementiam, quàm iram Caroli maluit experiri;in eius siquidèm potestatem concedens,eiusque fidei se submittēs, lenitèr increpita,quòd tutiorē rebus suis locum apud Longobardum,quàm apud se fore credidisset, à Carolo humanissimè accepta est, atque in Franciam cum Filijs,eo,qui Reges decebat,comitatu stipatis, transmissa.

2 Ex eò tempore,Carolo,qui deuictis Longobardis,Rex Francorum,& Longobardorum,acPatricius Romanorum fuerat appellatus,acceptissimus Syagrius factus est,eoque comite credibile est in bellicis expeditionibus vsū. Dùm autem aliquandò idem Carolus ad partes Narbonensis Prouinciæ Italiæ conterminas deuenisset, vt non minùs veri Dei cultum, & sacram Religionem, quàm Regiam potestatem vbiquè Gentium stabiliret, Nicæam,& Cemenelionem venit,Vrbes eo tempore non æquè florentes: nàm Cemenelionem, vt suo loco superiùs dictum est, ex magnâ parte olim diruerant Longobardi. Supererat extrà eius Vrbis mœnia Ecclesia D. Pontio Martyri ab antiquis Christi fidelibus cōsecrata,sacro Martyris corpore celeberrima. Eò loci deueniens Syagrius,sæcularium rerum affectus tædio, militiâ abdicatâ, Deo militare in animum induxit, sectarique Monasticum institutum; quod animi sui votum cum Patruo Carolo aperuisset,ille,quâ erat præditus ergà Deum Religione,& pietate,non solùm annuit,sed instantissimis precibus exposcente Syagrio,Monasterium ibidem iussit ædificari,cui,vt Monachi futuris temporibus liberiùs Deo vacare possent,reditus multos cessit,ac inter cætera,Comitatum indulsit Cemenelensem.

3 In eo Monasterio Syagrius tonsuratus, & Monastico indutus habitu, sub Diui Benedicti Regulâ, cuius Ordo ea ætate vbiquè,in Galliâ præsertim florebat,cœteris Monachis Abbas præfectus est,quo in honore,ac Dignitate,humilitati,suique despectioni operam nauans,omnibus virtutum radijs veluti clarum iubar effulsit, ex quo eius sanctimoniæ bonus odor longè, latèque difundebatur; adeò vt ad Syagrium omnes, tanquàm ad efficacissimum apud Deum intercessorem confugerent.

4 Hæ,aliæque virtutum laudes Virum Dei adeò illustrabāt,vt non Deo soli,

ſoli,ſed Populo etiam acceptus eſſet: quamobrem cum Præſule orbata eſſet Eccleſia Nicienſis,nihil antiquius habuerunt Ciues,quàm Syagrium ſibi in Epiſcopum depoſcere. Adeunte igitur Monaſterium Clero,& Populo,ex eo extractus eſt,& ad Epiſcopatus Nicienſis cathedrã,omnibus gratulabundis, aſſumptus,quippè quòd ſibi Paſtorem à Deo conceſſum cernerent,non minùs ſanctitate,quàm nobilitate conſpicuum. Annus eius aſſumptionis notatur alicubi ſeptingenteſimus à Chriſto nato ac ſeptuageſimus ſeptimus, quod, vt infrà in notis dicetur,perperàm ſcriptum puto. Factus Præſul Syagrius, virtutum omnium idæam, & exemplar ſe cunctis præſtitit, atque ea, quæ in Paſtore Euãgelico præcipit Apoſtolus,in ſe vno omnia exprimebat. Maximè autem Gregem ſuum prædicatione fouens, ac nutriens,errantium corda à viâ malâ ad ſalutis iter trahebat.

5 Nec ſolùm vitâ firmabat,moribuſque quæ loquebatur,ſed etiam ſignis, prodigijſque admirandis ſæpiùs Deus, maxima pij Præſulis apud ſe merita confirmauit. Nàm præter quàm quòd fretus ſigno Crucis,ægrotantium ad ſe cõfugientium languores curabat,cæcis viſum,ſurdis auditum reſtituebat, ſoluebat mutorum linguam, & claudis præſtabat greſſum, mortuos etiam non ſemèl ad vitam, eius interuenientibus precibus, Altiſſimus reuocauit. Aliquandò equus, cui inſidebat Puer,curſum arripiens concitatum, eundẽ Puerum ex ephippijs excuſſit,qui ad terram alliſus,eò caſu extrinctus eſt. Tunc Populi ad ſpectaculum accurrentis clamor extollitur,qui cum ad aures B.Syagrij perueniſſet,accedens cõfeſtim ad locum,in quo defuncti Pueri cadauer iacebat,genuflexus aliquantùm orauit,mòx ſalutiferâ Cruce ſignatum viuum, & incolumem reddidit Patri ſuo, admirante interim Populo, & præ gaudio lacrymas emittente, atque hanc vnam vocem perſonante: *Benedictus qui venit in nomine Domini.*

6 Quid ſimile cum alio Puero Deus operatus eſt per Syagrium. Cum enim lethali morbo extinctum Mater commotis viſceribus ad ſanctiſſimũ Præſulem attuliſſet dicens: *O Beate Vir Syagri reſtitue mihi Filium meum*, atquè eaſdem voces dolore nimio affecta flens,& ſuſpirans ſæpiùs inclamaret; miſericordiâ motus, atque extendens ad Cœlum manus,Dei clementiam implorauit, ſtatimque à morte excitatum Filium Mater exultans, & Deo gratias agens reduxit domũ. Nec verò Beatus hic Vir,in maturiori ætate ſolùm, quando Nicienſibus Epiſcopus præerat, hæc miranda operabatur,ſed etiam adhùc Iuuenis, & degens in Monaſterio frequentiſſima ediderat miracula, Populo vt plurimùm vidente,& audiente; Numquàm tamen Mundi auram captans inani gloriæ ſuccubuit, diuinæ ſemper voluntati, atque poſtulantium fidei,non proprijs meritis cuncta tribuens.

7 Poſtquàm autem integro decennio Eccleſiam Nicienſem integerrimè gubernaſſet,volens Deus pro exantlatis laboribus dignam ei mercedem reddere, illum ex hâc vitâ ad ſe euocauit decimo Calend. Iunij. Statim ac ſuo reddidit Spiritum Creatori, mærens, & lacrymans Populus, qui ſe tanto

Pastore,& Patre viduum querebatur,eius funus solemnissimè prosecutus est Non solùm enim Clerici, & Monachi vt Episcopo, & Abbati Pontificales exequias celebrarunt,sed Laici etiam,vtpotè Caroli Imperatoris Nepoti, & Briensi Comiti Regalia, & Militaria iusta soluerunt; equis,& armis,quibus quondàm valedixerat, eius funus comitantibus. Sepultus est autem, non Niciæ in S.Mariæ Ecclesia Cathedrali,sed in suo S.Pontij Monasterio,in quo Abbas claruerat, vbi etiamnùm eius veneranda lipsana cum SS. *Pontij*, & *Anselmi* ossibus asseruari traduntur. Caput verò anno 1398.sumptibus Raimundi de Agunto Abbatis S. Pontij, maximo frequentissimi Populi concursu busto argenteo inclusum,instituto solemni supplicantis Populi agmine, ex Niciensi Ciuitate ad Monasterium reductum est, vt legitur in paruâ membranâ apposita,cuius hæc verba: *Caput S. Syagrij qui fuit Vrbis Niciensis Primus Episcopus. Quod trelatatum fuit Die V. Mensis Septembris per Reuerendissimum M. W Patrem & Dominum Dominum Raymundum de Agunto miseratione diuinâ Abbatem Monasterij S. Pontij. Anno Domini M. CCC. LXXXX. octauo cum venerabili comituâ*. In eodem S. Pontij Monasterio habetur officium proprium olim recitari solitum de S.Syagrio,ex quo nos in Lectoris,& antiquitatis gratiam hæc pauca delibauimus.

Hymnus ad Vesperas.

Siacrio Episcopo
Niciensium Domino
Psallat Mater Ecclesia
Colens eius solemnia.
Hic Adolescens Nobilis
Vsus Christi colloquijs
Adamauit Cœlestia
Parui pendens terrestria.
Linquens Briensem Patriam
Venit apud Prouinciam
Regi Francorum Principi
Corde iunctus vnanimi.
Cum quo Niciam petijt
Et Cimellenses conuertit
Datus Pastor diuinitus
Vita nitens, & moribus.
Sit in excelsis Gloria
Deo, qui fecit omnia
In terrâ pax Hominibus
Sursùm corda leuantibus.

Ad Matutinum.

Iucundis pangat mentibus
Chorus Ecclesiasticus
Laudum Christus preconia
Hâc die celeberrima.
Quâ inclytus Siacrius
Vir Deo dilectissimus
Carnis solutus nexibus
Cœli successit Ciuibus.
Eius præclaris actibus,
Ac diuinis affatibus
Vana detestans Idola
Christum recepit Nicia.
Exultet ergò Patria
Tanto Patrono prædita
Plebs maximè de Niciâ
Læta depromat cantica.
Huic deuota supplicet,
Hunc incessantèr inuocet
Quo pijs eius precibus
Poli iungatur cœtibus.
O tu Siacri optime
Pastor,& Dux egregie
Pro nostris facinoribus
Interueni propitius.

Acquirere.

Acquire nobis veniam
Apud Christi clementiam
Vt expiatis sordibus
Iungamur cœli sedibus.
Præstet æterna Trinitas
Eadem simplex Vnitas,
Parens, Natus, & Charitas
Cuncta gubernans Deitas.

Ad Laudes.

Festiua lux emicuit
Dies preclara splenduit
Qua Siacrij Anima
Regna ascendit Cœlestia.
Hunc deuotis obsequijs,
Honoribus ac congruis
Nostra caterua celebret,
Deoque gaudens iubilet.
Tantùmque Vir mirabilis
Inter Mortales claruit
Vt Niciensem Populum
Conuerteret ad Dominum.
Vitæ defunctos reuocans,
Ægris salutem reparans;
Obsessis ex corporibus
Immundos pellens spiritus.
Cuius nos Christe meritis
Cunctis emunda vitijs
Et decorans virtutibus
Cœli coniunge Ciuibus.
Laudemus rerum Principem
Trinum Deum, ac simplicem
Cui Laus, Honor, Gloria
Æterna sit per sæcula.
Amen.

OREMVS.

DEus, qui Beatum Siacrium Confessorem tuum nobis Præsulem præfecisti, concede propitius, vt sicut illius interuentu languores hominum vacuasti, ità eius meritis, & precibus ad cœlestia Regna veniamus. Per Dominum, &c.

NOTATIONES.

a DE *Syagrio, qui etiam Siacrius, & Siacrus pronunciatur, egerunt Baron. in notis Martyrol. ad diem 27. Aug. dùm de S. Syagrio Episcopo Augustodunensi, Claud. Robert. Vghellus, Martinengus, Franc. Aug. ab Eccles. in Episcopis Nicien.* Honoratus *Pastorellus in monumentis Monast. S. Clar. Honor. Leotardus lib.* 1. *Hymnor. hymn. XI. cuius initium:* O Heros atauis edite Regibus. *Io. Bapt. Guesnay. in Annal. Massil. an. Christi* 786. *pag.* 245. *Ferrar. in Martyrol.* 23. *Maij, alijque non multi. Nos ex S. Pontij Monasterio Syagrij gesta accepimus M.S. & in compendium redacta; atque vsi sumus etiam ijs eiusdem Monasterij monumentis, quæ affert Chronologia Lerinensis pag.* 132. *vtraque tamen in multis deprauata apparent, cum aliqua insint, quæ veritati Historicæ, & rationi temporum aduersentur. Ac primò de Carolo Magno hæc verba habet eadem Chronologia:* Qui Carolus diuinâ inspiratione ad partes Prouinciç Prouinciarum disponente peruenit, vt Paganos, & Infideles ex dictis locis expelleret, & ipsam gentem ad Fidem Catholicam reduceret, qui cum venisset ad fines Cimellienses, & Nicienses, Regem Chimeriensem, Cimelliensem, & Niciensem ope diuinâ destruxit, & effugauit. *Hoc totum magnâ ex parte falsitatem sapit: tempore siquidem Caroli Magni, idest circà annos* 760. 770. *& deinceps, nulli in Prouinciâ erãt Pagani,*

& Infideles [nisi quis inibi Maurorum reliquias superfuisse contendat] quibus expulsis, Gens esset ad Fidem Catholicam reducenda; verius quis hoc diceret de Carolo Martello, Caroli Magni Auo, qui Saracenos Prouinciam inuadentes deleuerat, siuè de Saxonibus sub Carolo Magno, aut de ijs, qui Pyreneos Montes insederant, Saracenis; atque hinc errandi ansam accepit Author Hymnorum quos suprà scripsimus in ijs versiculis: Cum quo Niciam petijt, ac Cimellenses conuertit. Vana detestans Idola Christum recœpit Nicia. Illud porrò verbum [Regem Chimeriensem] chimæricum planè est, cum nulla sit in viciniâ Vrbs Chimera. Quid autèm de Regibus [Regulis scilicèt] Cimelliensi, & Niciensi destructis, & effugatis? hoc satis inuerisimile est; ac Cemenelione quidem tunc, non modò Reges, sed & infrequentes Ciues fuisse probabiliùs dixerim, Vrbe olim à Longobardis vastatâ; Nicæam verò aduenisse Carolũ ad expellendos Tyrannos, Scriptores reticent.

b Alius in eadem Historia error in eo versatur, quòd dicitur S. Syagrius factus fuisse Primus Niciensis Episcopus anno quinto Adriani Papæ I. quem ait fuisse Christi 777. Addunt monumenta M.S. S. Pontij, nondùm sex diebus ab obitu Syagrij elapsis, Desiderium, quem Carolus Magnus Ticini obsederat, captum esse, & in Frãciam cum Vxore ac Filijs abductum. Ac vt de errore illo, quo Syagrius Primus Niciensis Episcopus asseritur, hic nihil dicam, cum multa ea de re in Prolegom. par. 2. dicenda supersint; hoc tantùm innuo, calculos temporum falsò hic adnotaris. Si enim Carolus Magnus Desiderium Regem vicit anno 774. quod cum Sigonio, & Baronio admittunt probati omnes Scriptores, qui fieri potuit, vt Syagrio, [quem cum Carolo Magno post eundem annum Nicæam venisse dicendum est] anno 787. sepulto [decem siquidem annis perhibetur sedisse Episcopus] post sex dies Desiderius victus asseratur? id enim si admittamus, Caroli Magni de Longobardis victoria post 13. annos necessariò retrotrahenda est! Honor. Pastorellus credidit Carolum Magnum cum Syagrio Nicæam venisse eodem tempore, quo contrà eundem Desiderium arma infesta mouit: At multa hinc orirentur absurda; Syagrius enim tunc temporis non cum Patruo Carolo Magno, sed cum Matre Bertâ, & Fratre Pepino apud Desiderium degebat, si quæ de Stemmate, ac origine eiusdem Syagrij diximus, ac mox dicturi sumus, admittimus; nec tunc Carolus per Narbonensem Prouinciam, aut Nicæã transiuit, sed habitis Geneuæ Allobrogum cum Proceribus Regni comitijs, bifariàmque per Cinisium Montem, & Montem Iouis diuiso exercitu, recto itinere in Insubriam contrà Desiderium contendit.

c Vt hâc de re aliòqui satis implicitâ, & tenebris inuolutâ, quod sentio dicam; aduentus Caroli Magni, ac Syagrij Nicæam, post Desiderium superatum omninò statuẽdus: eius autem occasio, iter in Italiam ex Galliâ, quo quartò Carolus Romam petijt. Quatèr siquidem dicitur Romanam adijsse Vrbem; primò post victum Desiderium, quo tempore Rex Francorum, & Longobardorum, ac Patritius Romanorum dictus est: secundò post Saxones domitos anno, vt Sigonio videtur 781. quandò ab Adriano Pontifice, eius Filij Pipinus Italiæ, ac Ludouicus Aquitaniæ Reges inuncti sunt: tertiò post reductum ad officium, obedientiamque Aragisum Ducem Beneuentanum; licèt bis eâ aditæ Italiæ occasione Vrbẽ adierit, scilicèt antè, & post confectum

idem

idem bellum Beneuentanum anno 787: quartò, & vltimò vt Leonem Romanum Pontificem Sedi restitueret, ac de calumnijs à maleuolis quibusdam ei illatis cognosceret anno 800. à quo Pontifice Imperator Romanorum creatus est. His sic stantibus, Carolus Magnus, antequàm quartò adiret Romam, verosimilitèr Nicæam venit; ac primâ quidem vice Nicæam non venisse, præter iam dicta probat inscriptio tumuli marmorei S. Pontij, quem construxisse idem Carolus dicitur, vbi titulo Regis Longobardorum, ac Patritij Romanorum decoratur, non autem Imperatoris, quod argumento est post primum Romam aduentum [nàm anteà Rex Francorum tantùm dicebatur] atque antè quartum id fuisse factum; secundò, & tertiò non videtur Nicæâ iter fecisse cum & superasse Alpes, & Papiæ, ac Florentiæ celebrasse Domini natalitia perhibeatur. Igitùr superest, vt quartò per Alpes Ligusticas, seù mari itinere instituto, Nicæâ transiuisse dicamus, cùm, recto itinere, teste Sigonio, in Liburniam properauit.

d *Certè de aduentu Caroli Magni propè Varum, & Lupum fluuios fit mentio in Monumentis Lerinensibus apud Vinc. Barral. 363. pag. vbi est sermo de Monasterio S. Verani in agro Venciensi propè Ecclesiam ibidèm olim à Carolo Magno dicatam B. Mariæ Deauratæ. adstipulantur præter gesta S. Syagrij, & inscriptionem tumuli S. Pontij, e charta, siuè diplomata antiquarum donationum, in quibus hæc verba inesse solent:* Dono B. Pontio Martyri, & eius Monasterio constructo à Pijssimo Karolo Rege Francorum, & Langabardorum, necnòn Patritiò Romanorum &c. *ac antiquissima Ciuium traditio. Quòd si ad quartam Caroli Magni in Italiam expeditionem quis ægrè referat, aliâ occasione de quâ apud Scriptores non liqueat id euenisse suspicari licet; Nàm ab eius æui Historicis, atque etiam ab Aeginarto Vitæ Caroli Magni Scriptore multa longiori narratione digna cursìm narrata fuisse, ac quamplurima omninò omissa, resque ad tantum Regem spectantes, claras illas quidem per se, & illustres, sed multis tenebris ob historiarum defectum inuolutas queruntur passim recentiores rerum Francicarum Scriptores, vndè fabulis asserendis circà res gestas eius sequacium Militum, vt Rollandi, Rinaldi, & Arnaldi de Bellandâ materia data est.*

e *Filium Carlomanni S. Syagrium asseruimus, licèt in monumentis S. Pontij id nequàquam legatur. Accepimus ex Arbore Genealogicâ Regiæ stirpis Francorum, quàm descripsit Alphonsus Luseus in Compend. Hist. vbi Carlomanni Filij, ac consequentèr Caroli Magni Patrui Nepotes notantur* Pepinus, & Syagrius. *Quamuis verò apud Fratres de S. Marthâ dictos, aliosque Syagrius non indicetur in arbore eâdem genealogicâ; attamen apud Volphangum Lazium, aliosque scriptores in confesso est, plures extitisse Carlomanni filios, quorum vnum, adstipulantibus ijs, quæ recensuimus monumentis, non abs re quis* Syagrium *dixerit. Non mirum autèm de Syagrio Niciensi Episcopo tacuisse Francos* Scriptores, *quandò de alijs Sanctis Viris eidem Carolo affinitate iunctis paucissima sunt locuti, vt de S. Simperto Præsule Augustano Caroli itidem Nepote, de quo Gonon. in Vitis Pat. Occid. lib. 4. alijsque, quorum gesta recensent monumenta Ecclesiarum.*

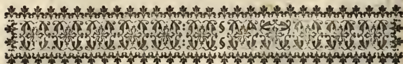
f *Quod superiùs de Infidelibus à Carolo Magno deletis in Niciensi cõfinio diximus,*

eatenùs

eatenùs saluari potest, si de Mauris ex Hispaniâ per Occitaniam, & Prouinciam palabundis intelligamus: licèt à Scriptoribus fileatur ea Caroli Magni aduersus Saracenos in Prouinciâ expeditio, de eius enim aduentu, præter iam dicta, extant aliqua in eâdem Prouinciâ monumenta, vbi inter cætera apud Io. Bapt. Guesnay. an. 778. habetur vetus inscriptio innuens aduentum eiusdem Regis Arelatem, ac contrà Infideles Saracenos expeditio. Eius initium tale:

Nouerint vniuersi, quòd cum Serenifs. Princeps Carolus Magnus Francorum Rex Ciuitatem Arelatem, quæ ab Infidelibus detinebatur, obsedisset, & ipsam vi armorum cœpisset, & Saraceni in eadem existentes pro maiori parte aufugissent &c.

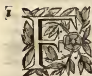
ex his, & superiùs dictis fortasse venisse contrà Saracenos in Prouinciæ fines Carolum Magnum non inuerisimilitèr quis crediderit.

B. IOANNES DE MATTA

FVNDATOR ORD. SS. TRINIT. REDEMP. CAPTIVORVM.

TIT. XII.

1 ALCONVM, vulgò *Faucòn* Comitatus Niciensis in Valle, Consulatuque Barchinonæ est Pagus, in eo natus est *Ioannes de Mattâ*, seù dicere mauis de Mattos die 22. Iunij, anno Dominicæ Incarnationis 1160. Alexandro III. Summo Pôtifice, Frederico Ænobarbo Imperatore. Patrem habuit *Euphemium de Matthâ*, Matrem verò *Martham*, illustrem vtrumque & genere, & pietate. Dùm autem Martha, adhùc Ioannem vtero gestans, aliquandò oraret, vidit apparentem sibi Beatam Virginem, & dicentē: Puer, quem vtero cōcœpisti, vt primùm adoleuerit, redemptor erit Christianorū, qui in Barbarorum, Christi Filij mei hostium, terris detinentur captiui.

2 In rudioribus infantiæ, pueritiæque annis Parentes Ioannem, optimæ indolis puerum, non minùs lacte, quàm probis, & Christianis moribus educarunt, qui cum sub doctis Præcæptoribus Grammaticam, cæterasque inferiores artes edidicisset, factus adolescens, relictâ domo paternâ, heremum petijt non longè positam, vt Christo, quem super omnia diligebat, posset absque vllo obice famulari; in eâque tugurium sibi perangustum construxit, in quo, hominibus ignotus, soli Deo, & cœlestibus rebus vacabat. Quia verò identidèm à Diabolicis suggestionibus appetitus, ad domum paternam,

quam

quam semel reliquerat, repetendam inuitabatur, & quià ex sacris litteris didicerat, Hominem solùm, cum ceciderit, non habere subleuantem se, auditâ famâ Parisiensis Vniuersitatis, quæ tunc omni scientiarum laude florebat, decreuit eò gressum dirigere, vt vel sic Diaboli, persæpè in solitudine insidiātis, vitaret incursus, ac vt litteris diuinis instructus posset aliquandò ad cœlestem vitam capessendam Proximis præstò esse. Venit itaque Lutetiam Ioannes, ibique cum primò operam dedisset Philosophiæ, Theologiam mòx est aggressus.

3 In diuinarum rerum cognitione adeò profecit, tantùmque excelluit, vt dignus à Magistris iudicatus sit, qui Magisterij, & Doctoratus titulo insigniretur: quem honorem cum ille, quâ erat præditus humilitate, prò viribus recusaret, admonente posteà, & imperante D. Petro Apostolorum Principe, æquo animo accipere passus est. Diuinâ etiam potiùs voluntate, quàm suâ, qui se eâ Dignitate indignissimum asserebat, effectū est, vt Sacerdotio insigniretur, in quo id mirandum accidit, quòd cum de more Sactū Præsbiteratus Ordinem susciperet ab Episcopo, columna ignea eius capiti irradiauit, stupentibus cunctis, qui rem cominùs prospectabant, ac futuram Viri sanctimoniam eo prodigio auspicabantur. Primam Missam celebrauit, maximo ad eius Sanctitatis opinionem confluentis Populi concursu, atque assistentibus Mauritio de Soliaco Episcopo Parisiensi, Rectore Vniuersitatis, & Abbatibus S. Victoris, & S. Genouefæ. In eo sacerrimo ministerio Deus Hominibus alio prodigio notum fecit, quanti apud se meriti esset Ioannes, & quot eius auxilio non tàm corporis libertatē, quàm animi essent assecuturi: Dùm enim incruentum Sacrificium deuotissimè celebraret, in ipsâ salutaris Hostiæ eleuatione, Angelus veste candidâ indutus, & Cruce rubeâ, & cæruleâ insignitus ipsi apparuit, qui tenens brachia cancellata, captiuū Christianum videbatur hinc indè redimere ab Homine infideli: hoc idem Prælati, qui, vt diximus, aderant, spectauerunt, qui peracto Missæ Sacrificio, inter se quidnam hæc visio portenderet differentes, tandèm Seruo Dei cōsultores fuerunt, vt hâc de re Summum Pontificem, vt potè diuinæ voluntatis Interpretem, faceret certiorem, datis ei ad veritatem rei, quæ miranda acciderat, authenticis testimonijs.

4 Horum adhortationibus Romam versus ad Summū Pontificem iter agere instituerat, verùm cum posteà humilis Dei Seruus apud se recoleret, eam legationem ad suum honorem vergere, seque ex eo, Mundo manifestādum, à quo summoperè abhorrebat, simùlque in mētem reuocans Spirituales delicias, quas Adolescens in heremo positus degustarat, decreuit solitariā denuò vitam ducere, donèc Dei placitū clariùs, apertiùsque haberet cognitum. Heremum igitur ingreditur iterùm Ioannes, in quâ cū fuisset per tempus aliquod commoratus, studens meditationi, & lectioni, corpusque ieiunijs, & castigationibus spontè susceptis macerans, apparente sibi iterùm Angelo, &, vt *Felicem* Heremitam, se Ductore, inquireret, admonente, tandèm

in agrum

in agrum Meldensem concedens, non procul à loco, in quo S. Fiacrius solitariam vitam duxerat, in Montis speluncâ inuenit Felicem illum, quem tantoperè sitiebat, exactæ Sanctimoniæ laude iam celebrem.

5 Hic siquidèm natione Valesiensis, non autèm, vt alijs placet, ex Nobilissimâ de Valois stirpe progenitus, spreto eo, quod ad se natu maximum spectabat, amplissimo patrimonio, primò in Præsbiterorum numerum cooptatus, in Meldensis deinde Diœcesis solitudinem secesserat, vitâ victurus Angelicam potiùs, quàm humanam. Postquàm verò vterque sibi in osculo pacis salutem dixit, aduentus caussam Felix à Ioanne est percunctatus, simùlque eum humanitèr, & iocundè in tugutiū introduxit, rogans vt super fœnū, eo quod defatigatus esset ex itinere consideret. Tum verò inter Ioannem, & Felicem ea innocens, & religiosa altercatio orta est, quis eorum sederet prior, quæ quondàm Paulum inter & Antonium, propter panis desupèr à coruo allati diuisionem. Ioannes rogabat Felicem, vtpotè seniorem, vt prior sedere vellet, Felix verò propter eximiam humilitatem, & ob reuerentiam scientiæ, & doctrinæ, quâ Ioannem ex eius verbis præditum agnoscebat, quòdque honorem illum diceret hospitibus tribuendum, sedere priorem eū rogabat. Tandèm eo consilio lis sancta dirempta est, vt ambo se se manibus tenentes, eodem tempore sederent. Postquæ Ioannes caussam sui aduentus narrare exorsus, dixit, se iam diù vitam solitariam, atque à Mundi strepitu semotam amplecti desiderātem, eo quòd difficile sit vitare carnis illecebras, & non hærere sæculi blandimentis, id vt assequeretur, requirere in animo habuisse Virum secundùm cor Dei, à quo viam mandatorum, & Monasticam perfectionem edoceretur; cū itaquè voti sui iam compos esset factus, præciperet quod meliùs, & vtilius ex Dei beneplacito agendum foret, se enim ab eius consilijs numquàm discrepaturum. Hæc audiens Felix, quâ erat animi demissione, vehemēti rubore suffusus est, indignumque se tanto, ac tàm Sācto Hospite affirmauit, quià verò Ioannes pari decertans humilitate, in eâdē petitione perseuerabat, non recusauit Felix eum sibi adsciscere Socium, atque adeò per triennium ambo in eâdem solitudine perstiterunt, paribus votis Deum exquirentes, & consentiente in bonum animo, ad Spiritualia exercitia incumbentes.

6 Difundebatur verò vbiquè terrarum bonus odor virtutum, & Sanctitatis, quâ vterque fulgebat; quamobrèm Populi finitimorum Opidorum ad eos frequentèr ibant, eisque Sancti Viri, vtpotè qui non sibi ipsis tantùm sed alijs etiam prodesse cuperent, mandata diuina, atque iter salutis enunciabāt. Eo tempore Deus Seruos suos in ieiunijs, orationibusque iugitèr perseuerātes nouo prodigio est consolatus; Nam cum iuxtà locum, vbi eorum defixa erāt tuguria, fons limpidissimus scaturiret, ad quem Ceruus sitim compescēdi gratiâ quotidiè aduentabat [vndè posteà locus ille dictus est *Ceruus frigidus*] quâdam die vltroneus, & blandus ad Viros Dei accessit, de rebus diuinis, vt facere consueuerant, colloquentes, qui, vt quondàm acciderat S.

Eustachio,

Euſtachio, inter eiuſdem Cerui cornua, Crucē viderunt irradiantē, Ceruumque ipſum eorum pedibus prouolutum, motu corporis adludentem, & blandientem. Permotus hoc ſpectaculo inſueto Felix percunctatus eſt Ioannē, quid ſibi vellet portentum, & quid eo Crucis ſigno innuere vellet Deus? Tū ille enarrare exorſus eſt quod ſibi acciderat, dum primum Miſſæ Sacrificium Pariſijs celebraret: viſum ſibi fuiſſe tùm Angelum Splendidiſſimum candidâ indutum veſte, ac in pectore eiuſmodi, quam Ceruus, Crucem geſtantē, qui tenens brachia cancellata, videbatur duos, quos hinc indè habebat, captiuos ad inuicem permutare: hanc viſionem, ait, vſque modò ſilui, & cælaui, licèt Prælati Pariſienſes mihi authores eſſent Summum Pontificem conſulendi, viſum enarrandi, atque eius placita audiendi. His auditis Felix, Deo authore eueniſſe, & in bonum omen tendere quæ vterque viderat, affirmauit; quamobrèm feruentiùs ambo ieiunijs, orationibus, & corporis afflictationibus inſtiterunt, vt Deus dignaretur, ſuum, quod omninò cupiebant, oſtendere beneplacitum.

7 Quarè, nolente Domino ampliùs diferri, quod ab æterno diſpoſuerat, nouum Sanctiſſimi Ordinis inſtitutum, tèr in ſomnis ab Angelo ſunt admoniti, vt Romanum Pontificem adirent, certam ab eo vitæ regularis formam, & normam accepturi. Nec mora, ſæuiente quamuis rigidâ hyeme, iter aggreſſi, Innocentij III. Chriſtianorum omnium Patris, & Monacorum maximè Patroni, pedibus prouoluuntur. Eorum aduentum Pontifici anteà aperuerat Deus, quamobrèm benignè, atque humanitèr eos excipiens, legenſque litteras, quibus, vt ſuprà dictum eſt, Ioannem iam pridèm muniuerant Prælati Pariſienſes, ac cauſſam aduentus ex amborum ore, qui ſupplices, pariturique adſtabant, edoctus, in ſuo Lateranenſi Palatio humaniſſimum eis præbuit diuerſorium, vſque ad diem 28. Ianuarij, quâ feſtiuitas S. Agnetis ſecundò agitur: eâ die Innocentius conuocans Cardinalium cœtum, inter quos tūc temporis eminebant Ioannes Epiſcopus Albanenſis, Ioannes Epiſcopus S. Albinæ, Nicolaus Coſtulanenſis, Quincius tit. SS. Ioannis, & Pauli, Petrus Præsb. Cardinalis, Benedictus tit. S. Suſannæ, Rogerius S. Anaſtaſiæ, Gregorius S. Georgij ad vellus aureum, Oddo SS. Sergij, & Bacchi, Ioannes SS. Coſmæ, & Damiani, & Pelagius S. Lucinæ Diac. Cardinalis. His inquam Innocentius rem tānti momenti expoſuit, ſimùlque addidit, ſibi videri, rem, non ſecùs, ac authore Spiritu Sancto euenisse. Cardinales ſententiam rogati in hæc verba reſponderunt: *A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris*; verùm, vt nihil temerè, inquiunt illi, in re tantæ grauitatis aggrediamur, exquirenda priùs eſt certior Dei voluntas orationibus, & ieiunijs. Annuit Cardinalium ſententijs Pontifex, dixitque: hâc pro re die craſtinâ Miſſam, ſi Deo placuerit, celebrabo, interìm vos ſollicitâ exomologeſi veſtram excutite conſcientiam, vt purgatis animæ ſordibus, gratiores Deo euadant veſtræ orationes, digneturque Altiſſimus, quod è re Eccleſiæ fuerit, aperire: hoc idem Ioanni, & Felici vt facerent imperauit, qui ab horâ

vespertinâ vsquè in crastinum in assiduis orationibus,& lacrymis pernoctarunt. Die sequenti Summus Pontifex in Lateranensi Basilicâ sacra solemnia celebrauit, vbi cum de more sacram eleuaret Eucharistiam, vt Populo adorandam proponeret,Angelum vidit[quod Parisijs Ioanni acciderat] candore niueo fulgentem, qui brachijs in diuersa iunctis,duos captiuos hinc indè tenens,vnum Christianum, & Maurum alterum, quasi eos ad inuicem permutaret,Crucem rubei,cçruleique coloris eminentem gestabat in pectore. Mysterium itàque,supernè edoctus,intelligens Pontifex, peracto Sacrificio Ioannem,& Felicem aduocat lætabundus;quibus,iam,inquit, Filij animaduerto, vos Spiritu Dei ductos Apostolicam sedem consuluisse! Dabo vobis vestes respondentes ei, quæ mihi celebranti oblata est, visioni, eritisque nostri Pontificatus primitiæ, sub quo Altissimo placuit nouum Ordinem ad Sanctæ Matris Ecclesiæ incrementum, & vtilitatem Fidelium instituere.

8 Iussit igitur duas consui tunicas candidas, qualitèr indutus sibi visus fuerat Angelus, desupèrque Crucem rubei,& cçrulei coloris aptari, ijsque benedictione Apostolicâ munitis Ioannem, & Felicem induit, conferens nouo Ordini titulum Sanctissimæ Trinitatis,siuè Redemptionis Captiuorum, declarauitque non absquè mysterio in vestimentis eorum, tria colorum genera inueniri: Albo videlicet exprimi Deum Patrem; sicuti enim albedo primùs est color alterius nequàquam admixtione cōpositus, ità Deus Pater omnium rerum Principium sine principio. Cæruleum, eo quod ex albo ad fuscum accedat, Filium indicare, cuius caro cruciatibus affecta, & vulneribus,liuorem induit, quo omnes sanati sumus. Rubeum verò ardorē, & Charitatem exprimentem, figuram esse Spiritus Sancti. Candor, iterùm ait, ò Filioli, vos docet animi munditiem, & conscientiæ puritatem, Crux verò quâ parte rubra,feruorem,quo excellere debetis, dilectionis in Deum, & Proximum, quâ verò cçrulea, & contusæ carni similis, Christi Passionem designat,quam, Apostolo præcipiente,debetis assiduè, & mente recolere,& in vestro corpore circumferre. Quos verò Captiuos dextrâ,sinistrâque mihi visus est Angelus commutare,eos sciatis Captiuos indicare,qui vestrâ operâ, & studio,Barbarorum seruitute,& catenis liberabuntur:Imitabimini scilicet Christum,qui à peccati vinculis nos redemit,facti Hominum redemptores, idest dato pretio Christianos è Saracenorum manibus redimentes,seu Christianum Hominem pro eo, qui contrariæ Religionis est,commutantes. Et vt numquàm memoriâ excidat dies,quâ vestrum probauit Sedes Apostolica institutum, Beata Agnes, cuius solemnitatis octaua dies Romæ hodiè celebratur,vobis Patrona erit,cuius in eo debetis esse imitatores, vt sicut illa diuisit trifariàm bona sua, ità qui deincèps ad hunc Ordinem assumentur, trifariàm bona sua similitèr diuidant,parte vnâ alendis Fratribus,alterâ,Hospitibus,Pauperibusq; recipiendis,tertiâ verò Captiuis Christianis ab Infideliū manibus redimendis assignatâ: ac idcircò volumus, vt Monachi Ordinis Sanctissimæ Trinitatis de Redemptione Captiuorum deincèps dicamini.

Reuertimini igitur ad locum pristinæ vestrę habitationis, atque ibi ædificãtes Ecclesiam, & Monasterium, Ordinis vestri primum ponite fundamentũ; dum ego aliud tibi ò Ioannes in Monte Cœlio cœnobium Romę ædificabo. Posthæc remisit eos Pontifex ad Episcopũ Parisiẽsem, & Abbatẽ S. Victoris, quibus etiam Apostolicas direxit litteras, de ijs, quæ Romæ acta fuerant, præstantes testimonium; simùlque Ioanni præcępit, vt postquàm ad eosdẽ Episcopum, & Abbatem redijsset, qui, eorum vocatione cognitâ, certum viuendi modum, ac peculiares leges Ordini eorum congruas erant exhibituri, Romam ad Pontificiam sedem iteratò reuerteretur, vt Apostolicæ authoritatis robore, certus ille viuendi modus, & Regula firmaretur. Demùm prospera cuncta est apprecatus, ac sacrâ Benedictione munitos dimisit.

9 Illi continuò Parisios redeuntes, quatuor sibi adiunctis socijs Bonifacio, Olberto, Matheo, & Vitali, postquàm Massiliæ à Fulcone Pręsule, ac Hugonie de Baucio honorificè accepti, prima in eâ Vrbe iecissent cœnobij fundamenta, supradictis Episcopo, & Abbati Pontificias litteras detulerunt, qui mandatis parentes, quod Diuinæ Gloriæ, Apostolicique beneplaciti esse cognouerunt, promptè sunt executi, in primisque dederunt operam, vt ibi primùm Ordinis Monasterium ædificaretur, vbi Pontifex designauerat. Eam porrò ædificationem adiuuit maximè *Gualteri* Castilionensis, Principis Militiæ Philippi Augusti Regis Galliæ, liberalitas, qui vt primùm seruorum Dei audiuit aduentum, Villam eis vnicam, quam incolerent, cessit, mòx, temporis successu, cernens imparem confluenti in dies Fratrum numero excipiendo, ampliorem eis locum largitus est, qui *Ceruus frigidus* est dictus, eum scilicet, vbi Sancti Anachoretæ, vt suprà diximus, anteà solitariam vitã duxerant, in deserto videlicet Brodelio Meldensis Diœcesis, atque ità factum est, vt iuxtà Innocentij Summi Pontificis votum, primum inibi Ordinis Monasteriũ exurgeret, quòd cùm ex alijs, tùm ex quodam inscripto eiusdẽ Ecclesiæ lapide comprobatur, in quo hæc duo, quæ sequuntur, leguntur carmina:

Millesimo, Centesimo, Nonagesimo octauo

In Ceruo gelido fit Triadis primitus Ordo.

Ex eo Monasterio, cuius ædes Comitissa Burgundiæ perhibetur amplificasse, reditibusque auxisse, Ioannes emittebat identidèm Fratres ad Bellum sacrum, quod tùnc in Palestinâ Christiani exercebant in Saracenos, vt pugnãtibus assisterent, vulneratos fouerent, morientium confessiones exciperent. Id autem Monasterium cum optimè Ioannes constituisset Monacos inibi degentes Felici commendauit indè discessurus: quamobrèm dum omnes in oscula eius ruerent, obortisque lacrymis eius discessum lamentarentur, descriptam ab Episcopo Parisiensi, & Abbate S. Victoris propriæ vitæ Regulam secum deferens ad Innocentium Pontificem remeauit.

10 Perfusus est non modicâ Innocentius voluptate, viso iterùm Ioanne, & lectis, quas Prælati Parisienses ediderant, Regulis proprij instituti, easque mòx confirmans, Apostolico diplomate roborauit; quin etiam eidem Ioãni,

eiusque in perpetuum successoribus Ecclesiam S. Thomæ, & S. Michaelis de Formis in Monte Cælio assignauit: Præterea Ecclesiam S. Saluatoris [vt constat ex confirmatione Honorij III. quæ asseruatur in tabularijs Vaticani] sitam ad Montem Sanctum in Castro Verelatensi Diœcesis Spoletanæ; nec non Ecclesiam S. Mariæ de Lanrano in Diœcesi Tudertensi, Ecclesiamque S. Trinitatis in Diœcesi Aniclensi. In Vrbe verò præter iam dictas S. Thomæ, & S. Michaelis, addidit Ecclesiam S. Isidori, & totum Montem maiorem post Absidiam. Ioannem verò statim primum Ordinis Ministrum Generalem constituit, qui incipiens ei ergà Proximos Charitatis officio dare operam, ad quod à Deo electus fuerat, intrà quatuor menses primam captiuorum instituit Redemptionem, duosque ad rem faciliùs, & tutiùs peragendam Ordinis constituit Redemptores, qui cuncta celeriter, prudenterque disponerent.

11 Artifit bono operis incœpto Pontifex Innocentius, & Ioannem non solùm ad Redemptionem faciendam magnâ pecuniæ summâ iuuit, quod idem fecerunt alij Magnates, & Prælati, sed etiam ad Marochitanum Regem has, quas apponimus, direxit litteras:

Innocentius Papa III. Illustri Miramolino Regi Marochitano, & Subditis eius ad veritatis notitiam peruenire, & in eâ salubriter permanere.

INter opera misericordiæ, quæ Iesus Christus Dominus noster Fidelibus suis in Euangelio commendauit, non minorem locum obtinet Redemptio Captiuorum: vndè Personis illis, quæ circà talia occupantur, fauorem debemus Apostolicum impertiri. Sanè Viri quidam, de quorum existunt numero præsentium gestitores, nupèr diuinitùs inflammati, Regulam, ac Ordinem inuenerunt, per cuius instituta, tertiam partem prouentuum omnium, vel quæ nunc habent, vel in futurum poterunt obtinere, in redemptionem debent impendere Captiuorum, & vt meliùs valeant suum propositum adimplere, cum faciliùs per commutationem, quàm per redemptionem de captiuitatis ergastulo valeant liberari, vt Paganos Captiuos à Christianis redimunt, est concessum, quos prò liberandis Christianis debent commutare. Cæterùm, quoniàm bona, quæ præmisimus, & Christianis expediunt, & Paganis, huiusmodi vobis duximus per Apostolicas litteras intimanda. Insupèr autèm vobis ille, qui Via, Veritas est, & Vita, det, vt cognitâ veritate, quæ Christus est, ad eam venire quantociùs sustineatis. Dat. Laterani VIII. Id. Maij Pontific. nostri. Anno secundo.

12 Per seipsum autem multas perfecit Ioannes redemptiones, quamobrèm sæpè ad Aphricæ littora, & Tunetum præcipuè nauigauit, vbi anno 1210. illud memorandum accidit, quòd cum Mauros conuenisset, multos hominum illic in captiuitate degentium redempturus, illumque multæ, quas pollicitus erat, pecuniæ deficerent, acti in iracundiam Saraceni, Virum Dei spoliantes, flagellis crudelitèr ceciderunt: àc ille semiuiuus relictus, paulò post vires non nihil resumens; imaginem Beatæ Virginis, quam semper secum deferebat, è sinu eduxit, & ab eâ obortis lacrymis subsidium postulauit, non tàm sibi, quàm miseris Christianis, quos in Tunetanâ captiuitate

relinquere cogebatur. Annuit piæ petitioni Mater pietatis, in specie enim pulcherrimæ Virginis apparens, tot suppeditauit pecunias, quot ad redimẽdos Christianos necesse erant. Nec verò hic mirabilium finis; Nam vix Socijs, quos redemerat, Christianis, in nauim ascenderat, ex Aphricâ in Europam nauigaturus, cum Mauri, eo quòd sciuissent illum verbis solatum fuisse eos, quos tùnc præ multitudine redimere non potuerat, hortatumque eosdem ad patientiam in aduersis, & in auitâ Christi Fide confirmasse, Mauri inquam perfidè in eum exardescentes, nauim iam iam soluturam adeunt, atque in ipso Tunetano Portu omnia ipsius vela dilacerant, vt Christiani, qui in eo nauigio vehebantur, frui nequirent eâ, quam tantoperè exoptauerant, libertate, immò vix Portum egressi, in medio pelago naufragium paterentur. At verò imperterritus Seruus Dei Ioannes, diuinæ prouidentiæ fidens, atque oratione munitus, velorum vice palliolum suum ex antennis suspendit, atque itâ feliciter nauigauit, vt sex horarum spatio è Tunetano Portu ad Ostia Tiberina, incolumes omnes appulerint.

13 Aliquandò Valentiam venerat, multos à Mauris Christianos captiuos redempturus, cùmque iterùm nummos, quotquot erant ad redemptionem necessarij, non haberet, Missam de Beatâ Virgine celebrauit, cui necessitatem commendauit Pauperum Captiuorum, ad quos liberandos Valentiam accesserat: quarè, peracto Missæ Sacrificio, abundè vidit suis precibus satisfactum, inuentâ iuxtà altare eâ pecuniæ summâ, quâ indigebat. Hæc, aliaque admiranda intuitu Serui Sui Ioannis effecit Deus; ille autèm nihil habebat antiquiùs, quàm Diuinæ gloriæ, & Proximorum, præcipuè Captiuorum saluti studere: quam ob rem ab omnibus vt Pater pauperum diligebatur, imprimisque ab Innocentio Pontifice, qui non solùm eum propter eximiam sapientiam, rerum agendarum peritiam, & Sanctitatem Capellani, Pontificij titulo decorauit, verùm etiam Legatum Apostolicum cum omnimodâ authoritate ad Dalmatas, aliasque Nationes transmisit; Nàm cum Vulcanus eius Oræ Rex pro vitijs extirpandis, & reformandis moribus Legatos à Romano Pontifice exorasset, Ioannes de Mattâ, & Simon eius Socius illùc ab eodem Pontifice sunt directi, vbi authoritate Apostolicâ præsidentes, Prouincialem Synodum celebrarunt, in quâ septẽ Episcopi, & vnus Archipræsbiter conuenerunt. In eâ Synodo actum est aduersùs Simoniacâ labe infectos, de Cœlibatu Sacerdotum, de gradibus, & temporibus Sacrorum Ordinum, alijsque pernecessarijs. Ioannem prætereà Antibarensem, & Dioclesem Archiepiscopum, misso ab Innocentio Pontifice pallio insigniuit, creauitque, fretus Pontificiâ authoritate, duos Metropolitas. Qualia autèm Ioãnes cum Simone Socio, eâ in Regione, virtutum dederit indicia, Vulcani Regis litteræ ad Innocentium datæ edocent. *Oderic. Rainaldus Annal. Eccles. tom. 13. ann. 1199. n. 55.*

Beatissimo, atque Sanctissimo Patri, & Domino Innocentio Dei gratiâ Sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ Summo Pontifici, & Vniuersali Papæ, Wlcanus dem gratiâ Dioclia, atque Dalmatiæ Rex salutem, & deuotionis af

Venien...

Venientibus ad nostram præsentiam Domino Ioanne Capellano, & Domino S. Religiosis, & discretis S. Catholicæ, & Apostolicæ Sedis Legatis amodò iucundati sumus, quiâ sicut solis splendor in virtute suâ radians totum Orbem videtur illustrare, itâ illorum sanctâ, & salubri prædicatione totum Regnum nostrum creditur fore illustratum. Vndè meritò dicimus: Visitauit nos oriens ex alto. Illorũ itàque probitate, & scientiâ nos informati, Deo, & Paternitati vestræ innumeras grates rependere curamus, quiâ tales ad nos misistis, quales in voto habuimus suscipiendos, diuino munere præditos, quiâ omne datum optimum, & omne donum perfectum desursùm est. Præsentatis igitur litteris vestris, intelleximus, quiâ postulationibus nostris Apostolatus vestri Beatitudo misericorditèr acquieuit. Vndè nos cum magnâ animi deuotione præcipimus, vt per totum Regnum nostrum omnia, quæ secundùm Deum sunt, ordinent, & confirment &c.

14 Nec minùs sibi ipsi Ioannes, quàm alijs vixit, siquidèm prætèrquàm quod in vineâ Domini quotidiè laborabat, tàm Ordinem, quem instituerat, gubernando, quàm redemptionibus Captiuorum operam dando, cibi ad inediam vsque erat abstinentissimus, somno minimè obnoxius, horas ad sũmum quatuor, suppositâ humi breui storeâ, quietem defatigato corpori indulgebat, reliquis noctis horis, nisi necessario negotio aliquo impeditus, assiduæ, nec intermissæ orationi intendebat. Interdùm etiam promens eam sapientiam, quâ afluebat, verbum Dei Populo prædicabat, magno audientium fructu. His virtutum meritis, quantùm Deo euasit gratus, Hominibusque acceptus, tantùm fuit Dæmonibus metuendus, quos Romæ existens ex homine energumeno expulit, impositâ eius capiti suâ veste, & inuocato nomine Sanctissimæ Triadis.

15 Tandèm postquàm laudabiliter per annos sexdecim Generalis Minister Ordini præfuisset, ad superna gaudia ab Altissimo euocatus est, obdormiuitque in Domino Romæ in Cœnobio suo S. Thomæ de Formis in Mõte Cælio, anno ætatis suę quarto, & quinquagesimo, seù, vt scribunt alij, sexagesimo, Christi verò anno 1214. In eius transitu splendor ingens de Cœlo descendens, & circà Sacrum eius corpus irradians visus est. Innocentius verò Pontifex, qui Ioannem tantoperè dilexerat, dum viueret, eò magis defunctum doluit, voluitque eius exequijs cum multis purpuratis Patribus interesse, quo etiam præcipiente, venerandum corpus quatuor diebus inhumatum relictum est, propter magnam hominum frequentiam, qui eius contactu frui maximè cupiebant; quo tempore quatuor viri oculis destituti, vt Sacrum Corpus tetigerunt, luce donati sunt; & fœmina manum habens aridam, vt brachium Ioannis corpori suo admouit, sanitatem est assecuta. Transactis quatuor, quos dixi, diebus, ipso Pontifice cum Cardinalibus assistente, corpus B. Ioannis sepulturæ mandatum est, iussitque idem Pontifex, vt ob magnam, quâ excelluerat, sanctitatem, honorifico, sumptuosoque tumulo sublimis sepeliretur in Monasterio S. Thomæ de Formis. Ex eo tumulo per multos annos salutaris liquor in modum olei ad Infirmorum

medicinam,

medicinam, & sanitatem fluere visus est. Porrò inibi ad æternam rei memoriam apposita est in marmore hæc inscripsitio:

ANNO DOMINICÆ INCARN.M.C.LXXXX.VII.PONTIFICAT. VERO DOMINI INNOCENTII PAPÆ III. AN. DEC. V. CAL. IANVAR. INSTITVTVS EST NVTV DEI ORDO SANCTISS. TRINITATIS A FRATRE IOANNE SVB PROPRIA REGVLA SIBI AB APOSTOLICA SEDE CONCESSA. SEPVLTVS EST IDEM F. IN HOC LOCO AN. DOMINI M. CC. XIII.

NOTATIONES.

a *DE B. Ioanne de Matthâ scripserunt Robert. Gaguin.in Histor. Francor.in Philip. Augusto, & in Chronicis Ord. SS.Trinitatis, cuius, teste Gabriele Michaelis in Viris Illustr.Galliæ, fuit Minister Generalis anno* 1473.*Iacob.Burgensis eiusdẽ Ord.Prouincialis, Francisc.à S.Laurent.in Compend.Vitæ Patriarcharum SS. Io. & Fel. Ioan.à S. Bonauent. in Fascic. trium florum. Carolus Gente Nicien. in libello, cui titulus est*: La Santa Confraternità del Redentore *dicato Serenis. Principi Mauritio à Sabaudiâs Præterea Io.Bapt. de Guesnay in Annal. Massil.an.* 1202. *Martyrol. Gallic. in supplem.* 21. *Decemb. Ciacon.in Innoc. III. Aug. ab Eccl. in Coron.Reg.par.2.pag.72. Paulus Morigia de Religios.Ordinib. Odoric. Rainald.in Scapulari Partenocarmel. par.2.q.7.*

b *Nos ex eâ, quam affert Bened. Gononus in Vitis Pat. Occidentis lib.6.ex antiquis monumentis Monast. SS.Trinit. Auenionensis, & ex ijs quæ in Monasterio Genuensi habentur, Vitam huius Sancti Viri descripsimus, alia, ex alijs supplentes. Monasterij Genuen.monumenta R.P.F. Io. Bapt. Garrachius Carmelita Nicien.in eâ Ciuitate degens, à Patribus SS.Trinit.benignè concessa ad nos transmisit.*

c *Ordinis* SS. *Trinitatis extat Conuentus, seu Monasterium in* Castro S. *Stephani Tineensis in Comitatu Niciensi olim fundatum.*

d *Inscriptionem, quam suprà adduximus, tumuli B.Ioannis, afferunt etiã Gonon. & Author* Gallus *in fine libri de Dominijs, & Imperijs, ac alij, irrepsit tamen error, dum dicitur sepultus an.* 1213. *& mortuus* 1214.

e *Habuimus etiam Orationes proprias* SS.*Io.& Felicis exhibitas Romæ superioribus Ordinis anno* 1649. *ex vetusto Breuiario Prouinciæ Anglicanæ, quas hic in gratiam Lectoris apponimus.*

DEus, qui inter Beatos Patres nostros Ioannẽ, & Felicem hunc Ordinẽ sub nomine Sãctissimę Trinitatis, ad redimendos de potestate Saracenorum Captiuos, cęlitus instituere dignatus es, pręsta quęsumus, vt eorũ suffragãtibus meritis, à captiuitate corporis, & animę, te adiuuãte liberemur. Per.

Deus, qui nos Sanctorum Confessorum tuorum Ioannis, & Felicis Patrum nostrorum confessionibus gloriosis circumdas, & protegis, da nobis, ex eorum imitatione proficere, & intercessione gaudere: Per &c.

Hic

Hic Ioanni, & Felici datur titulus Sancti, quem etiam præferunt aliquæ imagines, ac Ordinis SS. *Trin. Authores nonnulli; ego tantùm Beatum voco Ioannē de* Matta, *non solùm quià à sanæ mentis scriptoribus sic vocari animaduerti, sed etiam quià ab Ecclesia nondùm syllabo Sanctorum nominatim inscriptum puto, vt ait Gononus in notis ad eius Vitam.*

HVGO DE S. CARO S. R. E. CARDINALIS.

TIT. XIII.

1 ARCHINONA In Alpibus, Comitatuque Niciensi, alia ab eâ, quæ est in Hispaniâ, peperit Hugonem Cardinalem, variè indigitatum: Dicitur enim Hugo *de S. Caro*, siuè Carensis, *de S. Teodorico, de S. Iacobo, de Celidorio*. Adolescens Lutetiam venit Parisiorum, vbi liberalibus disciplinis operam nauans, & Sacræ Theologiæ studium aggressus, eâ floruit doctrinâ, & eruditione, vt Baccalaureus factus, sacras ibidem litteras, summo omnium plausu, Auditorumque frequentiâ sit publicè interpretatus. Nec minor in eo fuit pietas, & sanctimonia, quàm doctrina: ùt enim perfectiorem degeret vitā, præsertìm *Humberti de Romanis*, qui alibi Romonensis dicitur, Auditoris sui, posteà Quinti Prædicarorū Ordinis Generalis Magistri, piâ adhortatione, S. Dominici institutum amplexus est, quod non minùs sanctitate, quàm sapientiâ illustrauit. Religioso habitu indutus est à Beato Iordane Secundo eiusdem Ordinis Generali Magistro, anno 1227. die festo Cathedræ Principis Apostolorū, vt ex Gerardo Lemouicēsi ait Vincentius Iustinianus.

Chron. Ord. Præd lib. 4. de Vit. Frat. cap. 10. §. 2.

2 Monasticas leges adamussim excoluit, eaque simùl præstitit probitatis, & ingenij documenta, vt sacris Ordinibus initiatus, mòx omnium consensu, Doctoratus laureâ insignitus sit, tertius, qui ex Ordine Prædicarorum Theologiam summâ cum laude docuerit in Academiâ Parisiensi, & primus, qui [vt ex libro M. S. de fundatione Ecclesiæ Lugdunensis eruere se testatur P. Theoph. Rainaudus] ex eodem Ordine Doctor Theologus creatus sit. Eâ in cathedrâ constitutus, solemni disputatione, sub auspicijs Guilielmi Parisiensis Episcopi, cum alijs Sacræ Theologiæ Doctoribus, damnauit plura Ecclesiastica beneficia retinentes. Varijs deindè in Cœnobijs Prioratus functus officio, postmodùm Prouinciæ Franciæ Prior Prouincialis creatus est, in quibus omnibus Officijs, ex vi obedientiæ susceptis, Pastorem vigilantissimum, & Disciplinæ Religiosæ, cùm exemplo, tùm verbo, Custodem acerrimum

In Mātiss. ad Indic. SS. Lugd.

rimum se exhibuit, adeò vt, defuncto eo, quem dixi, B. Iordane supremo Ordinis Magistro, ad totius Ordinis Magistratum, dum anno 1238. Comitia generalia Fratrum, Bononiæ, pro nouâ electione celebrarentur, paribus votis, ac suffragijs, cum *Alberto Magno* certauerit, non semel, sed iterùm, ac tertiò. Idem de Hugone in Generalem Ordinis assumendo præstitum est, cum Dignitati cessisset *S. Raimundus* anno 1240. quo tempore ad nouam vsque electionem, quà postmodùm Ioannes Teutonicus in Generalem Magistrū est assumptus, Vicarij Generalis Hugo, magna cum laude est functus officio.

3 Cum eius doctrinæ, & Sanctimoniæ fama ad aures Gregorij Noni Pontificis Summi perlata esset, in grauissimis Christianæ Reipublicæ negotijs eo sæpiùs vsus est; atque inter cætera, accersitum, vt vnionis Ecclesiarū caussam ageret, ad Græcorum Imperatorem destinauit, vnà cum Fratribus *Petro* sui Ordinis Sacerdote, & *Aymone*, ac *Rodulpho* Minoribus S. Francisci, quos omnes virtus non minùs, quàm scientia commendabat. Huius legationis anno 1233. res gestas latè prosequitur Odoricus Rainaldus, ex narratione ab ipso Hugone, & Socijs ad Gregorium Pontificem missâ, cuius initium: *Anno Domini M. C C. XXX I I I. mense Ianuarij Nos de Ordine Fratrum Predicatorum, Fr. Hugo, & Fr. Petrus; de Ord. Fratrum Minorum Fr. Aymo, & Fr. Rodulphus Nuncij Domini Papæ, missi ad Archiepiscopum Græcorum, intrauimus Nicæam* [Bithyniæ]; *Dominicâ primâ post Octauam Epiphaniæ, hora quasi verspertinâ, &c.* pergit narrare qualia cum Archiepiscopo, & postmodùm cum ipso Imperatore egerint. Gregorij verò in Pontificatu Successor Innocentius I V. Hugonem Archiepiscopatus Lugdunensis infulis decorauit, anno 1244. mòx in Concilio Lugdunensi, vbi primùm sunt Cardinales purpurâ insigniti; primum ex Prædicatorum Ordine Innocentius idem, summâ omnium lætitiâ S. R. E. Cardinalem creauit, sub tit. S. Sabinæ, in ieiunis quatuor temporum Aduentus. Harum Dignitatum frequentiæ Hugo obstitit, quoad potuit, donec Summo Christi Vicario ex obedientiâ præcipiente, Galliarum Rege expetente, & Ordine annuente, subire coactus est, ægro, & inuito licèt animo. Sicuti verò ea Dignitatum munia prudentèr, exactèque administrabat, ità à pristinæ Vitæ studio deflexit numquàm, numquàm Religiosam obseruantiam est oblitus.

Annal. Eccl. an. 1233. nu. 5.

4 Erat Hugo Pontifici Innocentio acceptissimus, quippe qui eius prudentiam, morum grauitatem, rerum peritiam, atque omnimodam sapientiam æquus rerum æstimator apprimè nouerat, eiusque operâ, ad totius Orbis grauissima negotia administranda familiarissimè vtebatur. Eo tempore post Concilium Lugduni in Galliâ celebratum, Fridericū Secundum, acerrimum Ecclesiæ Hostem, anathemate perculsum, Imperio etiam Innocentius abdicarat; cumque alium in Friderici locum præficere Imperatorem meditaretur, ad rem tàm arduam, totque implicitam difficultatibus peragēdam, Hugonem credidit peridoneum, qui Legatus à latere ad Principes Electores in Germaniam missus est, vt eos ad alterius electionem adhortaretur,

seu veriùs, vt Guilielmi Hollandiæ Comitis, in Romanorum Regem assumpti, electionem ratam haberent. Id negotium, & si multis septum vndiquè angustijs, prudenter, & intrepidè tractauit, deindè Germaniæ partibus peragratis, Leodium in Belgium cōcessit, ibique non solùm in Ecclesia S. Martini, sermone ad Populum habito, de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento solidè non minùs, quàm piè disseruit, [multiplices fructus solemnitatis anniuersariæ Corporis Christi enumerans, quam scilicèt, cum adhùc esset Prouincialis, specialiùs quotannis in Ecclesiâ celebrari curarat] sed etiam Ecclesiam Leodiensem ad formam Ecclesiæ suæ Lugdunensis composuit. Deindè ad Pontificem remeauit, à quo meritis laudibus, dignisque honoribus est acceptus, maiorique postmodùm in pretio habitus.

5 Nec verò is erat Hugo, qui eâ Pontificis clientelâ [vt plerisque apud magnos Principes degentibus facere mos est] in suum priuatum commodum vteretur; nihil enim habebat antiquiùs, quàm veritatis liberum, intrepidumque se præbere assertorem, publicum Ecclesiæ bonum curare, easque omnes boni Senatoris, & Consiliarij partes explere, quæ Cardinalem Sūmi Pontificis in Vrbis, & Orbis regimine Coadiutorem decent. Nihili verò interim faciebat hominum in se odia, priuatumuè quoduis incommodum, dummodò propositum iustitiæ exequeretur: in quo genere, de eo inter cætera prædicatur, quòd oblatum aliquandò magnum auri pondus, mille videlicèt Turonensium libras, vt verbum vnum reticeret, magno, & inuicto animo contempsit, nihil sibi acceptius esse affirmans, quàm diuinam Gloriam, nihilque ingratius, quàm Christianæ Reipublicæ bonum proprio commodo metiri.

6 Porrò qui commune Ecclesiæ bonum itá sedulò curabat, non minùs ergà peculiarem hominum egestatem munificus erat, ac liberalis: Pauperibus enim semper eius patebant fores, quos recreabat cibo, & indumento, Viduarum, & Orphanorum Patronus, eorum calamitatibus consilio, & pecuniâ præstò erat. Attamen sibi non minùs, quàm alijs vixit. Interdiù grauissimis implicitus negotijs, nocturnū tempus, post breuem somnum, orationi, meditationi, lectioni, & scriptioni reliquum tribuebat. Scripsit super Genesim, & vniuersum Bibliorū opus, idque iuxtà quadruplicem sensum, litteralem, anagogicum, allegoricum, & moralem est commentatus. Luculento præterea commentario illustrauit quatuor libros sententiarum: Insuper abbreuiationem quandam edidit in eosdem, Speculum Missæ, Expositionem in Historiam scolasticam per modum postillæ, aliaque multa: quod verò Hominum admirationem in se traxit, excogitauit infinitum, vt ità dicam, multi & laboris, & temporis planè opus, Concordantias videlicèt Bibliorum, Fratrum suorum Prædicatorum adiutus ope, incredibili Sacræ litteraturæ studiosorum vtilitate, quod postea *Conradus Halberstadius* anno 1290. [facilè cum sit inuentis addere, vt ait P. Rainaudus] admodùm locupletauit, addens dictiones Bibliorū indeclinabiles, nam Hugo declinabiles

solùm digesserat. Compendium prætereà scripsit Theologiæ, & Speculum Sanctæ Ecclesiæ, quod alij Speculum Religiosorum vocant. Regulas etiam Carmelitarum circà annum 1248. Innocentio Pontifice imponente, vnà cum Gulielmo Anteradensi Episcopo, glossis illustrauit, & temperauit. Demùm Epistolam de Festo S. Dominici seruando, per Germaniam, Bohemiã, Daciam, Poloniam, & Morauiam, cum ibi degeret Legatus à latere, euulgauit, in quibus omnibus, reconditam ingenio multiplicem sapientiam, diuinarumque rerum notitiam posteris patefecit.

7 Demùm innumeris prò Ecclesiâ Dei exantlatis laboribus, cum multa scripsisset, multisque in totò vitæ decursu [quod caput est] virtutibus coruscasset, extremo morbo affectus, è vitâ lætus excessit, vtpotè qui mortem fuerat semper præmeditatus, susceptis, antequàm animam Creatori redderet, ritè, deuotèque Ecclesiasticis Sacramentis, quo tempore hæc ab eo dicta feruntur verba: *Maluissem morbo elephantino in Ordine meo Prædicatorio captum egisse vitam, quàm galero isto caput meum fuisse oneratum.* Obijt Vrbeueteri 14. Kal. April. anno Domini 1264. siuè 1260. Eius Corpus in Ecclesiâ S. Dominici eiusdem Ciuitatis primò humatum est, interfueruntque eius funeri non solùm Ecclesiastici Prælati permulti, & Cardinales, sed ipse etiam Summus Pontifex, qui tunc temporis erat Vrbanus V. eius verò Sepulcrum his versibus est notatum:

Ecclipsim patitur, sapientiæ Sol sepelitur;
Felici fine Sanctæ quoque Cardo Sabinæ
Iste fuit, per quem patuit doctrina Sophiæ,
Præco Dei, Doctor Fidei, cytharista Mariæ.
Hugo sibi nomen, & Cardo Presbiter omen,
Patria Natalis Burgundia, Roma localis.
Soluitur in cineres Hugo, cui si foret Hæres
In terris vnus, minùs esset flebile funus.

8 Aliquibus postmodùm elapsis annis, cum apertus fuisset eiusdem tumulus, corpus integrum fermè inuentum, & incorruptum, ex Italiâ in Galliam Lugdunum translatum est, cuius Ciuitatis quondàm fuerat Archiepiscopus, ibique, adstante ingenti Populi multitudine, nec non quamplurimis Clericis, & Prçlatis, per Venerabilem Patrem *Guidonem*, qui posteà ad Romanum Pontificatum assumptus, Clemens IV. dictus est, iteratò sepultum, in Choro Ecclesiæ Fratrum Prædicatorum, quâ parte respicit Aquilonem, mox tumulus sequenti epigraphæ est inscriptus:

HIC IACET D. HVGO DE S. THEODORICO ORD. FRAT. PRÆD. HVIVS CONVENTVS, SACRÆ THEOLOGIÆ DOCT. ET PRÆD. EGREGIVS, QVONDAM CARD. SABINENSIS. QVI OBIIT ANNO DOMINI M. CC. LXIV. XIV. KAL. APRIL.

Diuersam ab hâc, & prolixiorem tumuli inscriptionem affert Vinc. Iustinianus, quæ talis est:

IN HOC SEPVLCRO IACET VIR VENERABILIS, DEO, ET HOMINIBVS GRATIOSVS F. HVGO DE CELIDORIO, VIENNENS. DIOECES. TIT. S. SABINÆ QVONDAM PRÆSB. CARD. LVMINARE MAGNVM ECCLESIÆ, ORD. FR. PRÆD. LVCERNA, THEOLOGIAE PARISIIS DOCTOR EGREG. FAMOSVS SCRIPTVRARVM TRADITOR, ET EXPOSITOR PRAELVCIDVS, VERBI DEI PRAEDICATOR EXIM. OLIVA PIETATIS, PALMA IVSTITIAE, SPECVLVM HONESTAT. RELIGIOSOR. PATRONVS, VERITATIS PRECO, PATER PAVPERVM, ET SOLATIVM MISERORVM. OBIIT AN. M. CC. LX. II.
XIV. KAL. APRIL.

In hâc inscriptione, ac etiãm in Ciacono falsò ponitur illud verbũ [Viennens. Diœces.] Barchinona enim Hugonis Patria est sub Ebredunensi, atque diuersimodè à superiori designatur anno 1262. obitus Hugonis, quem alij etiã sub anno 1260. constituunt.

N O T A T I O N E S.

a *De hoc non minùs Sancto, quàm docto Cardinali agunt non solùm omnes; qui de Cardinalibus, ac Viris Illustribus Dominicanæ familiæ scripserunt, vt Leand. Albert. Ciaconius, D. Antonin. Florentin. Michael Piò, & alij, verùm etiam quotquot de Viris, qui eo sæculo scientiâ excelluerunt, syllabum texunt. Locupletiùs tamèn omnibus* F. *Vincentius Iustinianus Ord. Prædic. ex plerisque Auctoribus, Hugonis gesta collegit, apposuitque initio eius operum. P. Theoph. Rainaudus in Mantissâ ad Indic. SS. Lugdun. ac* Franc. *Augustinus ab Eccles. in Cardinalibus Dominij Sabaudici aliquãtò succintiùs de eo agũt. Ex his, vtpotè qui ex probatis Scriptoribus videntur historiæ veritatem inuestigasse, accepi quæcunque de Hugone dixi.*

b *Patria Hugonis Cardinalis est, non Barcino Hispaniæ, vt aliqui allucinati sunt, sed in Nicieusi Comitatu, vt diximus, Barchinona vocatur autem natione Burgundus, quià olim ea Vallis Burgundiæ veteri adiacebat, quam sub nomine Sabaudiæ cõprehendit Theoricus Vallifcoris, dum in Vitâ Vrbani IV. enumerans Cardinales, qui eum in Summum Pontificem elegerunt, ait de* Hugone:

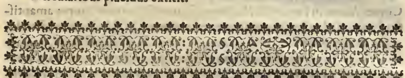
Totque Sacerdotes: genuisse Sabaudia primum
Dicitur Hugonem, qui Iacobita fuit.

At P. Iacobus Tirinus in Indice Auctorum, ob Regionis viciniam, ortum asserit ex Delphinatu, cum tamen Barchinona nunc terminis Delphinatus non includatur.

c *Hugonem non obijsse Lugduni, sed Vrbeueteri tradunt plerique Scriptores ex Domi-*

Dominicanis, vt S. Antonin. par. 3. tit. 23. cap. 11. §. 1. Seraph. Razzus de Vir. Ill. Ord. Præd. Ciacon. Iustinian. & alij contrà Sixtum Senens. & Posseuinum apud P. Rainaud. in mantissâ ad SS. Lugdun. neque ex lapide eius tumuli Lugdunensis probari videtur obijsse Lugduni, vt ijsdem placet, cum ex supradictis Auctoribus habeamus, Lugdunum translatum fuisse Hugonis *defuncti Vrbeueteri corpus.*

d *Martin. Polonus in chronico an. Christi* 1243. *in Innocentio IV. commendat Hugonis virtutes his verbis:* His temporibus floruit vitâ, & scientiâ Venerabilis Dominus Hugo Cardinalis, Frater Prædicatorum Ordinis, qui Doctor eximius, doctrinâ sanâ, & perlucidâ, totam Bibliam postillis ornauit: Concordantiarum etiam Biblicarum primus Auctor fuit. Quem propter vitæ, & doctrinæ famam Papa Innocentius S. Sabinæ instituit Cardinalem. In quo statu licèt esset de Ordine Prædicatorum, omnibus tamen Religiosis, ac etiam Sæcularibus placidus extitit.

FRANCISCVS DE MAYRONIS DOCT. THEOLOGVS ORD. MINORVM.

TIT. XIV.

1

MAYRONVM, Siue Mayronæ, vulgò *Meironos* Vallis Barchinonēsis Pagus in Comitatu Nicienfi, Patria fuit Francisci, vnde *de Mayronis* ei cognomen dedit, qui neque ex Scotiâ, vt asserit Bellarminus, neque ex Dignâ, aut Cisterico in Prouinciâ, vt scripsit Arturus à Monasterio, extitit oriundus. Eo in Pago, teste Paulo Britio Albensi Episcopo, loci Incolæ vetusta aliquot mapalia Religiosè adhùc nostris temporibus venerantur, in quibus Franciscus ortus, & à suis Parentibus cœteròqui pijs, non multùm tamen diuitiarum copiâ afluentibus, in viridioribus annis enutritus est. Felicior longè fortuna Natalium humilitatem mòx subsecuta est: Nam, vt adoleuit, Minorum Diui Francisci Ordinem ingressus, & Lutetiam missus Parisiorum, tantùm sub *Nicolai de Lyrâ*, vt scribit Andræas Theuetus Cosmographus, & *Ioannis Duns Scotti*, [cuius Franciscus in suis elucubrationibus grati animi ergò crebrò reminiscitur] disciplinâ profecit, vt in Scholasticę Theologię, & diuinarum litterarum cognitione nulli secundus, omnium, qui de ipso scripserunt, calculo, eo sæculo haberetur. Quamobrem in Parisiensi Academiâ Doctorali laureâ illustratus, *Doctoris Acuti, & Illuminati* meritò appellationem sortitus est. Sorbonicæ illius palestræ, & exercitationis instituendæ primus

In Seraph. Monum. Prou. S. Ludou.

Tom. 2. Cosmog. li. 15. c. 10.

primus omnium Author fuit anno Christi 1315, quâ æstiuo tempore singulis diebus Veneris, morem in Parisiensem Academiã inuexit, obiectis respõdendi, ab Horâ quintâ matutinâ ad septimam vespertinam, sine socio, sine Præside, sine prandio, & pastu, sine vllâ emigratione, in eâdem perpetuò corporis sede, & animi contentione, donèc cunctis objicientibus satisfactum sit, in cuius rei perpetuum monumentum, prima Scholasticæ concertationis dies Franciscanis, secunda verò Dominicanis est assignata, vndè id tritum apud Gallos: *Franciscanus aperit, Dominicanus Sorbonam claudit.*

2 Nec verò litteras solas Franciscus profitebatur, àt multò magis pietate claruit, & Sanctimoniâ; scientiâ enim, quâ Mortalium plerique superbiunt, & tumescunt, humilior redditus, nulli nõ obsequebatur, omnes colebat venerabũdus, & quod caput est, à Religiosæ Regulæ obseruatione numquàm, vt deflecteret, adduci potuit. Hæc virtutum decora suspiciens *S. Elzearius* Comes Ariani in Prouinciâ Narbonensi, non solùm eum semper amantissimè coluit, sed animi sui omnia ei arcana referans, in Cõfessarium adsciuit; atque ab eius placitis numquàm diuertit vsque ad vitæ terminum, quo, adstante Francisco, inter eius manus animam suo tradidit Creatori Parisijs anno Domini 1323. Sancta item *Delphina* Elzearij Vxor magnoperè eius virtutes suspexit, vt ex vtriusque sacris gestis perspicitur. Post mortem verò S. Elzearij, idem Frãciscus libellum supplicem obtulit Ioanni XXII. tunc Aueniones sedenti, nomine Cleri, & Populi Aptensis [Aptam enim in Prouinciâ S. Elzearij Reliquiæ translatæ fuerant] vt Commissarios pro Canonizationis eiusdem Sancti processu instruendo eligere dignaretur, quod pro tunc infectum, à Clemente VI. postmodùm perfectum est. Summis autem Pontificibus, ac Principibus Franciscus de Mayronis valdè charus fuit; nam Clemens VI. in processu Canonizationis B. Delphinæ, quem cirat vita eiusdem Gallicè conscripta, vocat eum Socium suum: Ioannes verò XXII. litteris ad Parisiensem Cancellarium scriptis mandauit, vt iuxtà eius Vniuersitatis morem ei Doctoratus lauream, & docendi facultatem concederet, idque ad instantiam Roberti Regis Siciliæ, & Comitis Prouinciæ. litteras affert Vuadingus ex Regesto Vaticano descriptas, quas in tanti Viri commendationem, & Lectoris gratiam hic subnecto.

Sur. tom. 5. Baron. in Notis Martyrol. 27. Sept.

pa. 2. c. 7.

Tom. 3. Annal. Min. an. 1323. n. 23.

Dilecto Filio Cancellario Parisiensi.

Viri Sacræ lectionis studio dediti, ac in lege Domini eruditi sub Religionis habitu Dmino militantes, fauoris Apostolici gratiam promerentur, & eo benigniùs decet honestis eorum desiderijs annui, quo ex eorum profectibus potest maior vtilitas prouenire. Cum itàque, sicut accepimus, Dilectus Filius Franciscus de Meyronis de Dignâ Ordinis Fratrum Minorum Sacræ Theologiæ Baccalaureus, in prædictâ scientiâ adeò laudabilitèr profecisse noscatur, quòd dignum se reddit ad obtinendum docendi licentiam in eâdem; idemque Franciscus in Parisiensi studio more Baccalaureorum legendo in dictâ scientiâ, solitum cursum perfecerit in lecturâ; Nos, cùm ob hoc, tùm obtentu Charissimi in Christo Filij nostri Roberti Regis Siciliæ nobis

nobis super hoc pro eodem humilitèr supplicantis, eundem Franciscum in hâc parte fauoribus prosequi cupientes, discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenùs eidem Francisco, si ad hoc eum sufficientem, & idoneum esse repereris, Magistralem honorem, & docendi licentiam conferas in scientiâ memoratâ. Non obstantibus quibuscunque Parisiensis studij statutis, & consuetudinibus, vel obseruationibus solemnitatum contrarijs, iuramento, vel confirmatione Apostolicâ roboratis, per quæ nullum præsentibus obstaculum ministretur. Datum Auenione IX. Cal. Iunij Anno VII.

3 Duobus post S. Elzearij mortem annis, Franciscus ex Galliâ in Italiam accersitus, cum fortè Placentiæ moraretur, vltimo morbo correptus, virtutū, & meritorum grauis, ad supernam Patriam euolauit anno 1325. 26. Mensis Iulij, in eâque Ciuitate sepultus est. postmodùm verò eius tumulus à Fratre *Francisco Samsone* Minorum Ordinis Generali Ministro his versibus est inscriptus:

Clauditur obscuro lumen res pulcra sepulcro,
Doctrinæ hic sacra gloria, luxque iacet.
Dogmata flete quibus Franciscus de Maironis
Extremam constat imposuisse manum.
Vos, quibus arma dedit Cælestia, flete Minores;
En cecidit vestri firma columna Chori,
Qui, quanto excedit cælestia sydera Phœbus,
Tanto altos superat lumine. Doctor Ane.

Multos Franciscus de Mayronis, eosque doctissimos libros scripsit, quos recenset hoc ordine Bellarminus.

Commentaria in libros 4. Magistri Sententiarum.

Item quodlibeta	De expositione diuinorum nominum
Formalitates	Et de vniuocatione.
De primo Principio	

Quæ omnia simùl edita sunt Venetijs anno 1520. 1556.

Scripsit præterea Quadragesimale, & Sermones de Sanctis.

Item de Paupertate Christi, & Apostolorum	De Corpore Christi
De Virtutibus, & vitijs capitalibus	De Angelis
De Articulis Fidei	De Suffragijs defunctorum.
De Baptismo	De Pœnitentiâ.
De Humilitate	De Ieiunio
De Indulgentijs	De vltimo iudicio
	De 7. donis Spiritus Sancti

Quæ omnia iam olim impressa fuerunt Basileæ.

NOTATIONES.

a DE eo habetur in Martyrologio Franciscano ad diem 26. Iulij: Placentiæ Beati Francisci Mayronis Confessoris, Doctoris cognomento illu-

minati,

minati, vitâ, & Virtutibus, atque mirâ eruditione celeberrimi. *De eodem agit D. Antonin. Florentin. par. 3. histor. tit. 24. cap. 8. §. 2. Barptolom. Pisanus lib. 1. conformit. fructu 8. par. 2. in Viris Illustr. Ord. Min. Prouinciæ Bononiæ, Genebrard. lib. 4. Chronograph. ad an. 1315. Lucas Vuading. tom. 2. an. 1278. §. 36. 1289. §. 45. & tom. 3. an. 1323. §. 22. Spondanus ex Genebrardo in Auctario ad Epitome Annalium Baron. an. 1315. Trithem. & Bellarm. de scriptoribus Eccles. & alij, quos videas in Martyrol. Franciscani notationibus 26. Iulij; nec non apud Paulum Britium in Viris Illustribus Prou. S. Ludou. & S. Thomæ, in Seraphicis eiusdem Prouinciæ monumentis pag. mihi 289. lib. 3.*

b *Non est idem Scriptorum sensus circà Francisci de Mayronis Patriam; vt eruditissimè discussit P. F. Antonius Pagis Guardianus Fratrum Minorum scriptis Auenione litteris. Nam Bellarmin. quem sequitur Thomas Dempsterus Scotus lib. 12. histor. Scoticæ nu. 905. natione Scotum facit, sed perperàm, nullus enim antiquior Author hoc dixit, neq., vt ait Vuadingus, alij rerũ scoticarum scriptores eum inter insignes Viros eius Regni recensuerunt, licèt Ioannis Duns Scoti Auditorem fuisse omnes admittant. Barptolom. Pisanus lib. 10. par. 2. conformit. 11. eũ Cistaricensem putat, sed fallitur, quamuis enim fuerit de Custodiâ Cistarici, quæ Vrbs est Episcopalis propè Druentiam in Prouinciâ, non tamen fuit Cistaricensis; sin minùs, floruit tantùm Cistarici in Minoritano Cœnobio, teste Rodulpho lib. 2. fol. 286. Vuadingus, cui subscripsit Arturus à Monast. dixit eum esse de Dignâ Vrbe itidèm Episcopali in Prouinciâ sub Metropoli Ebredunen. idque probat ex litteris, quas suprà dedimus, à Ioanne XXII. scriptis ad Cancellarium Parisiensem, & ex fine Vitæ S. Elzearij, in quâ Elzearius vocatur Francisci de Mayronis conterraneus, maximè illis verbis:* Sentiens mortem impendere, Magistro Francisco Maronensi Minoritæ Conterraneo suo, qui tùm erat Parisijs, generalem fecit confessionem cũ multis lacrymis &c. *Sed licèt Vuadingus propiùs accedat ad veritatem, de Dignâ tamen nominatum credibile est iuxtà receptum nonnullis sacris Ordinibus vsum cognominandi Religiosos ab Vrbibus in quibus habitum sumpserunt.*

c *Claudius Robertus in suâ Galliâ Christianâ in Archiepiscopatu Ebred. & Gebrard. in Clemente V. quem sequitur Gualterus in Chronolog. sæc. 14. ex Ebredunensi Diœcesi originem traxisse meritò asserunt, quæ sententia cæteris omnibus præponenda est, cum præcipuè ex traditione habeatur; multique recentiores admittant eiusdem nominis Opidum Mayronam, quod est sub Ebredunensi Diœcesi in Valle Barchinonæ, vt suprà diximus, extitiße Francisci de Mayronis natale solum: Quam sententiã admittens Io. Bapt. de Guesnay in Annal. massilien. ex Genebr. scripsit natale solum Francisci Mayronij extitisse Pagum Mayronensem Ebredunensis Diœcesis.*

B. AN-

B. ANTONIVS GALLVS NICIEN.

ORD. HEREMIT. S. AVGVST.

TIT. XV.

1 EATVS Antonius cognomento Gallus Niciæ natus poſt incœptum ſæculum 1300. Ordinem Heremitarum Diui Auguſtini ingreſſus eſt, in quo virtutum Religioſarum maximè ſtudioſus adhęſit Congregationi Ilicetanæ. Hoc ei nomen dedit, Iliceti, tribus circitèr milliarijs à Senenſi Ciuitate diſſitum Cœnobium in Hetruriâ, vbi iam dudùm, ex anno ſcilicèt 1050. in arctiſſimâ degebant obſeruantiâ, remotique à turbarum frequẽtia, ac ſæculi fluctibus Fratres Heremitani. Hunc locum valdè noſter Antonius illuſtrauit, quod item fecerunt anno 1387. FF. Barptolomæus Venerus, necnon deinceps Nicolaus Caſſinus, & Gerardus Ariminenſis vtrique Priores Ordinis Generales.

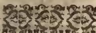
2 Dum autem inibi degeret Antonius Spiritualibus virtutum exercitijs intentus, & vitam Cœleſtem agens, vt de eo ſcribit Thomas de Herrerâ, cupiens Diua Catharina Senenſis Eccleſiæ rebus conſulere [quæ tunc, anno videlicèt 1378. ſedente Romæ Vrbano VI. Pontifice, & Clemente VII. Aueniοne itidèm pro Pontifice ſe gerente, pernicioſo exorto ſchiſmate, diutiſſimè, ac ingenti Orbis Chriſtiani ſcandalo affligebatur] pijſſimorum, prudentiſſimorumque Virorum operâ, qui tunc in Eccleſiâ cumulatæ virtutis laude florebant, vti decreuit. Hos inter ad eius ſæculi ſedandos fluctus, aptiſſimum [ea erat apud tantam Virginem virtutum eius exiſtimatio] Antoniũ iudicauit. Quamobrèm cum tunc, vt diximus Iliceti degeret, tres ad eum epiſtolas dedit, quæ adhùc extant in volumine, quod circumfertur, eius Sãctæ Virginis litterarum. In illis hortatur Antonium, vt relictâ ad tempus ſolitudine Romam veniat, vt in mandatis acceperat ab Vrbano, ibique pro cõmuni Eccleſiæ bono eidem Pontifici collaborator aſſiſtat. Prima harum incipit: *Cariſſimo Figliolo in Chriſto dolce Ieſù. Io Caterina Serua, e ſchiaua de Serui di Ieſù Chriſto ſcriuo à voi* &c. Paulò poſt ait: *Deſidero vederui concepire fame sù la menſa della Croce all'honore di Dio, & alla ſalute dell'Anime, e riformatione della Santa Chieſa, la quale hoggi vediamo in tanta neceſſità, che per ſouuenirla è da vſcire dal Boſco, & abbandonare ſe medeſimo.* Et paulò infrà: *Auuedrómi donque ſe in verità hauete conceputo amore alla reformatione della Santa Chieſa, perche*

se sarà così in verità, venirete à seguire la volontà del Benefattore Nostro Sig. Iddio, e del Vicario suo. Vscite dal Bosco, e venite ad entrare nel campo della battaglia, mà se voi non farete questo, vi hauerete à scordare della volontà di Dio. E però vi prego per l'amor di Iesu Christo nostro Redentore, che prontamente veniate, e senza indugio alla richiesta che il Santo Padre vi fà &c. In secundâ, tertiâque epistolâ eadem B. Virgo simili argumento insistit, ac proponit exemplum Fratrum Andreæ de Lucâ, & Paulini de Nolâ, qui statim ad nutum, & si ægro corpore, Romã petierant: in alijs itidem litteris ad alios Viros Religiosos missis de Antonio crebrò eadem meminit, cui identidèm salutem plurimã dicit.

3 Quid peculiare tùm egerit Antonius, quidue responderit ignoratur, nullo enim certo monumento constat, hoc verò apud omnes compertum est, illum vsque ad vltimum vitæ discrimen pro Apostolicæ sedis authoritate, ac communi Ecclesiæ bono maximè laborasse, non solùm virtutum suarum famâ, sed etiam doctrinæ beneficio. Ad extremum obijt Iliceti meritis conspicuus anno Domini 1392. vt habetur in Elogijs Syluæ Ilicetanæ, licèt alibi multò antè, idest anno 1378, eius obitus cõsignetur. Corpus eius adhùc Iliceti magnâ in veneratione seruari intellexi ex litteris ad me transmissis; quas curante R.P.M. Alberto Lascaris Niciensi Carmelitâ R.P. Prior Heremitarum Cœnobij Senensis dedit ad P. Procuratorem eius Ordinis Generalem, in quibus corpus alterius Beati Antonij, quod est in Monticiano, non Antonij Galli Niciensis, sed Antonij Patritij Senensis esse dicitur.

NOTATIONES.

a *DE hoc Beato Viro agunt ferè omnes, qui de Viris Illustribus, & Venerabilibus Ordinis Heremitarum S. Augustini scripserunt, & præcipuè Congregationis Ilicetanæ, cuius Caput est propè Senas vetustissimum, & Sanctorum Virorum fæcundum Monasterium dictum. Hetruscis* Lucetta; *de quo scribit Author Gallus in libro, cui titulus* Estats, & Empires *tractat. de Ordinib. Religiosis pag. mihi 1761. Quæ nos de Antonio Gallo diximus, accepimus à F. Thomâ de Herrera in Alphabeto Augustiniano, & à F. Ambrosio Landuccio eius Ordinis Vicario Generali in Sacra Syluâ Ilicetanâ Elogio 22. vbi citantur de eodem Antonio agentes multi Authores, interque alios Aesinas lit. A. pag. 15. in Indice, Vpurgerius in 3. orat. Relatio Beatorum Ilicetanorum, Altesius in Elogijs M.S. in Indice, Vita B. Ioannis Chisij, Torellus, & alij, qui titulum Beati Antonio impertiuntur. De schismate inter Vrbanum, & Clementem consule D. Antonin. par. 3. hist. tit. 22. c. 1.*

EMANVEL LASCARIS

EX COMIT. TENDÆ, ORD. CARTVS.

TIT XVI.

1 EMANVEL Entimeliensiũ Comitũ genus, ac Tendę in Maritimis Alpibus, qui ab Irene Theodori Gręcorũ Imperatoris superstite Lascares sunt dicti, Antonij Lascaris Tendę Comitis, ac Margaritæ Carreto de Finario, vt puto, Filius, vnà cum Luchino, Fratre, Cartusianorum Ordinem ingressus post annum Christi 1400, Monasterium Pisij in eisdem Alpibus percelebre incoluit, Religiosumque habitum indutus est temporibus P. D. Antonij de Auilianâ, magnâ tunc Sanctimoniæ famâ conspicui, P.D. Bernardo de Ceuâ Priore, quem eiusdem Cœnobij tabulæ *Virum bonum* vocant, ac *multæ Religiositatis, qui plurimos Nouitios suscipiens, Monasteriũ deuotis Religiosis ampliauit.* Emanuel autem tantum in Regularis disciplinæ studio profectum edidit, vt coram Generali Ordinis totius Capitulo, communibus Monacorum suffragijs, in Monasterij Priorem sit expetitus; idque ex eo maximè, quòd cum Domini aliquot laici iura Monasterij inuasissent, Viro non minùs prouido, prudentique, quàm pio ad ea recuperanda, ac Religiosæ domus sartatecta seruanda opus esse animaduerteret. Qui cum manum acriter imposito muneri admouisset, diuinâ fretus ope, ac persæpè non sine graui vitæ periculo, quæcumque malè ablata fuerant, Monasterio iterùm adquisiuit.

2 Nec minùs in spirituali eiusdem Monasterij ædificio laborauit! Virtutes siquidem quam maximè excoluit, Humilitatem in primis; adeò vt eximię suę Nobilitatis immemor, licèt Prior Domus præfectus, cũ famulis viliora, ac sordidiora ministeria operaretur; ex quo factum est, vt ad Prioratum Papiensis Cartusiæ electo eo, exiuerit prouerbium: *Nùm Furnarius Vallis Pisij Prior Papiæ?* Iterùm ad Prioratum Pisij accersitus, pietatis eximia prębuit documenta, atque à Summis Viris summo in pretio est habitus. Quos inter Sanctus Bernardinus Senensis opinionem de illo suam aliquãdo coram Populo patefecit: nàm dum in Ecclesiâ S. Francisci, quæ Monte Regali in Pedemonte est, concionaretur, anno, vt conijcere licet 1438. [quo generalia Comitia Fratrum Minoritarũ in eâdem Vrbe sunt celebrata] contigit Emanuelem, vt verbum diuinum ex Dei Homine exciperet, eandem Ecclesiam ingredi. Eum vt vidit Bernardinus, ac in spiritu qualis esset agnoscens, licèt

alias numquam vidisset, sermonem, quem exorsus fuerat, tandiù interposuit, quousque eidem datus fuit ad concionem audiendam locus.

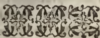
3 Emanuele Vallis Pisij Prioratum gerente, illustres quamplures sæculo Viri eò, arctioris vitę studio, conuolarunt; inter quos DD. Guilielmus Petrus, ac Georginus, ex Comitibus itidem Entimelij, & Dominis Tendę eius Nepotes, qui suis temporibus persæpè Monasterio præfecti, sedulòque nauantes operam, de Ordine, ac pietate benèmeriti fuerunt. His, alijsq; plurimis ritè actis, Emanuel fatis cessit, anno, ac die obitus mihi nequaquam comperto, eò quod in Chronicis eiusdem Cœnobij Vallis Pisij, vndè supradicta ad nos transmissa sunt, sileatur.

MARCVS A NICIA

ORD. MINORVM.

TIT. XVII.

1 ACER Minoritarum Ordo multos Patriæ nostræ dedit Pietate illustres Viros; hos inter recensendus F. Marcus à Niciâ: ità enim vocăt, ac ex nõnullis Ordinis Scriptoribus inter nostrates numerant Illustriss. Paulus Britius, & Augustinus ab Eccles. licèt non nemo alienũ fecerit. Marcus inquam à Niciâ Ordinis Diui Francisci Sectator, animarum Christo acquirendarum zelo flagrans, ad extirpandos ex Indiarum solo Gentilitios ritus, & Christianam Fidem disseminandam anno 1531. in Peruuiam Americæ Prouinciam nauigauit, vbi Commissarius Generalis Ordinis suis Cœnobiorum creatus, in resecandis vitijs, ac Idolorum cultu eliminando, nulli pepercit incommodo, aut labori. Postmodùm Sancti Euangelij Prouinciam repetens, post multa emensa Terrarum, ac marium spatia, eiusdemque Prouinciæ administrationi præfectus, cum membrorum vsum, quæ assidui itinerum labores contraxerant, amisisset, in Mexicano solo vitâ functus est, doctrinæ, Regularis obseruantiæ, & Proximorum salutis curandæ laude illustris. Suæ Indiarum peregrinationis Marcus volumen edidit, quòd adhùc extat apud Io. Bapt. Ramutium Relat. volum. 3.

B. HIERONYMVS GARIBBI

NICIEN. ORD. MIN. CONV. S. FRANC.

TIT. XVIII.

1 BEATVS Hieronymus Garibbi, siuè Garibbus, cuius Familiæ adhùc nonnulli supersunt Ciues, Niciæ ex honestis Parentibus natus est, qui vt perfectiùs diuinæ seruituti se manciparet, Minorum Conuentualium Ordinem ingressus, Conuẽtui S. Francisci Niciensi, tunc temporis Fratrũ numero, & Sacrarum litterarum studijs percelebri, est adscriptus. Studuit Hieronymus in primis Religiosæ obseruantiæ, & pietati, omnibusque probatissimum morum suorum specimen dedit. Sacris verò addictus litteris, cũ in Theologicâ facultate maximè excelluisset, Doctoratus laureâ est insignitus: mòx ad Conuentus Niciensis regimen Guardianus electus est, in quo munere monitis non minùs, quàm vitæ exemplo Subditos in officio continuit. Narratur de eo, quòd numquam calceis vsus sit, numquàm interius indusium gestauerit, quamuìs iàm tùm hoc Fratribus Conuentualibus impunè liceret ex indulto Apostolico, sed semper austeram paupertatem, quæ decet Diui Francisci sectatorem sit auidè amplexus.

2 In Conuentu Niciensi tùm Guardianus, cùm Sacræ Theologiæ Lector vt plurimùm vitam duxit, donèc ex Superiorum præscripto aliquandò Bononiæ degens, eiusdem Sacræ facultatis Magister, &, vt creditur, in eâ percelebri Vniuersitate insignes habens Auditores, morbo correptus diem clausit extremum, non sine eximiæ Sanctitatis famâ, & opinione, quam, vt ait Illustris. Paulus Britius, patrata eius intercessione prodigia, ac deriuata in homines eius opem exposcentes beneficia apertè testata sunt. Obijt die 22. Octobr. anno 1540. Eius Corpus colitur nunc in Ecclesiâ Minorũ Conuentualium eiusdem Ciuitatis Bononiẽsis in Sacello Christi Domini Crucifixi, sub Altari Transitus S. Ioseph aperto mediâ crate ferreâ, ex parte anteriori, vt commodiùs à Populo possit videri, & coli. In eius Altaris renouatione, vt à Patribus Bononiensibus accepimus, B. Hieronymi Reliquię capsulæ ligneę deforis pictę decenter inclusæ sunt, cui addita est inscriptio: BEATVS HIERONYMVS DE NICIA MIN. CON. quod idem in paruâ membranâ intùs inclusâ legitur. Hęc porrò capsula sita est iuxtà Alexandri V. Summi Pontificis ex Ordine Minorum depositum; certisque diebus venerationis ergò ante B. Hieronymi Reliquias lampadem ardentem teneri accepimus.

NO-

NOTATIONES.

a DE eo Martyrologium Franciscanum ad diem 22. Octob. hæc habet: Bononiæ Beati Hieronymi Garribæi Confessoris, qui doctrinâ, & virtutibus emicuit, *De eodem meminerunt Barez, lib. 3. cap. 19. sub an. Christi 1540, & Tossinian. lib. 1. Histor. Seraph. apud Arturum à Monast. in notis eiusdem Martyrol.* Franciscani, *& Illustriss. Paulum Britium in Viris Illustrib, Prouinciæ S. Ludouici, & S. Thomæ, qui tamen malè vocat Hieronymum à Garribus, dicendus est enim Garibus, siuè Garibbi cognomine proprio Familiæ, quæ adhuc Nicææ viget. De eius sepulturæ loco non modò per litteras à Minoribus Conu. Bononiæ, sed etiam ab oculatis testibus facti sumus certiores.*

b *Scripsit epigramma de B. Garibbo D. Pet. Andreas Trincherius I.V.D. Niciensis Epigrammaton lib. 1. epig. 10. cuius hæc verba:*

Fundit Euangelicum dum semen ab ore Garibus.
Conteritur cordis vena, cruorque pluit.
Et benè: duræ hominum mentes adamante resistunt;
Sanguine, quo frangat, prodigus Agnus erit.

attamen, quòd fractâ venâ sanguinem inter concionandum eiectauerit Garibbus, nulla est traditio, nec certum vllum, quod viderim, monumentum.

c *B. Hieronymi non adeò recens, peritaque manus radiata effigies extat in atrio, siuè claustro Cœnobij Niciensis S. Francisci in fornicis summitate, vbi aliæ Minorum Ordinis Sanctorum visuntur per ordinem dispositæ icones.*

MAXIMINVS BERGALIA
ORD. CARMELIT.
TIT. XIX.

1 MAXIMINVS Bergalia Petri Filius, Patriâ Niciensis, in Ordine Carmelitarum, qui tùnc in superiori Vrbis parte, B. Mariæ dictæ de Monte Carmelo Cœnobium incolebant, vitam duxit magnâ probitatis, pietatisque famâ; de quo in eorundem Carmelitarum Niciensium monumentis hæc legimus: *Anno à Natiu. Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto, hâc ipsâ die* [17. Februarij] *quæ tùnc erat Sabbati, Pater Frater Maximinus Bergaglia vitâ, & morum honestate præclarus, vt vnum, & quinquaginta annos in Sacra Religionis nostræ habitu sobriè, iustè, & piè viuendo Religiosè peregerit,*

peregerit, necnon suâ ipsius diligenti curâ Calices, libros, & quamplurima pretiosa opera in Dei laudem, ac nostræ Religionis vtilitatem simul, & Dignitatem fieri procurauit, hisque tandem fœliciter, Deo fauente, peractis, in Domino rectè confidens ab hoc sæculo laudabiliter transmigrauit, &c.

PETRVS GVIRARDVS

ORD. CARMELIT.

TIT. XX.

PETRVS Guirardus eiusdem Patriæ, Ordinis, Cœnobijque Alumnus eadem floruit sanctimoniæ laude: de eo ex eisdem Carmelitarum Niciensium tabulis sequens deprompsimus elogium: 20. *Maij* 1557. *Migrauit ex hoc sæculo Venerabilis Pater Petrus Guirardus Vir maxima sanctimonia, & Religione præditus, qui videns dirutum Cœnobium belli causa* [ob bellum Turcicogallicum anno 1543.] *Genuam versus adiens, multum, diuque à Patribus Montis Oliueti exoptatus, vel inuitus creatur Prior. Rursus in hanc remeans Vrbem, Prior est electus, in quo officio obijt. De cuius nomine, & fama perpetuò gloriari poterit Carmelitana Religio; Semper pauperem vitam degit, deque litteris benè meritus fuit, quadragesimum quintum annum natus quandò obijt.*

B. ANDRÆAS ROBERTVS

MARTYR ORD. MIN.

TIT. XXI.

BEATVS Andræas Robertus, seù Roberti Barchinonæ in Niciensi Comitatu Opido multorum illustrium Virorum fœcundo, natale habuit Solùm sub mediocris fortunæ Parentibus, Minoritas interadscriptus est, ex eorum numero, qui partem Marthæ ministrantis sortiti vulgò Conuersi, siuè Laici nuncupantur. Montis Pessulani in Galliâ Phocensi Cœnobij Alumnus

Alumnus extitit, vbi, cum ob exactam, quâ pollebat Religiosæ Obseruantiæ normam, oculos omnium ad se attraheret, profundaque præsertìm ei inesset humilitas, tantæ Virtutis præmium Martyrium à Deo accepit. Cum enim furentes per totam Galliam Hæretici Caluinistæ, Agathopolim Ciuitatem agressi, omnia pessum darent, necique darent Catholicos, maximèque Viros Religiosos, arreptum Andræam, atque deuinctũ manibus, primò ludibrijs, irrisionibus, & iniurijs impetunt, tùm plumbeo globulo in os eius vi puluerís tormentarij ex sclopo immisso, constantissimè in Fide Catholicâ persistentem, & dulcissima Iesu, Mariæque nomina repetentem crudelissimè enecant die duodecimâ Octob. anno Domini 1567.

NOTATIONES.

a DE eo Martyrologium Franciscanum 12. Octob. Apud Montem Pessulanum in Galliâ Beati Andreæ Roberti Martyris, qui ab Hæreticis multa perpessus, tandèm globulâ plumbeâ à Sclopetarijs in os eius displosâ Martyrio est coronatus. *De eodem Gonzaga 3. par. Orig. Seraph. Religionis in Conuentu Montis Pess. Barezz. 4. par. Chron. Minor. lib. 5. cap. 8. Grauina in voce Turt. par. 2. cap. 24. & alij eiusdem Ordinis Scriptores, ex quibus Arturus à Monast. in notis Martyr. Barchinonam in Alpibus Andreæ Roberti Patriam statuit, vbi eius cognominis familiam adhùc vigere audiuimus.*

IOSEPH MARTINI

E SOC. IESV.

TIT. XXII.

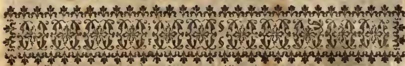
1 IOSEPH, cui cognomen Martinius, seù Martini, illustris inter Nicienses familiæ, in Societatem Iesu adscitus, consumatus in breui expleuit tempora multa. Eius gesta, ac virtutum præmaturos flores describit Franciscus Sacchinus Histor. eiusdem Societatis par. 4. lib. 6. ad an. Christi 1578. Soc. 39. his verbis.

Parmæ Iosephus Martinius omni cumulatus laude adolescens, ad cœlestes, quibus erat similior, quàm terra accolis emigrauit. Niceæ illustri ortus genere, ac præter cetera ornamenta in arithmeticâ disciplinâ à puero excellens; in Emmanuelis Filiberti Allobrogum Ducis aulâ primùm, tùm quatriennũ in Taurinensi Nobilium Conuictu educatus,

educatus, anno millesimo quingẽtesimo septuagesimo quinto, ætatis suæ duodeuigesimo Societatem iniit. Iam in Conuictu, tanquàm singulare exemplar, in oculis omniũ, & ore versabatur. Itaque Patres quo feruidiores adolescentes in officio continerent, nihil habebant eius auctoritate potentius. Nec minori statim in Societate venerationi fuit. adeò vt iussi aliquandò Tyrones Nouellariæ publicè effari, si quid emendandum in Iosepho notassent; nihil planè quisquam protulerit: cum tamen adeò sagax, ac delicatus in hoc genere Nouitiorum sensus sit. Quin etiam affirmabant priuatis sermonibus, ne per imprudentiam quidem ipsorum iudicio, excidisse vmquam Iosepho verbum, quod vel minus religiosum, vel otiosum vocari posset. Ab Tyrocinio traductus ad studia litterarum Parmam, sensim intabescens, tertiodecimo tandem mense consumptus est, numquam languore ad virtutem operosam languidior factus. Obedientiam, præsertim eam, quæ prudentissimâ quâdam cæcitate mentem Deo Sacrificat, adeò coluit; vt miraculo Deus eam comprobasse narretur. Antequam Parmam ab Tyrocinio discederet, ad Patrem Rectorem præmisit epistolam in hanc sententiam. Parmam mittor ex obedientiâ: rogo, Pater, sic excipias me, sic tractes, quasi mente imminutum: neque aliam mei curam suscipias, quam, vt contrà voluntatis meæ appetitiones cunctis in rebus tendens, ad memet peruincendum assiduè exerceas. Sub mortem roganti Socio, vt aliquod monitum sibi relinqueret; duo commendauit: primum, nullum vt diem sine Christi Domini Passionis memoriâ labi fineret: deindè obedientiam vnicè amaret: addens experimento se didicisse hanc viam esse, quâ homo diuinæ prouidentiæ singulares effectus sentiret. Inter morbi initia interrogatus, num crederet sibi natale solum fore salubrius; nequaquam se tàm valetudinẽ optare respondit, quàm inter Fratres, Patresque amantissimos spiritum vltimum exhalare. Inde ab studiorum occupatione ad corporis labores translatus, Cœnaculoque apparãdo appositus, id non tanquã pro aberratione à grauiore opere suscepit, egitque molliter; sed planè tanquã opus Dei, cui in eius famulis seruiebat: nõ cetera modò diligentissimè procurans; sed angulos omnes, & subter ipsa subsellia cuncta diligenter rimans, ne quicquã sordiũ, vel aranearũ è telis resideret. Quæ mihi, & id genus sæpè in hoc opere persequenti, subiit interdũ vereri, ne ego, resque ipsæ risui sint mortalium quibusdã, grandia quædã, quæ stupet vulgus in profanis histor ijs, euersiones Regnorum, excisa Oppida, oppleta classibus maria, cõstrata cadaueribus arua, cruoris flumina legere assuetis. Sed veri æstimatores è Christi, non è Mundi disciplinâ, quàm grãdia in illis sublimibus narrationibus scelera, tanta in his minutis actionibus decora vera laudis agnoscunt. Eoque me minus piget, infinita prætereuntẽ hæc interdum aspergere; quod ne profani quidem Iudices minus in subtilissimis operibus, quàm in vastis molibus eximiorum artificum laudes magnificant. Ergò, vt cœpta persequar, plenus Deo adolescens non tantum suum in ministerio pensum sedulus persoluebat; sed etiã Fratrum præueniebat officia, quamquam præ imbecillitate vix sustineret se, quicquid erat laboriosum sibi præripiens. Eâdem constanti caritate in morbo grauiore, quoad aliquid virium superfuit, præripuit infirmario labores, ipse sibi furtim ministrans, cum vultus serenitate perpetuâ indice animi, in afflicto corpusculo vigorem integrũ conseruantis: Vbi verò extenuatis viribus afflictus lecto est; ne tum quidem caritatẽ,

aut genus vllum religiosæ virtutis remisit. Adeuntes ad se consolandum Fratres, si quando purus, ac serenus dies esset, rogabat, vt in hortum ad respirandum concederent; pusillum illud laxamenti ipsorum fore sibi solatio suo longè iucundius. Paupertatis verò studium itá retinuit; vt tàm diuturno in morbo nihil in cubiculo, quo vtebatur, esse voluerit ex ijs, quæ solent adhiberi ad leuandos, hilarandosque ægrotos: non mala punica, aut medica, non bellaria. Et quamquam rogatus à Rectore, vt indicaret, si cuius rei appetentiá tangeretur; nihil tamen vmquã petiuerit. Imò cum iam per imbecillitatem non valens carnes mandere, iuberetur eas, vt fit, in succum tundendo solutas exsorbere; ne id fieret cum lacrimis institit deprecari, pane, ac vino se affatim contentum dicens. Porrò innocentiá quantá fuerit, indè æstimetur, quod etiam in scriptionibus, quas Rhetoricæ studiosus condebat, verba quasi trutiná examinabat, vt congruerent rebus, non studio artis, sed religione conscientiæ: ne in speciem mendacij transirent, si suprà, vel infrà materiam essent. Quá trutiná in rebus alijs attentè vtens, rarò ad Confessarium noxam, cui Sacramentalis absolutio ritè posset impendi, referebat; Quin Pater Marius Sardus, cui confitebatur, & ipse virtutis eximiæ, dixit, numquam se tredecim spatio mẽsium [tandiù enim audierat] existimasse ab eo oblatam idoneam absolutionis materiam. Alius item vir grauis amplius elogium protulit. Quamuis Diuus Gregorius diceret, non solere Deum cunctas virtutes in vnum conferre; videri tamen hác liberalitate cũ Ioseph vsum. Ergò his ornamentis cognitis moribundo Fratres magná se commendabant fiduciá, vt cũ in Cœlum venisset, memor ipsorum esset: atque alij alia committebant. Vbi Confessarius, ne Satan ingerendæ suorum meritorum fiduciæ rimam inueniret: Hi Fratres, inquit, pro suá hac bonitate differunt: tu, mi Ioseph, conseruare humilitatem memẽto. Quam ad vocem statim ille coniunctis antè pectus manibus, subiecit: Pater, præter illum preciosissimum sanguinem, nihil mihi spei est. Idque eo gestu, eá vocis, ac totius oris figurá dixit; vt lacrimas Confessario plurimas excusserit: nec posteá ferè posset sine lacrimis recordari. Cum mentio incidisset de Sacerdote, qui post diuturnos labores in Societate vitam finiuerat, quidam ad Iosephum conuersus: Multis ille, inquit, non paucorum annorum laboribus Cœlo vim intulit, & expugnauit: sed tu mi Ioseph, parum admodùm hac ætate facere potuisti: cui ille statim solutus in lacrimas respondit: Et hi mei Fratres tàm securum Cœli aditum mihi spondent. Non defuit tamen Diabolus, quin supremo tempore conaretur ad magnam de suá Sanctitate opinonem impellere: cui tantá vi humillimus Dei famulus restitit; vt in ingentem clamorem eruperit: ex quo exciti Fratres, cum propè omnes accurissent; collecto paulisper spiritu, insidias inimici calcaneo insidiantis aperit gemebundus: & sumptá in manus Christi è Cruce pendentis effigie, defixis in Dominum oculis, admirandum cunctis cum eo colloquium instituit: frequentèr ingeminans, spem omnem suam Cruci affixam hærere: nihil in se præter eam meritorum agnoscere. Summè cupiebat die Sancti Ioannis Baptistæ natali terras relinquere: ac voti propè compos est factus. Pridie eius peruigilij Sacramentis communitus, votisque clará voce instauratis, longá perfunctus morte, nouissimum Spiritum inter dulcissima Iesu, & Mariæ nomina immiscuit. Primus è Societate Parmæ mortuus: quem ipsemet Petrus Angelus Cõsul

in tumulo collocauit, peculiaris ergà eum studio pietatis. Hactenùs de Ioseph virtutibus Sacchinus loc. cit. à num. 17. vsque ad 37. Fuisse alius ex eadem Societate P. Ioseph Camossus Sacerdos Niciensis traditur, eximię Sanctimonię Vir, ex ijs, qui primi, Collegij Niciensis fundamenta iecere.

ANSELMVS PARIS

ORD. MINORVM.

TIT. XXIII.

1 NSELMVS Paris, siuè Parisius Patriâ Luceramensis in Comitatu, & Diœcesi Niciensi, Minimorum S. Francisci de Paulâ Ordinem ingressus, ac vt plurimùm in Prouinciâ Prouinciæ, seù Occitaniæ diuersatus, Vir fuit summæ simplicitatis, ac in dinoscendis spiritibus prudentiæ singularis, præceptum Euangelicum in se explens, quo Christus dixit: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut Columbæ.* quamobrem, vt in viam salutis dirigerentur, non ex Plebe tantùm, sed sæculo illustriore, sibi in Confessarium adsciscentes, ad eum quotidiè aduentabant, quorum multos olim in vitijs enutritos in melius mutauit persæpè, ac pietati Euangelicæ lucrifecit. Nec à Laicis tantùm, sed à suo Ordine maximo in pretio est habitus, in quo, præter cœtera, Magistri Nouitiorum munus vt plurimùm maximâ cum sanctimoniæ laude obiuit. Obijt Aquis Sextijs in Prouinciâ circà annum Domini 1617. die 17. Iunij eiusque corpus propter eximiam, quâ floruerat, pietatem peculiari loco, atque à cœteris defunctis Fratribus secreto tumulatū dicitur. Multa ab eo antè, & post mortem patrata feruntur mirabilia, quæ tamen liquidò hucusque ad nos deferri nō licuit. De Anselmo Paris Stephanus Isnardus in Codice Minimo hæc ait loquens de Cœnobio Aquensi: *Requiescit in illo R. P. Anselmus Paris, quē vidimus miræ simplicitatis, & pietatis Virum.*

2 De eodem Franciscus Lanouius in Chronico generali Minimorum ad annū 1617. hęc addit num. 18. *Præmortuus Antonio Vir æternâ memoriâ dignus, ac pro Sancto creditus, R. nimirum P. Anselmus Paris, qui Aquis Sextijs mortalitatē ad XVII. Iunij, cœlo iam maturus deposuit. Isnardus miræ simplicitatis, & pietatis Virū prædicat, Maliuernius noster in litteris, quas ad me dedit, exemplaris admodùm vitę hominem, summę abstinentię, & comparatę per Dei gratiā simplicitatis eximię profitetur. Et reuerà Cœlitibus additū sui non dubitant, & nos, vt piè credamus, non horum solummodò, sed omnium, qui eum nouerunt, sensu adducimur.*

PETRVS VENTO ORD. CAPVCCINORVM.

TIT. XXIV.

1 PETRVS Vento, Prænobilis nó solùm inter nostrates olim, sed etiamnum inter Gallophocenses, ac Ligures familiæ germen, Luciani, & Margaritæ Ciuium Niciēsium Filius, inter Minores Capuccinos adscitus est, postquam rei medicæ seu potius Cæsareo iuri in sæculo dedisset operam Aquis Sextijs in Prouinciâ. In iuuentute, reliquâque ætate, aduersâ vt plurimum valetudine laborauit, quam patientèr, atque hilari animo semper tulit. Vitam egit irrepræhensibilem, neque facto vmquàm aliquem læsit, aut verbo, immò neque otiosa vmquam loqui auditus est. Chori frequentissimus, ac diutiùs protractæ meditationis. Factus Sacerdos Missæ Sacrificium maximo pietatis sensu perficiebat, quam longiùs productâ oratione præueniebat, sequebaturque. Innocentiæ studiosissimus non solùm antè eiusdē Missæ celebrationem animi maculas sedula exomologesi expiabat, verùm etiam antequàm lustralem aquam in Ecclesiâ apponi solitam benedictione sanctificaret. Paupertatis amator acerrimus, in vestibus præcipuè, quas semper tritas voluit, ac lacertas; nec vmquàm proprium sibi habere voluit pallium quòd si vrgente frigore pallio humeros tegere cogeretur, id ex cōmuni penu quotidiè assumebat, eòque statim postmodùm referebat. In comitijs anno 1618. Ticini celebratis, in quibus noua Pedemōtana Prouincia à Genuensi discreta est, vt sibi in Genuensi locū ac sedē habitationis statuerent, Fratres, in ijsdē Comitijs adunatos rogauit; quod cū impetrasset, tandem Conuentui S. Romuli in Liguriâ maritimâ adscriptus, ac assiduis morbis defatigatus, septuagenarius anno 1631. migrauit ad Dominum.

2 In eius obitu aliqua notatu digna cōtigerunt. Inter cętera dùm eius cadaueri, quod Religioso more in Ecclesiâ sepeliendū prostrabat, exequię soluerētur, Vir quidā laicus, qui dentiū dolore impatiētissimè affligabatur, deosculans deuotionis ergò eius manū, illicò doloris expers fuit. Alius quis incurabili laborans, & diuturnâ infirmitate, cū in eodem, quo F. Petrus sitim cōpescere consueuerat, cyatho bibisset, id sibi concedi fidei, ac spei plenus eflagitans, eodem modo conualuit. Alia multa pręter consuetum acta dicuntur eius mortis tempore. Quamobrèm hic Vir Dei, & viuens, & post mortē, vtporè qui vitam semper innocentissimam vixerat, non solū à Domesticis Fratribus, sed etiam ab extraneis magna apud Deū meriti est habitus. cuius gesta in compendium redacta accepimus ex Relatione M. S. quam de eo edidit R. P. F. Cherubinus à Niciā eiusdem Ordinis, & quam alij oculati testes omni exceptione maiores præstitere.

NICÆÆ CIVITATIS

SACRIS MONVMENTIS ILLVSTRATÆ

PARS SECVNDA.

DE EPISCOPIS NICIENSIBVS, ET CEMENELENSIBVS.

PROLEGOMENA.

Antiquorum de Epiſcopis Nicienſibus ſilentium; Quinam de ijs ex recentioribus ſcripſerint.

CAP. I.

1 PISCOPORVM, qui Nicææ, & Cemenelione floruerunt, res geſtas quantâ breuitate licuerit aggreſſuri, id pręmonemus, rem eſſe multis tenebris inuolutam; meſſemque, in quam ex antiquis nemo falcem adhùc immiſerit. Noſtri Ciues aliena ſuſpicere aſſueti, propriæ Vrbis decora, inter quæ non vltimo loco habenda antiquiſſima ſucceſſio Epiſcoporum, vel ſiluerunt, vel ſtylo extraneo commendarunt; immò forſitan olim *quiſque maximè negotioſus erat* [effari liceat de Nicienſibus quod Saluſtius de Romanis] *& facere, quàm dicere, & ſua ab alijs benefacta laudari, quàm ipſe aliorum narrare malebat*. Ex importuno veterum ſilentio factum eſt, vt qui ex recentioribus, Præſulum Nicienſium annotandæ ſucceſſioni deſudarunt, multorum nomina, vel omninò omittere, vel ſupplere ex cõiecturâ coacti ſint. Primus,

qui

qui Niciensium Episcoporũ seriem recensere aggressus sit, fuit Reuerendiss. *D. Franciscus Martinengus* Episcopus Niciensis, qui in ijs, quæ edidit, statutis Synodalibus, Prędecessorum suorum indicem apposuit, annotatis, q. à exactè, quà perperàm, Typographi, vt puto, incuriâ, annis: at non omniũ, quorum nomina extant, meminit, sed aliquorum tantùm; adeò vt secundum à S. Basso statuat S. Syagrium, cum tamen inter vtrumq; quingentorum eò amplius annorum spatium intercesserit. *Claudius Robertus* in suâ Galliâ Christianâ idem præstitit occasione Archiepiscopatus Ebredunensis, Niciensisq; Episcopatus. Multa de ijsdem scripsit *Ferdinandus Vghellus* Abbas tom. 4. Italiæ Sacræ. Exactiùs remcæteris attigit Reuerendissimus *D. Frãciscus Aug. ab Ecclesiâ* Pręsul Salutiensis, dùm recenset Episcopatus Dominij Sabaudici: attamèn in eo etiam multi desunt, quorum nomina in ijs, quę ad manum ipsius deuenerunt, monumentis, non extabant.

2 Nos igitur, Deo auspice, non actum agemus, breuitatiq; in primis cõsulentes, non solùm Episcoporum seriem, sed etiam res Niciensis Ecclesiæ notatu digniores, ex antiquitatis claustris aperiemus. Hoc vt ad calcem liceret ducere, non modò insigniores Bibliothecas, ac omnes, qui præstò fuerũt, lustrauimus cusos Codices, qui tamen de Ecclesiasticis Niciæ rebus agentes nõ multi sunt, verùm etiam vetera Cathedralis Ecclesiæ, Monasterij S. Pontij, finitimarumque Ciuitatum asseruata in publicis tabularijs monumẽta. Præsulum nomina partim in subscriptionibus Conciliorum, partim apud adducendos Authores sum expiscatus. Et quià, vt habetur lib. 1. Hist. tripert. cap. 3. *si quamlibet scripturam inuenire potuero propter probationem veritatis, eam ponere non omitto*, afferam, dum de Ecclesiasticis rebus agam, aut integras, aut sin minùs id necessè fuerit, mutilatas chartas donationum plerasque, priuilegiorum, conuentionum, ac in ijs nihil prorsùs, ne verbum quidem vllum, aut apicem immutare mens est, immò nec ipsos, quibus scatere consueuit veteris æui ruditas, & barbaries, sollecismos, licèt oratio impolita, ac delicatis auribus futura sit absona, vt indubius historicæ veritati sit locus. At verò, nõ erit elucubratiuncula hæc numeris omnibus absoluta, eritque quod desideret Lector? attamen fuit antè quod ego desiderarem: in arduis incœpisse sat est! Præstabunt exactiùs quòd me fugiet ij, quibus plus fuerit otij, plura ad rem perficiendam suppetent instrumenta.

AN-

Antiquitas Epiſcopatus Nicienſis, & Cemenelenſis, Quis Primus Nicienſis Epiſcopus?

CAP. II.

1 B antiquiſſimo tempore Epiſcopos numerat vtraque Ciuitas, Nicæa ſcilicet, & Cemenelion, de quo fidem facit epiſtola S. Hilari Papæ ad *Leontium, Veranum*, & *Victurium*, de quâ infrà. Nec mirum videri debet ea, in tam modicâ Ciuitatum ipſarum diſtantiâ, cathedrarum frequentia, cum id potiùs harum Vrbium tunc temporis æquè florentium ſplendorem arguat; nec ſit id etiam noſtris temporibus prorsùs inuſitatum, vt in *Panormitano*, ac *Montis Regalis* in Siciliâ Archiepiſcopatu videre eſt, ac in *Venciensi*, & *Graſſenſi* in Prouinciâ Epiſcopatu, iiſdem fermè cõtiguis. Antiquiſſimus, inquam eſt Cemenelionis, & Nicææ Epiſcopatus; & quamuis de primo Cemenelenſi Epiſcopo non cõſtet, in quâ Vrbe tamen Petrus de Naral. & Maurolicus S. Pontium Martyrem Epiſcopum factum fuiſſe dicunt, Nicienſium tamen primus Præſul meritò ſtatuendus eſt S. Baſſus, qui Epiſcopatum geſſit ante annum Chriſti 253, quo anno, Decio imperante obijt, ſi nullus Baſſo antiquior adducatur.

2 At hîc nodus ſoluendus eſt; antiqua enim Nicienſis Eccleſiæ, ac Monaſterij S. Pontij monumẽta, adſtipulante vetere Ciuium traditione, aſſerũt, non *S. Baſſum*, ſed *S. Syagrium* Carolo Magno Synchronum primum fuiſſe Nicææ Epiſcopum, immò à noſtris Ciuibus hic ei titulus paſſim datur. Cum autem inter Baſſum, & Syagrium quingẽtorum annorum ſpatium fluxerit, quo medio tẽpore multi inter Nicienſes Epiſcopos recenſentur, vt *Amâtius*, *S. Valerius*, *Auxianus*, *Magnus*, *Auſtadius*, *Catholinus*, aliorumq; multorum nomina excidiſſe credendũ ſit; diſquirendũ ſupereſt, quâ id ratione factum ſit, vt Syagrio primi Nicienſis Epiſcopi titulus datus ſit, cum tamẽ talis re verâ non fuerit. Putant aliqui non ſimplicitèr, & abſolutè, ſed cum addito id dictum: Syagrium ſcilicet primum ex Abbate S. Pontij Epiſcopum, vel primum eius Monaſterij Abbatem, ac deindè Epiſcopum, ſeù mauis dicere primum Epiſcopum ſimùl, & Abbatem. Fuiſſe dicunt alij primum Nicienſem Epiſcopum tantùm, ideſt non etiam Cemenelenſem, quià factâ, decreto S. Leonis Papæ, cathedrarum Cemelienſis, & Nicienſis vnione, vt animaduertunt PP. Sirmondus, & Rainaudus, Epiſcopi vtroque titulo inſigniebantur, ſeù Cemelij, ſeù Niciæ potiùs ſedem figerẽt, vt videre eſt ex ſubſcriptione Magni in Concilio Aurelianenſi Quinto, quod alij Epiſcopi Nicienſes, quando aliàs actis Conciliorũ ſubſcripſerunt, non pręſtiterunt ſemper. quamobrem deletâ à Longobardis ex magnâ parte Cemenelione, ſimul

cum Urbis splendore perijt titulus eius Urbis Episcopatus; atque adeò euenire potuit, vt Syagrius dictus sit Primus, post decretum S. Leonis Magni, qui Niciæ tantùm sedem tenuerit. At verò inuerisimilis satis mihi postrema hæc videtur opinio: nam ab aduentu Longobardorum vsque ad Syagrij in Episcopum assumptionem 200. annorum spatium intercessit, quo alij Nicienses Episcopi enumerantur, vt Austadius, & Catholinus, quibus potiùs fuisset is titulus addicendus. Nec magis verum quod superiùs ex denominatione Abbatis S. Pontij dictum est; ex eo enim quod Syagrius fuerit primus ex Abbate S. Pontij Episcopus, vel primus Episcopus, & Abbas, non benè primus Niciensis Episcopus dicitur.

3 Vt meum hâc super re sensum aperiam, reuocanda sunt hùc quæ superiùs par. 1. in proleg. cap. 13. de Saracenorum in Narbonensem Prouinciam, ac verosimillimè in Niciensem Oram inuasione adduximus coniectanea. Deleuerunt illi siquidèm totam in viciniâ Regionem, ex quo factum puto, vt, deletâ etiam Nicæâ, ab anno circiter 729. vsque ad tempora Caroli Magni, anno scilicet 777. Episcopis Vrbs caruerit. Restitutâ verò sub eodem Carolo Magno Ciuitate, Syagrius primus Episcopus dictus, ex quo videlicet Præsulibus iterùm Nicæa est decorata. Quapropter, si primùm omniū, cuius memoria habeatur, Episcopū spectes, is certè non Syagrius, sed *Bassus* est statuendus.

4 Hinc facilè Ecclesiæ Niciensis antiquitatem animaduertere est, quæ maturè adeò proprios Pastores à Deo acceperit, qui non solùm omnes finitimarum Vrbium Episcopatus tempore præcesserint, sed multos etiam, nobilissimosque Archiepiscopatus. Hos inter Taurinensem, Tarentasiensem, Genuensem, Ebredunensem numero, excipio tamen Aquas Sextias, ac Massiliam in Prouinciâ: Episcopos enim Taurinum numerat, vt eos recenset eruditissimus D. Franc. August. ab Eccles. anno 310. à *S. Victore*. Tarentasia anno 445. à *S. Iacobo* Lerinensi Genuenses verò primum Episcopū statuunt *S. Salomonem*, qui à multis Auctoribus relatis à Io. Sauarone in comment. epist. 15. libri 17. Sidonij Appollinaris creditur idem esse cum *Salonio* coæuo *S. Eucherij* Lugdunensis circà annum 460. quod tamen in dubium meritò reuocant alij, quià eo admisso, *Diogenes* Episcopus Genuensis numero posterior in syllabo Episcoporum Genuensium, qui anno 383. adfuit Synodo Aquileiensi, præiuisset Salomonem. Ebredunum autem iuxtà Martyrologiū Romanum 20. April. & Perrum de Natal. lib. 4. cap. 69. habuit S. *Marcellinum* primum Episcopum, qui vixit, vt narrant SS. Vincentij, & Orontij gesta, sub Diocletiano. Nicæa autem his omnibus antiquiores Episcopos numerat ab anno 253. quorum nomina, & res gestas chronologicè digestas in sequentibus per numeros recensebimus.

I

Anno Christi 253. S. BASSVS Primus Episcopus Niciensis, cuius martyrium, ac gesta par. 1. tit. 2. descripsimus; obijt anno Christi 253. mensis Decembr. sub Decio,

II.

I I.

S. PONTIVS ſcribitur factus fuiſſe Epiſcopus Cemenelenſis à nonnullis Authoribus ſuperiùs adductis in notis ad eius geſta, quam rem inibi diſcuſſimus. Obijt Martyr ſub Valeriano, & Gallieno anno Domini 261. XI. Maij.

SS. Baſſi, & Pontij ſucceſſores multi deſiderantur, quo medio tempore, 161.
anno ſcilicèt 314. in Concilio Arelatenſi primo, iuſſu Cōſtantini Magni celebrato, numerati ſunt *Innocentius* Diaconus, & *Agapius* Exorciſta ex Portu 314.
Nicaenſi, licèt alia editio vocet Carpentoractenſes, *Sirmond. in Concil. Gall.*

I I I.

AMANTIVS, antè quem, vt dixi, multorum Epiſcoporum Nicienſium memoria intercidit, anno, iuxtà Baronium 382. vel ſequenti 383. ex Ge- 328.
nebrardo, adfuit auſpicijs S. Damaſi Summi Pontificis Concilio Aquileienſi aduerſùs Arrianos vnà cum S. Ambroſio Mediolanenſi, Domnino Gratianopolitano, Diogene Genuenſi, Limenio Vercellenſi, alijſque Epiſcopis. Poſtmodùm anno 390. ſub eodem S. Ambroſio ad aliam Synodum Medio- 390.
lanum euocatus eſt, cui ſubſcripſit, nec non epiſtolæ à Patribus Concilij ad Siricium Papam tranſmiſſæ, quæ eſt inter D. Ambroſij epiſtolas num. 81.

I V.

S. VALERIANVS Epiſcopus Cemenelenſis; de eo ſuperiùs par. 1. tit. 7. floruit circà annum Chriſti 450. ſub S. Leone Magno, qui cathedras 450.
Cemelienſem, & Nicienſem ad vnius Epiſcopi regimen reuerti mandauit, vt mòx ex S. Hilari epiſtolâ videbimus.

V.

S. VALERIVS Epiſcopus Nicienſis hìc poſt Valerianum locatur, cū certus, quo floruit, annus nobis minimè innoteſcat. de eo plura par. 1. tit. 8.

V I.

AVXIANVS, qui alitèr vocatur *Auxanius*, ſiuè *Auxamius* non immeritò inter Præſules Nicienſes recenſetur ab Auguſtino ab Eccleſiâ. Floruit circà annum 465. vſque ad 490. tempore Fauſti Rhegienſis, cuius epiſtolę ad 465.
Lucidum Præsbiterū ſubſcipſit primo loco cum alijs multis Gallicanis Epi- 490.
ſcopis. Baronius putat eum eſſe, qui apud Sidonium mendosè dicitur *Aulianus*, ſiuè *Iulianus*. De eo habetur epiſtola 4. S. Hilari Papę, quam, eo quod agat de eâ, quam ſæpiùs diximus, coniunctione Cemelienſis, & Nicienſis Epiſcopatus, hìc ſubnectimus:

Dilectiſſimis Fratribus Verano, Leontio, & Victurio
Epiſcopis Hilarus Papa.

M*Ouemur ratione iuſtitiæ, quæ licèt ab omnibus, qui recta ſapiunt, debeat cuſtodiri, tamen præcipuè Domini Sacerdotibus non eſt temerè negligenda, quorum cæteros informari conuenit inſtitutis. Frater igitur, & Coepiſcopus noſter Ingenuus Ebredunenſis, Alpium Maritimarum Prouinciæ Metropolitanus, ſemper honore ſubnixus, in præiudicium ſuum, ſicut adnexa declarauit querimonia, quædam nos, petente Fratre, & Coepiſcopo noſtro Auxamio, ſtatuiſſe commemorat, quæ*

vniuerſis in hac eâdẽ cauſsâ defenſionibus contrairent. Siquidem relationibus in noſtro iudicio recenſitis, quas Frater, & Coepiſcopus noſter Veranus ad Sanctæ memoriæ Deceſſorem meum cum cæteris Prouinciæ Sacerdotibus miſit, & Apoſtolicæ Sedis, quæ tunc directa fuerat, patefactâ reſponſione, manifeſtatum eſt, nihil poſteà debuiſſe tentari, nec ad iniuriam Synodalium Regularum quicquam per obreptionem, quæ proximè facta eſt, debere conſtitui. Nam licèt ex hoc etiam, quod à nobis eſt illicitum cenſeatur infirmum, quia ex eo ipſo inſinuatum eſt exequi noluiſſe qui meruit; tamen ne odio, vel gratiâ moueamur, quæ in cauſſarum diſceptationibus eſſe non debet, ità veſtræ Charitati cognitionem adnexâ querimoniæ delegamus, vt nihil aduerſùs venerandos canones, nihil contrà Sanctæ memoriæ Deceſſoris mei iudicium valeat, quicquid obreptum nobis eſſe conſtiterit. Nolumus itaquè, Fratres Chariſſimi, Eccleſiarum priuilegia, quæ ſemper ſunt ſeruanda, confundi, nec in alterius Prouinciâ Sacerdotis alterum ius habere permittimus, quià per hoc non minùs in Sanctarum traditionum delinquitur Sãctiones, quàm in iniuriam ipſius Domini proſilitur, cum expectatio fructus noſtri miniſterij, non in latitudine Regionum, ſed in acquiſitione ponitur animarum. Habeat itàque Pontificium Frater, & Coepiſcopus noſter Ingenuus Prouinciæ ſuæ, de cuius dudùm ab Apoſtolicâ Sede eſt illicitâ ceſſione culpatus, & cuſtoditis omnibus, quæ ſuper Eccleſijs Cemelienſis Ciuitatis, vel Caſtelli Nicænſis, Sanctæ memoriæ Deceſſoris mei definiuit authoritas, nihil Eccleſiarum iuri noceat, quo in alterum memoratorum à prædicto Fratre ad excludendam cupiditatem quendam modum prohibiti ambitionis alienę, proximè eſt Epiſcopus conſecratus, ſed ſtatutę correctionis forma permaneat, vt ad vnius Antiſtitis regimen prędicta loca reuertantur, quę in duos diuidi non decuit Sacerdotes &c. Dominus vos cuſtodiat Fratres Dilectiſſimi.

In hac Epiſtolâ *Hilarus* Papa *S. Leonis* Magni Succeſſor committit *Verano* Vencienſi Epiſcopo, *Leontio* Foroiulienſi, & *Victurio*, cuius ſedes me latet, niſi fortè eſt Antipolitanus; is certè, cuius nomen habetur in epiſtolâ Epiſcoporum Gallorum ad S. Leonem, ijs inquam committit cauſſam *Ingenui* Metropolitæ Ebredunenſis, aduersùs quem *Auxianus* obreptitiè impetrarat, ſeù Prouinciam ipſam, vt putat Seuerinus Binius, ſiuè iura Ingenuo competentia ſuprà Cemelienſem, & Nicienſem Epiſcopatus, quos Auxianus Epiſcopus, niſi fallor, Cemelienſis potiùs, quàm Nicienſis ab Ebredunenſi Prouincia diſtraxerat, & in harum Vrbium alterâ, Niciæ ſcilicet, Epiſcopum cõſecrarat; vt ex illis verbis colligitur: *quo in alterum memoratorum à prædicto Fratre proximè eſt Epiſcopus conſecratus.* vndè ne impoſterùm quid ſimile tentaretur, præcipit ratum haberi S. Leonis decretum, *vt ad vnius Antiſtitis regimen prædicta loca* [Cemeliom, & Nicæa] *reuertantur, quos in duos diuidi non decuit Sacerdotes.* Nec verò hærendum eſt in eo, quòd in hac epiſtolâ Nicæa dicatur *Caſtellum*, al. *Caſtrum*, non Ciuitas; potuit enim eo ſæculo tantus Ciuitatis Cemenelenſis eſſe ſplendor, vt Nicæa, quæ tamen, vt initio in prolegom. par. 1. diximus, Plinio, Ptolemæo, & Strabone teſtibus, iure Ciuitatis gaudebat, non nihil exciderit, ac inferiori loco habita ſit.

VII.

S. DVTHERIVS Nicienſis Præſul, cum S. Gratiano, Telone Martio Martyr, immolatus eſt pro Chriſto anno à Natiu. eiuſdem 493. ſepultus V. Calend. Septemb. De eo prolixiùs par. 1. tit. 9. 493.

VIII.

MAGNVS Epiſcopus Nicienſis, & Cemenelenſis floruit anno 554, 554. quo interfuit Concilio Arelatenſi Quinto, eique ſubſcripſit octauo loco. Eiuſdem nomine Aetius Præsbiter ſubſcribitur Concilio Aurelianenſi itidèm Quinto, vt in geſtis S. Dutherij dictum eſt.

IX.

AVSTADIVS ſedebat Niciæ circà annum Chriſti 580. alicubi malè 580. ſcribitur *Auſtodius*. Corpus S. Hoſpitij tumulauit, ab eodem Hoſpitio, antequàm moreretur, accerſitus, vt dictum eſt ſuprà in Hoſpitij geſtis. De eo ex veteribus nullus, præter Gregorium Turonenſem meminit.

X.

CATHOLINVS, ſiuè *Catulinus* vixit anno 585. ſeù 588. ſucceſſitque 585. Auſtadio. Eo anno, Pelagio II. Summo Pontifice, & Guntranno Rege 588. Francorum indicentibus, euocatus eſt in Galliam ad Concilium Secundum Matiſconenſe, cum *Optato* Epiſcopo Antipolitano, *Deuterio* Vencienſi, *Deſiderio* Tolonenſi, *Agriccio* Glandatenſi, *Emerito* Metropolitâ ſuo Ebredunenſi, multiſque alijs finitimarum Diœceſium Epiſcopis.

XI.

S. SYAGRIVS etſi vndecimo loco enumeratur, veriſimile tamen eſt, poſt Catholinum alios ſediſſe Epiſcopos Nicienſes. Epiſcopatum auſpicatus eſt, vt aſſerunt Mon. S. Pontij monumenta, anno 777. Decennio poſt, an- 777. no ſcilicèt 787. ad ſupernam Patriam euolauit, tumulatus in eodem S. Pon- 787. tij Monaſterio, in quo olim Abbas præfuerat.

Hìc etiam deſiderantur multorum Præſulum Nicienſium nomina, qui ab anno 787. vſque ad 999. floruerant, eo quod vaſtatâ iterùm hiſce temporibus à Barbaris Saracenis Nicæâ, omnia fermè antiqua monumenta naufragium paſſa ſint, atque diſperſæ tabulæ, vt pa. 1. in prolegom. cap. 13. num. 5. oſtendimus: vndè non mirum, quòd multa ad S. Syagrium ſpectantia nos lateant, ac præcipuè Charta donationis, ſeù fundationis Monaſterij S. Pontij à Carolo Magno Rege.

Interim quo tempore armis Saracenorum Nicæa laniabatur, ex Fraxinet- 970. to Peninſulâ [ſi Fraxinetti nomine Arcem S. Hoſpitij Intelligamus] non verò Inſulâ, vt refert Philippus Ferrarius, nullibi enim eſt Fraxinettum Inſula, Nicienſem tractum S. Bobo illuſtraſſe creditus eſt. Is enim Nuglerij in Prouinciâ natus, *Arcem Bobonis*, in Montis, qui nunc fortaſsè de illius nomine, corruptè *Mon Borón* dicitur, editioris faſtigio, Fraxinetto finitimam contrà eoſdem Saracenos tutatus eſt, quos etiam è Fraxinetto expuliſſe dicitur, Arcem Bobonis demoliri nitentes, Apoſtolorum Petri, & Pauli, quibus ſe voto

obſtrinxerat, præſidio. Qui poſt multa piè acta, miraculis antè, & poſt mortem percelebris, apud Vicum Iriæ Derthonenſis Diœceſis Opidum obijt die 6. Februar. inde Ticinum tranſlatus. *Ex Philip. Ferrar. de SS. Ital. 24. Maij.*

XII.

FRODDONIVS Epiſcopus Nicienſis vixit anno Chriſti 999, refloruitque, eo maximè adiuuante, ſtatus Monaſterij S. Pontij, cui *Miro*, & *Odila* Coniuges, ac Nobiles Nicienſes, Caſtri, quod olim dicebatur Rocca, nunc S. Andreæ quartam partem largiti ſunt: Donationis charta hæc eſt: *Auctoritas enim iubet Eccleſiaſtica, & lex conſiſtit Romana, vt qui rem ſuam in qualicunque poteſtate transfundere voluerit, per paginam teſtamenti eam infundat, vt prolixis temporibus ſoluta, & quieta permaneat. Quaprotèr ego Miro, & Odila cogitamus pariter de Dei miſericordiâ, vel de æternâ Chriſti retributione, & expaueſcimus diem iudicij, & vt mereamur illam vocem audire, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus dicturus eſt:* Venite benedicti Patris mei, percipite Regnũ, quod vobis paratum eſt ab origine Mundi, *& vt nos S. Petrus, qui habet poteſtatem animarum ligandi, atque ſoluendi, abſoluat nos ab omni vinculo delictorum, pro ipſo amore, atque timore, Domino Deo, & à Sancto Monaſterio, qui eſt conſtructus in honorem S. Pontij Martyris à piiſſimo Carolo Rege Francorum, ſeù Patritio Romanorum in Comitatu Nicienſi propè loco, qui dicitur Cimella ſuprà fluuium Pallionis, donamus ad iam ſupradicto Monaſterio, ſeù ad Monacos, qui ibidem diù, noctuque inſeruiunt: hoc eſt quartà pars de Villâ, que nominant Rocca cum omnibus appendicijs, & adiacentijs ſuis. ideſt terris, campis, ſiluis, vineis, pratibus. paſcuis, arboribus fructiferis, & infructiferis, molendinis, aquarumque cum decurſibus earũ, & quodcunque ibidem pertinere legitimè videbitur. Et eſt ipſa Villa in Comitatu Nicienſi ſubtus Caſtro antiquo, qui dicitur Reuello, vt ab hac die præſenti, & in perpetuis temporibus hæc omnia, quæ ſupradiximus, ſint in poteſtate de prædicto Monaſterio, vt firmiter teneant, & poſſideant ſeruitores illius, & delectentur quotidiè orare Dominum, & deprecare pro animabus noſtris, & pro omnibus Orthodoxis, omnibus Deo timentibus, & ibidem benefacientibus. Sanè ſi quis &c. Facta chartula iſta Eleemoſinaria ſub die Sabbati V. Idus Decembris Anno Dominicę Incar-*
999. *nationis DCCCC. XC. VIIII. Indictione duodecima. Anno VII. Regnante Rodulpho Rege feliciter. Facta in Caſtro Iuris in pręſentia Domini Froddonij Epiſcopi. Signum Mironi, & Odilæ, qui chartulam iſtam ſcribere fecerunt, & Teſtes firmare rogauerunt.*

Pontius, & Bernardus, & Myro Filij eorum firmauerunt.
Rainoaldus Præsbiter relegit, & ſubſcripſit.
Lambertus Præsbiter firmauit.
Saluator Leuita firmauit.
Bermundus Præsb. fecit.
Pontius firmauit.
Inghilbertus fecit.
Ioannes Præsbiter ſcripſit. Ex Archiu. Mon. & Abbat. S. Pont.

Supradi-

Supradicti Miro, & Odila cõiuges, de quibus mox alius erit agẽdi locus, & qui propè confinia Abbatiæ S. Pontij multa olim prædia poſſidebant, creduntur feciſſe nomen Regioni ibidem ſitæ dictæ nunc corrupto vocabulo *Mirindol.*

XIII.

BERNARDVS ſucceſſit Froddonio in Epiſcopatu Nicienſi. Anno 1004. ratam habuit electionem *Ioannis* Abbatis S. Pontij, quem ex Monachis elegerunt Adalmandus, Eiterius, Guigo, Honoratus, Alboinus, Ricardus, Ainaldus, Dominicus, Pontius, Teodebertus, Barnardus, adſtantibus alio *Bernardo* Epiſcopo Antipolitano, ac firmantibus Rodbaldo Comite, & Ingardâ Comitiſsâ, Wilelmo de Niciâ, Autrico, Bonfilio cum Vxoribus ſuis, Saluatore de Forcalquerio, aliјſque Proceribus. *Ex diplom. in Archiu. S. Pont.* 1004.

Hoc tempore *Odila*, de quâ ſuprà, pia de more, & munifica ergà Monacos S. Pontij, ceſſit ipſis nonnullas terras Monaſterio contiguas, de quâ re barbariem maximè redolentem chartam nacti ſumus: *Ego Odila, & Filij mei Pontius, & Bermundus, & Mironi cogitamus de Dei miſericordiâ, & de æternâ Chriſti retributione, & vt S. Petrus, qui habet poteſtatem ligandi, atque ſoluendi abſoluat nos ab omni vincula delictorum, & per remedium animarum Wilelmo magnifico Comite, & Mironi Genitori noſtro, & Lodgerio Rectore noſtro, pro ipſo amore donamus ad Monaſterio S. Pontij Martyris Terra, qui eſt in circuitu ipſius Eccleſiæ: eſt ipſa Terra cum Monaſterio ſupraſcripto S. Pontij in Comitato Nicienſis, in territorio propè Ciuitate Cimela, & ab ipſa terrâ conſortes ex omni parte nos ipſos donatores de ſuperiore fronte in gyrum, ſicut terra pendet à parte meridie, à parte Eccleſiæ S. Mariæ, qui eſt in Cimella, vſque in ſtrada publica, qui vadit ad Monaſterio, ab Oriente ipſa ſtrada ſupraſcripta, vel ſi qui alij ſunt conſortes.* Ex archiu. S. Pont.

XIIII.

PONTIVS dictorum *Mironis*, & *Odilæ* Nobilium Nicienſium Filius ſedebat anno 1018. anno verò 1025. cum Genitrice ſuâ *Odilâ*, *Leodegario*, ſecundo, vt videtur, Odilæ Marito, aliјſque Affinibus multa bona largitus eſt Eccleſiæ ſuæ Cathedrali Nicienſi: eius genus, & Conſanguineos vt ſciamus, chartam ipſius donationis exſcribimus, quæ talis eſt. 1018.

Ego Pontius gratiâ Dei Epiſcopus dono ad Eccleſiam S. Mariæ Sedis Nicienſis, & ad Canonicis, qui ibidem die, & nocte ſeruiunt, qui ibi ſunt, & qui venturi ſunt, pecia vna de terra, & vinea in loco, qui vocatur fonte calida, per remedium, & liberationem animę meę, & anima Genitore meo Mirone, & Genitrice meâ Odilâ, & Germano meo Mirone, & Guiglielmo. Conſortes de vno latere de Oriente riuo currente, & dominico de alio latus de Occidente terra de franca, & de Marino de Auſtro, & Guntardo, ad meridie terra de ſtabile, vel ſi qui alij. Sane ſi quis, ego, aut vllus homo de propinquis Parentibus meis, qui contrà hanc donatione iſta irrũpere voluerit, aut Epiſcopus, aut Abbas, aut Comes, aut qualiſcunque perſona maledicatur maledictione perpetuâ, & cum Iudâ, qui Dominum tradidit, in Infernum damnetur &c. Factâ autem donatione iſtâ in Menſe Martio in die Martis hora III. Anno XXV. Regnante Rodulpho Rege Indict. III. 1025.

Signum.

Signum, Domnus Pontius Episcopus, qui donationem istam scribere iussit, & testes firmare rogauit manu suâ firmâ.

Signum, Domnus Leodegarius firmauit.

Signum. Domna Odila firmauit. Adalfredo firm. Bonusfilius firm. Bertrãnus firm. Signerius firm. Dodo firm. Petrus firm.

Alenco TT. Gumberto TT. Valdeberto TT. Agamo TT. Rainaldo TT. Bermundus T. Boso TT. Vitalis Scrimanus, rogante Vndula Presbitero scripsit, atque subscripsit. Ex Arch. Eccles. Cathe.

1027. Anno porrò 1027. idem Pontius firmauit cum Duranto Episcopo Venciensi donationem loci de Reuesto in Comitatu Niciensi cum duobus mansis factam Monasterio S. Pontij ab ijsdem Leodegario, & Odilâ Coniugibus. *Ex Arch. Mon. S. Pont.*

XV.

1027. GAVFREDVS post Pontium eodem anno 1027, quo ille obijt, statim assumptus est ad Niciæ Episcopatũ: de eo, quòd citò obierit, pauca inueniuntur notatu digna. Subscripsit Nonis Decemb. tanquàm testis vnà cũ Astorgio Vapicensi, ac Benedicto Abbate Clusensi chartæ donationis, quâ Bertrandus Comes Forcalquerij multis bonis sitis in Diœcesi Ebredunensi ditauit Monasterium S. Michaelis de Clusa in Pedemonte, de quo consulẽdus Antonius Ruffi in Historiâ Gallicâ Comitum Prouinciæ, qui tabulas ipsas donationis affert.

XVI.

PONTIVS huius nominis tertius, successit Gaufredo, breuique, vt ille, ab humanis excessit. Hic ex Nobilibus, opulentisque ortus Parentibus, statim ac cathedram intrauit, anno scilicet 1030. Opidum Castrinoui sibi ex paterna hæreditate obueniens cum Villis adiacentibus cessit Monachis S. Pontij, vt sequenti paginâ edocemur.

Omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelium cognoscat præsentia, qualitèr ego Pontius gratiâ Dei humillimus Antistes Sanctæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ Ecclesię Niciensis, Domini poscendo clementiam, pro remedio animæ meæ, vel Parentum meorum, aliquid ex meo in Monasterio S. Pontij Martyris Christi spontè, voluntarièque dono, vt post hanc vitam apud Dominum intercessorem eum obtineam. Igitur dono illo Opido, que nominatur Castellonouo cum omnibus ad eum pertinentibus, cum territorijs suis in gyrum præordinatis, cum Villâ, quæ nominatur Saffa framarico, & alia, quæ nominatur Ben de iuno &c. Hæc omnia ego Pontius Episcopus

1030. *dono, & cedo &c. Si quis igitur &c. Facta est autem hæc charta Anno Millesimo 30. Kal. Iun. Indict. XII. Regnante Rodulpho Rege Alamandorum.* Archiu. S. Pon.

XVII.

ANDRÆAS Pontiũ in Episcopatu Niciensi proximè subsecutus, an-

1032. no 1032. interfuit donationi, quâ *Leotgerius*, siuè *Leodegarius*, eiusque Vxor *Odila*, ac Filij *Raimbaldus*, *Petrus Episcopus*, & *Rostagnus*, Nobiles, primarijque Viri Nicienses, Monasterio *S. Verani*, & Ecclesiæ *S. Mariæ Deauratæ* propè

fluuium

fluuium Lupum in Diœceſi Vencienſi multa largiti ſunt, quæ Odilę ex Marchione Guillelmo, & Atalis Comitiſsâ obuenerant. Idem Andræas alij donationi, quâ à ſupradictis Raimbaldo, & Roſtagno Fratribus, [quorũ Filij, vt infrà videbimus, valdè pij, munificique fuerunt ergà Monaſterium S. Pontij] idem S. Verani Monaſterium ditatum eſt, ſubſcripſit cum *Petro* Epiſcopo Siſtaricenſi, *Aldeberto* Antipolitano, & *Pontio* Abbate. *Chronol. Lerin Vinc. Barral. pag.* 365. 366.

XVIII.

NITARDVS, ſeù *Nectardus* Patriâ Nicienſis Epiſcopatum geſſit anno 1037. vt colligimus ex donatione factâ à Raimbaldo Monachis S. Pontij, quam Nitardus confirmauit. *Archiu. Mon. S. Pon.* 1037.

Huius Epiſcopi habetur cum laude mentio in confirmatione dotis Eccleſiæ S. Ioannis de Oliuo propè rudera Monaſterij S. Hoſpitij ſitæ: ea autem talis eſt:

In Dei nomine. Ego Laugerius Roſtagni Eccleſiam S. Mariæ, & S. Ioannis de Oliuo reddo Eccleſiæ S. Mariæ, Nicenſi Epiſcopo in primis, & ſuis Canonicis præſentibus, & futuris, & dotem reddo, & confirmo, quâ Pater meus Roſtagnus dotauit Eccleſiam S. Ioannis, tempore Nitardi Nicenſis Præſulis; & Eccleſiæ Sanctæ boni Paſtoris, & hoc bonâ fide &c. Iſtius autem Eccleſiæ S. Ioannis de Oliuo, & dotis, quam reddo S. Mariæ, Nicenſi Præſuli, & Canonicis ſunt teſtes Cebaldus, Durannus, & Lambertus frater eius, Vuilelmus, & Bonifacius Filij Lotardi de Monte Oliuo. Raimbaldus de pal teſtis, Petrus Epiſcopus, Pontius Bonſol, & omnes Homines Nicienſis Ciuitatis ſunt teſtes recti verborum Laugerij Roſtagni. Archiu. Eccleſ. Cathed.

Anno 1040. *Nitardus Nicienſis Præſul Maſſiliam accerſitus interfuit Idib. Octob. cum reliquis Prouinciæ Epiſcopis ſolemni Eccleſiæ S. Victoris conſecrationi.* Io. Bapt. Gueſnay. 1040.

XIX.

ANDRÆAS II. Nitardi ſucceſſor anno 1050. ſubſcripſit cum *Duranto* Vencienſi, & *Aldeberto* Antipolitano Epiſcopis donationi ſiuè vnioni, quâ *Pontius* Abbas S. Verani, ſuum Monaſterium, conſentientibus Monachis, vniebat, ſeù ſubmittebat Monaſterio S. Honorati Lerinenſis. *Chronol. Lerin. pag.* 366. 1050.

XX.

RAIMVNDVS Epiſcopus Nicienſis anno 1064. multis bonis donatus eſt pro Eccleſiâ B. Mariæ Caſtri de Teriò nunc *Tieri* in Comitatu Boleano à Baldone, Martino Præsbitero, Martino Roſtagno, & alijs quibuſdam. Anno verò 1066. alij pij Viri alia multa largiti ſunt, cuius donationis chartã libentèr adducimus, eo quod in eâ fiat mentio de Epiſcopatu Cemelienſi, cui forſitàn olim illæ parœciæ ſuberant: 1064.

Ego Petrus, & Frater meus Milo prænomine Lagito, & noſtrę Vxores vnà cum Filijs, & Filiabus noſtris non immemores ſumus &c. donamus Deo omnipotenti, & eius

eius Genitrici perpetuæ Virgini Mariæ *de nostra honore, quod habemus in Episcopatu Cimilensis in Comitatu Tiniensis, in loco, qui dicitur Clansis, vbi Ecclesia B.* Mariæ *semper Virginis ędificata esse videtur, donamus ad ipsam Ecclesiam modiatas in ipso territorio, & vinea vna optima in locum q. dicitur* Gardia, *& alia vinea q. fuit de quondam* Fabro *nomine* Petro, *& hortos duos, qui sunt iuxtà pratū Arnaldi cum ipso defenso, qui dicitur altare. Adhùc etiam donamus ad ipsam Ecclesiam duos homines cum omnibus ad ipsos pertinentibus, cum terris, vineis, pascuis, siluis, garricijs, cum omni seruitio ad ipsos pertinentibus. Adhùc etiam concedimus ad prefatam Ecclesiam, si aliquod mercatum, aut feriam ibi fuerit factum, totum ab integrum illi concedimus in dominium. Et ego* Petrus, *& Vxor mea Aufresa adhùc donamus Deo, & B.* Marię *Virgini, &c. medietatē decimi de Castro, que nominant* Poietto, *& alia medietate de Castro, quę nominant* Maria *&c. Hęc omnia verò donamus Deo, & B.* Marię *pro redemptione animarum nostrarum, & parentum nostrorum. in tali verò conuentu, vt Episcopus Niciensis teneat, & possideat in seruitio Dei &c.*

1066. F*acta autem charta IIII. Kal. Ianuar. Anno* M. L X. *VI. Incarn. Domini nostri Iesu Christi &c.* Archiu. Eccles. Cathed.

1067. Anno sequenti 1067. à Rostagno Rainardi, & Adalaixi Vxore eius recuperauit decimas de Venatione, Andobio, S. Dalmatio in Valle de Blorâ, Pedastas, Rege placito, Rorâ, Falcario, Leudolâ, S. Stephano Tiniensi, Ecclesiamque B. Dalmatij.

Demùm anno 1073. donatus est Castro Drappi, quod nunc Comitatus titulum præfert, à Petro Vasensi Episcopo, Patriâ, Niciensi, cuius donationis diploma hic adducere libuit, vt Lector agnoscat eius dominij titulum, & antiquitatem:

In Dei nomine, & Saluatoris nostri Iesu Christi. Ego Petrus Vasensis Episcopus, scilicet Filius Raimbaldi, dono, atque transfundo Omnipotenti Deo, & eius Genitrici Perpetuæ Virgini Mariæ de meâ hereditate, quę mihi obuenit, vel obuenire debet, Castrum vnum, quod nominant Drapo, cum omnibus ad se pertinentibus, hoc est in Comitatu Niciensi, scilicet in campis, vineis, hortis, pascuis, siluis, garicijs, montibus, collis, pratis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, vallis. Omninò dono quæ ibidem possideo, videlicet prò remedio animæ meæ, & Genitori meo, seù Genitrici meæ, & Parentum meorum; Vt Dominus Iesus Christus dimittat nobis delicta nostra. Tali verò tenore, vt Episcopus, scilicet Raimundus, qui ibi nunc famulatur ad præsens, & Successores sui habeant, & possideant in sæcula sæculorum. Indè accepi munus cappas duas optimas, & virgam optimam Episcopalem. Sanè si quis, ego, aut vllus ex Heredibus meis, vel vlla apposita persona, qui hanc donationem irrumpere, aut inquietare voluerit, non hoc valeat vindicare, sed ira Dei Omnipotentis maneat super eum, & sit maledictus, atque excommunicatus, & auctoritate Dei Patris, & Filij, & Spiritus Sancti à corpore, & Sanguine nostri Redemptoris sit separatus, & à consortio Sanctę Religionis Christianę disrumpimus, & à liminibus Sanctę Dei Ecclesię sequestramus. Cum Iudâ verò proditore partem habeant in Infernum, & cum Beelzebub Principe Dęmoniorum in claustris Inferni retrudantur

omnes

omnes qui illi, aut illę consiliū dederint, vel adiutorium prębuerint ab hodiernâ die, & deincèps maledicti, & excommunicati permaneant. Ego igitur Petrus gratiâ Dei Vasensis Episcopus dono, atque concedo, sicut omnia suprascriptum est, ad Beatam Dei Genitricem Mariam, cuius Ecclesia fundata est in Vrbe Niciensi, & ad præfatum Episcopum, & omnibus eius successoribus, liberam habeant potestatem tenendi, possidendi, omnique tempore sine vllâ inquietudine, & perturbatione à me factâ, vel Heredibus meis, & itâ manu meâ firmo, atque corroboro, & ad salutem animę meę super Sanctum altare manu meâ impono in pręsentiâ Fratrum meorum, & Canonicis eiusdem Ecclesię, quorum hæc nomina, Wilelmus, Tetbaldus, Saramādus, Ioannes, Allio, & alij plures. Facta charta ista donationis XI. Kal. Maias, Anno M. LXX. III. ab Incarn. Domini nostri Iesu Christi Regnantiū in secula seculorum Amen. 1073.

Sig. Leodegarius Frater firmauit.

Sig. Rostagnus Frater firmauit.

Sig. Bertrannus Frater firmauit.

Bertrannus firm. Françus firm. Vgo de Codarossa firm. Bertrannus firm. Fredulus firm. Amicus firm. Isoard. firm. Aldebertus firm. Rodulphus firm. Pontius Ecclesiæ Vasensis Canonicus & docuit, & firmauit.

Tali verò conditione, vt nec iste Præsul Raimundus, nec Successores sui alienare, nec vendere, nec in vadimonium nihil possint facere, nisi in seruitio Dei, Matrisque Marię, Niciensis Sedis, atque omnium Sanctorum. Archiu. Eccles. Cathed.

Vides Lector quo iure, & titulo iam fermè per 600. annos Drappum possideant Episcopi Nicienses dicti nunc Drappi Comites, cuius iurisdictionē, vt infrà dicetur, emerunt posteà à *Raimundo Berengario* Comite Prouinciæ. At verò Raimundo Episcopo Niciensi, statim ac Drappi possessionem adeptus est, eiusdem loci Consules, & incolæ fidelitatis sacramentum; atque dominium persoluerunt in Ecclesiâ Cathedrali Niciensi, quod idem alijs eiusdem successoribus præstiterunt. *Antiqua chartular.*

XXI.

BERNVS sedisse videtur in Niciensi cathedrâ antè Archinbaldum, de quo mòx: argumento est quędam donatio ipsi Archinbaldo successori facta, in quâ habetur mentio de ipsius Prædecessore *Berno*, cui *wilelmus* Comes mansum vnum largitus fuerat. Vixit circà annum Christi 1075. 1075.

XXII.

ARCHINBALDVS præfuit Ecclesiæ Niciensi anno 1078. Testatus est suam ergà Monasterium S. Pontij pietatem, ac munificentiam, eidem attributis Ecclesijs de Olivo, scilicet *B. Mariæ* de pulcro loco, & *S. Ioannis*, vt ex sequenti donationis paginâ edocemur.

Omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelium cognoscat præsentia: Qualiter ego Archinbaldus gratiâ Dei Humilissimus Antistes Sanctę Dei Genitricis, semperque Virginis Marię Ecclesię Niciensis, Domini poscendo clementiam, prò remedio animæ meę, vna consentientibus, & donantibus Canonicis eiusdem sanctæ Matris Ecclesię, dono, &

reddo cum ipsis Canonicis Ecclesiam S. Mariæ, siuè S. Ioannis in potestate S. Pontij Martyris, in Monasterio videlicet, qui est constructus in Comitatu Cimilliensis, siuè Niciensis à Pijssimo Carolo Rege Francorum, & Longobardorum, seu Patricio Romanorum. Ego Archinbaldus iam prænominatus S. Marię Niciensis Ecclesię Antistes auctoritate eius transgredere nequiens, Ecclesiam S. Marię, siuè S. Ioannis cũ omnibus appendicijs suis, cũ terris cultis, & incultis, reddo ipsam Ecclesiam, qui est sita in territorio, que nominatur Oliuum iuxtà Portum, que nominat Fossas de Astingo Beatissimo Martyri Christi Pontio in manu Domini Ebrardi Abbatis, siuè Monachorum præsentium, siuè subsequentium. Facta quarta ista anno Incarn. Do-
1078. *minicæ Millesimò LXX.VIII. Indict. I. Mense Aprile. Regnante in nobis Domino Iesu Christo. Nos igitur supradicti donatores, ego Archinbaldus Pontifex vnà cum Canonicis nostris Petro, Ioanne, Vuilelmo, Teudebaldo. Vgo. de Petro Episcopo SS. Pontius. Vgo, Petrus de Epm. Isnardus, Pontius Petrus &c.* Archiu. S. Pon.

Florebat maximè hoc tempore S. Pontij Monasterium, quamobrem pij Fideles eò identidèm sua donaria conferebant, nouasque Ecclesias ædificantes, aut iam ædificatas instaurantes iurisdictioni, & dominio eiusdẽ Monasterij addicebant, seu fortasse olim malè ablatas restituebant. multas huiusmodi Ecclesias recenset chartula antiqua, quam exhibemus:

Breuem eleemosinæ, quàm faciunt Fily Raimbaldi, & Filij Rostagni Fratris eius. Petrus Episcopus, & Leodegarius Russus, & Filius eius, Rostagnus cum Filijs suis, Raimbaldus, & Leodegarius Rostagnus de honore S. Pontij ipsius Monasterij, & Villę propè pręsentis, & de Villa de Matos, sicut S. Pontius tenuit, & habuit in vita Domini Raimbaldi, & Domini Rostagni Fratris eius, & medietatem de Collomaris, & Monasterium S. Marię Alagaudæ cum propria Villa, & Villam S. Blasij, & S. Mariæ de Leuen cum Villa sua, & S. Petrum de Escarena cum Villa sua, & Ecclesiam S. Martini cum Villa sua, & S. Mariam de Luceram cum Villa sua, & S. Mariam de gordolon cum Villa sua, & cum manso de gordolo, & cum manso de gasto, et Ecclesiam S. Simeonis de ongranio, et mansum de oira, et Ecclesiam S. Deinotæ, et Ecclesiam S. Laurentij, et Ecclesiam S. Hospitij, et Ecclesiam S. Reparatæ, S. Mariæ Cimelinensis, S. Michaelis de barbalatâ, Ecclesiam S. Teclæ suprà Drapum, Ecclesiam S. Margaritæ cum manso, quem emerunt Monachi S. Pontij, & ipsas honores, quę habet S. Pontius in Villis, & in Castris, & quem hodiè habet S. Pontius, siuè Monachi ipsius loci, aut nullus homo propter illos &c. Archiu. S. Pont.

Porrò Archinbaldus Episcopus Niciensis quamplurimum Ecclesiam suã auxit ex decimis Leuentij, Rupetræ, Villarij, & Mirindolij, quas à Laugerio Rostagno, & Vxore eius Ermengardâ recuperauit. Sacrauit prætereà Monœci Ecclesiam S. Mariæ, quàm aliquot pij Viri ex Augusti Trophæis, seu loci Turbiæ Incolæ ædificarant. *Archiu. Eccles. Cateh. Mon. S. Pont.*

XXIII.

ISNARDVS Episcopus Niciẽsis anno 1108, [quo in Catalogo Martinegi malè locatur ex affinitate vocaboli, & temporis *Isoardus*] initio suæ assumptionis videns mala ê bonis Ecclesiæ, vt loquitur nuperus, & eruditissimus scriptor,

scriptor, idest malè vtentes Clericos bonis, & reditibus Deo dicatis, eorum in melius reformationi studere cupiens, constitutionem edidit, in quâ Canonicis, vt commodiùs Deo seruire queant, reditus Ecclesiæ multos partitur, vt sequens diploma continet.

Ego Fr. Isuardus Dei nutu factus Nicēsis Episcopus, videns Ecclesiæ nostræ beneficia non prò vtilitate ipsius Ecclesiæ, sed prò voluntate Clericorum nostrorum inter se diuidentium, & malè vtentium consumpta, nimio cordis dolore commotus, & Dei timore, et amore compunctus, quæsiui, et quærendo, Deo gratias, ordinaui, vt Ecclesiastici reditus vsibus Fratrum Deo seruientium, et in Canonicâ Societate normaliter viuentiū cederent, quos, vt eis perpetuo tenore sine vllâ retractione prouenirent, hâc subscriptione notari feci. Sunt autem Ecclesiastici fructus Canonicorum, omnes Decimæ totius Niciæ, exceptâ, quæ reseruanda est Episcopo, decimarum sexta parte, et preter decimas Pontificalis Dominicaturæ: Mortalagium verò totum: et vt breuitèr concludam, omnes oblationes Niciensis Ecclesię, exceptis oblationibus Episcopalium Missarum pro defunctis. Medietatem autem omnium Synodalium redituum, sed et omne mortalagium, et receptus horum Castellorum subscriptorum, Leuenni, Cauderasę, Comitis, Rupis, Toeti, Comitis, Berræ, Lucerami, Vngraini superioris, Turbiæ, Hesæ. Itemque decimæ Comitis, et Comitis, decimæ Leuenni. Prætereà si decimas Episcopatus, annuente Dei bonitate, recuperare potero, partem earundem decimarum Canonicæ nostræ Ecclesiæ *concedere statuo.*

Huius autem nostræ institutionis si quis refragatur fuerit, sciat nostræ maledictionis, et excommunicationis se subiacere periculo. Statuti verò nostri facta est descriptio VI. NN. IVL. Fēa V. Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi M. C. VIII. 1108.

Petrus Senecensis Eps TT.

Petrus Vencieusis Eps TT.

Vbertus Glandatensis Eps TT.

Datilo Prepūs Glandat. TT. Wilelmus domus S. Iacobi *Prelatus TT.*

Anno sequenti 1109. sublato iam ex humanis Isnardo Episcopo, filij cuiusdam Petri Isnardi cesserunt Ioanni Præposito Nicię̃si, cœterisque Canonicis Ecclesiam B. Mariæ Villæueteris sitam propè Castrum nouum. *Archiu. Eccles. Cathed:* 1109.

XXIV.

ISOARDVS Isnardo successit, vixitque anno circitèr 1110. Iste, vt arguitur ex quodam successoris sui Petri diplomate, curauit, vt Canonicos Regulari vitæ sub diui Augustini institutis subijceret, quod ab ipso infectum, præoccupante forsitàn morte, ab eodem Petro successore perfectum est. 1110.

XXV.

PETRVS præfuit Ecclesiæ Niciensi post Isoardum. Anno Domini 1115. tàm ipse, quàm Niciensis Ecclesia à Pascali II. Summo Pontifice his, quæ sequuntur priuilegijs est decoratus.

Pascalis Episcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili Fratri Petro Niciensi Episcopo, eiusque Successoribus Canonicè substituendis in perpetuum.

SIcut iniusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, sic legitima desiderantium non est differenda petitio. Tuis igitur, Frater in Christo Charissime; precibus annuentes, ad Sanctæ Niciensis Ecclesiæ, *cui Deo auctore præsides, pacem ac stabilitatem perpetuam, præsentis decreti vigore sancimus, vt tibi deinceps, tuisque legitimis successoribus* Episcopali *iure regendum, ac disponendum perpetuò maneat quicquid intrà fines Niciensis Parochiæ continetur. Videlicèt Monasterium S. Pontij, cum* Ecclesijs *ad ipsum pertinentibus, quas videlicèt in eâdem Niciensi Parochiâ legitimè possidere cognoscitur.* Ecclesiam S. Mariæ de Clancio, et Ecclesiam S. Mariæ *de Piliâ. Castrum, quod vocatur Drappum, Et reliqua omnia, quæ ad vestram Niciensem* Ecclesiam *noscuntur legitimè pertinere, Prætereà quascunque possessiones, quæcunque bona in futurum liberalitate Principum, oblatione Fideliũ, vel alijs iustis modis, largiente Domino, poteris adipisci, firma tibi, tuisque Successoribus, & illibata permaneant. Decernimus ergò, vt nulli omninò hominum liceat eandem Ecclesiam temerè perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerarijs vexationibus fatigare, sed omnia integra conseruentur, tam tuis, quàm Clericorum, & Pauperum vsibus profutura. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica quælibet, sæcularisue persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contrà eam temere venire tentauerit, secundò, tertiòue commonita, si non satisfactione congruâ emendauerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se diuino iudicio existere de perpetratâ iniquitate cognoscat, & à Sacratissimo Corpore, & Sãguine Dei, & Domini nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autèm eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenùs & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen, Amen, Amen.*

✠ *Ego Pascalis Catholicæ Ecclesiæ* Episcopus *SS.*
Ego Petrus Portuensis Episcopus *SS.*
Ego Cono Prænestinæ Ecclesiæ Episcopus *SS. legi, & scripsi.*
Ego Rainerius Cardinalis tit. SS. Marcellini, & Petri legi, & SS.
Ego Teodericus Cardin. tit. S. Grisogoni legi, & SS.

Datum Tiberiæ per manum Grisogoni Agentis vice Domini Ioannis Cancellarij Anno Dominicæ Incar. M. C. XV. Indict. VII. Pontificatus autem Domni Pascalis
1115. *Secundi Anno XV. V I. Id. Iunij.*

Porrò ad Petrum Niciensem Episcopum, in gratiam Petri Abbatis Lerinensis, eiusque Insulæ Monachorum, Pascalis Papæ successores Calixtus, & Honorius Summi Pontifices rescripserunt. *Vincent. Barral. in* Catalogo *Abbatum Lerin. pag.* 158. 159. Quos inter, Honorius II. priuilegium à Prædecessore
1129. suo Pascali olim concessum, iterùm renouauit, & ampliauit anno 1129. diplomate, cuius initium: In Apostolicæ Sedis speculâ. *Archiu. Eccl. Cathed.*

Hoc tempore Equites Templarij, & S. Ioannis Hierosolimitani, quorum Ordo non multis antè annis fuerat à Sede Pontificiâ approbatus, in Ciuitate Niciensi

Niciensi multis bonis donati sunt, præcipuè à Petro Episcopo, accipiente Arnaldo Equitum S. Ioannis Legato sub anno 1135. *Archiu. Eccl. Cathed.* 1135.

Hoc item tempore, eodem curante Episcopo, institutum, ac fundatum fuit Niciense Xenodochiũ pauperibus excipiendis. Placet *Raimundi Ausanni* donationem exscribere huius rei comprobandæ ergò:

Ego Raimundus Ausanni dono Domino Deo, & Gloriosæ Beatæ Virgini Mariæ, & tibi Domino Petro Niciensi Episcopo, & Canonicis præsentibus, & futuris, & Hospitali, qui vestro laudabili studio ad caput Ecclesiæ Christi pauperibus parâtus est, totum ex integro quicquid iuris habeo in Petro Gausmar, & in Hæredibus suis, quos nomine pignoris à Domino Asallido pro octo libris Melgoriensium acceperã pro redemptione animæ meæ, & parentum meorum. Reddunt enim supradicti homines annuatim XVIIII. denarios Mergolienses, & medallam, & IIII. sext. annonæ, & iminam, & decimam piscium &c. Factum est autem hoc donum anno ab Incarn. Domino M. C. XXXVI. Fr. VI. In præsentiâ Petri Niciensis Episcopi hoc donum 1136. *Pauperibus Hospitalis tradidit, et in signum anulum in valuis Ecclesiæ Beatæ Mariæ deposuit, et firmauit. Wilelmus* Ermenaldi, *et Wilelmus S. Martini, qui pro hâc eleemosinâ XX. sol. Valentinensium ei dederunt. Testes sunt Ioannes Dodo. Loterius. Petrus Michael. Raimundus Vgoleni. Stephanus Badati. Milo Badati. Bernardus Gener ipsius. Raimundus Boza.* Archiu. Eccles. Cathed.

Anno 1137. sequenti, Petrus Episcopus inceptam à Prædecessore Isoardo Regularium Canonicorum institutionem planè perfecit, qui sub Diui Augustini Regulâ vitam communem ducentes, per quingentos circitèr annos floruerunt, quousquè Ecclesia B. Mariæ nouæ Arci inclusa, esse desijt Cathedralis. Id Canonicorum Regularium institutum Summi Pontifices suis priuilegijs confirmarunt, inter quos Innocentius II. statuit ne de cætero aliquis Ecclesiæ Niciensi Præsul præponatur, nisi ex eisdem Canonicis Regularibus assumptus. Litterarum Apostolicarum exemplar tale est.

Innocentius Episcopus *Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Petro, eiusque Successoribus canonicè promouendis in perpetuum.*

Officij nostri nos hortatur auctoritas pro Ecclesiarum statu satagere, et earum quieti, et vtilitati salubritèr, auxiliante Domino, prouidere. Dignum nàmque, et honestati conueniens esse cognoscitur, vt qui ad Ecclesiarum regimen assumpti sumus, eas à prauorum hominum nequitiâ tueamur, et B. Petri, atque Apostolicæ Sedis patrocinio muniamus. Eâ propter, Venerabilis Frater Petre Episcope, *petitionem tuam clementer admittimus, et Niciensem Ecclesiam, cui Deo Auctore præesse dignosceris, S. Romanæ Ecclesiæ priuilegio roboramus. Statuentes, vt Ordo Canonicus, qui secundùm Beati Augustini Regulam, tuo laudabili studio, est in Niciensi Ecclesiâ, Deo gratias, institutus, ibidèm futuris temporibus irrefragabilitèr obseruetur. Decedentibus Clericis, qui in præsentiarum in eâ Domino famulantur, nullus eis, nisi Regularem vitam professus Canonicus subrogetur. Obeunte quoquè te nunc eiusdem loci Episcopo nemo ibi, præterquam Regularis Episcopus præponatur, qui eidem Ecclesiæ, cooperante Domino, preesse valeat, et prodesse. Decernimus etiã,*

vt que-

vt quæcunque bona, quaſcunque poſſeſſiones eadem Eccleſia in præſentiarum iuſtè, & canonicè poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione Fidelium, ſeù alijs iuſtis modis, operante Domino, poterit adipiſci, firma tibi, tuiſque ſucceſſoribus in perpetuum, & illibata ſeruentur. In quibus hæc proprijs nominibus adnotanda ſubiunximus. Eccleſiam videlicèt S. Mariæ de Clancio, Eccleſiam S. Laurentij de Ilonciâ, Eccleſiam S. Mariæ de Ptleâ, Eccleſiam S. Teclæ. Caſtrum, quod vocatur Drappum, Eccleſiam S. Mariæ Villeueteris. Monaſterium S. Pontij cum Eccleſijs ad ipſum pertinentibus, quas in Nicienſi Epiſcopatu legitimè poſſidere cognoſcitur, Eccleſiam S. Mariæ de Oliuo, Eccleſiam S. Hoſpitij. Nulli ergò &c.

✠ *Ego Innocentius Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus SS.*

✠ *Ego Guglielmus Prœneſtinus Epiſcopus SS.*

✠ *Ego Vbaldus Card. Diacon. S. Mariæ in via lat. SS.*

✠ *Ego Griſogonus Diac. Card. S. Mariæ in porticu SS.*

✠ *Ego Anſelmus Presb. Card. tit. S. Laurentij SS.*

✠ *Ego Lictifredus Presb. Card. tit. Veſtinæ SS.*

✠ *Ego Lucas Presb. Card. tit. SS. Ioan. & Pauli SS.*

Data Piſis per manum Aimerici S. R. E. Diac. Card. & Cancellarij 3. Kal. April.
1137. *Indict. XIIII. Incarnationis Dominicæ anno* M. C. XXX. VII. *Pontificatus Domini Innocentij Papæ Secundi anno VII.*

Idem Innocentius datis litteris ad Clerum, & Populum Nicienſem, eos arguit, atque increpat, qui Petri Epiſcopi mandatis nequaquàm obtemperabant. *Archiu. Eccleſ. Cathed.*

Idem Præſul beneficus de more in Equites Hieroſolmitanos, conceſſit ipſis, accipiente eodem, qui ſuprà, Arnaldo Legato tunc Niciæ commorante, Eccleſiam dictam de Gaſto, ex cuius tamen reditibus retinuit cenſum ſo-
1141. lidorum trium Mergolienſium; id autem actum eſt anno 1141. Quià verò Deus largientibus retribuit abundantèr, ſequentibus annis, ipſi Petro à Ciuibus Nicienſibus primarijs, alijſque, multa oblata ſunt, præcipuè a Gaufredo Canonico, & à quodam Giraldo, de quo extat ſequens monumentum ex *Archiu. Eccleſ. Cathedralis*.

In nomine Domini, in præſentiâ horum ſubſcriptorum Canonicorum G. Ermenaldi, P. Michaelis. Loterij. Ioannis Dodo. Vgoni Ademaris, Rollandi, & reliquorum. Giraldus Hieroſolymam profecturus cum conſilio Domini Petri Epiſcopi veniens, Filium ſuum paruulum nomine Ioannes pro Canonico cum medietate totius hæreditatis ſuæ in domibus, vineis, hortis, campis, pratis, in terris cultis, & inhermis dare promiſit, & diem, in quo coram vicinis ſuis reddendo Filium ſuum hoc plenariè faceret ſtatuit. Adueniente autem die, habito Canonicorum cum Epiſcopo conſilio, Vgonem Ademaris, & Rollandum ad Caſtrum Drappi miſerunt. Quibus prædictus Giraldus, ſicut promiſerat Canonicis cum voluntate Domini ſui Epiſcopi P. coram vicinis ſuis Filium ſuum Ioannem cum medietate totius hæreditatis ſuæ tradidit, eoſque in poſſeſſionem introduxit. Medietatem verò aliam Domino ſuo Epiſcopo P.

in

in pignore pro quinquaginta sol. melguriensium obligauit. Actum est hoc in Mense Feb. IIII. fer. Nono eiusdem. Anno ab Incarn. Domini M. CXL. VIII. Guill. Gauceran T. Laugerius T. Isnardus T. Laugerius T. Guill. Rollandi. Daniel Richelmus:

Anno 1144. statim ac assumptus fuit ad summum Ecclesiæ regimen Lucius II. multis eundem Petrum Præsulem, ac Nicienſem Ecclesiam priuilegijs illustrauit, seù iam concessa renouauit, ac clariùs explicauit. Iubet Apostolicum diploma proponere.

Lucius Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Petro Niciensi Episcopo &c.

præmissis aliquibus in proemio ait:

EA proptèr, Venerabilis Frater Petre Episcope, petitiones tuas clementer admittimus, & Nicensem Ecclesiam, cui, Deo Auctore, præesse dignosceris, S. R. E. priuilegio roboramus. Statuentes vt Ordo Canonicus, qui secundùm B. Augustini Regulam, tuo laudabili studio, est in Nicensi Ecclesia, Deo gratias, institutus, ibidem futuris temporibus irrefragabiliter obseruetur, & decedentibus Clericis, qui in præsentiarum in ea Domino famulantur, nullus eis, nisi Regularem vitam professus Canonicus subrogetur: Obeunte quoquè te nunc eiusdem loci Episcopo, nullus ibi, nisi quem ipsi Fratres de sua, si idoneus ibi repertus fuerit, siuè de alia Canonicorum Regularium Congregatione canonicè elegerint, Episcopus statuatur, qui eidem Ecclesia, cooperante Domino, præesse valeat, & prodesse. Decernimus etiam, vt quæcunque bona, quascunque possessiones eadem Ecclesia in præsentiarum iustè, & canonicè possidet, aut in futurum, concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione Fidelium, seù alijs iustis modis, operante Domino, poterit adipisci, firma tibi, tuisque Successoribus, & eisdem Religiosis Fratribus in perpetuum, & illibata seruentur. In quibus hæc proprijs nominibus annotanda subiunximus. Ecclesiam videlicet S. Mariæ de Clancio. Ecclesiam S. Laurentij de Iloncià. Ecclesias de Brau. Ecclesiam S. Mariæ de Pilià. Ecclesiam S. Teclæ. Castrum, quod vocatur Drappum. Ecclesiam S. Mariæ Villæueteris. Ecclesias de Oliuo. Ecclesiam S. Mariæ de Portu Monacho. Monasterium S. Pontij cum Ecclesijs ad ipsum pertinentibus, quas in Nicensi Episcopatu legitimè possidere cognoscitur. Prætereà mandamus vt in eodem Monasterio Abbas à Monachis Regulariter eligatur, & per manus Niciensis Episcopi benedicatur. Prædecessoris quoquè nostri Vrbani Papæ vestigijs inhærendo statuimus, ne in Parochialibus Ecclesijs, quas tenent Monachi in eodem Episcopatu, absque vestro aßensu Præsbiteros collocent, quibus, si idonei fuerint, cum eorundem Monacorum consensu Parochiæ curam committatis: vt eiusmodi Sacerdotes de Plebis quidem curà vobis respondeant, Monachis verò pro rebus temporalibus debitam subiectionem exhibeant. Nulli ergo hominum liceat &c.

✠ *Ego Lucius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus SS.*

✠ Ego *Conradus Sabinensis* Episcopus SS.

✠ Ego *Teodeuuinus S. Ruffinæ* Episcopus SS.

✠ Ego *Albericus Ostiensis* Episcopus SS.

✠ Ego *Ismarus Tusculanus* Episcopus SS.

✠ Ego

✠ *Ego Petrus Albanensis Episcopus SS. &c.*

Datum Laterani per manum Baconis Capellani, & Scriptoris Non. April. Indict.
1144. *VII. Incarn. Dominicæ Anno M.C.XL.IIII. Pontificatus verò Domini Lucij Secundi Papæ anno primo.*

Eccinè in allaris Pontificijs litteris iura, quæ suprà Monasterium S. Pontij competebant Episcopo Niciensi: at re verà Monachi persæpè id iugum tentarunt è suis ceruicibus amoliri; quin immò *Guilielmus* per hæc tempora Archiepiscopus Ebredunensis, approbationem Abbatis electi, eiusque benedictionem, seù consecrationē, in eo Monasterio, sibi adiudicabat: quamobrem Petrus Niciensis Episcopus videns se iniustè antiquo iure spoliatum, rem acritèr in Romanâ curiâ prosecutus, in integrum à Summo Pontifice est restitutus. Vt autem rei gestæ ordo clariùs innotescat, idex sequentibus licebit agnoscere monumentis, in quibus Lucij Papæ, & Successoris sui Eugenij III. litteras exhibemus.

Lucius Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Guiglielmo Ebredunensi Archiepiscopo salutem & Apostolicam benedictionem.

FRatrum Niciensis Ecclesiæ querelam accepimus, quòd consecrationem Abbatis S. Pontij, quæ ad ius Niciensis Ecclesiæ pertinet, atque Romanorum Pontificum, Pascalis videlicèt, Honorij, Innocentij priuilegijs eidem Ecclesiæ confirmata, necnon à Prædecessore tuo Benedicto, & te ipso concessa est, iniustè sibi conaris auferre. Quid ergò tui Officij est eidem Ecclesiæ iustitiam conseruare, & ab alijs etiam defensare, per Apostolica tibi scripta mandamus, quatenùs eiusdem Ecclesiæ Abbatis consecrationem Venerabili Fratri nostro Petro Episcopo, & Ecclesiæ Niciensi, sicut hactenùs habuisse dinoscitur, in pace dimittas. Illi verò, qui in eâdem Ecclesiâ S. Pontij electus fuerit, firmitèr præcipias, vt à præfato Fratre nostro Niciensi Episcopo, quemadmodùm Prædecessor suus fecisse dinoscitur, debitam benedictionem suscipiat. Si verò aliquam ibidèm te confidis habere iustitiam, congruo loco, & tempore, ordine iudiciario poteris obtinere.

Eugenius Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Guiglielmo Ebredunensi Archiepiscopo Salutem, & Apostolicam benedictionem.

VEnerabilis Frater noster Petrus Niciensis Episcopus ad Sedem Apostolicam veniens conquestus est, quòd Abbatiam S. Pontij, quam Niciensis Ecclesia 30. annis & ampliùs quietè possedit, ei abstuleris. Ad maiorem itemque contemptum Sedis Apostolicæ, absque cuius authoritate Episcopum deponere nulli licitum est, in refutationem Episcopatus, anulum de ipsius Episcopi manu susceperis. In quo quantum excesseris, si sollicitâ consideratione pensasses, nequàquam ad tàm illicita manum porrigere præsumpsisses. Quià ergò tantum excessum irrequisitum, & impunitum præterire nolumus, nec debemus, per Apostolica tibi scripta mandamus, quatenùs proximâ Beati Lucæ festiuitate, nostro te conspectui repræsentes, eidem Episcopo de supradictis respondere, & nobis de tanta præsumptione satisfacere preparatus. Præfatum verò S. Pontij Abbatem, omni occasione remota, tecum adducas. Datum Viterbij V. Kal. Maij.

Eugenius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei Dilectis Filijs B. Priori S. Pontij, eiuſque Fratribus Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

QValitèr Frater noſter Petrus Nicienſis Epiſcopus pro recuperanda iuſtitia ſuâ in Eccleſia veſtra perſonam ſuam magnis laboribus expoſuerit, vobis non credimus eſſe incognitum. Ideòque nos, quorum præcipuè intereſt, ſuam vnicuique iuſtitiam conſeruare, conſideratâ iuſtitiâ eiuſdem Fratris noſtri, & diligenter cognita, & Fratrum noſtrorum communicato conſilio, poſſeſſionem eiuſdem Monaſterij, ſicut fuerat antequàm Frater noſter Guiglielmus Ebreduneñ. Archiepus Abbatem, in eodẽ Monaſterio benediceret, ſibi reſtituimus. Ipſum verò Abbatem, quoniam contrà Sedis Apoſtolicæ priuilegia, & Nicienſis Epiſcopi probibitionem, à quo non debuit benedictionem ſuſcepit, omni Abbatiæ Officio, Apoſtolica authoritate, irrefragabiliter priuauimus. Ideòque per Apoſtolica vobis ſcripta mandamus, quatenùs tàm in eligendo Abbatem, quàm in alijs Eccleſiaſticis negotijs in eodem Monaſterio ſtatuendis, debitam obedientiam, ac reuerentiam eidem Epiſcopo veſtro, ſicut hactenùs feciſtis, abſque contradictione aliqua exhibeatis. Dat. Viterbij VI. *Id. Nouemb.*

Eugenius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Petro Nicienſi Epiſcopo Salutem, & Apoſtolicam benedictionem. 1148.

QVæ iudicij veritate deciſa ſunt litterarum debent memoriæ commendari, ne prauorum hominum valeant impoſterùm refragatione turbari. Prò controuerſia, quæ inter te, & Venerabilem Fratrem noſtrum Guiglielmum Ebredunenſem Archiepum ſuper Abbatia S. Pontij diutiùs agitata eſt, noſtro tè conſpectui per multos labores ſæpiùs præſentaſti, & cauſa ipſa per te, & ipſum Archiepum per peritos noſtræ Curiæ Aduocatos bis in noſtra præſentia, tàm de poſſeſſione, quàm de proprietate ventilata eſt. Teſtes quoquè hinc inuicem producti ſunt, & à Fratribus noſtris diligentèr examinati. Vndè nos, auditis vtriuſque partis rationibus, & teſtibus, & ſcriptis attentè inſpectis, communicato Fratrum noſtrorum conſilio, tè ipſius Monaſterij poſſeſſorem omninò conſtituimus, & eidem Archiepo poſſeſſionem repetendi facultatem intercludimus. Et quamuis iuxtà Teſtium tuorum aſſertionem, & priuilegiorum Sedis Apoſtolicæ tenorem, proprietatem ipſam tibi liberè poſſemus adiudicaſſe, ne tamen eidem Archiepo conquerendi occaſio impoſterùm remaneret, tàm tibi, quàm ipſi, præterita Omnium Sanctorum feſtiuitate, diem præfiximus, vt tunc vtraque parte noſtro conſpectui præſentata, ſi quid Archiepus de proprietate haberet audiremus, & quod iuſtitia dictaret exin ſtatueremus. Quòd ſi ipſe Archiepiſcopus neque per ſe, neque per ſufficientes reſponſales intereſſet, nihilominùs diffinitiuam ſuper hoc ſententiam proferremus. Statuto verò termino cum teſtibus tuis præſens fuiſti; ipſe autem Archiepiſcopus, nec eodem termino, nec XX. *diebus, & ampliùs poſt terminum venit, vel miſit, nec aliquam excuſationem prætendit. Licèt itaque ſecundùm priuilegiorum Prædeceſſorum noſtrorum tenorem proprietatem ipſam tibi liberè poſſemus adiudicaſſe, nos tamen, ex abundanti cautela, duorum teſtium iuramenta de quadragenaria poſſeſſione inconcuſſa ex tua parte recepimus; & te, Succeſſoreſque tuos ab impetitione eiuſdem Archiepi, & Succeſſorum ſuorum de proprietate eiuſdem Monaſterij omninò abſoluimus, eiſque ſuper hoc perpetuum ſilentium impoſuimus. Si quis autem huius noſtræ Sententiæ paginam*

sciens, contrà eam temerè venire tentauerit, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli incurrat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Dat. Viterbij VII. Cal. Decemb. Archiu. Eccles. Cathed.

His, atque alijs, pro retinendis Ecclesiæ suæ iuribus, laboribus exantlatis, Petrus Episcopus Regularium Canonicorum suorum institutū pleniùs stabiliuit, quibus etiam anno 1148, qui eius vitæ videtur fuisse vltimus, totum id pro claustro ad inhabitandum dimisit, quod intrà confines Ecclesiæ Cathedralis B. Mariæ, B. Ioannis Baptistæ, B. Pauli, & Aulam Episcopij includebatur, vt inibi ijdem Canonici faciliùs litterarum studijs, ac Ecclesiæ ministerio communem vitam ducentes vacarēt. Postremò ijsdem Canonicis, qui numerantur inter cœteros, Petrus Michaelis, Ioannes Dodo, Vgo Ademaris, Rodlandus, Magister Durandus, Raimundus Vgoleni, Raimundus Laugerius, Raimundus à Bollenâ, Bertrādus de Ilonciâ, Willelmus Rollandi, eis inquam, quâdam laborans infirmitate, dono dedit Ecclesiam B. Mariæ Villæueteris, de quâ statim fuit Arnaldus Canonicus inuestitus eodem anno
1148. 1148. adstante *Petro* Episcopo Antipolitano; post quæ indefesse, & sollicitè acta, verisimile est Petrum Niciensem Episcopum annorum, & meritorum grauem excessisse è vitâ.

XXVI.

ARNALDVS, alias *Arnaudus* ex Canonico Sacrista Auraficensi Niciensis Episcopus factus est anno 1151. iuxtà mentem priuilegiorum Apostolicorum, quæ suprà recitauimus: Canonici enim Auraficenses, sicut & Magalonenses eandem, quam Nicienses, Regulam Diui Augustini profitebantur, ac inuicem communicabant in multis. Eo autem anno, & officio Arnaldum obtinuisse Episcopatum, eruo ex remissione decimarum factâ ab Vxore Bermundi Giraldi, quæ scriptis consignata est his verbis.

In nomine Domini nostri Iesu Christi. Notum sit omnibus hominibus tàm præsentibus, quàm sequentibus, quod de controuersiâ, quæ longo tēpore fuerat inter Episcopum Niciensem, & Bermundū Giraldi, & Filios eius, pro decimis, quas Ecclesiæ Niciensi auferebat, talis pax, & talis concordia, auxiliante Domino facta est. Anno ab
1151. *Incarnato Domino M.C.L.I. eodem ipso anno assumpto Arnaldo Auraficensi Sacristâ in Episcopatu Niciēsi, post trinā, vel quartā vocationē, in Festo Beati Petri Apostoli ad vincula, corā vniuerso Clero, & Populo, celebrante iā dicto Episcopo Missarum solemnia, Vxor Bermundi Giraldi Alisēdis nomine, & Filij sui Aubertus nomine, & Raimbaldus, omnes prefatas decimas in manu ipsius super sacrosācta quatuor Euangelia perpetuâ dimissione reliquerunt: & vbicunque decimas haberēt, vel quocunque modo detinerent, ex toto, amore Dei, & B. Virginis Marię supradicto Epō A. & Canonicis pręsentibus, & futuris in perpetuum dimiserunt. Factâ dimissione istâ in manu iam dicti Episcopi anno q. 5. intrante Aug. Lunâ XV. Videntibus, & audientibus Clericis, & Laicis. Vgo Ademar. R. Vgoleni. Rollandus. Stephanus. R. Laugerij. R. de Abolenâ. G. Rollādi. Fulco Nicolaus. R. Boza. G. Badat. Milo Badat. Fulco Badat. Guill. Raimbald. Petrus Raimbaldi. Raimundus Raimbaldi.*

Pontius

Pontius Gisberni. Guill. Ricardi. Petrus Ricardi. Raimundus Serena. Fulco Vgoleni. Petrus Raimberti. Raimundus Presb. Pontius Garnerij. Archiu. Eccles. Cathed.

Eodem anno Arnaldus Episcopus, quæcunque Prædecessor ipsius Petrus Canonicis fuerat elargitus, in Capitulo confirmauit.

Sequenti 1152. operâ S. Lamberti Venciensis, & Petri Antipolitani Episcoporum, in Portu Canoæ facta est amica conuentio inter Arnaldū Episcopum, & Laugerium de Graolerijs, qui iuribus Ecclesię Niciensis in aliquibus detraxerat, eidemque Episcopo Nicæam veniens, non solùm antè ianuam Ecclesiæ Cathedralis sacramentum fidelitatis persoluit, sed etiam successiuè anno 1154. Hospitali Niciensi multa donaria, ac eleemosinas cessit. 1152. 1154.

Hoc tempore non solùm Summi Pontifices, sed etiam laici Principes sub protectionis suæ munimine susceperunt Ecclesiam Niciensem, quos inter *Raimundus Berengarius* Barchinonensis Comes, & Marchio Prouinciæ in gratiam Arnaldi Niciensis Præsulis huiusmodi diploma edidit.

In Domini æterni Regis nomine. Ego Raimundus Berengarij Dei dignatione Barchinonensis Comes, Dux Tortosæ, Marchio Prouinciæ, & Aragonum Princeps, omnibus scripturam hanc legentibus, vel audientibus perpetuâ pace gaudere.

Illum, qui Mundum saluificat, per quem Reges regnant, & Principes iusta decernunt præ oculis habentes, Ecclesias subditione nostrâ constitutas debito potestatis à Deo nobis traditæ honorare, defensare, & ampliare desideramus semper, & vbique. Ea propter præsentibus cognitum fiat, atque sequentibus, Quod Arnaldus Niciensis Ecclesiæ Episcopus ad nostram præsentiam veniēs, vt Ecclesiam sibi commissam sub protectionis nostræ munimine susciperemus, & à prauorum hominum inquietudine tueremur humiliter postulauit. Eius itaque iustis petitionibus impertiētes assensū, præfatam Ecclesiam cum omnibus ad eam pertinentibus in defensionis nostrę tutelâ, speciali dilectione, & patrocinio recipimus. Statuētes, vt Canonica Beatæ Mariæ, & Canonici ibi Regulariter viuentes, & Domus, quę dicitur Episcopalis liberè, & absq; vllâ perturbatione de cætero in Dei seruitio permaneant, nullis in antèâ cuiuslibet Potestatis, vel Consulatus grauaminibus inquietari posse, vel opprimi. Tibi verò Arnalde Niciensis Episcope, tuisq; Successoribus canonicè in Nicēsi Eccle*siâ substituendis, Clericorum tuorum omnium iustitias absque refragatione nostri, vel successorū nostrorum Comitum, siuè etiam Consulatus, ex integro cōseruamus. Hominū insupèr* Eccle*siæ domos inhabitantiū, vel terras incolentium placita, siue querelas laicalis, qualibet persona discutere, vel terminare nequàquā præsumere audeat mādando precipimus. Præterea si quæ in futurum quęstiones de rebus, vel possessionibus Ecclesiasticis inter Ecclesiā tibi cōmissam, et ipsius Ciuitatis Cōsules, aut Ciues emerserint, in tuæ cognitionis, vel successorū tuorum, siuè Comprouincialiū* Epi*scoporum, vel etiā duorum, vel trium de ipsa Ciuitate prudentium Virorum arbitrio ventilari, & terminari iubemus. Absurdum est enim, & omni æquitati contrarium esse cognoscimus, vt Episcopus, vel Clerus sibi commissus pro disceptandis Ecclesię suæ negotijs per Consulatum districtus, ad Curiam Consulatus pertrahatur inuictus. Amplioris denique Religionis, & honestatis tuæ gratia incitati, donum, quod Potestates.*

Niciæ, Ecclesiæ tibi commissæ concessisse noscuntur, vt videlicet cuique Ciuium licentia pateat de rebus suis, & possessionibus, quamlibet absque impedimento partem offerre, confirmando laudamus. Intereà adijcientes, si quas in futurum præfata Ciuitas pro hospitio Comitis, vel cuiuslibet alterius imminentis necessitatis collectas publicas fecerit, vel expensas, Nicienſem Ecclesiam, teque, & Successores tuos ab huiusmodi indebitis exactionibus immunes, & liberos perpetuâ scripturæ huius attestatione prohibendo volumus, atque sancimus. Facta carta huius concessionis, &
1153. *laudationis Anno ab Incarnato Saluatore M. C. L. I I I. mense Aprilis Feriâ IV. Lunâ X. præsentibus subscriptis personis, Petro Antipolitano Episcopo. Rostagno de Tarascone. Arnaldo de Lercio. Petro de Cabannis Iudice Domini Comitis Raimũdo Laugerio. Bertrando de Ilonciâ. Ioanne Presbitero Nicenſibus Clericis, & multis alijs Clericis, & Laicis.*

S. ✠ RAIMVNDI COMES *Arch. Eccles. Cathed.*

Sed vt ad Arnaldum Nicienſem Episcopum redeam, eodem anno 1153. profectus est Venciam, vbi adstitit cum Petro Antipolitano Episcopo *Sancto Lamberto* morienti, eiusque tumulationi, qui quadraginta annis Vencięſem Ecclesiam rexerat, & paulò antè obitum, Mulierem quandam Nicienſem quinquennio cœcam sanauerat. *Chron. Lerinensis.*

1158. Anno 1158. Adrianus Papa IV. concessa à suis Prædecessoribus Niciensi Ecclesiæ priuilegia confirmauit, datis litteris, quarum est initium: *In Apostolicę Sedis specula.*

Sequenti verò 1159. ad Synodum Prouincialem Arnaldus Ebredunum perrexit, in quã, inter alia Ecclesiæ bono agenda, solemnem fecit cum Canonicis bonorum Ecclesiasticorũ diuisionem: eam placet integrã proponere.

Omnibus hominibus præsentibus, atque futuris notum fieri volumus, quòd Dominus Arnaldus Nicensis Episcopus, atque Nicienses Canonici prò controuersiâ, quam habebant ad inuicem, de bonis Canonicorum diuidendis à bonis Episcopalibus, & è conuerso, religione sacramenti se astringendo in manibus nostris satisdederunt, videlicèt Raimundi Venciensis Episcopi, atque Raimundi Antipolitani Episcopi, & Benedicti S. Pontij Abbatis, & Magistri Durandi, ità scilicèt, vt nostro proprio arbitrio cum consilio, & authoritate Domini Gullielmi Ebredunen. Archiepiscopi Sedis Apostolicæ Legati, prædictæ controuersiæ debitum finem imponeremus. Quod ità factum est, vt cum Dominus nos, & ipsos vocasset, Ebredunum perreximus, ibique mandato ipsius, auditis vtriusque partis allegationibus, consilio, & authoritate eius, & consilio Guiglielmi Præpositi, & Canonicorum Ebredunensium, in domo eius propriâ talem finem imposuimus. Mandauimus enim, vt Epus donaret, laudaret, & confirmaret omnes cartas, seù donationes, quas Dominus Isnardus, & Dominus Petrus Prædecessores sui Canonicę contulerant, & quod ipse alterâ vice in Monasterio S. Pontij, mandato nostro, eis dederat. Et vt multiplicitatem verborum euitemus, singula denotamus. in primis Ecclesia B. Mariæ cum omnibus eiusdem Ciuitatis, & omnem decimam Niciensis territorij, excepta quarta parte panis, & vini, & quarta parte mortalagij, quas quartas partes Episcopo attribuimus.

Oblationes

Oblationes quoquè omnes Niciensium Ecclesiarum, exceptâ tertiâ parte auri, & argenti, & omnibus candelis, quæ in vnâ Missâ offeruntur in die Natalis Domini, Paschæ, & Pentecostes. Omnes primitias, & omnes pannos, & lectos, siuè reditus, siuè receptus mortuorum, & ipse dedit Canonicis, & nos adiudicauimus. Omnes administrationes, siuè balias, consilio Episcopi disponendas, similitèr adiudicauimus Canonicis & Hospitale cum honore suo, & palmarium, excepta illa parte inferiùs, & superiùs, quam ædificauit Epus, prout columnæ consistunt, ab angulo suæ domus vsque ad angulum parietis, quod Epo attribuimus; & omnem Niciensis Ciuitatis territorij ad Ecclesiam pertinentem, præter domum Episcopalem cum Curia. & II. Epales condaminas, vineam, hortum, atque pratum, Canonicis adiudicauimus. Insuper Ecclesiam S. Torpetis cum honore suo, & Ecclesiam S. Martini. Ecclesiam S. Margaritæ cum honore suo. Ecclesiam S. Stephani de Oliuo cum honore suo. Ecclesias de Oliuo cum territorijs suis. Ecclesiam S. Mariæ de Monacho cum honore suo. Ecclesiam Villæueteris cum honore suo. Ecclesiam Castrinoui cum reditibus suis, quam ipse dedit eis. Medietatem verò Synodalium nummorum. Præterea Ecclesias subscriptorum Castellorum, & mortalagium, & receptus, & decimas, & quod in futurum tempus adquiri poterit. Castellorum nomina sunt hæc: Leuens, Caudarasa, la Rocca, Tobet, Contes, & Contes, Berra, Luceram, Vngran Superior, Torbia, Esa. Impositiones etiam Sacerdotum in prædictis Castris eis Epus concessit. Prætereà adiudicauimus Epo, vt cum præsens in Ciuitate fuerit, ipse solus in refectorio honorificè recipiatur, & comedat. Si autem cum eis comedere noluerit, libra, ei, & iustitia cum pulmentis, quibus Clerici vescuntur, deforis mittantur. Si verò Episcopus à Summo Pontifice, vel eius Legato ad Concilium vocatus fuerit, ei Canonici vnum de Canonicis Socium, & seruientem proprijs expensis parabunt. Si autem Dominus Papa, vel eius Nuncius, vel Dominus Ebredunensis superuenerit, dimidiũ impensarum Canonici faciant. Hanc decisionem confirmauit Dom. G. Ebred. Arch. & G. Præpositus. Raimundus Antipolitanus. Raimundus Vencienfis Episcopi. B. S. Pontij Abbas. Magister Durandus, quibus hæc causa commissa erat. Testes sunt I. Glandatensis Episcopus, & eius Canonici, Amedeus P. Autrici. G. Saramanni. Vgo Ademarij. G. Rollandi. G. Muretus. Laugerius S. Stephani. An. ab Inc. Do. M. C. L. VIIII. 1159.

Discedens Ebreduno Arnaldus detulit secum Epistolam Guiglielmi Archiepiscopi Ebredunensis ad Consules, & Populum Niciensem, in quâ Nicienses Ciues arguens de nonnullis temerarijs vexationibus, quas Ecclesiæ intulerant, ipsius in multis violantes immunitatem, eosdem hortabatur, vt eandem Ecclesiam tanquàm Matrem complecterentur, eique de cœtero debitam reuerentiam exhiberent, abstinerentque ab illicitis quibusdã quæstibus. Quamobrèm ijdem Ciues, vt censuris, quibus fortassè innodati fuerant, soluerentur, Ecclesiæ, atque Arnaldo Episcopo, modo, qui sequitur, fecerunt satis:

Nos Consules Niciæ Ciuitatis, ego scilicèt Fulco Badati, Petrus Ricardi, Petrus Aldebranni, Wilelmus Rufi, pro multis, & magnis contumelijs, & iniurijs, quas contrà

contrà Dominum, & iustitiam eius in Matrem nostram Niciensem Ecclesiam, & Arnaldum Episcopum, & Clericos eius, Predecessores nostri Consules, Raimbaldus videlicèt Iudex, P. Raimbaldi, Franco Raimbaldi, Pontius Gisberni, spreto Dei timore, & amore commiserunt, communi consilio, & voluntate prudentium Virorum Ciuitatis nostræ, Deo, & præfatæ Ecclesiæ, & Episcopo talem satisfactionem, & emendationem facimus. Primùm iam dictam Ecclesiam, & omnes alias pertinentes ad ipsam liberas, & quietas ab omnibus publicis, & temerarijs vexationibus redimus, & omnes prauas consuetudines, & violentas exactiones, quas olim Antecessores nostri tàm in domibus Episcopi, *quàm in Canonica faciebant, omninò relinquimus, & perpetuò refutamus, & siuè pro hospitio Comitis, siuè pro clausura Ciuitatis, siuè pro alio aliquo supereminenti negotio, ne amodò aliqua fiat eis in æternum à nobis, vel successoribus nostris Consulibus violentia, in verbo fidei, & veritatis promittimus. Prò hac itàque libertate, & conuentione remisit nobis, & Antecessoribus nostris tàm viuis, quàm defunctis Episcopus omnes offensas, quas illi, & Ecclesiæ, siuè de confractione portarum, et horreorum, siuè de direptione bonorũ suorum, et violatione* Ecclesiarum, *et domorum intuleramus. Præterea, vt Dei, et ipsius gratiam abundantiùs mereamur, cryptam illam, quam super viam publicã diù ędificare intenderat, nec poterat, nunc liberè, et absque omnium hominum impedimento, quandòcunque ei placuerit, faciat volumus, et consentiendò laudamus. Si autem, quod non speramus, aliquis de Ciuibus nostris presumeret, nos vt in pace fieret, et quietè profectò efficeremus. Prò hac autem constructione cryptę, et liberatione Ecclesię, dedit Communi Ciuitatis Episcopus septingentos solidos nostrę probatę Ianuensis monetę. de omnibus verò illis querelis, vel clamoribus, siuè de honoribus, et possessionibus, siuè etiam pecuniarijs actionibus, quas Ecclesia aduersùs Ciues, siuè Ciues aduersùs Ecclesiam mouere de cætero voluerint, sic voluntate Episcopi, & Clericorum constitutum est, vt præsidente Epõ cum Consulibus, & quasi Iudicis locum tenente, causa hinc indè ventiletur, & iudiciario ordine, vel amicali compositione terminetur, & premium Iudicis, pro modo, & æstimatione negotij ab vtrâque parte à Consulibus assumatur . . . Factâ pace, & concordiâ istâ Idib. August. Fer. III. Lun. VIII. mediantibus Raimundo Venciensi Episcopo, & Magistro Duranto in Ecclesia S. Reparatæ Virginis, in præsentia Episcoporum. Arnaldi Nicięsis Epi, per osculum fidei, veritatis, & pacis, quod sibi dederunt Consules prenominati, Raimundi Antipolitani Episcopi, & Abbatum Bertrandi S. Pontij, & Pontij Abbatis Torouneti, Bertrandi Monachi Socij sui, & Raimundi Prioris S. Pontij, & Raimundi Laugerij Canonici Præsbiteri, & Sacristę Ecclesię Niciensis, & Bertrãdi de Iloncia Canonici Niciensis, & Diacoui, & Stephani Canonici Præsbiteri. Auberti Monachi Prioris de Sancta Reparata. Petri de Lantusca Monachi Præsbiteri S. Pontij. Wilelmi de Andaon Canonici Presb.* Ecclesiæ *Venciensis. Wilelmi Præsbiteri de Canea, & Consulum Ciuitatis, Fulconis Badati, Petri Ricardi, Petri Aldebrandi, Guillelmi Rufi, & Consulum de Grassa, qui ibi erant cũ* Epõ *suo. Maliuicini, & Raimundi Riperti. Raimbaldi Iudicis de Nicia, & Guillelmi Ricardi, Fulconis Vgoleni, Guillielmi de Esa, Bertrandi, & Atbaldi, Guigonis Mainerij, Rostagni Badati,*

Badati, Petri Lamberti, Guillielmi Martini, Petri Cais, Bertrandi Auundi, Trencherij Amaluinas Pontij Subdiaconi, qui fuit Filius Milonis de porta, & aliorum multorum, quorum hic non eſt numerus, vel memoria. Arch. Eccl. Cath.

His temporibus Heremitæ incolebant Eccleſiam S. Stephani de Oliuo, ſiuè de cortina, ad Portum Villæliberæ, vbi deinceps Moniales Ciſtercienſes ſubditæ Abbati Toronneti floruerunt. Porrò fuerintne ij Heremitæ Diui Auguſtini, qui, ſucceſſu temporis pomœrium extrà Pairoleriam portam incoluerunt, ac S. Martini Parochialem Eccleſiam, an verò Heremitæ laici? hucuſquè habeo incompertum. Vetus in Eccleſia eiuſdem S. Stephani lapis hac, id indicante, notatur inſcriptione:

✠ ANNO. AB. INCARNATO. VERBO. M. C. LX. I. IN. III. 1161.
INDIT. EPS. S. NICENSIS. ECCLE. DONO CONTRIBVIT.
VT. NEMINE. SIBI. SVBICIAT. RAIMVNDVS. AVSANNVS.
DONVM. CESSIT. HVIC. ECCLE. S. STEFANI. MRIS.
XPI. TERRAS. QVE. SVNT. CIRCA. ECCLAM. VT. OMNI.
TEMPORE. HEREMITE. IBI. DESERVIENTES. DEO.
HABEANT. ET. POSSIDEANT. FELICITER. ✠

Hunc Raimundum Auſannum Ciuem Nicienſem, cuius nomen in antiquo chartulario perſæpè occurrit, præceſſerat *Guilielmus Bouza*, a quo, anno 1154. terris aliquibus ſitis in loco dicto *Mongros* eadem Eccleſia ditata fuerat, donationem recipiente Arnaldo Epiſcopo. Cœterùm idem Præſul anno Chriſti 1164. emit à *Guilielmo de S. Albano* ius, vt vocant, *albergi* in Caſtro Drappi. Fidem facit charta remiſſionis, quam exhibemus.

IN nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Amen. Notum ſit &c. quòd ego Guiglielmus de S. Albano relinquo, dimitto, & perpetua refutatione refuto quicquid in Caſtello de Drappo requirebam, tàm per me, quàm per Anteceſſores meos, quocunque iure, vel quacunque ratione ibi albergum requirebam, totum, & ex integro, perpetua dimiſſione, Deo, & B. Virgini Mariæ, & tibi Arnalde Nicienſis Epe, per oſculum fidei, & veritatis in manu tua. Vt autem hæc noſtra memorialis dimiſſio firma, & ſtabilis apud te, & ſucceſſores tuos remaneat inconcuſſa, trecentos ſolidos Genuen. monetæ à te accipio, de quibus in debitum non remanſit denarius. Prætereà notum fieri volo, quòd anteà Fratri meo Petro Balbo, & mihi pro eodem alberco, vt in pace tibi dimitteremus, centum ſolidos à te habuimus. Facta eſt hæc dimiſſio, & laudatio in Nicenſi Ciuitate, in domo Epi Anno M. C. LX. IIII. V. Id. Februar. L. XIII. 1164.
in præſentia Tſuardi Glandatenſis, & Raimundi Vencienſis Epiſcoporum: & Laugerij Prepi Glandatenſis, et Rollandi Capellani eiuſdem Epiſcopi Præsbiterorum: et Conſulum Niciæ Ciuitatis, Raimundi Serene, et Guiglielmi Trauache, et Guiglielmi Richerij, et Fulconis Badati. Roſtagni, Guill, et Vgonis de Leuens. Guill. de Amirato, et Guill. de Villaplana. Petri Ricardi de Nicia, et Petri de Rocca Præsbit. Bertran. de Leuens Diaconi, Bertranni Aucelli, et Petri Viuiani, et Conſulum de Drappo. Archiu. Eccleſ. Cathed.

Idem

Idem albergum, hoc eodem anno, remisit *Guido Guerra* Comes Entimeliensis; ex carta remissionis hæc pauca afferre libet.

Ego Guido Guerra Comes de Vintimilia mitto tibi Arnalde Nicensis Episcope, et successoribus tuis albergum Castelli tui de Drappo, quod habebam pro Raimundo Comite Arelatensi in pignore, pro 500. solidis Ianuensis monetæ etc. Insuper quoquè certo pacto, et conuenientia tibi promitto, quòd à memorato Comite Arelatensi hanc pignorationem laudare, et confirmare tibi fecero, cum ad partes istas peruenerit, vel ad Foroiuliensem Ciuitatem. etc. Prætereà ab hac hora in anteà, amoris tui gratia incitatus, te, et tua omnia, et Castellum, et homines, et res eorum saluare, defendere, vbicunque posse habuero, bona fide, suscipio, et in manu tua per osculum fidei, et veritatis promitto. Hæc omnia supradicta ego, et Filij mei tibi, et successoribus tuis ità tenebimus, et obseruabimus, sic Deus me adiuuet, et hæc Sacrosancta Euangelia, sine omni fraude, et malo ingenio. hæc sunt nomina obstagiorum, quos prò hâc firmitate, et securitate tibi dono, Raimundus de Brauo, Oliuarius de Crassa. Petrus Focaccia de Hospitello, et Faraldus Bonoiona. Conradus Rufi, Petrus Fabri, Fulco Richelletti, et Filius eius. Steffanus Clericus, et Filius eius, Bonifilius Bertina, Ansossus Veronicus. Isti de Roccabruna, Raimundus Riuelli, Ioannes Antiquus, Petrus Nouelli, Petrus Agnelli, Ioannes Guiglielmi. Isti de Podio Rainaudi, Guiglielmus Stacbo, Martinus Bonici, Petrus Auberti, Ioannes Austadi, Guiglielmus Ascheri. Isti de Pina. Et Domina Comitissa Ferraria confirmando laudauit, in manu Raimūdi Sacristæ Nicensis, & Guiglielmi de Brellio Præsbiterorum, in Podio, præsentibus Marito suo Guidone Comite, & Petro Reuelli homine suo, Facta sunt hæc Anno ab
1164. *Incarn. Dei Filio C. LX.IIII. p. Millesimum M.V. Iunij feria prima Luna XIII. in præsentia Canonicorum, & Consulum, & Burgensium &c. In claustro de Nicia hora III. die Dominica. Regnante Frederico impijssimo Alemannorum Rege.* Arch. Eccles. Cathed.

XXVII.

RAIMVNDVS LAVGERIVS huius nominis II. Ciuis Niciensis, & Canonicus Sacrista eiusdem Niciensis Ecclesiæ, cuius nomen sæpè superius habetur, Episcopus factus est post Arnaldum, sedebatque anno 1166.
1166. immò eo anno ad Episcopatum videtur assumptus, vt ex inuentario rerum mobilium Sacristiæ, quas in Episcopum electus, successori Canonico Sacristæ custodiendas tradidit, arguere licet. Hoc tempore pauca extant memoratu digna, in quibus recensendis diutiùs oporteat immorari.

XXVIII.

1184. PETRVS II. viuebat anno 1184. Huius Præsulis sollicitudini commendauit Lucius III. Pont. Maximus sartatecta, & administrationem temporalem Monasterij S. Pontij litterarum Apostolicarum talis est forma:

Lucius Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Petro Nicensi Episcopo Salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quòd Monasterium S. Pontij Diocesana tibi lege subiectum, tantum in Religione defectum, & in substantia

iacturam incurrit, quòd modica ibi veſtigia Monaſticæ profeſſionis appareant, & pauciſſimi Monachi vix vtcunque poſſunt de illius redditibus ſuſtentari. Quià ergò ad hoc es ad Pontificalem ſollicitudinem, Domino diſponente, vocatus, vt euellas, & deſtruas quæ videris deſtruenda, ædifices, & plantes quæ plantanda cognoueris; fraternitati tuæ, authoritate Apoſtolicâ, indulgemus, vt aſcitis Religioſis, & prudẽtibus Viris, Monaſterium ipſum, ſecundùm Dominum, & rationabiles inſtitutiones, valeas, contradictione, & appellatione poſtpoſitâ, in melius ordinare. Datum Velletri XIIII. Kal. Feb. Archiu. S. Pon. & Eccleſ. Cathed.

Alijs tamen litteris idem Pontifex eoſdem S. Pontij Monachos iura Epiſcopi Parochialia vſurpantes increpuit:

Lucius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei Priori de Gordolo, & S. Reparatæ, & alijs Monachis S. Pontij.

QVòd vobis ſalutationis alloquium non impendimus, non ex noſtrâ duritiâ, ſed ex veſtrâ iniquitate proceſſit. Cum enim Venerabilis Frater noſter Petrus Nicenſis Epiſcopus vos ſæpè monuerit, vt non attentaretis eius iura Parochialia vſurpare, & quià monitis eius tàm in his, quàm in alijs, contumacitèr reſtitiſtis, excommunicationis in vos ſententiam promulgauit. Vos nec emendare quod nequitèr egeratis, nec ſententiam ipſam, quod graue gerimus, & indignum, voluiſtis aliquatenùs obſeruare. Nolentes igitùr dimitti veſtram contumaciam incorrectam, per Apoſtolica vobis ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenùs redeuntes ad cor, eandem ſententiam inuiolabilitèr obſeruetis, & de tanto exceſſu ſatisfactionem congruam exhibentes, præfato Epiſcopo, tanquàm veſtro Spirituali Patri, debitam exhibeatis reuerentiam, & honorem. De quæſtionibus etiam, quas habetis ad inuicẽ, in perſonâ Venerabilis Fratris noſtri Vencienſis Epiſcopi, iuſtitiæ illi curetis plenitudinem exhibere. Aliòquin noueritis nos eidem Epiſcopo litteris mandauiſſe, vt ſẽtentiam, quam præſcriptus Nicienſis tulit, vel tulerit in vos, authoritate noſtrâ ſuffultus, ſine appellationis obſtaculò, vſque ad ſatisfactionem, publicè nuntiet obſeruandam. Dat. Veron. II. Kal. April. Arch. Eccleſ. Cathed.

Vidén quàm acritèr Lucius Papa in contumaces Monachos inuehatur? qui non ſolùm Parochialia vſurpabant, ſed antiquam querimoniam renouantes, conceſſa Epiſcopo Nicienſi à Sede Apoſtolicâ ſuprà Monaſterium iura ægrè patiebantur: quamobrèm ipſos aliquandò ad cor rediſſe, mandatiſque Pontificis, ac Nicienſis Præſulis paruiſſe, argumento ſunt, quæ anno 1184. ſcriptis ſunt conſignata, adhùc ſuperſtite Petro Epiſcopo, in hũc modũ.

NOtum ſit tàm præſentibus, quàm futuris, quòd Monachi S. Pontij, poſt multas contentiones, quas cum Domino P. Epõ habuerunt, tandem redeuntes ad cor cognouerunt in Capitulo S. Pontij, coram Conſulibus Petro Ricardi, Guidonis Ricardi, & Fulconis Bernardi, multis alijs ibidem aſſiſtentibus, ipſum eſſe Dominum, & Epiſcopum Monaſterij, & quòd ad eum ſpiritualiter ius, & poteſtas pertinet, confirmationem Abbatis, & benedictionem facere; correctionem tàm in capita, quàm in membris. Quòd etiam in Monaſterio, & in Eccleſijs ipſius poſſit Eccleſiaſticam ponere ſententiam. Sed huius capituli recognitio Abbatis iuſtitiam impedire non

 debet.

debet. Cognouerunt quoquè, quòd in Parochialibus Ecclesijs Præsbiteros absque assensu Episcopi habere non debent. Quòd Abbatem possit Episcopus interdicere, & excommunicare; Monachos etiam, si eos Abbas corrigere nollet, vel non posset. Omnia preterea iura quæcunque Prædecessores pranominati Epi in capita, & in mẽbris habuerunt, vel posset ostendi ipsum de iure debere habere, vel quod aliquis Episcopus habet in aliquo Monasterio Prouinciæ ad ipsum de iure spectanti. In recognitione dominij reddiderunt Episcopo claues in Capitulo, & fuerunt in potestate eius pro illatis iniurijs, præstito iuramento. Testes sunt Fulcosius, Bonifacius, Rostagnus, Wilelmus Raimbaudi. Bertrandus de Concá, Wilelmus Bonpar. Bertrandus Badati. Milo, & Fulco Fratres. R. Prapus Massiliensis, & multi alij. Facta sunt ista in Capitulo S. Pontij, & ibidem electio coram Episcopo celebrata, & postmodùm
1184. *in Nicensi Ecclesia confirmata. Anno M.C.LXXX.IIII. Mense Septemb. Monachi persoluerunt Episcopo expensas factas in itinere Romano.* Arch. Eccl. Cathed.

XXIX.

1197. IOANNES Episcopus Nicienſis notatur in Catalogo Martinengi anno 1197. adhùc superstes anno 1200, quo, agentibus Archiepiscopo Ebre-
1200. dunensi, Episcopo Senecensi, S. Pontij Abbate, Præpositis Niciensi, Senecẽsi, Glandatensi, Archipræsbitero Clantij, alijsque Ecclesiasticis, & prudentibus Viris, quæstio sopita est, inter ipsum, & Guiglielmum Præpositum S. Iacobi, super decimis S. Stephani Thineensis, & de Remas, *Ex diplomate.*

XXX.

1210. HENRICVS præerat Ecclesiæ Niciẽsi 1210. Arguo, cùm ex alijs, tùm ex confirmatione priuilegiorum Ciuitatis Niciensis factâ à *Sancio* Fratre *Raimundi Berengarij* Comitis Prouinciæ, præsentibus Consulibus, in plano (verba sunt diplomatis) Arizanæ; quibus priuilegijs, inter cœteros, veluti testes subscripsere, Henricus Episcopus Niciensis, & Gilibertus S. Pontij Abbas. Idem Henricus Episcopus cum Monachis S. Pontij amicè conuenit, definitis terminis Parœciæ S. Reparatæ, *Arebiu. publ. Ciuit. Archiu. Frat. Carmelit.*

XXXI.

1212. SANCIVS signatur ab Illustriss. Augustino ab Ecclesſ. in syllabo Præsulum Niciensium ad annum 1212. de eo tamen, neque ille peculiare aliquid affert, neque ego quid nactus sum in veteribus monumentis. Nomen coniecturam præbet nequàquam fuisse Patriâ Niciensem, sed ex Arragonibus tunc temporis Niciensium Dominis oriundum.

XXXII.

1215. HENRICVS II. huius nominis, si *Sancius* admittatur, Episcopatum gerebat anno 1215. non autem *Antepolicanus*, vt perperàm ex Iustiniano in annal. Genuen. scripserunt Ludouicus ab Ecclesſ. in Histor. Pedemont. ac Franc. August. itidem ab Ecclesiâ in Serie Prælulum Niciensium, alijque, qui asserunt eo anno 1215. *Antepolicanum* Episcopum Niciensem, vnà cum *Mirone Badata* Ciuitatis Niciensis dominium Genuensibus tradidisse, reiectis Comitibus Prouinciæ; hòc cùm ex alijs, quæ nunc non vacat in medium

profer-

proferre[proferētur autē forſitàn aliquandò],tùm ex falſo nomine Epiſcopi, falſificatis mihi valdè ſuſpectum eſt. Nec dicas eodem anno priorem ſediſſe Henricum,eoque defuncto,nec dùm anni circulo emenſo,Antepolicanum potuiſſe ſubſtitui. Nam Henricus multis poſt 1215. annis adhùc degebat in humanis; ſiquidèm præſterquàm quod, eodem anno,indicente Innocentio III. Summo Pontifice,interfuit Concilio Lateranenſi,vbi pridiè celebrationis Concilij,operâ *Arriaudi* Nemauſenſis,& *Bertrandi* Antipolitani Epiſcoporū,definiuit controuerſiam prò Eccleſiâ,& decimis Piliç,cum *Falcone* Abbate S. Ruffi; eadem etiam conuentio ad ipſius Henrici Epiſcopi, & Falconis Abbatis petitionem confirmata eſt non ſolùm ab eodem Innocentio III. Laterani V. Id. Nouemb. Pontificatus ſui anno XII. [eodem ſcilicèt menſe, quo Antepolicanus aſſeritur Genuenſes accerſiuiſſe], ſed etiam ſucceſſiuè à Gregorio IX. Peruſij XIX. Cal. Februar. Pontificatus ſui anno II. ideſt anno Chriſti 1228. Immò ad hæc tempora Nicienſes, amicos, fœderatoſque habebant Piſanos Genuenſium Hoſtes; hùc enim refero Epiſtolam nomine P. Archiepiſcopi, Conſulum, Vicecomitum, vniuerſique Populi Piſani, ad Epiſcopum, Conſules, & Populum Nicienſem, aſſeruatam in tabulario Eccleſiç Cathedralis,in quâ renouatur antiqua Piſanorum, & Nicienſium amicitia,quam minimè fuiſſent amplexi Nicienſes,ſi partibus Genuenſium ſtuduiſſent. Quòd ſi dare velimus aliquid tunc Niçæ,priuatâ authoritate aliquorum Ciuium,in Genuenſium gratiam tractatum,crediderim ex affinitate nominis decerptum Iuſtinianum ſcripſiſſe *Antepolicanum*, legendùmque *Antipolitanum* ideſt finitimæ Ciuitatis Antipolis Præſulem, qui tùnc erat *Bertrandus*, de quo ſuprà; Antipolitano enim Epiſcopo, ac Mirone Badato Authoribus id potuit euenisse. Sed prò hâc re ſatis nunc, pluribus aliàs. 1228.

XXXIII.

MEYNEREDVS, cuius nominis alicubi[vt perſæpè in diplomatibus eius æui Præſulum nomina ſignabantur], apponitur tantùm prima littera M. anno 1238. à *Romęo de Villanoua* [ſic vocant Franciſcus de Clapiers lib. de Prouinc. Phocenſ. Comitibus, Antonius Ruffi in eâdem Comitum Prouinciæ Hiſtoriâ Gallicè conſcripta, alijque, licèt alicubi malè ſcriptus ſit *Barēus*] agente vice *Raimundi Berengarij* huius nominis IV. Prouinciæ Comitis, emit iuriſdictionem Caſtri Epiſcopalis antiqui de Drappo. Huius emptionis exemplar hic inſeruimus:

IN Chriſti nomine. Anno à Nat. Domini M. CC. XXXVIII. Indic. X. Menſe Iulij die tertiâ. Notum ſit omnibus tàm præſentibus, quàm futuris: Quòd egò Romæus de Villanouâ Vicarius,& Baiulus in loco,& Comitatu Prouinciæ conſtitutus à Domino R. B. Ill. Comite Chiege Prouinciæ, & Comite Forcalquerij pro dicto Domino Comite,& eius nomine,& pro neceſſitate eiuſdem,vendo,trado,& concedo vobis Domino M. Epiſcopo Nicienſi percipienti nomine ipſius, & ſucceſſorum ipſorum,omne ius,quod Dominus Comes habet,vel habere viſus eſt,poſſidere,ſeù quaſi in Caſtro de Drapo,vel in hominibus eiuſdē Caſtri,ſeù eius territorio,ſcilicèt in paſcuis, 1238.

nemoribus, aquis, terris cultis, seù incultis, siluis cæduis: in berbâ, in albergud, seù alberguis: caualcatâ, seù caualcatis: quistâ, seù quistis, ex quibuscunque causis Domino Comiti competentibus, seù competendis: & specialitèr in quistâ, seù quistis, in quibus tenentur ei homines Baiulis Forojulij dare sex solidos prò foco., saltem prò Filiabus maritandis, seù pro eundo ad Imperatorem, ex quacunque causa, seù prò transferendo eum . . . . . vel si ipse Dominus Comes, vel eius Filius Maior nouus Miles efficeretur, vel ex quacunque alia causa ipse posset facere quistam. Item vendo, & trado nomine dicti Domini Comitis vobis Domine M. superiùs nominate, percipienti nomine ipsius, & successorum ipsorum, omnes exactiones ex quacunque causa prouenientes, vel ad Dominum Comitem pertinentes in prædicto &c. Transferens in vos ex prædicta causa generalem, & specialem iurisdictionem &c.

Hæc autèm omnia vendo vobis Domine Episcope pretio octuaginta librar. Ianuen. quas confiteor &c. Actum Nicia in porticu Palatij in præsentia B. de Aquis. Alberti. B. Tadei. Pontij Dadani. B. Gaieri. R. Calige Canonicorum Ecclesiæ Niciensis. Tornafort. P. de Ysia. Isoardi de Baratregi. R. de trientis. G. Cabreij Prioris Piliæ. Salmonis Iurisperiti Testium rogatorum. Et ego Bertrandus de Comps Notarius Domini Raimundi B. Dei gratia Illustris Comitis, & Marchionis interfui, & hanc chartam rogatus scripsi, & hòc meo signaculo confirmaui.

Hanc venditionem idem Raimundus Berengarius Comes confirmauit Papiæ in Cœmeterio B. Petri in Cœlo aureo, eodem anno 1238. IV. Id. Iulij coràm signatis testibus. *Arch. Eccles. Cathed.*

Romæus de Villa nouâ, cuius hìc nomen habetur, non solùm Niciæ diuersatus fuisse per multum tempus, sed ibidem etiam obijsse, fuisseque tumulatus in Templo Diui Dominici Fratum Prædicatorum traditur.

1241. Anno 1241. Legatus à latere Gregorij IX. Summi Pontificis, Genuensium triremibus vectus, Nicæam appulerat, vbi inuentos quamplurimos Præsules Pontificijs partibus contrà Imperatorem studentes in Italiam traduxere eædem triremes *Iustinianus in annal. Genuen.*

Hoc tempore, atque sub regimine eiusdem Meynfredi, vt videtur, Episcopi, Fratres, quos diximus, Prædicatores S. Dominici Niceæ fixerũt sedem, rem acritèr adiuuante *Iordano Richerio* Nicienfi Ciue, & Fratre *Lanfranci Richerij*, de quo Iustinianus in annal. Genuen. an. 1182. & 1229. Is enim locum cœnobio extruendo largitus est: Donationem ipsam exscribam, maximè quià Michael Pió, alijque rerum eius Ordinis scriptores antiquitatem Niciensis Cœnobij videntur ignorasse.

EGo Iordanus Richerius mera, & pura donatione inter viuos, & pro anima mea remedio, & Fratris mei quondàm Lanfranci Richerij, donò tibi Fratri Raimũdo Laurentio Priori Fratrum Prædicatorum Auinionensium, recipienti nomine Ordinis Fratrum prædictorum, quatuor sexteratas de terra, quam habeo in Ciuitate Niciensi, loco, qui dicitur Seleya, videlicèt ab vna parte via publicâ Seleya, ab alia, parte locus ille, in quo consueuerunt morari leprosi, & aquari à terra nostra. ità quòd ipsæ quatuor sexteratæ non excedant vltrà fossatum molendini, & quòd

mensurari

mensurari debeant ad sexteratam terrarum mearum de Columberio, vel ad mensuram terræ putei Nitardi, quæ fuit Petri Richerij quondàm, in electione tua ad quam sexteratam illarum duarum volueris prædictam donationem, promitto tibi recipienti nomine Ordinis dictorum Fratrum habere ratam, & firmam perpetuò per me, & hæredes meos, nec eam aliquo modo de cætero retractare. Et insupèr quòd faciam, & curabo sic, quod hæredes mei eam ratam habebunt. Et si in aliquo contrafecero, vel contrafactum fuerit per hæredes meos, pœnam dupli de quanto valet ipsa donatio, & pro tēpore melior fuerit tibi stipulāti spondeo. prò qua pœna, & ad sic obseruādū omnia bona mea habita, & habenda tibi recipienti nomine dictorū Fratrum pignori obligo; possessionem quoquè, & dominium confiteor me tibi dicto nomine tradidisse, & quamdiù possedero me constituo, tuo nomine, & nomine Fratrum dicti Ordinis tenere, & possidere, dans tibi pro ipso Ordine licentiam apprehendendi corporalem possessionem dictæ terræ donatæ, quandòcunque volueris. Et abrenuncio legi dicenti, quòd donatio facta non valeat vltrà quingentos aureos, nisi insinuetur, & omni alij iuri, quo contrauenire possem. Actum Ianuæ sub porticu domus dicti Iordani, anno Dominicæ Natiuitatis Millesimo Ducentesimo, Quadragesimo tertio, Indic. 1243. *quintadecima, die quartodecimo Aprilis, inter nonam, & vesperas. Testes Frater Iacobus de Modoetia Prior Fratrum Prædicatorum de Ianua. Bonifacius Pançanus. Obertus Aurie, & Zacharias Draparius.*

✠ Enricus de bisanine Not. Sacri Imperij Rog. scripsi.

Hoc in loco prope viam Seleyam, nunc vulgo *Magna platea* vsque nunc idē cœnobium perstitit, Fratrumque semper numero pietate, & sapientia conspicuotum creuit. *Archiu. Frat. Prędicat. Niciensium.*

Anno 1247. Monachi S. Pontij, vt infrà dicetur, sequenti vero 1248. Canonici Regulares D. Augustini Hospitale de Varo incolentes priuilegijs donati sunt Lugduni ab Innocentio IV. Summo Pontifice *Archiu. publ. Ciuit.* 1247. 1248.

Non multis post annis, Minoritis Diui Francisci, quos primùm, viuente eodem Ordinis Fundatote D. Francisco, Ecclesiam S. Recuperati, vulgò *S. Recoubre*, nunc solo tenus euersam, incoluisse fama est, datus est àb *Augerio Badato* ad Monasterium extruendum locus: Lucas Vuadingus in annal. Min. an. 1429. antiquitatem huius Conuentus ignorauit: ait enim: *Niciæ Vrbis in littore maris Ligustici propè Varum fluuium Conuentum Fratrum Minorum vetustum satis fuisse mihi constat ex diplomate, quo Pontifex concedit, vt ex facultatibus Ioannis Talhaferri* [fuerat hic Consul Niciensis loco vltimus anno 1388.] *Ciuis Niciensis in pios vsus relictis, domus illa iam ruinosa restauraretur.* Quamobrem vt certum annum sciamus, adducēda est ipsa Augerij Badati donatio, quæ talis est.

IN nomine Domini Amen. Notum sit omnibus hominibus tàm præsentibus, quàm futuris, hanc cartam audientibus, quòd Augerius Badatus dedit, & tradidit intuitu Dei, & pietatis amore Raimundo Ricardi recipienti nomine Fratrum Minorum quantitatem infrascriptam Terræ suæ sitæ ad molendinum suum de ponte iuxtà bedale molendinorum dicti Augerij, & iuxtà Terram suam ex duabus partibus, &

taliter

taliter terminatam, videlicet à mari cannas XXXV. à septentrione cannas XLVI. ab Occidente cannas XXX. ab Oriente cannas XXX. vt dictum est, dedit, & tradidit præfatus Augerius dicto Raimundo Ricardi nomine supradicto recipienti in perpetuum, ad ędificandum in dictâ Terrâ domum, & Ecclesiam ad opus dictorum Fratrum, cum conductu aquæ à bedali dicti Augerij Badati. Vndè & Frater Guiglielmus nomine Fratrum Minorum recepit dictum Augerium, & Vxorem suam, & Filios, vt sint participes omnium orationum, & benefactorum dictorum Fratrum, & dictam donationem præfatus A. Badati fecit prò redemptione animæ suæ, & omnium Prædecessorum suorum. Actum fuit in dictâ Terrâ. Anno à Natiuitate Domini Mil-
1250. *lesimo CC. L. Indict. IX. Nouembris Die XVII. Testes rogati fuerunt Petrus Pauli. Vgo Rocha. & Raimundus de Marsilia. Ego Petrus de Arexano Not. Publicus autheritate Domini Ottonis Imperatoris interfui, & rogatus scripsi.* Archiu. FF. Min. Conuent. Nicien.

Hoc Cœnobium, sacrarũ litterarum studijs olim celebre, vnà cum Templo sæpiùs instaurato, nunc magno concursu Populi frequentatur.

1251. Anno sequenti 1251. idem Innocentius Papa IV. ex Concilio Lugdunensi redux, Nicæam venit, ibique aliquandiù moratus est. *Aug. Iustinian. in annal. Genuens. M.S. authentica.*

XXXIV.

PETRVS BONVS [id ei forsitàn ex morum integritate, & bonitate vitę cognomẽ obtigit] huius nominis III. indicatur ab Illustris. Martinego,
1261. anno Xpi 1261. Hic breuem in Episcopatu videtur duxisse vitam, nã obijsse
1262. sequenti 1262. tradit vetus mortuarium Sacristiæ Ecclesiæ Cathedralis.

XXXV.

IOANNES II. numeratur inter Episcopos Nicienses anno 1270. quo tempore confirmata est antiqua Societas inter Canonicos Nicienses, & Magalonenses, vt docemur ex sequenti epistola Prioris Glaustralis Magalonensis ad Capitulum Niciense.

Viris Venerabilibus prouidis, & discretis Dominis suis spiritualibus, & Amicis, vniuersis, & singulis Canonicis Niciensibus, & toti Capitulo eiusdem Ecclesiæ Bertrandus de Campaneis Prior Claustralis Magalonensis salutem, & se totum eorum beneplacitis inclinatũ. Cum Venerabilis Vir Dominus Raimundus Caluerie vester Præpositus dignum duxerit Magalonensem Ecclesiam visitare, super antiqua societate, & Amicitia inter nos, & vos plenariè reformanda, ipsum, sicut decuit, cum toto nostro Conuentu recepimus animis lætabundis. Et quid in amplitudine charitatis adquiritur Regnum Dei, ipsumque Regnum vim patitur, & violenti rapiunt illud, nobis euidentèr constitit per relationem præfati Domini Præpositi, vos velle nobiscum Domino irrepræhensibilitèr famulari, & ad vitam cælibem felicitèr properare, dignum fuit ipsius, & vestris beneplacitis obedire, quià iuxtà Dominicas Sanctiones dignum est, vt ij consequantur stipendium, qui pro tempore reperiũtur suum obsequiũ commodasse; Per ipsum, & cum ipso vobiscum antiquã Societatẽ, & amicitiam renouantes. Curramus ergò simùl in Domino confidentes, vt æternæ felicitatis

felicitatis brauium attingere mereamur. Conſeruet vos Dominus Eccleſiæ ſuæ Sanctæ, & virtutes in vobis adaugeat, & bonorum operum tribuat incrementum. In cuius rei teſtimonium præſentes litteras duximus ſigilli noſtri pendentis munimine roborandas. Dat. Magalonen. Anno Domini M.CC.LXX. Nono Kal. Nouemb. 1270.

Eandem amicitiam renouarunt Ioannes Nicienſis, & Guiglielmus Magalonenſis Epiſcopi, cum ſuis vterque Canonicis, datis litteris, in quibus gratiæ aguntur Canonicis Nicienſibus, eo quod honorificè acceperint Archidiaconum Magalonenſem, & alios ipſius ſocios, conceduntque, ac volunt, vt eodem Capitulo, ac eadem menſâ, quandò aduenerint hinc indè Canonici, vti poſſint. *Arch. Eccleſ. Cathed.*

XXXVI.

HVGO Epiſcopatum gerebat anno 1291. cuius Officialis, ſeù Generalis Vicarius extitit *Bernardus de Turretis* eius in Epiſcopatu Succeſſor. De hoc autem Præſule, ſicut & de nonnullis ſequentibus, pauca ex veteribus monumentis memoratu digna nobis eruere licuit. *M.S. authentica.* 1291.

XXXVII.

BERNARDVS DE CHIABAVDIS ex Dominis de Turretis, Comitatus Nicienſis antiquo Caſtro, huius nominis II. Hugoni ſucceſſit, viuebat anno 1300. quo etiam obijſſe videtur die IV. Aprilis, vt tradit mortuarium vetus Eccleſiæ Cathedralis. 1300.

XXXVIII.

NITARDVS II. cuius nomen nudum inuenio in quodam vetere M.S. ſedebat ſequenti 1301; *Arch. Eccl. Cathed.* 1301.

XXXIX.

ROSTAGNVS anno 1316. numeratur inter Præſules Nicienſes à Martinengo: eius nomen per primam tantùm litteram R. ſignatur in Chartulatio Eccleſiæ Cathed. fol. 34. 1316.

Anno 1330. die 6. Auguſti, duabus triremibus vectus Nicæam peruenit F. *Petrus Raynaldutius à Corbaria* Minorita, Reatinæ Diœceſis, qui Ludouico Bauaro pro Imperatore ſe gerenti ſtudens, Romæ à quibuſdam Eccleſiaſticis creatus fuerat Pſeudopapa, contrà Ioannem XXII. Auenione ſedentem. Niciæ verò idem Petrus in celebri Prçſulum, ac Vitorum Nobilium corona, ſolemnitèr abiurauit Antipapatum, vt Piſis egerat, ac poſt multos dies iter proſecutus, Auenionem ingreſſus eſt, miſericordiam legitimi Pontificis imploraturus. *Odoric. Raynald. tom. 15. ad annum* 1330. 1330.

XL.

IOANNES III. Roſtagno ſuffectus eſt, eodem indicante Martinengo in ſyllabo Nicienſium Epiſcoporum, qui Ioannem *Fratrem* nominat: neſcio tamen an fuerit ad Epiſcopatum ex aliquo Religioſo Ordine aſſumptus, & vixiſſe notat anno 1333. 1333.

XLI.

GVIGLIEMVS inter Epiſcopos Nicienſes adſciſcitur ab Auguſtino ab

Eccleſ.

Eccles. qui cum subscripsisse ait Concilio Auenionensi sub auspicijs Gasperti Archiepiscopi Arelatensis, alibi *Gasberti*, seu *Gisberti*, de quo Odoricus
1337. Raynaldus in annal. Eccles. an. 1336. & floruisse an. Christi 1337. Guiglielmi Niciensis cæterorumque qui ei Synodo adfuerunt, nomina recitat Guesnay in nuperrimè editis *Annal. Massil. pag.* 402.

XLII.

PHILIPPVS GASTONIVS, de quo idem, qui suprà scribit August. ab Eccles. ex Episcopo Sedunensi, vulgò *Sion* in Alpibus Helueticis,
1338. quam Ecclesiam anno 1338. moderabatur, ad Episcopatum Niciensem as-
1342. sumptus est; eique præerat anno 1342.

XLIII.

GVIGLIELMVS AMESINI huius nominis II. Ciuis, & Præposi-
1345. tus Niciensis Episcopatum auspicatus est circà annum Christi 1345. Cum alio Guiglielmo Abbate S. Pontij transegit super decimis Abbatiæ. *Arch. Eccles. Cath. & S. Pon.*

Hic valdè pius, & munificus ergà Ecclesiam suam, impetratâ à Clemente VI. Summo Pontifice facultate condendi suum vltimum testamentum, an-
1348. no 1348. eidem Ecclesiæ multi pretij sacram supellectilem legato dimisit, seu potiùs iam anteà oblatam confirmauit; cui, si à successuris Episcopis, vel Canonicis extrà vsum Ecclesiæ transferretur, ex tunc substituit Dominum Papam. Atque in eo se omni humano affectu, quo plerique Ecclesiastici Præsules aliquandò ducuntur, expertem ostendit, quòd nō Consanguineos, aut Fratrem suum Ioannem Amesini, sed sibi in Episcopatu successurum instituit Hæredem bonorum suorum vniuersalem. Quæ omnia morbo correptus iacens egit coram *Laurentio* Pictoris Præposito, & Petro Sardine Priore Villæueteris, qui postmodùm in eodem Niciensi Episcopatu proximè successerunt, ac coram alio Guiglielmo Amesini Priore Claustrali Canonicis, & alijs Viris Ecclesiasticis. *Tabula testam. ex arch. Eccl. Cath.* Obijt eodem anno 1348. die 6. mensis Septemb. *Mortuar. antiquum eiusdem Ecclesiæ.*

XLIIII.

PETRVS SARDINE, IV. eius nominis, non autem Sardiniæ, vt malè scripsit in suo Catalogo Martinengus, nec natione Sardus, vt ex eodē Martinengo ait August. ab Ecclesia, sed cognomine dictus, *Sardine*, siue *Sardina* Nobilis Ciuis Niciensis, ex quâ olim familiâ multi ad Canonicatus as-
1348. sumpti sunt, eodem anno 1348, quo Guiglielmus Amesini obijt, ex Canonico Niciensi Priore B. Mariæ Villæueteris, Episcopus factus est.
1355. Coram hoc Præsule, anno 1355. 16. Maij Capitulū celebrantes Guiglielmus Amesini Prior Claustralis, Ioannes Russi Sacrista, & Præceptor de Fenestris, Raimundus Reuelli Præcentor, Ioannes Roterij, Nicolaus Sardine Prior Villæueteris Canonici, eligunt R. D. Laurentium Pictoris Præpositum, ad transigendum cum F. Petro Nielli Ord. Prædicatorū. Et vice versâ sequen-
1356. ti 1356. congregati in Capitulo, de mandato Fratris Roquasaluæ de Solerijs

Prouincia-

Prouincialis Prouinciæ FF. Michael Perdigaſſij Lector, Petrus Ruffini, Ioannes Feniculi, Girochus de Mediolano, Guiglielmus Negrelli, Roſtagnus Chiabaudi, Iulianus Franqui, Iſoardus Scurlamaſſa, Ioannes Retolli eligunt Procuratores Fratres Petrum Nielli, Petrum Ruffini, Beconum Guiglielmi, Vincentium de S. Petro, ad tranſigendum cum eodem Præpoſito, ſuper controuerſiâ legatorum relictorum Conuentui S. Dominici. Quæ tranſactio facta eſt Auenione in Refectorio Monialium S. Laurentij coram Stephano Archiepiſcopo Arelatenſi, & Guiglielmo Patriarchâ Hieroſolymitano, anno 1357. *Tabulæ tranſactionis.* 1357.

Cœterùm Petrus Epiſcopus reparare, atque auguſtiorem facere cupiens Eccleſiam Cathedralem, ædificauit inibi odęum, ſiuè chorum; aliiſque multis alijs laude dignis, obijt die 8. Martij incerto anno. *Mortuarium vetus.*

XLV.

LAVRENTIVS PICTORIS Ciuis Nicienſis ex Præpoſito Eccleſiæ Cathedralis, ad ipſam Cathedrã euectus eſt, in eâque ſedebat anno 1360. 1360.
quo tàm ipſe, quàm Canonici Guiglielmus Ameſini Prior Clauſtralis, Ioannes Ruffi Sacriſta, Raimundus Reuelli Præcentor, Ioannes Clerici Præceptor de Feneſtris, Stephanus Clerici Prior de Leuentio, Bertrandus Sardine Prior Villæueteris, Daniel Riquerij, Guiglielmus Chiabaudi, Raimundus de Valletis, abſentibus Ludouico Cais Archidiacono, & Ioanne Reuoeri Priore B. Mariæ de Pulcroloco, pro bono Eccleſiæ regimine ſtatuta egegia condiderunt. *Arch. Eccleſ. Cathed.*

Eodem anno 1360. cupiens Laurentius ſui Epiſcopatus primordia Sanctorum auſpicijs ordiri, adiens Monaſterium Lerinenſe, ibi deuotionis ergò totâ perſtitit Quadrageſimâ, & rogante *Guiglielmo* de Bleuis Abbate, non ſolùm Monachos Sacris Ordinibus initiauit, ſed etiam in Eccleſiâ maiori S. Honorati, ſacrauit altaria S. Andreæ, S. Stephani, S. Catharinæ, SS. Coſmæ, & Damiani, & S. Martini, varias in eiſdem recondens Sacras Reliquias. Nicæã rediens, poſtquàm ſuprà biennium tenuiſſet Epiſcopatum, exceſſit è viuis die 12. Aprilis. *Vinc. Barral, in Chron. Ler. Mortuar. Eccl. Cath.* 1360.

XLVI.

IOANNES IV. Laurentium proximè eſt ſubſecutus; eius nomen, ac interuentio exprimitur in antiquâ conuentione inter Ioannem Abbatem S. Pontij, reliquoſque Monachos ex vnâ parte, ac Conſules Nicienſes ex aliâ, anno 1362. *Archiu. pub. Ciuitat.* 1362.

XLVII.

ROCCASALVA, cuius me latet origo [niſi fortaſsè eſt ille *F. Roquafalua de Solerijs* Ord. Præd. Prouincialis Prouinciæ, de quo ſuprà in Petro IV.] an. 1356. Roccaſalua inquam Niciæ ſedebat anno 1374. 1374.
Sequẽti 1375. Nicęã aduenit Gregorius XI. Põt. Max. dũ ex Auenionẽſi Vrbe, Pontificiã ſedẽ referret Romã. In Niciẽſi tractu, ab eodẽ Põtifice geſta deſcripſit in itinerario Petrus Amelius, qui pręſens aderat: inter cętera ijs verbis: 1375.

Die Iouis clarificata, Antè Nicæam velox fuit noster transitus,
Cum hilaritate nimia Villamfrancam, ceù Portum Oliuæ intrauimus,
Prandium, cœnamque abundè, latè, quasi famelici auidè suscepimus;
Nocte eadem in tranquillitate, & silentio, clarescente hemisphærio, quieuimus.
Die Veneris minùs benè consulti mare intrauimus, vento flantes
Propè Monachum manè peruenti, retrò reuersi fuimus, mare impellente
Ad locum, vnde recesseramus, Oliuæ, applicuimus, fortuna obyciente,
Dispensat Pontifex in gradu tertio consanguinitatis, lege contradicente.
Gaudet exercitus, credit ad propria cum gaudio remeare,
Sed non finit Altissimus corda Principum fine caussa mutare;
Expergiscit plebs Niciæ ad pedum oscula cum hilaritate;
Mansit ibi vsque Mercurium Præsul cum humilitate. &c.

1377. Anno 1377. solemniter consecratur in Templo Fratrum Minorū Niciensium Sacellum B. Mariæ, Apostolique Mathæi, inclusâ, in mediâ arâ, parua membrana his verbis inscripta: *Anno Domini M. CCC. LXXVII. die vltima mensis Madij, fuit consecratum hoc altare existens infrà Ecclesiam Fratrum Minorum Ciuitatis Niciæ, ob reuerentiam, & honorem B. Virginis Mariæ, & B. Matthæi Apostoli, & Euangelistæ per me F. Guiglielmum Episcopum Vrbinensem. Sequuntur reliquiæ, & primò de Reliquijs B. Blasij, item de Reliquijs B. Ludouici. Item de Zona B. Mariæ Virg. Item de lapide, vbi B. Maria migrauit, et de columna Nazareth, vbi Angelus salutauit B. Mariam. Item de Reliquijs B. Francisci, Item de Reliquijs B. Antonij. Item de Reliquijs B. Claræ.*

1381. Anno 1381. 6. Cal. Septembris, dum, ex Italiâ Auenionem peteret, Niciæ excessit è viuis Simon de Boisano Ciuis, & Archiepiscopus Mediolanensis, ac demùm sub Gregorio XI. Pont. Maximo Præsb. Cardinalis SS. Ioannis, & Pauli, tit. Pammachij, qui super Clementinas volumen edidit, celebratus à Francisco Petrarca in Epistolis, vt ait Ciaconus in Gregor. XI. Eius corpus conditum est in Choro Ecclesiæ Fratrum Prædicatorū, vbi etiamnùm Cardinalitius galerus, ac eius gentilitia insignia conspiciuntur.

1388. Sub Roccasalua, vt credibile est, Præsule, Nicæa Ciuitas, anno 1388. albo lapillo signando, Sabaudorum Principum Imperio vltrò subdita est, cum id sibi ex volūtate Ladislai Neapolitani Regis impunè liceret, initis inter Amedeum Sabaudiæ Comitem, & Girardum à Roccamaura Iurisperitum, Antonium Blasij, Ludouicum Talloni, Ioannem Taliaferre Consules conditionibus antè Ecclesiam Monasterij S. Pontij extrà Vrbis mœnia. *Arebiu. Ciuitatis.*

XLVIII.

IOANNES DE TORNAFORTE huius nominis V. ex Lantusca in Comitatu Niciensi oriundus, Monasterij S. Pontij Monachus, eiusdē Abbas creatus est, eique præsidebat anno 1362. vt suprà in *Ioanne* IV. dictum est. Indè ab Vrbano V. Summo Pontifice ad Abbatiam S. Honorati Lerinensis translatus, vbi cum in omnibus Monasticæ obseruantiæ Custodis, ac solliciti Pastoris specimen præbuisset, interque alia, quæ sub felici eius

Ee regimine

regimine euenerunt, anno 1391. 13. Cal. Februarij, S. Honorati primæui eius 1391.
Monasterij Patris, ac Archiepiscopi Arelatensis Corpore fuisset locupletatus, quod translatum fuerat ex Arelatensi Vrbe ad Monasterium Garegobiç, atque indè ad Insulam Lerinensem, postmodùm anno sequenti 1392. obtinuit Niciensem Episcopatum, retenta tamen eadem Lerinensis Monasterij Abbatiâ, in quo, eodem anno, Sacellum nouum S. Crucis sacrauit, reposito inibi S. Honorati corpore, multisque alijs Sanctorum Reliquijs. Insupèr eius Cœnobij sartatecta apprimè curauit, variaque eidē, ac egregia à Sede Apostolica priuilegia impetrauit. *M.S. Auth. Chronol. Lerinensis.* 1392.

Niciæ cum degeret compescuit authoritate Pontificia suffultus *Raimundum de Agunto* Abbatem S. Pontij, qui iuribus suis non contentus, propria Episcopalis Dignitatis munia vsurpabat, anno 1399. *Archiu. Eccles. Cathedralis.* 1399.

Anno verò 1400. 15. Martij, potestate sibi facta ab Amedeo Sabaudiæ Duce, Nicæç Iudicem constituit, prò causis incolarum Drappi: ab eodem insupèr Duce litteras obtinuit, eo anno 1400. datas Chamberiaci 2. Ianuarij, contrà Laicos Magistratus, iurisdictionem Episcopalem impedientes. *Arch. Eccl. Cathed. Martineng. Decr. Synodalium pag.* 281. 1400.

Ecclesiæ Cathedrali B. Mariæ idem Ioannes Episcopus multa donaria obtulit, ex argento elaborato, multosque sacros Codices, recipiente Ioanne Andree Canonico Præcentore, præsentibus F. Io. Alberto Magistro Ordinis Prædicatorum, Bertrando Sardine Præposito, Antonio Bonifacij Priore, & Archidiacono, Mag. Ludouico Tornaforte de Lantuscâ. Postquàm verò triginta quatuor annis Monasterium Lerinense Abbas, & nouennio Ecclesiam Niciensem, Episcopus, esset moderatus, defunctus est circitèr annum Christi 1401. Vir vndequàque laudandus, atque à Summis Pontificibus, & Principibus magno in pretio habitus. *Arch. Eccles. Cathed.* 1401.

Anno 1404. Fratres Minores D. Francisci Nicæam ad comitia Prouincialia, ex Prouincia S. Ludouici conueniunt. *Arch. Frat. Minoritarum.* 1404.

XLIX.

FRANCISCVS Benedicti XIII. Referendarius, Ioanni à Tornaforte suffectus est. Is anno 1405. introduxit intrà Vrbis mœnia Fratres Heremitas Diui Augustini. Nam cum vi bellorum, inter Nicienses, & Andegauenses flagrantium, dirutum fuisset eorum Cœnobium, quod propè Paulonem fluuium, extrà Portam vulgò Pairoleriam situm erat [aliud à Canonicorum Diui Augustini Regularium Monasterio, in loco S. Laurentij vltrà Varum, ac postmodùm in Niciensi agro, vt videtur, proximè eundem fluuium sito]; ne imposterùm Hostium, & exundantis fluminis paterent casibus de consensu Canonicorum, tradidit Fratribus Magistro Bertrando de Alsario Procuratori Generali, Petro Gauterij Priori, Michaeli Gilbaudi Biblico, Ioanni de Ortheca in Theologiâ Lectori, & Baccalaureo in Decretis, Ioanni Barberino Procuratori, Petro Laurentij, Laurentio Liontij, ac Gaspari Borrelli, 1405.

Ecclesiam Parochialem S. Martini positam ad Campum Martium, nunc *Camás*.

Eodem tempore Moniales Cistercienses, quæ olim Ecclesiam S. Stephani de Cortinâ, seù de Oliuo, incolebant, ac deincèps ad locū dictum *Rubies*, vbi posteà Nobilium *Varletorum* hortus, migrauerant, sub regimine ac iure Abbatis Toronneti, [quare hoc ipso anno 1405. Guiglielmus Gairaudi Monachus Toronēti ipsis Monialibus præerat], intrà mœnia, ob illata bellis irruentibus, incommoda, etiam ipsæ admissæ sunt; Monasteriumque in superiori Vrbis parte ædificarunt, cui adhùc nomen restat *lo Monastié*, intrà Arcem temporis successu conclusum. *Arch. Eccl. Cath. Hon. Pastorellus in Monast. S. Claræ hist.*

Religiosi quoquè B. Mariæ de Monte Carmelo sedem mutare coacti sunt: nam ex loco dicto *lo Carme Vuiell*, qui *Paradisus* aliter nuncupatur, propè leprosorum S. Lazari Xenodochium, intrà ipsa moenia translati sunt, cessitque ipsis ad Cœnobium construendum, *Podium de Costâ*, ex parte Vrbis tunc inferiori, nùnc superiori; vndè etiam successu temporis aliò commigrarunt.

Cum ipsis Carmelitis Fratribus, F. scilicet Milone de Villanis Priore, Saluatore Isnardi Lectore, Iacobo Guigonis, Petro Liontij, & reliquis anno
1406. 1406. 26. Iulij idem Franciscus Episcopus, Bertrandus Sardine Præpositus, reliquique Canonici, pro habendo cœmeterio pepigerunt. *Arch. S. Iacobi.*

Anno 1405. 1406. contigit aduentus Benedicti XIII. pro Summo Pontifice se gerentis, qui ob schisma, quod tunc Ecclesiam diuexabat, Auenione discedens, vbi, nondùm Pisanâ Synodo congregatâ, à multis Prouincijs, ac Principibus legitimus Pontifex credebatur, Nicæam venit, acceptusque est à Francisco Episcopo, ac Consulibus Ciuitatis, pro cuius partibus ad extremum vsque Nicæa stetit; ex quo forsitàm iratum Deum, multis incommodis publicè tunc, priuatimque afflicta, experta est. Portenta visa refert Ludouicus Reuellus his verbis: M. C C C C. V. *Diequinta Ianuarij Vigilia Epiphaniæ, dum ibi adesset Benedictus XIII. apparuit Nicea, pluribus videntibus, globus ad modum Lunæ clarus, & resplendens valdè, discurrens, ad modum certi hominis, per aerem, plano modo inferiùs versus Aquilonem protendens.*

1406. Anno eodem 1406. Beata Coleta Virgo Clarissarum Sanctimonialium instaurattix, ad eundem Benedictum Nicæam venit; quid Nicææ, agente Coleta, contigerit, ex Stephano Iuliaco scribit Benedictus Gononus in Vitis Patrum Occidentis lib. 6. in actis eiusdem B. Virginis: *Deindè venit* [cuiusdā Nobilis Matronæ opera] *Nicæam Coleta, vbi tunc Pontifex morabatur. Quam vt vidit Pontifex, clementer eam intuitus, accessit propiùs, et crumenulam quoquè ab eius zona pendentem sua manu abstulit, in qua erat chartula, cui inscripserat Pontifici proponenda. Itàque chartam ille legit, cognouitque totum eius negotium. At nihilominùs illa quoquè ore suo exposuit ei caussam itineris sui, et quid expeteret. Duo autem potissimùm ab illo petebat; scilicèt vt liceret ei S. Claræ amplecti institutum,*

tutum, et vt reformarentur Ordines S. Francisci. Et quidem visa sunt ea Pontifici rationi consentanea: sed quòd non deessent qui contradicerent, distulit assensum in aliud tempus. Et ecce pestis sæuissima inuadit eam Vrbem, moriūturq; subitò inter alios et ij, qui vel maximè negotium illud deferendum censuerant. Quę res apud Homines non stupidos id effecit, vt existimarent, id quoque accidisse propter iniectas ancillę Dei moras. Et Pontifex sanè ijs, quę quotidiè fiebant, permotus, noluit eam protrahere diutiùs, sed ad se accitam coram multis et Ecclesiasticis, et laicis, eam recepit ad professionem instituti S. Claręe, eiusque capiti, suis manibus, velum imposuit. Deinde et Abbatissam constituit earum omnium Sanctimonialiū, quas ipsa reformatura esset, vel quę se darent vitę Monasticę Clarissarum. Similia in Chronicis Min. Vuadingo, alijsque, qui propter dilatum Coletæ votum, Nicæam Vrbem diuinitùs sæuissimâ peste correptam fuisse affirmant: veriùs autem quis propter Niciensium ergà non legitimum Pontificem studium id euenisse dixerit. De contagiosâ lue, per hos annos, Italiam fermè totam sæuissimè lacerante, plura Matthæus Villanus eius æui scriptor.

Eodem anno 1406. in Ecclesia S. Francisci Niciensi, exhumatum est, iussu Benedicti XIII. in sua Obedientia Summi Pontificis, corpus Michaelis de Salua Nauarri, Episcopi Pampilonensis, & Cardinalis Diaconi tit. S. Georgij ad Vellusaureum, alterius Cardinalis Martini de Salua, Nepotis, qui in Arce Monœcea excesserat è viuis, translatumque ad Cœnobium Auenionense S. Mariæ de bono passu. Ea de re confectas publicas tabulas in tabulario Minorum Conuentualium Niciensium asseruatas hic proponimus: 1406.

IN Christi nomine nati de Virgine Amen. Ex tenore huius veri, & publici instrumenti, cunctis tàm præsentibus, quàm futuris sit notum, & appareat manifestū. Quòd anno à Natiuitate eiusdem Xpi Millesimo, quatercentesimo, sexto, Indictione decima quarta, & die vigesima prima mensis Octobris. Pontificatus verò Sanctissimi in Xpo Patris, & Domini nostri, D. Benedicti, diuina prouidentia, Papæ XIII. anno decimotertio, in mei Notarij publici, & testium infrascriptorum, ad hæc vocatorum specialiter, & rogatorū præsentia, existentes, & personalitèr constituti Venerabiles, & Religiosi Viri Fratres, Franciscus Prioris de Nicia Guardianus Fratrum Minorum Conuentualium Niciæ, pro se, & dicto Conuentu ex vna, & Albertus Clerici Ordinis Cartusiensis Procurator, & Procuratorio nomine Monasterij, seù Conuentus Boni passus Religiosorum Virorum Dominorum Prioris, & Conuentus domus de Bonopassu dicti Ordinis Cauallicen. Dioc. pro se, quantùm eum infrascripta tangunt, & dictis Priore, & Conuentu de Bono-passu ex parte alia. Eædem partes dictis nominibus dixerunt, atque spontanea voluntate sua confessæ fuerunt: Cum nupèr corpus Bonæ memoriæ Reuerendissimi in Xpo Patris, & Domini, D. Michaelis tit. S. Georgij ad Vellum aureum Diac. Cardinalis Pampilonensis vulgaritèr nūcupati, qui dies suos finiuerat in Monacho *Nicien. Dioecesſ. Domino nostro* Papa *inibi tunc residente, repositum extitisset, ac sepultum in dicto Conuentu Fratrum Minorum Niciæ, sub spe recuperandi ossa, pro transferendo alibi, pro, de voluntate, et ad mandatum dicti Domini nostri Papæ, et ex præcepto per discretum Virum*

Hugonem

Hugonem Nouelli ipsius Domini nostri Papæ Cursorem, et ex parte eiusdē Domini nostri, Frater dictus Guardianus, et Conuentus Minorum, ipsi, tanquam Filij obedientiæ, huiusmodi ossa, in præsentia fide dignorum testium, solemniter exhumauerunt de proprio loco, vbi dictum corpus fuerat sepultum, et tradiderunt dicto Fratri Alberto Clerici, ad transferendum ad Cartusiam Boni passus etc. Acta fuerunt hæc Niciæ in carreria publica appellata del Malonat præsentibus ibibi discreto Viro Religioso F. Bernardo.... Priore Domus Cartusiensis Conu. Castren. et Durando de Colmarzo Clerico Notario publico Claromonten. Diœces. testibus.

Garzias de Bauares Clericus, Pampilonen. Dioc. Not.

Addit Ciaconius eadem comprobans inscriptum tumulo huiusmodi Epitaphium.

Hic iacet Reuerendissimus Pater Michael de la Salua legum Doctor natione Nauarrus, S. Georgij ad Velum aureum Diaconus Cardinalis. Obijt apud Monachum Niciensis Diœcesis die XVI. *Augusti, Anno* MCCCCVI. *& fuit Nepos Domini Martini Cardinalis Pampilonēsis vulgaritèr nuncupati, in hac Capella etiam sepulti, quorum animæ requiescant in pace Amen.*

Eadem in addition. ad Ciacon. *Ferdinandus Vghellus.*

Cœterùm Benedictus XIII. aliquo tempore Niciæ commoratus, quò, Massiliâ, ac postmodum ex Insulâ Lerinensi discedens, appulerat, in Villefrācæ portu aliquibus diebus substitit, consentiente, qui tunc summam rerum moderabatur, Amedeo Septimo Sabaudiæ Duce I. indè Sauonam, vt de cōcordia cum Gregorio XII. ageret, Venerisque Portum, nauigaturus. *Philib. Pingon. in Amed. VII. Ciaconus, aliyque.*

L.

1408. LVDOVICVS sedebat post Franciscum anno circitèr 1408. àt paulò post videtur fuisse vita functus. *M. S. authentica, Archiu. S. Franc.*

1409. Anno 1409. 1. Maij consecratur, eâ, quâ nunc est, formâ, instaurata Ecclesia Cathedralis B. Mariæ, prò cuius instauratione, Martinus Papa V. concesserat Canonicis postulantibus portiones ex legatis, & restitutionibus incertis. *Arch. Eccles. Cathed.*

LI.

IOANNES VI. curante Nobili Petro Martini Ciue Niciensi, Eccle-
1410. siam S. Francisci in ampliorē formam redactam sacrauit anno 1410. Huius Petri Martini impensis, prægrandis illa, & multorum Sanctorum imaginibus insignis icon constructa est, quæ visitur in eiusdem Ecclesiæ Choro, à Ioanne de Frācino de Pinairolio celebri eius æui Pictore. *Marmorea inscriptio, & Arch. Conu. S. Franc.*

LII.

ANTONIVS Patriâ Bellicensis, quæ est Vrbs in Beugesio Episcopalis
1422. sub Metropoli Vesontionensi, à Martino V. Summo Pontifice anno 1422. Niciensi cathedrâ donatus, eidem per aliquod breue tempus præfuit, verùm

ab

ab eodem Martino ad Patriæ ſuæ Bellicij infulas poſtmodùm tranſlatus eſt. *Ex litt. Mart. V. in Arch. publ. Ciuit.*

Eo anno, die vltima Nouemb. exordium habuit Venerabile ſodalitium B. Mariæ dictæ de Miſericordia, cui in Eccleſiâ S. Reparatę erigẽdę, *Ludouicus* Azo Abbas, Franciſcus Craui Prior S. Blaſij, Bertrandus Goyani Prior S. Reparatæ, Iacobus Graglieri VicePrior Clauſtralis, ac reliqui Monachi S. Pôtij locum ceſſere, recipientibus Giraudo Boccoleni, & Tropeto Macarij, ſuo, & Confratrum nomine. In eadem S. Reparatæ Eccleſiâ adhùc eadem Societas magno totius Vrbis commodo, & virtutis exemplo operibus Miſericordiæ intendit; vndè eam non ſolum Summi Pontifices, communicatis priuilegijs Societatis Florentinorum S. Ioãnis Decollati de Vrbe, ſed etiam Sereniſſimi Sabaudiæ Duces egregijs, ac ſpecialibus priuilegijs decorarunt. *Archiu. eiuſdem Sodalitij.*

LIII.

HAYMO Ciuis Gratianopolitanus Nobili genere ortus, in Decretis Licentiatus, ac Prior Prioratus de Caſſiano, Ordinis S. Auguſtini, Biterrenſis Diœceſis, ab eodem Martino V. anno eodem 1422. ſui Pôtificatus Quinto, 1422.
Nicienſibus Epiſcopus datus eſt. Pontificij diplomatis exemplar huiuſmodi inuenimus.

Martinus Epiſcopus Seruus Seruorum Dei Dilectis Filijs Populo Ciuitatis, & Dioc. Nicien. ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

APoſtolatus officium, quamquàm inſufficientibus meritis, nobis ex alto commiſſum, quo Eccleſiarũ omnium regimini præſidemus, vtiliter exequi, coadiuuãte Domino, cupientes, ſolliciti corde reddimur, & ſolertes, vt cum de ipſarum regiminibus agitur committendis, tales eis in Paſtores præficere ſtudeamus, qui commiſſum ſibi gregem Dominicum ſciant nõ ſolùm doctrinâ verbi, ſed etiam exemplo boni operis informare, commiſſaſque ſibi Eccleſias in ſtatu pacifico, & tranquillo velint, & valeant, Duce Domino, ſalubriter regere, & feliciter gubernare. Dudùm ſiquidem prouiſiones omnium Eccleſiarum Cathedralium, ex tunc in anteà vacaturarum, per tranſlationes de Prælatis earum vbilibet conſtitutis per nos faciendas ad alias Eccleſias Cathedrales tunc vacantes, ordinationi, & diſpoſitioni noſtræ duximus reſeruandas, decernentes irritũ, & inane, ſi ſecùs ſuper ijs, per quoſcunque, quauis authoritate, ſcientèr, vel ignorantèr contingeret attentari. Poſtmodùm verò Eccleſia Nicienſi ex eo vacante, quòd nos Venerabilem Fratrem noſtrum Antonium Bellicenſem, tunc Nicienſem Epiſcopum, licèt abſentem, à vinculo, quo eidem Eccleſiæ, cui tunc præerat, tenebatur, de Fratrum noſtrorum conſilio, Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, abſoluentes, ipſum ad Eccleſiam Bellicenſem tunc vacantem duximus authoritate Apoſtolicâ transferendum, præficiendo eum eidem Eccleſiæ Bellicenſi in Epiſcopũ, & Paſtorem. Nos ad prouiſionẽ ipſius Eccleſiæ Nicien. celerem, & felicem, de quâ nullus præter nos eâ vice ſe intromittere potuerat, ſiuè poterat, reſeruatione, & decreto obſiſtentibus ſupradictis, ne Eccleſia ipſa Nicienſis longæ vacationis exponeretur incommodis, paternis, & ſollicitis ſtudijs intendentes,

poſt

post deliberationem, quam de præficiendo eidem Nicienſi Eccleſiæ perſonam vtilem, & etiam fructuoſam cum dictis Fratribus habuimus diligentem, demum ad dilectũ filium Aymonem electum Nicien. tunc Priorem Prioratus de Caſſiano Ord. S. Auguſt. Biterrenſis Diœceſis, Licentiatum in Decretis, de Nobili genere procreatum, & in Sacerdotio conſtitutum &c. prouidimus. &c. Datum Romæ apud S. Petrum XII. Cal. Maij Pontificatus noſtri anno quinto. Ex Arch. publ. Ciu.

LIV.

LVDOVICVS BADATVS huius nominis II. Nobilis Ciuis Nicienſis, ex Abbate S. Pontij, Nicienſis Epiſcopus factus eſt. Sedebat anno
1428. 1428. vſque ad 1445. In Synodo Florentina coram Eugenio IV. ac poſtmodùm in Synodo Baſileenſi contrà Religioſos, Eccleſiæ Cathedralis iura vſurpantes, reſcripta obtinuit. Sub eiuſdẽ Præſulis regimine Gulhermus Felicis in ſua obedientia Papæ V. Legatus à latere, ac in Prouincia Prouinciæ Vicarius Generalis, Niciæ exiſtens, declarauit, Cameræ Apoſtolicæ nullum deberi ſpolium ſuper bonis Canonicorum Nicienſium defunctorum, vtpotè Regularium. Huius porrò Præſulis obitum conſignat vetus mortuarium 19. Iunij incerto anno. *Archiu Eccleſ. Cathed.*

1442. Anno 1442. In Templo Fratrum Minorum Nicienſium, ſolemni ritu, multa altaria conſecrantur. Extat eà de re monumentum huiuſmodi: *Anno Domini M. CCCC. XLII. & die XXVIII. Menſis Decembris Nouerint vniuerſi præſentes pariter, & futuri, quòd nos Raimundus diuinâ gratia Epiſcopus Sulcitanus in Sardinia, Ordinis Fratrum Minorum, benediximus, & conſecrauimus altare S. Antonij de Paduâ, infrà Eccleſiam dictorum Fratrum Ciuitatis præſentis Niciæ, demùm ſubſequentèr die craſtina, altare S. Laurentij. & alio die, altare vndecim millium Virginum, & decem millium Martyrum. & alia altaria, videlicèt S. Franciſci, Annunciationis Virginis glorioſæ, Apoſtolorum Petri, & Pauli, B. Mariæ retrò portam dictæ* Eccleſiæ, *B. Mariæ Capellæ Sardinorum retrò Chorum, S. Ioannis, & Ludouici cùm conſecraſſemus, ſicut in omnibus ſigna, quòd conſecrata fuerunt, faciendo reſpici, reperimus, ſcilicèt Reliquias Sanctorum in Columnis conditas, & in teſtimonium veritatis, hanc cedulam ſcribi iuſſimus, & propriâ manu nos ſubſcripſimus, & ſigillum Epiſcopale cum noſtris armis, quo vtimur, apponi fecimus.*

LV.

HAYMO PROVANA huius nominis II. natione Pedemontanus,
1446. ex Dominis Lainiaci, Decretorum Doctor Ord. S. Benedicti, anno 1446. præerat Eccleſiæ Nicienſi, in qua 14. circitèr annis vixit.

1459. Anno 1459. die penultima Auguſti, Haymo Epiſcopus tranſegit cum Conſulibus Nicienſibus, prò decimis.

1460. Iterùm ſequenti 1460. idem Haymo Præſul, Antonius Badati Præpoſitus, Ioannes Blanqui Archidiaconus, Ioannes Columbi Præceptor de Feneſtris, Paulus Graſſi Prior de Iſia, Beſſius de Nono Præcentor, Guillelmus Michelotti Sacriſta, Ioannes Laugerij Prior Villæueteris, Roſtagnus Pondole Prior S. Iacobi, Petrus Cais Prior de Leuentio, Petrus Caroli, & Baptiſta

de Solario Canonici pepigerunt cum Consulibus Petro Badati, Petro Busquete, Ludouico Arnaudi, & Antonio Robaudi, ac Francisco Iosfredo I. V. D. Assessore, & Constantino Andree in Decretis Licentiato, pro eisdē rebus decimabilibus. *Arch.publ Ciuit. & Eccles. Cathed. Franc. A. ab Eccles.*

LVI.

HENRICVS III. olim Aconensis Episcopus, Haymonem subsecutus est, ex prouisione Pij II. Summi Pontificis: attamèn ipso Episcopatus exordio, anno 1461. videtur cessisse è vita. *Archiu. publ. Ciuitatis.* 1461.

Hoc anno 1461. constructum fuit Cœnobium S. Crucis, Minorum D. Francisci de Obseruantia, Pauli III. Summi Pontificis, sequenti sæculo, celebratum hospitio; de quo deijciendo, non nemo perperàm scripsit, multo anteà, anno scilicet 1406, dùm Niciæ adesset Benedictus XIII. actitatum. Id porrò sumptibus publicis Nicienses ædificarūt, loco dicto [*au Carme Vuiell*] annitente Anna de Lusignano Ducissa Sabaudiæ, & recipiente vice Ordinis F. Francisco de Rauennâ. Hâc super re huiusmodi ad Nicienses litteras expediuit:

Anna ex Regalibus Cypri, Ducissa Sabaudiæ, &c.

VNiuersis serie præsentium facimus manifestum, quòd cum Sanctissimus Dominus noster Pius Papa Secundus nobis licentiam contulerit, duos Ordinis S. Francisci de Obseruantiâ erigendi, fundandi, & stabiliendi, vbicunque voluerimus, in Ditione Ducali, Conuentus, constantibus de præmissis gratijs, litteris Apostolicis, debitè, vt conuenit, cordono serico impendenti, plumbatis, & signatis, ac munitis solemnitatibus in talibus fieri consuetis, quarum tenor sequitur, & est talis:

Pius Episcopus Seruus Seruorum Dei, Dilectæ in Christo Filiæ Nobili Mulieri Annæ de Cypro, Ducissæ Sabaudiæ, Salutem, & Apostolicam benedictionem.

INter cætera desiderabilia cordis nostri &c. Datum Bononiæ Anno Incarnationis Dominicæ 1459. Septimo Id. May Pontificatus nostri Anno Primo.

Ioannes Baptista. A. de Quspeto.

Hinc est, quòd nos supplicationi Benedilectorum nostrorum, Hominum, Consulum, & Communitatis Ciuitatis Niciæ, super ijs nobis factæ, signatè contemplatione Venerabilis Fratris Georgij de Plozascho, Præceptoris Vercellarum, Gubernatorisque dictæ Ciuitatis Niciæ, neenon Carloni ex Comitibus Vintimilij, & ex Dominis Brigæ, qui præmissis ergà nos sedulè intercesserunt, benigniter inclinata, præfatis Hominibus, & Communitati dictæ Ciuitatis Niciæ, authoritate, vt præfertur, super hoc concessâ, licentiam, & facultatem concedimus per præsentes, vnum Conuentum dicti Ordinis, infrà, vel extrà mœnia dictæ Ciuitatis, loco congruenti, & honesto, erigendi, creandi, fundandi, sub, & cum honoribus, priuilegijs, & indultis, in dictis litteris Apostolicis latiùs descriptis; ità quòd fundationem huius Ordinis incipere debeant hinc ad vnum annum ad tardiùs, & indè ad illam complendum diligentèr, & sollicitè intendere, quantum fuerit possibile, has litteras nostras eisdem in testimoniū cōcedētes Datas in Mōte Calerio Die XVII. Aprilis Anni Domini M. CCCC. LX.

Per Dominam, præsentibus Dominis A. ex Marchionibus Romagnani Cancellario.

De Duyno Domino Vallesiæ. Bollomer. Arch. publ. Ciuit. Paulus Brit. in Monum. Seraph. Prou. S. Ludou.

LVII.

BARTHOLOMÆUS CHVETTI oriundus ex Sabaudiâ, seù verius ex Delphinatu, ab eodem Pio II. Episcopatum Nicien sem accepit, anno
1462. 1462. 17. Cal. Maij. Hic cunctis sæculis, ob beneacta, celebrandus Præsul, diutiùs, per triginta nouem scilicèt annos, Niciensem rexit Ecclesiam, atque
1473. insupèr, postulante Domina Yolante Ducissâ Sabaudię, Monasterij S. Pontij anno 1473. à Sixto IV. Summo Pontifice, Abbas Commendatarius factus est. *Arch. publ. Ciuit. Eccles. Cathed. Mon. S. Pontij.*

1467. Anno 1467. Iulio mense, laborante Niciensi Vrbe morbo epidimiæ, Antonius Badati Præpositus, cernens Canonicos ad duodenarium numerum redactos, qui olim quatuor, & viginti numerabantur [refero quæ tunc fuere, de Canonicorum numero, publicis tabulis cõsignata] abdicauit se administratione bonorum, & redituum Capituli, quæ hactenùs penès Præpositum fuerat. *Arch. Eccles. Cathedralis.*

1472. Fratrum S. Augustini Niciensium Cœnobium anno 1472. vetus institutum amplectitur, ac in arctiori obseruantiâ reformatur, Authore *F. Io. Baptistâ à Genuâ*, ex cuius nomine dicti sunt, *Baptistini*, qui adhùc Genuæ, in S. Mariæ de Consolatione, alibique, eius Congregationis institutum arctius profitentur, quod tamen apud Nicienses iã in desuetudinem abijt. Idem eodem pio Viro curante præstiterunt Oneliæ Conuentus, ac Tendæ. *August. Iustinian. in Annal. Genuen. Marian. de Grimaldis in Sanctuar. Genuen.*

S. Crucis, Fratrum de Obseruantiâ, Ecclesiam, sumptu publico ædificatã,
1474. Bartholomæus Episcopus sacrauit, die quintâ Maij, anno 1474. dùm ab eisdem Fratribus Capitulum Prouinciale ibidem celebraretur, duodennio videlicèt, postquàm eidem Cœnobio extruẽdo principium factum est. *Ludou. Reuelli in veter. Monumentis.*

1482. Eodem ritu S. Dominici Templum anno 1482. 21. Septembris, ampliori formâ perfectum, consecratur, sumptibus Nobilis Christopori Iofredi, Cosmæ Filij, qui eidem Ecclesiæ insignes est eleemosinas elargitus, erexitque ibidèm elegans D. Mariæ Magdalenæ Sacellum, quod nunc hæreditario iure Nobilibus Capellis Ciuibus Niciensibus cessit. *Archiu. FF. Prædic. & Inscriptio in Templo S. Dom. M. S. authen.*

In hoc Diui Dominici Templo, per hos annos, mirabile quid, eique, quod Parisijs, præsente S. Brunone, acciderat, persimile, contigisse refert F. Michael Piò, lib. 1. cap. 51. Histor. Ord. Præd. ex Ambrosio Taegio 6. par. Cùm enim defuncto cuidam Magistro in Theologiâ, exequiæ, de more, publicè celebrarentur, surgens ille è feretro, in quo iacebat, horribili voce exclamauit: *Damnatus sum.* quo audito, cum omnes propemodùm, qui aderant, metu correpti difugissent; percunctantibus ex eo paucis, qui remanserant, eius infortunij caussam: *Meo indicio*, inquit, *vestroque exemplo damnatus sum, ob vitium*

proprietatis, & nullus eſt, qui me ex hoc æterno ſupplicio poſſit eruere. his dictis iterùm in feretro iacere eſt viſus.

Anno 1483. F. Ludouicus Terreni, S. Franciſci Eccleſiam, ex piorum eleemoſinis, vetere collapſo, nouo fornice inſtaurauit. *Inſcriptio in Eccleſ. S. Franc. M. S. authen.* 1483.

Sed vt ad Bartholomæum Præſulem reuertar, poſtquàm anno 1499. cum Conſulibus Nicienſibus, eas, de quibus olim ſæpiùs fuerat actitatum, atque pactum, decimas ſtabiliſſet, ad ſartatecta Eccleſiæ Cathedralis, ac diuini cultus ornatum animum intendit. Inſculptis enim, ære ſuo, Chriſti Domini, ac duodecim Apoſtolorum iconibus, ſingulis Eccleſiæ columnis appendi voluit, ac, vt antè illa, venerationis ergò, in ſolemnioribus anni feſtis, cereæ faces accenderentur, recipiente, nomine Capituli, Mathæo Laugerio Canonico Sacriſtâ, reditus perpetuos deputauit. Idem in Abbatiali ſuâ S. Pontij Eccleſiâ actum voluit. Eandem præterea Eccleſiam Cathedralem non ſolùm ex parte inſtaurauit, ſed etiam pulcherrimũ in illa Sacellum, non minùs annuis prouentibus, quàm inſignibus Chriſti Domini, B. Mariæ, SS. Ioannis Baptiſtæ, Bartholomæi, aliorumque Sacris Reliquijs exornatum, Diuo Bartholomæo Apoſtolo dedicauit. In eo, vt commodiùs Miſſarum Sacrificia, ac Diuini Officij laudes peragerentur, ſex Sacerdotibus in commune viuentibus peculiaria ſtatuta, à Sede Apoſtolica approbata conſcripſit. Idem Bartholomæus Sacriſtiam Eccleſiæ Cathedralis, non modò argenteis multis ſignis [quod etiam in D. Bartholomæi Sacello effecerat] vaſiſque ad diuinum cultum pretioſiſſimis, ſed ſacrâ etiam omnis generis ſupellectile locupletauit, eâ præſertim, quâ Epiſcopi vtuntur Pontificalia exercentes: addiditque ſibi, & Canonicis affabrè facta in Choro ſedilia, ac in Eccleſiâ organorum ſublime reſonantium fiſtulas: àc, vt vno verbo dicam, diuino ſemper intendens cultui, vt bonũ Eccleſiæ Præſulem decet, Eccleſiaſticos reditus non ſibi, aut Conſanguineis, ſed Pauperum ſubſidio, & Eccleſiarum ornatui impẽdit: multaque alia piè fecit, quę huius epitomes anguſtijs complecti nequeo. Poſtquàm autẽ multis annis præfuiſſet Eccleſię Nicienſi, defunctus eſt anno Chriſti 1501. die 12. Iulij, ac in eo, quod extruxiſſe diximus, S. Bartholomæi Sacello eſt tumulatus. *Archiu. Sacelli S. Bartholom. Eccleſiæ Cathed. Mon. S. Pontij, Ciuitatis Nicien.* 1501.

LVIII.

IOANNES VRIOLVS aliàs *Orcoli*, Viennâ in Delphinatu oriundus, Bartholomæo, tàm in Nicienſi Epiſcopatu, quàm in S. Pontij Abbatiâ ſucceſſit, fuitque huius nominis VIII. viuebat anno 1503. vel 1504. non autèm 1495. vt mendosè legitur in Catalogo Martinengi. De eius geſtis pauca admodùm nanciſci licuit. 1503.

LIX.

AVGVSTINVS FERRERIVS Bugellenſis, Bonifacij Ferrerij, de quo infrà, Cardinalis Frater, Iulij II. Summi Pontificis Cubicularius, S.

Stephani Rodobij Præpositus, ac multarum in Pedemonte Abbatiarũ Cõmendatarius, Niciensis Præsul factus est, quam Ecclesiam rexit, vsque ad an-
1511. num 1511. quo tempore, Niciensi Episcopatu dimisso, ad Vercellensem transfertur. *Martinengus, Aug. ab Eccles. in Catal. Episcoporum Nicien. aliysque.*

LX.

1514. HYERONIMVS ARSAGVS, siuè *de Arsago* Mediolanensis, Ord. S. Benedicti, Abbas Bremetensis, cum anno 1514. præesset Ecclesiæ Niciensi, à Leone X. ad Concilium Lateranense accersitus est, eique subscripsit.

1517. Anno 1517., longè degente, in eadem Lateranensi Synodo, Episcopo Niciensi, per Reuerẽdiss. Antonium Barraij Episcopum in partibus celebratur consecratio Ecclesiæ recens constructæ, B. Mariæ Carmelitarum, sumptus pręstante Nobili Petro Busquete Patrino; vt vocant. *Archiu. Frat. Carmelitarũ.*

1518. Idem sequenti 1518. per Mathæum Laugerium Canonicum Sacristam, in Ecclesia, seù Oratorio Sodalitij S. Crucis præstitum est, quorum institutũ à Genuensibus iam olim anno 1306. 20. Martij in Cœnobio Fratrum Prædicatorum incæperat. *Monum. Sodal. S. Crucis.*

LXI.

1518. NICOLAVS anno 1518. gessisse Niciensem Episcopatum, & sequẽti
1519. 1519. obijsse perhibetur ab *Aug. ab Ecclesiã.* Nihil tamen nos de eo nacti sumus in domesticis nostræ Ecclesiæ monumentis.

LXII.

1519. PHILIPPVS II. statim post Nicolaum, eodem anno 1519, ad cathedram assumptus est, iuxtà eundem, qui suprà, Scriptorem Augustinum ab Eccles.; at de hisce postremis Præsulibus, Nicolao, & Philippo mirum silentium in tabulis Ecclesiæ Cathed. Niciensis. Quamobrẽm is, qui mox sequitur, Hieronymus Arsagus, fortassis idem est cum superiore.

BONIFACIVS FERRERIVS Bugellensis, multarum in Pedemonte Abbatiarum Commendatarius, Episcopus Eporediensis, ac posteà Vercellensis, vndè à Leone X. Summo Pont. S.R.E Præsb. Cardinalis tit. SS. Nerei, & Achillei creatus, & ad Episcopatum Portuensem assumptus est, perhibetur Episcopatum Niciensem per aliquod tempus administrasse. De
1521. eo ait Ludou. Reuelli, anno 1521. die Festo S. Hieronymi, Niciæ in Templo Diui Dominici Sacro solemnitèr peracto, Serenissimo Carolo Sabaudiæ Duci Beatricem, Emanuelis Lusitani Regis Filiam, in matrimonium coniũxisse. Obijt Romæ anno 1543. mense Ianuario: indè Bugellam delatus. *Ciacon. Vghell. August. ab Eccles.*

LXIII.

HIERONIMVS ARSAGVS, siuè huius nominis, & cognominis II. vt vult Augustinus ab Eccles. aliusque à superiore, siuè idem adhùc superstes, abdicauit forsitã, & per regressum resumpsit Niciensem Episcopatũ.

Hic Cathedram ad Ecclesiam S. Reparatæ transtulit, prò qua re publicas tabulas hic ex parte adducere operæ pretium fuerit: *In no-*

IN nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Amen. Anno à Natiuitate eiuſdem Domini milleſimo, quingenteſimo, trigeſimo primo, Indictione quartâ, cum eodē anno ſumptâ, die verò decimâ nonâ menſis Octobr. Ex huiuſmodi veri, & publici inſtrumenti tenore vniuerſis, & ſingulis, tàm præſentibus, quàm futuris, fiat, & ſit notū. Quòd cum ſuperioribus annis, Illuſtriſſimus Dominus noſter, Dominus Karolus Sabaudiæ &c. Dux, Comes Niciæ, pro bono publico, & ſui ſtatus tranquillitate, conſtrui, ac de nouo ædificari fecerit quoddam Fortalitium, in præſenti Ciuitate Niciæ & intrà illius muros, & mœnia introcluſa fuerit Cathedralis Eccleſia Nicienſis Canonicorum Regularium Sancti Auguſtini; ob quod, Capitulum, & Canonici eiuſdem Eccleſiæ non valent commodè ibidem in diuinis deſeruire, tractatumque fuerit de transferendo dictam Eccleſiam Cathedralem ad Parochialem Eccleſiam S. Reparatæ dictæ Ciuitatis Niciæ, quæ à Sacro Monaſterio S. Pontij Ordin. S. Benedicti propè, & extrà muros dictæ Ciuitatis dependet, & ſolita eſt regi, teneri, & gubernari per vnum ex Monachis prædicti Monaſterij, qui Prior, ſeù Rector eiuſdem Eccleſiæ vocatus, de illius fructibus, redditibus, & prouentibus ſolitus eſt diſponere prò libito voluntatis, illoſque in ſuos proprios vſus conuertere: in quâ dicti Domini Canonici, & Capitulum commodiùs, vt prætenditur, in diuinis deſeruire poterunt, quàm in dictâ eorum Eccleſiâ, vt præfertur, introcluſa. Cumque in eadem Nicienſi Ciuitate ſit quædam alia Parochialis Eccleſia S. Iacobi dependens à Capitulo, & Eccleſia Nicienſi prædictis, ſolita teneri, regi, & gubernari per vnum ex eiuſdem Eccleſiæ Canonicis, qui Prior, ſeù Rector nuncupatus, de illius fructibus, & prouentibus ſolitus eſt diſponere, & in ſuos proprios vſos conuertere. Tractatumque fuerit, mandato, ac contemplatione præfati Illuſtriſſimi Domini noſtri Ducis, tàm per Magnificos Dominos dictæ Ciuitatis Gubernatorem, & Fortalitij Capitaneum, quàm per Dominos Ludouicum Cayſſi, Leontium Carde, Hugonem Gapeani, & Ginetum Barraſe Sindicos, & ſpectabilem Dominum Petrum Larde legum Doctorem, & prædictæ Ciuitatis Niciæ Aſſeſſorem, ac Nobiles Bartholomæū de Grimaldis, Gaſparem Flote dictę Ciuitatis Nicię Condeſenſoros, & Ciues, quod dicta Parochialis Eccleſia de S. Reparata detur, & aſſignetur pręfatis Dominis Canonicis, vt ibidèm in diuinis commodiùs deſeruiant, & è conuerſo, dicta Eccleſia S. Iacobi detur, & aſſignetur, & in omnibus, & per omnia ſuccedat in locum illius S. Reparatę, habita ratione pluriſualentię, & maioritatis Parochię dictę Eccleſię S. Reparatę, taliterque, quantùm fieri poterit, res ad ęqualitatem perducatur, vt diuinus cultus hinc, & indè celebretur, & non minuatur. PROPTEREA cupientes dictæ partes dictum tractatum ad ſuum debitum effectum perduci, in omnibus, & per omnia, Sāctiſſimi Domini noſtri Papæ, & Sedis Apoſtolicæ, ac pralibati Illuſtriſſimi Domini noſtri Ducis beneplacito ſemper ſaluo. CONGREGATO Venerabili Capitulo dicti Monaſterij S. Pontij, ad ſonum campanæ, & in Capitulo dicti Monaſterij, vt moris eſt, de mandato Reuerēdi Domini Honorati Martelli I.V.D. Abbatis, perpetui Commendatarij, & Adminiſtratoris eiuſdem Monaſterij ibidèm præſentis. In quo quidē Capitulo interfuerunt ipſe Reuerendus Dominus Abbas, Venerabiles, & Religioſi Viri, Dominus Henricus Columbi Sacriſta, Petrus Iſoardi VicePrior,

Fran-

Franciſcus Oquini, Petrus Pelliceri, Dominicus de Belmũdis, Bartholomeus Ragut, Petrus Moreti, Georgius de Bronera, Simon Maynfredi, Ludouicus Iaucelleti, & Carolus Cõperij, Monachi dicti Monaſterij S. Pontij, maiorem, & ſaniorem partem Capituli facientes, cæteris Dominis Monachis abſentibus, & in remotis degentibus, Capitulanteſque, & Capitulum facientes, gratis, & ſpõtè, omnes ſimul, vnanimitèr, concorditèr, nemine eorum in aliquo diſcrepante, & tàm nominibus eorum proprijs, quàm aliorum Monachorum, vt ſuprà, abſentium, citrà tamen quorumcunque aliorũ Procuratorum ſuorum, & dicti Monaſterij, per eos quomodolibèt hactenùs conſtitutorum reuocationem, omnibus modò, viâ, iure, cauſsâ, vel formâ, quibus meliùs, tutius, & efficaciùs de iure potuerunt, ſciuerunt, & debuerunt, fecerunt, conſtituerunt, creauerunt, & deputauerunt, & ſolemnitèr ordinauerunt eorum, & dicti Monaſterij veros, certos, legitimos, & indubitatos Procuratores, actores, factores, & negotiorum ſuorum, & dicti Monaſterij infraſcriptorum geſtores, Syndicoſque, & Tconomos ſpeciales, & generales ſità tamen, quòd ſpecialitas generalitati non deroget, necè contrà, videlicèt Venerandos, & Egregios Viros, Ioannẽ de Nicià, Lazarũ Tornexij, Franciſcum Lamberti Monachum dicti Monaſterij, & Bartholomæum Alberti Romanam Curiam ſequentes, & ipſorum quemlibet in ſolidum; Ità tamen, quòd non ſit melior conditio primitùs occupantis, nec deterior ſubſequentis, ſed quod vnus ipſorum incœperit, alter eorundem id proſequi mediatè valeat, & firmitèr, ac ad effectum totalitèr perducere; & expreſsè ad ipſius Reuerendi Domini Abbatis, & Venerabilium Dominorum Monachorum conſtituẽtium, vel eorum Monaſterij, ac Capituli nomine ſe præſentandum coram ſanctiſſimo Domino noſtro Papà, vel altero ad id potestatem habente, & in ſuis manibus [in euentum, in quẽ, prædicti Domini Canonici Regulares, & Capitulũ Eccleſiæ Nicienſis cedat, et reſignet omne ius, omnemque dependentiam eiſdem Dominis Canonicis, & Capitulo competentem in, & ſuper dicta Parochia Eccleſiæ S. Iacobi, ac de eodem iure, ac dependentia, dictis Monachis, qui prò nũc ſunt, & prò tempore perpetuò erunt, prouideatur, tradaturq; et effectualitèr aſſignetur eadẽ Eccleſia S. Iacobi prælibatis Dominis Monachis, ad fines & effectus, vt perpetuò vniatur menſæ dicti Monaſterij, ſic, et talitèr, quòd ſuccedat in locũ dictæ Eccleſiæ S. Reparatæ, et deincèps, regatur, et gubernetur per eoſdem Dominos Monachos, et de eadem Epiſcopus, Capitulum, et Canonici prædicti nullo modo ſe intromittere poſſint, ac in euentum, in quem dictum Capitulum, et Canonici conſentiant, et conſenſum præſtent, quòd carreriæ, et domus in eiſdem carrerijs ſitæ, et ſituatæ, incipiẽdo à Portali S. Allodij vſq; ad domum, et cantonum Egregij Leonardi Guiſolis, antèquàm venduntur herbę, et indè à domo Hęredum Magiſt. Bartholomæi Morelli vſque ad Cantonum del Sarrayn, ſiuè de Dono Giacbetto, in quo ſita eſt domus Egregij Iſnardi Dragui. Quarum quidem domorum anterior facies reſpicit meridiem; et perindè aliæ facies domorum reſpicientium deretrò partẽ tramontanę, de longo in longum, tàm à parte interiori reſpiciente meridiem, quàm poſteriore reſpiciente tramontanàm dictę Parochię S. Iacobi, ac ſub eiuſdẽ Parochię iuribus, et emolumentis, modis, et formis infraſcriptis, per eandem ſedem Apoſtolicã admittantur; Videlicèt, quòd ſi contingat aliquas domos infrà dictas carrerias

exiſten-

exiſtentes, habere, & facere eorum ingreſſum, & egreſſum per dictam carreriam, ſiuè faciem domorum reſpicientem tramontanam, et dictę domus non prætendantur vſque ad aliam partem, verſus meridiem, hoc eſt vſque ad carreriam plateæ, ſiuè Seleyæ, illæ tales domus, & omnes ibidèm habitantes ſint, & eſſe cenſeantur de Parochiâ S Reparatæ. Aliæ verò domus, & habitationes, in dictâ carreriâ exiſtentes, de longo in longum, & de alto in baſſum, ſint, & eſſe cenſeantur de Parochiâ S. Iacobi. De quâ quidem Parochiâ S. Iacobi, prædicti Dominus Epiſcopus, Canonicorum Capitulum, & Rector dictæ S. Reparatæ, qui pro nūc ſunt, et in futurum pro tempore fuerint, nullo modo ſe intromittere poſſint. ET VLTERIVS in euentum, in quem præfati Domini Canonici, & Capitulum prædictæ Nicien. Eccleſiæ, pro maiori valentiâ fructuum, & redituum dictæ Eccleſiæ S. Reparatæ, excedentis alios fructus, & reditus dictæ Eccleſiæ S. Iacobi, dent, tradant, & effectualitèr expediant Monachis prędictis, annis ſingulis, in feſto omnium Sanctorum, ſummam quindecim ſcutorum auri ſolis, ad ſignum Regis Franciæ, in bono, perpetuo, & annuo reditu, in litteris Apoſtolicis deſupèr cōficiendis exprimendo, & deſignādo, & non alitèr, aliàs, nec alio modo &c.] petendi, ſupplicandi, et obtinēdi, litterarumque deſuper neceſſariarum, cum clauſulis in tali apponi ſolitis, & conſuetis, confectioni, & expeditioni conſentiendi, & conſenſum liberaliter præſtandi &c. Actum extrà, & prope muros Niciæ in Capitulo dicti Monaſterij S. Pontij, præſentibus ibidem Nob. Georgio de Grimaldis Ciue Niciæ, & Venerab. Domino Ioanne............ Capellano de S. Martino Nicien. Diœceſ. teſtibus ad præmiſſa vocatis, & rogatis. Iſoardus Baudoyn Not.

Anno 1532. ab aliquibus pijs, & Nobilibus Ciuibus, ſcilicèt Ioanne Badati, Andrea Capelli, Michaele de Iudicibus, Ludouico Martelli, & Gabriele 1532. Capelli, prò Pauperibus Leproſis, nouum Nozochomium, ſub inuocatione S. Lazari, ædificatur; cùm vetus, quod propiùs mare erat, ſub eodē S. Lazari titulo, ob crebras Paulonis fluuij eluuiones, damna non modica accepiſſet. *M. S. Authentica.*

Quam ſuperiùs diximus, de permutandis Eccleſijs, Canonicos inter, ac Monachos S. Pontij, pactio, perfecta eſt, anno 1533. 12. Februarij, Bononiæ, 1533. coram Sereniſſimo Sabaudiæ Duce Carolo, qui eò, vt Caroli V. Imperatoris coronationi adeſſet, aduenerat, miſſis iterùm à Hieronymo Arſago Epiſcopo Nicienſi, ac Monachis S. Pontij legitimis rei geſtoribus *Arch. Eccleſ. Cathed. S. Pontij, & Carmelitarum.*

Anno eodem 1533. die 7. Octobris, Clemens VII. Pont. Max. ſtipatus à 1533. duabus, & viginti triremibus, in quibus vehebantur Purpurati Patres XI., Portū Herculis Monœci, ſeù Villæliberę ingreſſus eſt, vndè, die Iouis ſequēti, Maſſiliam versùs nauigationem inſtituit, vbi à Franciſco I. Chriſtianiſſimo Rege exceptus eſt. *Ludou. Reuel. in miſcel. Paul. Iouius, & alij.*

Anno 1535, ſub eodem Præſule Hieronymo Arſago, in Cœnobio Fratrū 1535. de obſeruantia, S. Crucis, celebrantur, in feſtis ſolemnibus Pentechoſtes, eiuſdem Ordinis Comitia Generalia, ad quæ dicuntur tria millia Fratrum

con-

conuenisse, qui *F. Vincentium de Lunellis* natione Hispanum, in Generalem Ministrum elegerunt. *M. S. auth. Regist. Capitulor. Fratr. Obser. Ludou. Reuelli*, qui oculatus testis ait fuisse inibi plus quàm quingentos Fratres, non verò, quod aiunt alij, tria millia, cuius numeri exiguitatem, præ amplitudine Ordinis iam tùm amplissimi, satis improbabilem crediderim.

1538. Tribus indè annis, videlicèt 1538. mense Maij, Nicæam venit Summus Pontifex Paulus III. vnà cum Carolo V. Cæsare, ac Francisco I. Gallorum Rege, maximis Orbis Christiani Principibus, pacem inter eosdem conciliaturus. Pontifex, ob exortas inter Nicienses nonnullas suspiciones, intrà Arcis ambitum non admissus, in Sanctæ Crucis Cœnobio, cum Pontificia aulâ, hospitium elegit. Imperator ex Hispanijs maritimâ classe vectus, in Portus Herculei Opido est diuersatus. Gallorum Rex in Villanouano prius Opido vltrà Varum, ac postmodùm loco dicto *la baumeta* substitit, in agro Niciensi. Et quandòquidem inter ipsos Reges firma pax obtineri non potuit, inducias in decennium decreuerunt. *Relatio Legati Veneti. Paulus III. in Bull. indict. Conc. Trid. Henric. Spondan. Auctar. epit. Paulus Iou. Honoratus Pastorell. & alij.*

Circà hoc tempus obijsse videtur is, de quo agimus, Episcopus Niciensis.
1538. Testamentum quidèm consignauisse hoc anno 1538. 16. Septembris Mantuæ, tabulas testamenti rogante Ioanne Iacobo Notario Mantuano, ac Hæredem suum vniuersalem instituisse Nobilem Virum Romanum de Arsago; comprobant authentica manuscripta. Fuisse censetur vltimus omnium, qui vetus Ecclesiæ Cathedralis Beatæ Mariæ Episcopium incoluerint, quas ædes etiam, magnâ ex parte, instaurauit, vbi etiamnùm eius Gentilitia stemmata, nomenque insculpta aspiciuntur.

Obijt his annis Niciæ Beatrix à Lusitaniâ Serenissimi Caroli cognomento Boni, Sabaudiæ Ducis Vxor, eiusque Corpus aromatibus conditum, in eâdem vetere Ecclesiâ Cathedrali est tumulatum, in Sacello Diui Batholomæi, vbi etiamnùm visitur.

LXVI.

IO. BAPTISTA PROVANA huius cognominis II. Francisci Senatoris, Condomini Lainiaci, & Mariæ de Aladio Filius, Prothonotarius Apostolicus, Canonicus Taurinensis, ac Magnus Caroli Ducis Sabaudiæ
1540. Eleemosinarius, circà annum 1540. ad Episcopatum Niciensem assumptus, annis octo eidem præfuisse videtur. Hic primus in nouo S. Reparatæ Episcopali palatio sedem fixit, vbi antiquitùs erat domus S. Pontij Abbatialis, prò cuius Ecclesiæ regimine, egregia statuta à Capitulo Canonicorum edi curauit. *Aug. ab Eccles. Archiu. Eccles. Cathed.*

1543. Anno 1543. Turcarum, sub Ariadeno Pyratâ, ac Gallorum, terrâ, marique, obsidionem, sub Duce *de Anghién* passa est Nicæa Ciuitas, non minùs viginti duorum dierum spatio, Vrbeque demùm captâ, sed numquàm expugnatâ Arce, non solùm ædes priuatorum permultæ, immisso ab Hostibus, dum festinantèr abirent, igne conflagrarunt, sed sacra etiam loca non pauca

vorax flamma labefactauit, plerique insupèr vtriusque sexus Ciues in captiuitatem à Turcis abducti sunt. Eâ de re sic Geuffreus apud Io. Bernardum Venerosum in Genio Ligure: *Barbarussa classem ad Nicæam Prouinciæ admouet, Vrbem grauitèr oppugnauit, ac cœpit, eamque Milites Turcæ diripiunt, & incendijs difformant 5200. captis, inter quos 200. Virgines Deo consecratæ, & præda ducatorum 60000. capta.*

Narrantur hoc tempore multa diuinitùs acta, & mirabilia contigisse; visam aliquandò à Turcis apparentem in sublimi aere, mulierem humana specie augustiorem, B. Virginem scilicèt, antiquissimam Niciensis Vrbis Tutelarem, ferreas ingentis ponderis pilas, ex Turcicis bombardis emissas, à Nicææ mœnibus auertentem, atque in ipsos Barbaros retorquentem. Quin immò impium cuiusdam Militis Turcæ factum eadem B. Virgo miraculo vindicauit. Adiuâ is B. Mariæ Gratiarum Ecclesiâ, quæ est propè Herculis Portum, vbi nunc Fratrum Capuccinorum Monasterium, plumbeam pilam in oculos statuæ eiusdem intemeratæ Virginis, per contemptum, ex sclopo emisit: nec impunè cessit sacrilego militi audax factum, nàm ex eâdem statuâ, quasi quâdam contrariâ vi eadem glans plumbea repercussa, in alterum ex ipsius Turcæ oculis reflexa est, eumque protinùs, acerbo vulnere, excæcauit, in euidens prodigij testimonium. Factum narrauit R. D. Antonio Camosso Caudæraſæ Priori olim in Turcicis triremibus catenato, dùm aliquãdò ad Eubæam Insulam deuenisset, idem met, cui id contigerat, Turca, eodẽ adhùc captus oculo, vt refert F. Cherubinus à Niciâ in Relatione eiusdem Cœnobij S. Mariæ gratiarum. De eâ obsidione scripsere *Paulus Iou. in Histor ijs, Ioannes Botterus in Carolo III. Duce, Spondanus in Auctar. Iofredus in Chron. Hon. Pastorell. & alij multi.*

Sæuierunt autèm in primis impij, ac Barbari Milites, in S. Crucis, Fratrum de Obseruantiâ Cœnobium; quamobrèm, vt ad locum tutiorem reducerentur Religiosi, diruto à fundamentis adeò illustri Monasterio, ipsâque elegãtis formæ Ecclesiâ, cum nondùm ex primâ fundatione integrum sæculum defluxisset, ad Ecclesiam B. Mariæ Cemeliensis, iuris, ab antiquissimo tempore, S. Pontij Monachorum, ex priuilegio Apostolico, sunt translati non sine publico luctu Ciuium, qui S. Crucis Ecclesiam, ac eiusdem Religiosas ædes, publicis impensis olim, vt diximus, erexerant. *Arch. publ. Ciuit. Paul. Britius in Seraph. Monum. Prou. S. Ludouici.*

Hæc omnia sub Ioannis Baptistæ Prouanæ Præsulatu contigisse verosimile est, qui postquàm Boni Pastoris impleuisset officium, & Cathedralem S. Reparatæ Ecclesiam, multâ, ad diuini cultus ornatum, supellectile decorasset, dùm aliquandò Vercellis degeret, vitâ functus est, Anno Christi 1548. 1548.
11. Septemb. *vetus mortuarium Ecclesiæ Cathed.*

LXV.

HIERONYMVS DE CAPITE FERREO Nobilis Romanus, Patrem Recinetensem ex Ciacono, ac Bernardinâ de Capite ferreo Matrem habuit,

ex nostris domesticis monumentis. Initio inter familiares Clementis VII. ac Pauli III. adscitus est. Et quidem in solemni Pauli III. coronatione primus Conseruator Vrbis electus, elegantem coram ipso, quam Pontifex summè laudauit, recitauit orationem.

Indè Thesaurarius, ac Datarius Apostolicus eiusdem Pauli III. à quo ad Lusitanos ac anno 1541. ad Regem Galliæ Franciscum I. Nuncius, posteà Aemiliæ Legatus, ac demùm S. R. E. Diác. Cardinalis creatus est die 26. Augusti, anno 1545. sub tit. S. Georgij in Velabro. Inter cœtera autem hic Cardinalis, quem enituisse magnâ, in rebus gerendis, prudentia, ac corporis, & fortunarum damna passum esse ob fidelem nauatam operam scripsit Andræas Victorellus, Niciensem, incerto mihi anno, Episcopatum obtinuit, additis, pensionis iure, nummis aureis 100. super Niciensi Præpositurâ, qua tunc temporis Ioannes de Prouanis gaudebat. Eius autem in Niciensem Episcopum inauguratio videtur contigisse, non anno 1542. quo adhùc in humanis de-
1549. gebat Io. Baptista Prouana, sed circà 1549. Obijt autè Romæ Calêdis Octob. anno Christi 1559. in Templo B. Mariæ de pace sepultus, relictâ superstite, ac hærede Bernardinâ Matre.

Ex quo anno vno, aut altero, non ampliùs, gessisse infulas Nicienses, quis arguat, ex cessione videlicèt, quandò, anno 1550. alius Præsulis nomine, eiusdem Ecclesiæ tabulæ consignantur; Philippi videlicèt.

LXVI.

PHILIPPVS III. cuius cognomen, & Patriam Aug. ab Ecclesia reri-
1550. cet, circà 1550. infulis Nicien sibus est ornatus. De eo nihil admodùm nancisci licuit in ijs, quæ ad manus nostras deuenere, monumentis.

LXVII.

FRANCISCVS LAMBERTVS, II. eius nominis, Patriâ Chamberiacensis in Sabaudiâ, Philiberti, & Philippæ de Lotherio Filius, Petri Lamberti Episcopi Maurianensis Frater, ac alterius Petri Lamberti Episcopi Caserté-
1552. sis agnatus, à Paulo III., extremo sui Pontificatus anno, scilicèt 1552. gregi Niciensi præpositus, sedulò demandatum sibi munus est executus. Eius gesta marmoreæ tabulæ iuxtà marmoreũ ipsius simulacrũ inscripta hùc affero:

D. O. M.

Franciscus Lambertus Chamberiacensis Episcopus Niciensis, qui postquàm Romę, referendis supplicibus libellis, in vtraque signaturâ, Paulo III. ac Iulio item III. Pontificibus Maximis, plures ann. operam nauarat, ab ipso Paulo huic Populo Nicęno, in Episcopum prefectus, Spirituali eius regimini, iam annos XXXII. incubuit; legationeque inter eâ, prò strenuo Principe suo Emanuele Philiberto Sabaudię Duce Inuictiss. apud Venetos biennio honorificè functus, Sacro mox Generali Tridentino Concilio adfuit. Nunc LXV. annum agens, et infirmus ex graui, et diuturno morbo, ideò nouissima sua memorans, hunc sibi lapidem in sepulturâ poni

Ludouico

Ludouico Balduino eius Vicario mandauit, hic in fide, et ſpe mortuorum reſurrectionem expectaturus, et vitam ęternam. Tu verò pie Lector, ſi non eleemoſinis, at ſaltem tuis ad Deum precibus, illum iuua. Ann. Redempt. N. M. D. LXXX. III. *Menſ. Aug.*

Ipſo eius Epiſcopatus initio, non immemores Ciues Nicienſes, Beatę Virginis potiſſimùm patrocinio, pulſos, fugatoſque ſæuiſſimos Hoſtes Turcas, ac Gallos, concæptum votum, grati animi ergò, eidem Virgini poſuerunt, ibidèm Sacellum erigentes, vbi acrior eorundem Hoſtium conflictus extiterat; inſcriptis, ad æternam rei memoriam, in lapide his verbis:

DIVO CAROLO III. SABAVDIÆ DVCE, SVBALPINOR. PRINCIPE, NICIÆ COMITE. ANNO M. D. XLIII. NICIA A GALLIS, ET TVRCIS, TERRA, MARIQVE OBSESSA, IN ACERRIMO VTRIVSQVE INIMICORVM EXERCITVS AGGRESSIONIS CONFLICTV, MIRA DEI OPT. MAX. GRATIA, EIVSDEMQVE MATRIS INTEMERATÆ MARIÆ PIIS PRECIBVS, VIRILITER REPVLSIS HOSTIBVS, XVIII. KAL. SEPTEMB. EIDEM VIRGINI, SACRO TOTIVS CLERI, DECVRIONVMQVE SCITO, ANNVIS SVPPLICATIONIBVS AMBVRBIIS DECRETIS, SACELLVM HOC OMNIP. DEO, DEIPARÆQVE VIRGINI IN COELVM ASSVMPTE DICATVM ANNO M. D. LII. 1552.

Sed vt ad Franciſcum Lambertum Nicienſem Præſulem reuertar: Anno 1555., ſub eius auſpicijs, Fratres Capuccini qui iam antè annum 1552. extrà Niciæ mœnia Monaſterium ædificarant, Eccleſiam inibi ſitam D. Bartholomæi inſtaurãt, in quorum gratiam idem Epiſcopus ſequens diploma edidit:

Franciſcus Lambertus Dei, & Apoſtolicæ ſedis gratiâ, Epiſcopus Nicien. & Comes. Vniuerſis, & ſingulis Chriſti Fidelibus, quibus præſentes peruenerint, notum facimus, & manifeſtum, quòd corruente, propter eius antiquitatem, Eccleſiâ rurali ſitâ in præſenti territorio Ciuitatis Niciæ, & in Cãpolongo, ſub titulo Beati Bartholomæi, dependens à Monaſterio S. Pontij extrà muros eiuſdem Ciuitatis, humilitèr requiſiti, parte Venerabilium Fratrum, Franciſci Ianuenſis in ſacrâ pagina Magiſtri, & Guardiani, Petri de Nicia Vicarij, Simonis de Coſta, Antonij Gardareti, Cherubini Saoñẽſis, Michaelis de Sarrauale, Archangeli de Gauio, Pantaleonis de Vaſino, Marini Sicilienſis, ac Iacobi Ianuenſis Religioſorum B. Franciſci Capuccinorum, præſentalitèr obtinentium eandem Eccleſiam, ex Monachorum eiuſdem Monaſterij conſenſu, & beneplacito, prò diuinis inſeruiendis, & celebrandis; quatenùs nouam Eccleſiam, iuxtà, & prope ipſam Eccleſiam antiquam, attentâ ipſius ruinâ, erigi, conſtrui, & de nouo ædificari permittere dignaremur, & licentiam illis concedere, ac Crucẽ in areâ ædificij erigere, locumque, & primũ lapidem benedicere,

secundùm sacrorum Canonum, & Sanctæ Matris Ecclesiæ statuta, & ordinationes. Propterea eorum supplicationibus inclinati, cupientes in hac parte deuotionem Populi augere, dictam Ecclesiam sub eodem titulo S. Bartholomai, & cum dependentia ab eodem Monasterio, construi, erigi, & ædificari, saluis iuribus Parochialibus, faciendi, plenam, & liberam, authoritate nostra, licentiam, & facultatem concedimus, & elargimur. Attestantes, nos ad eundem locum S. Bartholomai, die vltima Nouembris, accessisse, & locum benedixisse, Crucem erexisse &c. Datum Niciæ die
1555. *vltima mensis Nouembr. Millesimo, quingentesimo, quinquagesimo quinto.*

 Milonis Notar.

In eâ D. Bartholomæi Apostoli Ecclesiâ, religiosissimè asseruatur antiqua Beatę Virginis de Filelmo icon, doctæ manus mirandum opus, ac apud Rhodum Vrbem olim prodigijs celeberrima. Eius Niciam allatæ historiam descripsit F. Cherubinus à Niciá, ac Honoratus Pastorellus. Cum enim anno 1480. Turcarum, sub Mahomete II. classis instructissima obsidionem aduersùs Rhodienses pararet, anxius animi *F. Petrus de Aubussone* tùnc Equitũ S. Ioannis Magnus Magister, nè Barbari Montem Filelmum, vbi eadem B. Virginis imago colebatur, inuaderent, indè Vrbem oppugnaturi, eam quãtociùs in Diui Marci Templo deposuit, quo itèm vi bombardarum diruto, occisisque qui ibidèm diuinum precibus exorabant numen, illæsa nihilominùs postmodùm ea sacra Imago educta est, vndè in D. Catharinę Templũ Rhodij Equites transtulerunt. Anno verò 1522. iterata obsidione Rhodus aggressa est ab ijsdem Turcis, Soltano Solimano imperante, quam cum diù sustinuissent inuictissimi Equites, tandèm mense Decembri Vrbem dedere coacti, æquis cõditionibus; inter cætera, quæ, pacto inito, F. Philippus Vuiliers Liladamus, supremus Equitum Magister Rhodo sustulit, eandem B. Virginis de Filelmo iconem, nec non SS. Ioannis Baptistæ, ac Sebastiani in Italiam secum detulit. Anno 1527. 14. Nouembris, comitantibus Equitibus, Nicæam appulit idem Philippus Vuiliers, postquàm diutiùs nauigasset, varijsque in locis Cretæ Insulæ, atque Italiæ substitisset. Cum autem ex Caroli V. Imperatoris dono, post biennium Melitam peteret, antequàm ex Niciẽsi Herculis Portu 12. Iulij anno 1529. trirèmem conscẽderet nauigaturus, antè eandem B. Virginis iconem interfuit Missæ solemnis officio, quam etiam in perenne grati animi monumentum Niciẽsibus dimisit, vnà cum supradictis SS. Ioannis Baptistæ, & Sebastiani Imaginibus. Successu temporis, ea sacra pignora ad eam, quã dixi, D. Bartholomæi Ecclesiam sunt trãslata, vbi adhùc maximo in pretio habita piè, & religiosè seruantur. Extat nunc Melitæ in Maiori Ecclesia insigne B. Virginis de Filelmo Sacellum, de quo in Constitutionibus Ordinis S. Io. Hierosolym. de anno 1603. tit. 3. *de Ecclesia*, ad imitationem Ecclesiæ Rhodiensis; imago autem B. Virginis inibi nunc apposita, alia à Rhodiensi est, quæ, vt diximus, penes Nicienses Capuccinos seruatur, eiusdem Philippi Vuiliers gentilitio stemmate notata.

1555. Anno eodem 1555. Religiosi Carmelitæ, propter Bellorum incommoda,

ac

ac Niciensis Arcis viciniam, tutiorem sedem quærere coacti, ad Ecclesiam Parochialem S.Iacobi, ex cessione Monachorum S.Pontij traducti sunt.

Anno verò 1558. idem Lambertus Præsul, ex parte sua, & Canonicorum, transegit cum Fratribus Minoritis de Obseruantiâ, pro Ecclesia S.Ioseph.

Hoc tempore floruit *Iacobus Puteus*, siuè *à Puteo* Ciuis Niciensis, S.R.E. Cardinalis, ac Archiepiscopus Barensis, quem Archiepiscopatū, anno 1562. Antonio à Puteo Nepoti suo dimisit. Fuerat autē Summus hic Vir, vt Ciaconus, & Franc. Aug. ab Ecclesia testātur, non solùm generis nobilitate, sed iuris omnimoda scientiâ, morumque probitate conspicuus. Quamobrèm in Sacræ Rom. Rotæ Auditores adlectus, in eo munere, per annos quindecim strenuè se gessit, atque ad Decanatum eiusdem Rotæ peruenit. Mox anno 1550. Archiepiscopus, vt diximus, Barensis in Regno Neapolitano electus, demùm à Summo Pontifice Iulio III. Præsb. Cardinalis tit. S.Symeonis creatus est; quem titulum sub Paulo IV. in S. Mariæ in via mutauit. Exercuit signaturæ iustitiæ, ac posteà gratiæ, vt vocant, præfecturâ, insuperque Regni Poloniæ Protector, Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani, ac Carmelitarum Patronus, Sacro Generali Tridentino Concilio interfuit Legatus. Dùm viueret, Decisiones Rotæ Romanæ doctissimè compilauit, ac de mutatione monetarū scripsit. Instituit insupèr, in suâ Barensi Ecclesia, Corporis Christi Sodalitium, eique sacras vestes pretiosissimas dono dedit. His ritè, laudabilitèrque actis obijt Romæ 6. Cal. Maij anno 1563. sepultusque est antè primarij Altaris gradus, Templi Fratrum Prædicatorum ad Mineruam, eique additum ab Antonio à Puteo eius Nepote sequens Epitaphium:

D. O. M.

IACOBO PVTEO NICIENSI S. R. E. PRÆSB. CARD. PRÆCIPVO. AC INTEGERRIMO VIRO. QVI SVMMAM I. V. SCIENTIAM ITA CVM SVMMA PROBITATE CONIVNXIT. VT VNVS REIP. CONSTITVENDÆ. DISCIPLINÆQVE VETERIS REVOCANDÆ PRAECIPVVS AVCTOR VOTIS BONORVM EXPETERETVR. OBIIT VI. KAL. MAII. ANNO M. D. LXIII. 1563.

ANTONIVS PVTEVS ARCHIEP. BARENSIS NEPOS POSVIT.

Celebrat Andræas Victorellus in addit. ad Ciaconum Iacobi à Puteo Cardinalis laudes, quem totius pietatis, & optimarum artium amatorem, Virum amplissimæ dignitatis, eximiæque virtutis, Pontificij, Ciuilisque Iuris scientiâ clarissimum prædicat, ex alijs Scriptoribus; additque edita super illius stemmate gentilitio huiusmodi carmina:

Hesperidum vigili fama est, Custode Dracone,
Pendere intactis arbuta in arboribus,
Et foueis congestum aurum, abstrusumque latebris
Seruare immunes Gryphis Hiperboreis:

Ecce tuas gemini cohibent Iacobe Dracones
Diuitias, quibus est vilior omnis Onyx,
Hic Puteus claras tibi fert vberrimus vndas,
Cui cedat laudes Pegasis vnda suas,
Accipit humani documenta immensa decoris
Quisquis ab hoc dulci pocula fonte bibat.
Iure igitur gemini seruant pretiosa Dracones
Munera, nè vulgus tot sibi quęrat opes.

Cœterùm plus Præsul, quo de agimus, Franciscus Lambertus, in suo obi-
1583. tu, qui, vt superiùs allata inscriptio indicat, contigit anno 1583. Augusto Mē-
se, Pauperibus, Domibusque Religiosis, magnam pecuniæ summam legato
dimisit. *Manuscripta authent.*

LXVIII.

IOANNES LVDOVICVS PALLAVICINVS Pedemontanus, ex
Marchionibus Ceuæ, Iulij Cæsaris Filius, Salutiarum primò electus Episco-
1584. pus, posteà Nicienſis Præsul est consecratus anno 1584. sub Summo Ponti-
fice Sixto V. Hic, vt natalibus, ità Religione, ac pietate in Deum, & Sanctos
1585. illustris, postquàm anno 1585. 19. Iunij Serenissimum Carolum Emanuelem
Sabaudiæ Ducem, cum Catharinâ Austriacâ Vxore, ex Hispanijs reducem
excepisset, instaurassetque ędes Episcopales, multas postmodùm anno 1593.
exornauit Sacras Reliquias, quæ anteà in Ecclesiâ Cathedrali, minori, quàm
par erat, cultu, asseruabantur, apposuitque lapidem his verbis inscriptum:

Sanctę Crucis Domini nostri Iesu Christi, S. Ioannis Baptistę, Petri, et Pauli Apostolorum, Laurentij pręterà, ac multorum Sanctorum Martyrum, Virginū, et Confessorum Reliquias, quę hactenùs minùs decentèr, et in abscondito tenebantur, per nos diligentèr visitatas, et recognitas, in hoc Sacrario reposuimus, proprijs sumptibus lampadem antè illas ardentem perpetuò deputauimus, quo Fideles ad eorum Suffragia inuocanda deuotiùs prouocentur, Dei, et Domini nostri Iesu Christi misericordię, Glo. Virg. protectioni, et prędictorum Sanctorum intercessioni, animum nostrum humillimè commendantes. Die XVIX. Decembris M. D. LXXXXIII.

1593. IO. LVDOVICVS PALLAVICINVS EPISCOPVS. NICIEN.

Demùm, cum visitandæ Diœcesi operam daret, extremo morbo affectus
1598. obijt Ysiæ 25. Nouemb. 1598. cùm decennio Nicienſi Ecclesiæ præfuisset.
Martinengus in Catal. Episcoporum Nicien. Monum. Domest.

LXIX.

1601. FRANCISCVS RASINVS dictus MARTINENGVS, in gratiam [vt
animaduertit August. ab Eccles.] Comitis Martinengi, huius nominis III.
Patriam sortitus est Cercenascum in Pedemonte. In primæuâ ætate, Ordi-
nem Minorum de Obseruantiâ ingressus, in eo laudabilem vitam duxit, di-
sertus euasit Concionator, Lectoris generalis, Guardiani, Definitoris, ac
Mini-

Miniſtri Prouincialis munera,ſummâ cum laude obiuit. Tùm audiendis,vt ait Paulus Britius, Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis confeſſionibus addictus, primò ad Archiepiſcopatum Taurinenſem eſt nominatus, cuius ſpe deſtitutus,Niciæ Epiſcopus creatur. Vir equidèm vitę innocentiſſimę,atque animarum zelo in primis flagrans. Aſſiduus erat in Diœceſis viſitatione,Eccleſiarum cultu, morum reformatione, Doctrinæ Chriſtianæ explicatione, verbi Dei prædicatione. Egregias ſcripſit Conſtitutiones Synodales, quas omnibus,ac præcipuè Eccleſiaſticis,& Parochis obſeruandas propoſuit,vbi, inter cætera, nonnullorum Prædeceſſorum ſuorum ſyllabum edidit, quo nos alicubi vſi ſumus,licèt in eo multorum Præſulum nomina deſiderentur.

Martinengo Præſule ædificatur Monaſterium S.Claræ,quod anteà Ordini Ciſtercienſi, Abbatique de Toroneto annexum varijs, tàm extrà, quàm intrà Vrbem, locis,bellorum causâ conſtiterat: primo lapidi in rei perpetuū monumentum hæc verba inſcripſere Conſules Nicienſes:

D. O. M. DEIP. VIRG. ET BEATÆ CLARÆ. CLEMENTE VIII. P. M. CAROLO EMAN. SAB. DVCE SVBALP. PRINCIP. NICEAE COM. REGNAN. F. FRANC. MARTINENGO EPISC. ANNIBALE GRIMALDO BOLEI COM. GVBER. FRANCISCO CAISSOTO PRÆF. HONORATO PASTORELLO I.V.D. IO:FRANCISCO PEIIRE. GVGLIELMO SVCCONO, ET HENRICO VIRELLO COSS. NICAENA CIVITAS. D. A. D. M. DC. III. 1603.
IV. KAL. NOVEMB.

Huius Monaſterij Templum nobilitatur,inter cætera,S. Agapiti Martyris, & Diaconi corpore,religiosè inibi aſſeruato, ex Vrbe Româ deinceps tranſmiſſo, anno 1616.

Sub eiuſdem auſpicijs anno 1606. Societatis Ieſu Religioſi, Fundatore 1606.
Pontio Ceuâ Ciue Nicienſi; quem,in extremâ ſenectâ, cæcitate captum, *Cæcum videntem*, alicubi, in Triade Fortium Dauid, vocat eruditiſs. P. Theophylus Rainaudus; Et cui litteræ eiuſdem Societatis annuæ,Viri non minùs pecunioſi, ac diuitis, quàm pij, & liberalis nomen faciunt; Ac, ære publico,quotannis ſtipendijs decretis Grammaticæ, Humanitatis,Rhetoricæ, Philoſophicæque Facultatis Collegium Niciæ erexerunt, informandæ Iuuentuti,ac diſſeminandis litteris oportunum; cuius Templum Sacro Ieſu nomini dicatum,S.Iuſti Martyris corpore Româ tranſmiſſo,eſt decoratum.

Anno 1612. 11. Maij,Niciæ dierum ſuorū curſum emenſus eſt Reuerendiſs. Clemens Iſnardus Ciuis Nicienſis,Pręſul Glandatenſis,qui iam decem- 1612.
nouennio,ab anno ſcilicèt 1593. quo, Niciæ itidem ab Epiſcopis Nicienſi, Vencienſi,& Entimelienſi,die 19. Decemb. fuerat ordinatus, maximâ cum laude illi Eccleſiæ præfuerat.

Anno verò 1619. claruit ſacris infulis ornatus Ludouicus Martini Ni- 1619.
cienſis, Auguſtæ Prætoriæ Epiſcopus. *Aug. ab Eccleſ. in Epiſcopis Auguſten.*

Demùm,poſtquàm decem, & nouem annis [ab anno ſcilicet 1601. 19. Ianuarij,

Ianuarij, quo Episcopatum auspicatus est], Franciscum Martinengum habere Prçsulem Niciesis Ecclesia meruisset, carne solutus est 22. Augusti, anno
1620. 1620. Eius corpus humatum est in Sacello Corporis Christi, quod à fundamentis erexerat, ac vbi sepulcrum sibi, suisque in Episcopatu successoribus posuerat. Inibi, grati animi ergò, à pijs Sodalibus hoc monumentum inscriptum est.

D. O. M. VIRGINIQVE DEIP.

Perill. ac Reuerendiss. D. D. Fratri Francisco Martinengo Pedemontano, è Cereenasco, Episcopo Nicien. & Comiti Drappi, qui quamplurimis, sub Regulâ S. Francisci Min. Obseru. praefectus Officijs, Concionatoris, Lectoris generalis, Guardiani, Definitoris, ac Prouincialis, postmodùm in Theologum, tùm verò in Consiliarium, ac à secr. confession. Inuictissimi, Serenissimique Caroli Eman. Sabaud. Ducis assumptus, varijsque legationibus, praesertim ad Belgas, Galliam, Hispanias, & Romam functus, tandem, cum ab eodem Seren. in Epum Niciensem praesentatus, Magnusque Eleemosinarius creatus fuisset, quòd hoc Sacellum, decori Ecclesiae suae consulens, in honorem Sanctiss. Eucharistiae Sacramenti, & prò suis, & Successorum in Episcopatu cineribus, aere proprio, à fundamentis erexerit, de Confraternitate Sanctiss. Corporis Christi benè, optimèque merito, eiusdem pij Sodales, in grati animi memoriam, posuere.

AN. DOMINI M. DC. XX. IDIB. OCTOB.

LXX.

PETRVS FRANCISCVS MALLETVS Vercellensis, inter Canonicos Regulares Lateranenses adscitus, primò Abbas S. Andreae de Vercellis, ac postmodùm anno 1615. eiusdem Ordinis Generalis creatus est. Interim scripsit gesta B. Amedei Sabaudiae Ducis, vnà cùm praecipuis eius, intercessione, patratis miraculis; ac Indice Auctorum, qui in scriptis, suis de
1622. eodem Beato Viro meminerunt; post quae, anno Christi 1622. Paulo V. Sūmo Pontifice, fit Episcopus Niciensis, Nicaeamque Vrbem 15. Maij eiusdem anni ingressus est, vbi in gregis sui excubijs assiduus nouennio vixit, videli-
1631. cèt vsque ad annum 1631. quo, tabificâ lue Nicaea correpta est. Obijt verò ille die 4. Decembris.

1632. Anno 1632. Niciae admissi fuerunt Fratres Minimi S. Francisci de Paulâ, & Augustiniani Discalceari, quorū illi intrà Vrbis moenia, isti in pomoerio, sub titulo Diui Ioannis Baptistae, sua Coenobia, accedentibus piorum Ciuiū eleemósinis, breui stabilierunt.

LXXI.

IACOBINVS MARENGVS à Monte Regali in Pedemonte, primò Rector Monialium S. Margaritae Cherij, tùm Archipraesbiter Ecclesiae Carmagnoliç, postremò anno 1627. factus est Episcopus Saluciensis, quo in Episcopatu, cum iam annum octauum ageret, eo dimisso, intercedente Se-
1635. renissimo Sabaudiae Duce Victorio Amedeo, anno 1635. ad cathedram Nicien-

Nicienſem transfertur, quam ingreſſus eſt Dominicâ in Ramis palmarum eiuſdem anni.

Hoc anno 1635. Moniales B.Mariæ Viſitationis,Viri Dei Franciſci Saleſij Prçſulis Gebennenſis Fundatoris Sacrum germen,Niciæ conſtruunt Parthenonem;quo etiam tempore,aucto piorum Ciuiū,ergà Charitatis,opera, ſtudio, nouum Xenodochium, ſub Confratrum S. Crucis regimine, conſtructum eſt. 1635.

Eodem anno,Eccleſia Cathedralis inſignibus Reliquijs S.Roſaliæ Virginis donata eſt,quas,vt ſuperiùs in prolegom. par.1.diximus,maximi muneris loco,acceperant Nicienſes à Senatu Panormitano.

Sequenti 1636. aſſumpto Eminentiſſimo Principe Ioanne Paulo Laſcaris, ſummæ Nobilitatis, admirandæque integritatis Viro, Ciue Nicienſi,ad ſupremum Equitum S. Ioannis Hieroſolymitani Ordinis Magiſtratū,poſtquàm in eo omnes honorum, dignitatumque gradus, ſummâ cum laude, feliciter decurriſſet;ab eo, in perenne amoris ſui ergà Patriam monumentū, anno 1642. Sacrum Corpus S. Vincentij Martyris eſt tranſmiſſum; atque die 14. Octobris,quâ decuit pompâ,& ſolemnitate acceptum, præſente Sereniſſimo Principe,tùnc S.R.E. Cardinali Mauritio à Sabaudiâ, Cathedrali Eccleſiæ cuſtodiendum traditum eſt,argenteę thecę affabrè factæ incluſum. 1636. 1642.

Hæc ſub auſpicijs Iacobini Marengi Præſulis acta ſunt, qui ex Hiſpanicâ Aulâ rediens, paucis poſt menſibus, dierum ſuorum curſum emenſus eſt, obijtque die 2. Ianuarij, anno 1644. 1644.

LXXII.

DESIDERIVS PALLETIS, Patria Vercellenſis, cum in Ordine Canonicorum Regularium Lateranenſium,Religioſæ obſeruantiæ,ac prudentiæ laude clarus,ſuos egiſſet annos,interque alia,S.Mariæ nouæ Aſtenſis, S.Sebaſtiani Bugellenſis,ac demùm Monaſterij S. Andreæ de Vercellis fuiſſet creatus Abbas, Viſitator Generalis, & Definitor perpetuus, poſtulante Sereniſſimâ Duciſsâ Sabaudiæ Chriſtianâ Borboniâ, ad Nicienſem Epiſcopatum aſſumitur. Conſecratus Romæ,eodem anno 1644. quo eius Prædeceſſor obierat,die vndecima Decēbris, S. Damaſi Papæ feſto,ſequenti 1645. 24. Februarij,die S.Mathiæ Apoſtolo Sacro,Nicienſem ſedem ingreditur. 1644. 1645.

Hic Præſul,quo ſemper flagrauit,cultus diuini ſtudio,videns Cathedralē S.Reparatę Eccleſiam minùs decoram,atque ornatam, in eam ſemper intendit curam,vt illam à fundamentis quantociùs inſtauraret. Quamobrèm anno 1650.7.Ianuarij,manum alacritèr operi admouens,ſubminiſtratis largè ſumptibus neceſſarijs,elegantem primò extruxit Chorum, mòx, eodem authore, præcipua Templi pars in nouam formam exſurgere viſa eſt, admirantibus, qui operis molem, temporumque anguſtias ſeriò perpenderunt. Tanto ſui Paſtoris exemplo Nicæa Ciuitas morem gerens, Diuis ſuis Tutelaribus pulcherrimum Sacellum erexit. Aliud eiuſdem penè formæ,ac operis ſtatuerunt Sanctiſſimo Chriſti Corpori eius Sodalitij pij Fratres. Aliud 1650.

D. Ioseph Sacellum exstruxit, instruxitque, quotquot sacrum altare decent, pretiosissimis ornamentis, D. Petrus Turatus Canonicus Præcentor; Nec non huic simile Diuo Bartholomæo Apostolo erectum est, ex Bartholomæi Rubei Ciuis Niciensis legatis pijs. Idem Episcopus, vetere deiecta, nouam, ac decoram curauit erigi sacristiam, quam multis ad diuinum cultũ necessarijs ornamentis instruere orsus est. Nunc eiusdem Ecclesiæ ædificio actiùs incumbit, eique, Deo dante, vltimam admouere manum meditatur, adeò vt constans omnium opinio sit, tanti Præsulis vita superstite, fore vt ea moles breui dedicatur ad perfectionem, & culmen.

Sub eius auspicijs, signum magnum apparuit Niciensibus, Mulier amicta
1652. sole, Virgo scilicèt Beatissima de Laghetto, quæ anno Domini 1652. Drappum inter, Piliam, Trophæa Augusti, Isiamque Opida, sex circitèr Nicæâ milliarijs, miraculis celeberrima, hominum eò loci aduentantiũ admirationem exhausit; Et cum id Templum anteà, spinis vepribusque obsitũ, prorsùs ignotum esset, Virgine Deiparâ [cuius ibidèm inerat verus signum] illustrante, adeò frequentes habuit vndiquè confluentium Populorum accursus, ex remotissimis etiam Regionibus, vt, rem vrgente eodem Niciensi Episcopo, ex plurimis, quas pij Fideles contulerunt, donarijs, atque eleemosinis, nouum, ac sumptuosum à fundamentis Templum eidem Beatæ Virgini, nouæque ingentis operis ædes, Clericis, aduenisque peropportunæ exstructę sint. Nicæa Ciuitas, ergà eandem Beatam Virginem antiquissimam Vrbis
1654. Patronam, grati animi debitum testatura, cum anno 1654. coacto post Festa Paschalia Synodali conuentu, idèm Illustriss. ac Reuerendiss. Episcopus, vnà cum ijs, qui ex totâ Diœcesi, ad Synodum euocati fuerant, cæterisque Vrbis Ordinibus Religiosis, ad eandem Beatæ Virginis de Laghetto Ecclesiam, institutâ publicâ supplicatione, accederet, per Consules, qui simul cũ Consiliarijs, ex communi consulto, ei Religioso agmini, accensis vbique facibus, collucenti, longo ordine, interfuerunt, necessarios sumptus, ære publico, obtulit, fontibus irriguis in contiguam Ecclesiæ aream peregrinorũ solatio deducendis. Quæ omnia triennio gesta, eleganti inscriptione, in ipsius Templi fronte appositâ, hominum memorię his notis placuit commendari:

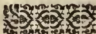
BEATISS. VIRGINI DE LAGHETTO
NOVVM NOMEN, NOVVM CVLTVM, NOVIS PRODIGIIS
EMERITÆ
POPVLORVM, PROVINCIARVM,
ORA LIGVRIÆ OMNIBVS PRÆEVNTE,
PIO, ET MVNIFICO CONCVRSV,
TEMPLVM, HOSPITIVM, AREAM, VIAM, FONTEM,
TRANSLATIS, DEPRESSIS MONTIBVS,
CONSTRVXIT, APERVIT, DEDVXIT,
PVBLICO COMMODO, PROPRIO, ET PVBLICO ÆRE
D. DESIDERIVS DE PALLETIS

EPISCOPVS
ANNO DOMINI M.DC.LVI.
PRODIGIORVM ANNO TERTIO
DIE XXI NOVEMBRIS.

Nec minor, ergà eandem Virginem, Sabaudis Principibus cura, quos inter, Sereniſſimi Principes Mauritius, ac Eugenius, Inuictiſſimi Principis Thomæ à Sabaudiâ Filius, cupientes B. Virginem ſibi aliquo peculiari obſequio deuincire, pretioſiſſimis, maximique ponderis, ex argento affabrè factis votis Laghettum miſſis, animi ſui vota intemeratæ Matri commendarunt anno 1656. eiuſdem Annunciationis ſolemni die, 25. Martij. 1656.

Obijt porrò anno 1657. Auguſto menſe, Melitæ, fermè centenarius Ioãnes Paulus Laſcaris, cuius nomen, ob morum innocentiam, regiminis prudentiam, ergà Chriſtianam Rempublicam pium affectum, ergà Religioſum ſuum Ordinem munificentiam, vtpotè qui, non modò Melitam Vrbem nouis propugnaculis muniuerit, ſed maritimam etiam claſſem triremium numero auxerit, nulla vnquam ætas non recolet: poſtquàm ſummo S. Ioãnis Hieroſolymitani Equitum Magiſtratui, per vnum, & viginti annos integerrimè præfuiſſet. 1657.

Verùm, vt cœptum perſequar, viuit etiamnùm, iam duodennio dum hęc anno 1658. ſcribimus, idem Illuſtriſſimus, ac Reuerendiſs. Dominus Deſiderius Nicienſis Præſul, poſtquàm, inter cœtera præclarè acta, Epiſcopales ædes refecerit, redituſque Epiſcopatus in multis plurimùm auxerit, cui, peruigili, ergà gregem ſuum Paſtori, boni omnes annos vitę plurimos apprecantur. 1658.

MONASTERII S. PONTII NICIEN. ABBATVM SERIES CHRONOLOGICA.

Licèt plura de Monasterio S. Pontij superiùs, quando se se obtulit occasio, attigerimus, hic tamèn peculiariter de eo meminisse, operæ pretium fuerit; præcipuè cum Illustrifs. & Reuerendifs. D. Franc. Augustinus ab Ecclesia Episcopus Salutiensis, in recensione Abbatiarum Dominij Sabaudici, hanc omiserit, ob monumentorum, vt reor, quę ad ipsum ex nostratibus tabularijs delata non fuere, defectum. Hoc igitur Monasterium, inter antiquissima, sub Diui Benedicti Regulâ numeratur [licèt alterius multò antiquioris rudera adhùc extent in cōfinio Niciensi, eius nimirùm, cui circà annū 550. S. Hospitius Abbas pręfuit, quod superiùs par. 1. in notis ad eius gesta disquisiuimus]. Fundatorem agnoscit Carolum Magnum Imperatorem, Primum verò Abbatem S. Syagrium eius Nepotem, & Comitem Briensem anno 770. Circà annum 900. quo tempore Nicæa à Mauris pessumdata est, videtur ab eisdem fuisse dirutum, quod vel ipsa ædificij structura docet. S. Victoris Massiliensis aliquandò annexum est iurisdictioni, disiunctum postmodùm. Eius Ecclesiam quamplurimæ Sanctorū Reliquiæ commendant, quod fatetur in Hist. Genuen. Augustinus Iustinianus Episcopus Nebiensis. S. Pontij Abbatia maiori dominio olim suberat Episcopi Niciensis, vt in Pontificiorum diplomatum priuilegijs videre est, cuius erat, Abbatis à Monachis factam electionem ratam habere, ipsumque benedicere, & consecrare. licèt id aliquandò sui esse iuris, Archiepiscopus Ebredunensis frustrà contenderit. Anno 1473. à Sixto IV. Pontifice, hæc nobilis Abbatia in commendam, vt vocant, redacta est, quam nōdùm vsque ad hoc tempus excussit. Mensæ Episcopali Niciensi ab eodem Sixto IV. addicta, obnitente in Pontificia, ac Sabaudica Aula Nicæa Ciuitate, iterum disiuncta est. Verùm, vt eius Monasterij antiqua dignitas innotescat, exarandas hic duxi priuilegiorum, ab Innocentio IV. Summo Pontifice concessorum litteras.

Innocentius Episcopus Seruus Seruorum Dei.

Dilecto Filio Abbati S. Pontij extrà muros Nicien. eiusque Fratribus, tàm præsentibus, quàm futuris, Regularem vitam professuris in perpetuum.

Salutem, & Apostolicam Benedictionem.

R*Eligiosam vitam eligentibus Apostolicum conuenit adesse præsidium, ne fortè cuiuslibet temeritatis incursus, aut eos à pposito reuocet, aut robur, quod absit,*

sacræ Religionis infringatur. Ea propter, Dilecti in Domino Filij, vestris iustis postulationibus clemẽter annuimus, Monasteriũ S. Pontij extrà muros Nicien. in quo diuino estis obsequio mancipati, sub B. Petri, & nostrâ protectione suscipimus, & præsentis scripti priuilegio communimus. In primis siquidem statuentes, vt Ordo Monasticus, qui secundùm Deum, & B. Benedicti Regulam, in eodem Monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem tẽporibus inuiolabiter obseruetur. Præterea quascunque possessiones, quæcunque bona idem Monasterium impræsentiarum iustè, ac canonicè possidet, aut in futurum, concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione Fidelium, seù alijs iustis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneãt, in quibus hæc proprijs nominibus duximus exprimenda: Videlicet locum ipsum, in quo præfatum Monasterium situm est, cum omnibus pertinentijs suis. In Ciuitate Niciensi Ecclesiam S. Reparatæ, cum omnibus iuribus, & alijs pertinentijs suis, Ecclesiam B. Mariæ Cimelensis, cum omnibus pertinentijs suis, S. Bartholomæi, S. Siluestri, S. Michaelis de barbalatâ, S. Mariæ de Falicono, & S. Mariæ de Villa vetulâ Ecclesias, cum pertinentijs earundẽ. S. Mariæ de Bello loco, S. Laurentij de Ysiâ, S. Deiuota, & S. Mariæ de Aspromonte Ecclesias, cum pertinentijs earundem, S. Martini de Rupe, S. Mariæ de Leuens, S. Martini de Castro Monaco, & S. Blasij Ecclesias, cum pertinentijs earundem. S. Helenę, S. Martini, S. Petri de la Escarena, S. Valentini de Berrâ, & S. Marię de Gordolón Ecclesias. In Diœcesi Vigintimiliensi Ecclesiam S. Nicolai de Cespitello, cum pertinentijs suis. In Diœcesi Venciensi, S. Marię de Gatterijs, & S. Petri de Oliua Ecclesias, cum pertinentijs earundem. In Diœcesi Glandatensi, Ecclesiam S. Mariæ de Annoto, cum pertinentijs suis. In Diœcesi Forouiensi, S. Armentarij, S. Iacobi, S. Marię de Salis, & S. Blasij de Vercellis Ecclesias cum pertinẽtijs suis. Burgum S. Pontij in Ciuitate Niciensi, cum iuribus, & alijs pertinentijs suis. Burgum de Mas, cum iuribus, & alijs pertinentijs suis. Decimas, possessiones, & domos, furnos, molendina, & prata, quæ habetis in Ciuitate, & Diœcesi Niciensi. Medietatem Castri de Falicono, Quartã partem Castri de Rupe, cũ pratis, terris, vineis, nemoribus, vsuagijs, & pascuis, in bosco, & plano, in aquis, & molendinis, in vijs, & semitis, & omnibus alijs libertatibus, & immunitatibus suis. Sanè noualium vestrorum, quæ proprijs manibus, aut sumptibus colitis, de quibus hactenùs aliquis non percæpit, siuè de ipsorum animalium nutrimẽtis, nullus in vobis decimas exigere, vel extorquere præsumat. Liceat quoquè vobis, Clericos, vel Laicos, liberos, vel absolutos, è sæculo fugientes ad conuersionem recipere, & absque contradictione aliquâ retinere. Prohibemus insupèr, vt nulli Fratrum vestrorum, post factã in Monasterio vestro professionem, liceat, sine Abbatis sui licentiâ, nisi arctioris Religionis obtentâ, de eodem loco discedere, discedentem verò absque communium litterarum vestrarum cautione, nullus audeat retinere. Cum, authoritate nostrâ, generale interdictum latũ fuerit, liceat vobis, clausis ianuis, excommunicatis, & interdictis exclusis, non pulsatis campanis, dummodò caussam non dederitis interdicto, suppressa voce, diuina officia celebrare. Chrisma verò, Oleum Sanctum, consecrationes altarium, seù Basilicarum, Ordinationes Clericorum, qui ad Ordines fuerint promouendi, à Diœcesano

susci-

suscipiatis Episcopo, siquidèm Catholicus fuerit, & gratiam, & communionem sacrosanctæ Rom. Sedis habuerit, & ea vobis voluerit sine prauitate aliqua exhibere. Prohibemus insupèr, vt intrà fines Parochiæ, nullus, sine assēsu Diœcesani Episcopi, & vestro, Capellam, seù Oratorium de nouo construere audeat, saluis priuilegijs Pōtificum Romanorū. Ad hæc nouas, & indebitas, exactiones, ab Archiepiscopis, Episcopis, Archidiaconis, siuè Diaconis, alijsque omnibus Ecclesiasticis, sæcularibus, siuè Regularibus personis, à vobis omninò fieri prohibemus. Sepulturā quoquè ipsius loci liberam esse determinamus, vt omnium deuotioni, & extremæ voluntati, qui se ibi sepelire deliberauerint, nisi fortè excommunicati, vel interdicti sint, aut etiam publici vsurarij, nullus obsistat, salua tamen iustitia illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur. Decimas prætereà, & possessiones, ad ius Ecclesiarum vestrarum spectantes, quæ à Laicis detinentur, redimendi, & legitimè liberādi de manibus eorum, & ad Ecclesias, ad quas pertinent, reuocandi, libera sit vobis, de nostra authoritate, facultas: Obeunte verò te nunc eiusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet Successorum, nullus ibidèm præponatur, quauis subreptionis astutia, seù violentia personarum, nisi quē Fratres, communi consensu, vel Fratrum maior pars consilij sanioris, secundùm Deum, & B. Benedicti Regulam prouiderit eligendum. Paci quoquè, & trāquillitati vestræ, paterna impostèrum sollicitudine prouidere volentes, authoritate Apostolica prohibemus, vt intrà clausuras locorū, siuè grāgiarum vestrarum, nullus rapinam, seù furtum facere, ignem apponere, sanguinem fundere, hominem tenere, capere, vel interficere, seù violentèr audeat coercere. Prætereà omnes libertates, & immunitates, Officialibus vestris à Rom. Pontificibus, ac Monasterio vestro concessas, nec non libertates, & exemptiones sæcularium actionum, à Regibus, & Principibus, vel alijs Fidelibus rationabilitèr vobis indultas, auctoritate Apostolica, confirmamus, & præsentis scripti priuilegio communimus. Decernimus ergò, vt nulli hominum liceat, præfatum Monasterium temerè perturbare, vel eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seù quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conseruentur, eorum, pro quorum gubernatione, ac sustentatione concessa sunt vsibus omnimodis profutura, saluâ Sedis Apostolicæ authoritate, ac Diœcesanorum Episcoporum canonica iustitia, & in prædictis decimis moderatione Concilij Generalis. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, Sæcularisue persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contrà eam temerè venire tentauerit, secundò, tertiòue commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui careat dignitate, reamque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à Sacratissimo Corpore, & sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ subiaceat vltioni. Cunctis autem in eodem loco sua iura seruantibus sit Pax Domini nostri Iesu Christi, quatenùs, & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen. Amen.

✠ Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

✠ Ego Petrus EE. Sancti Marcelli Præsb. Card. S.

✠ Ego Wilelmus Basilicæ duodecim Apost. Præsb. Card. S.

✠ Ego

✠ Ego Fr. Ioannes EE. S.Laurentij in Lucina Præsb. Card. S.
✠ Ego Fr. Vgo EE. S. Sabinæ Præsb. Card. S.
✠ Ego Oto Portuensis, & S. Ruffinæ Episcopus S.
✠ Ego Ioannes S. Nicolai in carcere Diac. Card. S.
✠ Ego W. S. Eustachij Diac. Card. S.

Datum Lugduni, per manum Magistri Marini Sanctę Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarij, Idib. Iunij, Indict. V. Incarnationis Dominicæ Anno M. CC. XL. VII. Pontificatus Domini Innocentij Papæ IIII. anno quarto.

Abbatum S.Pontij, quæ extant, nomina.

Anni Christ.

S.Syagrius Primus Abbas Monasterij S. Pōtij, cuius successorum multorum nomina desiderantur. 770.

.....

Ioannes, cuius electioni V. Idus Maij interfuere Bernardus Episcopus Niciensis, necnon Bernardus Episcopus Antipolitanus, Rodbaldus Miles, & Comes, Ingarda Comitissa, Wilelmus de Niciâ, Saluator de Forcalquerio, Iudex de Genuâ, alijque proceres. *Archiu. S. Pontij.* 1004.

.....

Ebrardus, cui Archinbaldus Episcopus Niciensis largitus est Ecclesias S. Mariæ, & S. Ioannis de Oliuo. *Ibidem.* 1078.

.....

Bertrannus, sub quo à Gisleno, & Adalaise multa donaria Monasterio S. Pō-tij oblata sunt. *Ibidem.* 1151.

Benedictus, qui interfuit concordiæ inter Arnaldum Episcopum, & Canonicos Nicienses, quæ facta est Ebreduni. *Archiu. Eccl. Cathed.* 1159.

.....

Guiglielmus, cuius consilio lis inter Episcopum Nicien. & Præpositum S. Iacobi sopita est. *Ibidem.* 1200.

Gilibertus, al. Guilabertus subscripsit, veluti testis, priuilegijs concessis Niciensibus à Sancio Comite Prouinciæ. *Archiu. publ. Ciuit.* 1201.

.....

Bartholomeus transegit cum Capitulo Nicien. super iuribus Parochiæ S. Reparatæ. 1249.

Bertolotus. *Archiu. S. Pontij.* 1250.

Guiglielmus de Berra definiuit terminos Castri, & territorij S. Blasij cum Petro, & Raimundo Chiabaudis Fratribus Dominis de Aspromonte. *Regesta Abbatię S. Pon.* 1279.

.....

Manuel testis quibusdam actis Niciæ à Bertrando Archiepiscopo Ebredunensi pro Hospitali S. Laurentij de Varo. *Archiu. Publ. Ciuit.* 1337.

Guiglielmus, inter quem, & Ciues Nicienses multæ lites, & controuersiæ exortæ sunt. *Ibidem. Regest. Abbatię S. Pon.* 1343.

Ioannes

1362. Ioannes, inter quem, & Nicienses amica conuentio prò antiquis controuersijs facta est. *Ibidem.*

1366. Alphonsus. *Archiu.S.Pontij.*

1378. Ioannes de Tornaforte ex Lantusca, postea Abbas Lerinensis, ac demùm Episcopus Niciensis. *Arch.S.Pon.& Eccles.Cathed.Cronolog.Lerinen.*

1390. Iacobus Prouana à Cariniano, *Franc. Aug.ab Eccles.*

1398. Raimundus de Agunto, alius à Raimundo de Agunto Seneschallo, super iurisdictione, sæpiùs cum Niciensi Episcopo disceptauit; Caput S. Syagrij argenteo busto inclusit. *Arch. Eccl. Cathed.*

1400. Robertus de Rupecula *Arch.S.Pon.Regest.Abbatię.*

1422. Ludouicus Azo locum dedit Sodalibus Misericordiæ in Ecclesia S. Reparatæ, prò Oratorio construendo. *Monum.eiusdem Sodalitij.*

1425. Ludouicus Badatus, seù Badati, posteà Eps Niciensis. De quo plura in Epis:

... Ludouicus de Ponte Astensis, indè Abbas S.Petri Sauiliani, & S.Mariæ de Pinerolio, *Aug.ab Eccles.in recentione Abbatum dominij Sabaud.*

1439. Robertus, qui Synodo Basileensi interfuit. *Arch.Accles.Cath.*

1458. Sebastianus de Orliaco. *Regest.Abbatię S.Pon.*

1470. Ioannes de Quercubus. *Ibidem,*

1473. Bartholomæus Chuetti, Primus S. Pontij Abbas Commendatarius, & Episcopus Niciensis. De eo pluribus supra in Præsulibus Nicien.

1504. Ioannes Vriolus Episcopus Niciensis. *Arch.publ. Ciuit.*

1509. Claudius de Ceysello posteà Archiepiscopus Taurinensis, olim Episcopus Massiliensis. *Regest.Abbatię.Aug.ab Eccl.Io.Bapt. Guesnay in Annal. Massil.*

1520. Innocentius Cybo S R.E.Cardinalis, Innocentii VIII. ac Leonis X. Pontificum Nepos. *Regesta Abbatię S.Pont.*

1523. Paulus Medici S.R E. Cardinalis Cæsis tit.S Eustachii. *Ibid.*

1531. Honoratus Martelli ex Lãtusca, qui antè, & post Turcogallicam obsidionẽ, alicubi disiectas Monasterij ædes instaurauit. *Monum. Authent.*

1550. Honoratus Martelli Superioris ex Ludouico Fratre Nepos, itidèm ex Lantuscâ, qui SS.Pãcratij, Honorati, & Ludouici Sacellum suis, & Patris sumptibus, in Ecclesiâ S.Pontij perfecit. *Monum.Authent.*

1592. Ludouicus de Grimaldis à Boleo, Magnus Eleemosinarius Ducis Sabau. qui fuerat Episcopus Vencienfis, & Grassensis, interfueratque Concilio Tridentino. obijt die 5 Februar. 1608. Niciæ.

1609. Honoratus Laugerius Niciensis, ex Dñis Rupeculę, obijt 3. Decemb. 1648.

1649. Eugenius Mauritius à Sabaud. Serenissimi Thomæ à Sab. Filius, anno 1649. ad huius Monasterij infulas euectus, posteà anno 1656. Abbatiã dimisit.

1658. Gaspar Lascaris, ex Comitibus Entimeliensibus, ac Dominis Castellatij, qui sub Innocentio X. Pont. Max. Camerarius, vt vocant, Honorarius, ac sub Alexandro VII. itidèm Pont.Max. Prolegatus primò Vrbinensis, tùm Bononiensis, ea, aliaque virtutis merita, summâ cum laude obiuit, hoc anno 1658. vt accepimus, Abbatiâ S.Pontij est donatus.

FINIS.

INDEX RERVM

Præcipuarum huius operis.

Prior notá, p, paginam; secunda, n, numerum marginalem, siuè, l, litteram in notationibus, siuè, a, Annum Christi signat.

A

B

C

Franci-

Genuam

Reliquiæ

FINIS.

Errata ſic Corrige.

Pag.	lin.	Errata	Corrige
64.	17.	gentibus	genitus
66.	39.	longitudine	longitudinis
68.	24.	ghennam	gehennam
69.	27.	natus	nactus
70.	30.	defixetat	defixerat
74.	18.	oſicia	officia
79.	33.	inuadut	inuadunt
87.	26.	hunanimiter	vnanimiter
90.	32.	Ordinem	ordinem
96.	lin. vlt.	potuiſſe	poſuiſſe
101.	30.	Valerij	Valeri
105.	15.	multis	non multis
106.	21.	ſigonius	Sigonius
107.	7.	veleret	valeret
Ibid.	31.	aduerſa.	aduerſa;
109.	26.	valda	valida
110.	13.	littorę	littore
114.	18.	eò	eo
115.	20.	extrinctus	extinctus
Ibid.	in fin.	Acquirere	Acquire
116.	21.	Chriſtus	Chriſto
129.	19.	Odoric. Rainald. ſupple, *in Annal. Eccleſ. tom. 13. Theoph. Rainaudus &c.*	
150.	36.	magna	magni
156.	21.	prohibuet	prohibuit
163.	27.	pominium	hominium
170.	lin. pen.	Abbate.	Abbatem.

BIBLI
V
X.